ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів

«Молодіжна військова наука
у Київському національному університеті
імені Тараса Шевченка»

25 квітня 2025 року

За загальною редакцією начальника Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
полковника Олексія Сіроштана

Київ – 2025

Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів «Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», м. Київ, 25 квітня 2025 р. Київ: Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2025. 381 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол від 17.04.2025 № 9)

Редакційна колегія:

Попков Б.О., п-к, к.військ.н., с.н.с., **Лойшин А.А.,** п-к, д-р філософії, **Пампуха І.В.,** п-к, к.т.н., доц., **Гончарук Л.М.,** п-к, к.філол.н., **Сафін О.Д.,** д.психол.н., проф., **Жарков Я.М.,** к.і.н., доц., **Мась Н.М.,** п-к, к.психол.н., доц., **Коропатнік І.М.,** п-к, д.ю.н., проф., **Рижиков В.С**., д.пед.н., проф.

У збірнику тез доповідей друкуються матеріали виступів наукових і науково-педагогічних працівників, курсантів (студентів) Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інших вищих військових та закладів вищої освіти України.

У публікаціях розглядаються: Актуальні питання гуманітарного розвитку Збройних Сил України; Технічні проблеми озброєння і військової техніки та технології подвійного призначення; Актуальні проблеми військового права в умовах правового режиму воєнного стану; Фінанси; Актуальні проблеми лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України; Актуальні проблеми геопросторової підтримки військ в умовах ведення російсько-української війни; Медіакомунікації Міністерства оборони України і Збройних Сил України в умовах правового режиму воєнного стану; Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері; Актуальні питання воєнної політології та морально-психологічного впливу

© Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ № 1 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ 19

Аверчук А. Емоційна стабільність: поняття та фактори 19
Арицимович Я. Психологічні наслідки участі в бойових діях 20
Бабій Е.В. Професійна мотивація офіцерів психологів до якісного виконання професійних обов'язків в умовах повномасштабного вторгнення 20
Бабій Т. Стабілізація психічного стану військовослужбовців методами когнітивно-поведінкової терапії в постстресовий період 21
Безбах В.Г., Кравченко К.О. Структура психологічної підтримки персоналу в ЗС України 22
Безбах В.Г., Кравченко К.О. Сутність системи психологічної підготовки військовослужбовців ЗС України 23
Безносюк О.О. Основи, методологія та методи науково-педагогічних досліджень 25
Безносюк О.О. Сучасні технології в освіті.....26
Безносюк О.О. Якість вищої освіти: державні стандарти 28
Бондаренко А. Особливості психологічного супроводу як діяльності військового психолога.....29
Борисов Я. Реінтеграція ветеранів у мирне життя: психологічні труднощі, втрата соціальної ролі та шляхи адаптації.....30
Борисова Е.Е. Особистісні зміни військовослужбовців під впливом бойового стрес 31
Бурдюг О.В. Генеративний ШІ у науковій діяльності оборонного сектору України: виклики, ризики та перспективи.....32
Вановська І.М. Професійні компетенції викладача в сучасній системі вищої військової освіти.....33
Венгерчук А.Є. Стрес: поняття та психофізіологічні особливості його прояву .34
Вівсяна Д. Особливості емоційної сфери учасників бойових дій 35
Волкова Д. Бойова психічна травма: поняття, види, особливості діагностики...36
Ганушевич О.Р. Соціально-психологічні передумови конфліктів у військових колективах: фактори, які впливають на взаємодію між військовослужбовцями та можуть спричиняти конфлікти 38
Глазунова М. Мотивація військовослужбовців до проходження військової служби 39
Гореньков Д.І. Ключові принципи співпраці військових капеланів із доброчинцями задля ефективної реалізації соціально-доброчинної діяльності.....40

Горячева К.С. Етичні аспекти використання штучного інтелекту у вищій освіті: виклики та можливості 41
Гресько С.І. Особливості прояву агресії у курсантів ВВНЗ.....42
Гузік М.В. Психодіагностика психологічної травми у військовослужбовців ЗСУ 43
Давидченко Л.В. Механізми внутрішньої регуляції у військових з досвідом бойових ситуацій.....44
Дегтярьов О.О. Особливості психологічного супроводу військовослужбовців після перебування в умовах ізоляції (полону).....45
Дейнека Д.А. Психологічна допомога військовослужбовцям з ознаками бойової психічної травми 46
Дем'янюк О.С. Роль механізованих підрозділів в сучасних бойових діях.....47
Дроздова О.О. Корекція психосоматичних порушень учасників бойових дій ...48
Дячук В. Психологічна реадаптація військовослужбовців звільнених з військового полону 49
Заблоцький А.Р., Хорошковська І.С. Боротьба з навчальною неуспішністю: психолого-педагогічні засади 51
Зарицька А.І. Використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях.....52
Заруба М. Динаміка формування лідерських якостей курсантів вищого військового навчального закладу 53
Зуб Р. Теоретико-методологічні засади дослідження психологічних чинників емоційного вигорання учасників бойових дій 56
Каленікова О.В. Вплив мілітаризації суспільства на гендерні ролі та стереотипи в Україні 56
Кияшко О.С. Психологічні чинники мотивації до професійної діяльності військовослужбовців Збройних Сил України 57
Клімішина Н.П. Підходи до психологічної реабілітації військовослужбовців...58
Кожедуб О.В. Діагностика конфлікту: поняття та етапи.....60
Козинко І.С. Розвиток стресостійкості курсантів ВВНЗ засобами фізичної підготовки і спорту.....61
Кондрацька В. До питання девіантної поведінки військовослужбовців 62
Кочергіна Т.І. Студентський спорт і фізична культура: проблеми та перспективи 63
Крикун С. Психосоматичні порушення військовослужбовців – учасників бойових дій 64
Кричанюк К. Агресія: поняття, види, гендерні особливості.....66
Kubiavka M., Kubiavka L. VR technologies in the educational process of training cadets (students) and listeners of higher education institutions (higher education institutions of higher education).....66

Куліш В. Діагностика суїцидальних тенденцій військовослужбовців Збройних Сил України 67
Лазарець В. Психологічна профілактика ігрової залежності військовослужбовців 68
Левенець А.Є. Особливості мотивації професійної діяльності військовослужбовців з умовно-достроковим звільненням з місць позбавлення волі...69
Левицька А.В. Соціально-психологічні чинники стресостійкості військовослужбовця в умовах сучасної війни.....71
Леонова А. Психосемантичний образ військовослужбовця з ознаками травматичного досвіду як чинник впливу на громадську думку українського суспільства 72
Лимар Т. Реінтеграція військовослужбовців, звільнених з полону: виклики та шляхи подолання на основі досвіду України 73
Лимар Т. Психологічна реабілітація військовослужбовців Збройних Сил України: проблеми та перспективи 73
Лукавий А.А. Вплив військового полону на ментальне здоров'я військовослужбовців.....74
Малюх М.С. Неврозоподібні стани учасників бойових дій як реакція на бойовий стрес.....75
Мамуров Б.Б. Студентський спорт і фізична культура в Узбекистані.....76
Мась Н.М. Методи діагностики конфлікту.....77
Махов Ф. Психологічна допомога військовслужбовцям з ознаками ПТСР.....80
Мілько Н. Життєстійкість особистості як об'єкт психологічного дослідження.81
Нагач Є.Р. Арт-терапія як засіб психологічної допомоги військовослужбовцям – учасникам бойових дій 82
Нагребецька Л.Р. Основні дефініції поняття «професійна успішність офіцера-психолога».....84
Назарова М. Взаємозв'язок темпераменту та лідерських якостей військовослужбовців.....85
Нарзікулова Д.Х., Ельчієва Д.Т. Формування особистості у психології та педагогіці.....86
Негроєнко А.Г. Особистісні зміни військовослужбовців під впливом проходження ними військової служби.....88
Ніженська М.А. Вплив бойового досвіду на поведінку військовослужбовців у мирному житті: соціальна адаптація після повернення з війни 89
Омельчук В.В. Діагностика схильності військовослужбовця до девіантних форм поведінки.....90
Прачесвська О. Стресостійкість особистості військовослужбовців 91
Пашков Д.Д. Психопрофілактика емоційного вигорання курсантів вищого військового навчального закладу 93

Пермінова Д. Стресостійкість особистості курсанта ВВНЗ як психологічне явище 94
Поляков Р.В. Психокорекція смисложиттєвих орієнтацій військовослужбовців з ознаками посттравматичного стресу 95
Походяща М. Адаптація: поняття, види, особливості 96
Ранцева Д. Діагностика наслідків бойового стресу у учасників бойових дій 97
Рибчинський А. Особливості механізмів психологічного захисту військовослужбовців – учасників бойових дій 98
Рижиков В.С. Теоретичні засади системного підходу в прецесійній підготовці майбутніх офіцерів Збройних Сил України 99
Рудніцький І.О. Соціально-психологічні детермінанти агресивної поведінки курсантів ВВНЗ 100
Самойленко В.І. Виконання професійної діяльності в умовах бою – головне завдання психологічної підготовки військовослужбовця 101
Силкін Є.В. Соціальна робота у збройних силах США як емпатійна відповідь держави на наслідки війни 103
Сіротінкіна Л.Г. Діагностика суїцидальних схильностей військовослужбовців ЗС України 104
Скакальська І.Б., Ткаченко Ю.О. Складові формування громадської компетентності учнів у позашкільній роботі з історії 105
Собчук Р.С. Діагностика девіантної поведінки військовослужбовців Збройних Сил України 106
Совенко С. Гендерні особливості соціально-психологічної адаптації курсантів ВВНЗ 107
Соколіна О.В. Стратегії і тактики конфліктної поведінки 108
Соловйова К.К. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям з депресивними станами 110
Сушко А. BASIC PH – ресурсоорієнтована модель стресодолання військовослужбовців 113
Тищенко С.С. Що таке дивергентне мислення? 114
Тодавчич Н.В. Роль педагогів в патріотичному вихованні школярів 115
Толіпов У.К. Професійна педагогіка в Узбекистані 117
Тригуб О. Емоційна сфера особистості військовослужбовців 118
Трубчанінов М.А. Контроль якості навчання - важлива складова освітньої діяльності ВНЗ 119
Фіщенко К. Бойова психічна травмау учасників бойових дій 120
Цюрик С. Психологічні чинники емоційного вигорання учасників бойових дій 122
Черних Ю.О. Аналіз адаптаційного входження курсантів першого курсу до навчання у ВВНЗ та ВНП ЗВО у 2024-2025 навчальному році 124

Шевченко М.Д. Соціально-психологічна депривація військовослужбовця.....126
Шемітько А.О. Психологічна діагностика лідерських якостей у військовослужбовців.....126
Шлюсар М.І. Розвиток стресостійкості курсантів під час навчання в ВВНЗ....127
Ющенко А. Вплив самооцінки на формування агресивної поведінки курсантів ВВНЗ.....128
Янусь Н.В., Шпанчук І.М. Наскрізні змістовні лінії на уроках англійської мови 129
Ярощук І.М. Гендерні особливості саморегуляції курсантів ВВНЗ.....130

СЕКЦІЯ № 2 ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....132

Гупало А.Ю. Платформи Генеративного ШІ для наукової діяльності оборонного сектору України.....132
Аврамчук О.Є., Дацько Д.В. Оптоволоконні дрони.....133
Аврамчук О.Є., Єфремов С.Я. Лазерна зброя та системи ППО: фізика світлових та електромагнітних імпульсів 134
Коваль М.О., Кравченко О.І. Особливості пошуку «блимаючих» відмов сенсорної мережі в умовах завадової обстановки та кібервпливу 135
Аврамчук О.Є., Кондратюк І.В., Красовський Я.М. Електромагнітне випромінювання та його види.....136
Коритченко К.В., Касімов А.М., Кіріченко В.Д. Розвиток систем перехвату БПЛА пострілом сіткою 137
Мартиненко О.В., Пашуба А.С., Гоман А.М. Стаціонарні роботизовані системи для захисту рубежів 138
Охрамович М.М., Карпенко А.О. Методи управління станом захищеності інформаційних ресурсів в умовах впливу кібератак на військових об’єктах та об’єктах критичної інфраструктури держави 139
Пупяліс Б.Є., Поліщук І.О., Аврамчук О.Є. Використання електродвигунів у дронах та БПЛА.....139
Глухов С.І., Сторубльов О.І., Бабій О.С. Спосіб усунення надлишковості інтегральних інформаційних моделей радіолокаційних спостережень за умов наявності повітряних об’єктів із певними характеристиками 140
Черних Ю.О. Створення баз знань експертних систем для штучного інтелекту 141

СЕКЦІЯ № 3 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ 144

Апаров А.М. Основні напрямки вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності служби військового капеланства в Збройних Силах України 144
Бевза Ю.С. Приватні військові компанії: питання актуальності та законності використання 145
Бериславська О.М. Використання документальних фільмів та інших медіапродуктів в якості доказової бази скоєння воєнних злочинів рф в Україні 146
Луняченко М. Військові суди як виклик сьогодення в умовах збройної агресії проти України 147
Ноготков А. Військовий омбудсмен як інструмент демократичного нагляду в умовах правового режиму воєнного стану 148
Опанасенко О.О., Горбачук О.П. Підвищення ефективності адміністративно-правового режиму обліку військового нерухомого майна в Україні.....149
Пасіка С.П., Скиба О.С. Деякі питання правового регулювання індексації грошового забезпечення курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти 150
Пєтков С.В. Конституційний поділ протиправних діянь на три види 152
Севост'яненко Д.О. Деякі питання приєдання до договору про торгівлю зброєю 153
Сташук І. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в Україні в умовах дії режиму воєнного стану 153
Хом'яков Д.О., Хоміцький В.М. Деякі питання застосування бойового імунітету 154
Шульгін В.В. Імплементація досвіду (уроків) ЦВС ЗС України ССОЕ НАТО 156
Яременко Ф.В., Онда В.В. Проблематика воєнних злочинів під час збройної агресії російської федерації проти України.....157

СЕКЦІЯ № 4 ФІНАНСИ 159

Бєлік П.О. Грошове забезпечення військовослужбовців: виклики використання фіксованої базової суми.....159
Бондаренко В.А., Шевченко А.І. Актуальні питання взаємодії посадових осіб під час організації фінансово-господарської діяльності в умовах виконання завдань з відсічі збройної агресії російської федерації на території України 160
Волков О.В. Видатки державного бюджету на національну оборону: проблеми та перспективи.....161
Года І.О. Назарко Ю.І. Методологічні та практичні аспекти обліку благодійної та гуманітарної допомоги у військових частинах: проблеми та шляхи вдосконалення .162
Грищенко І.Р., Шрамко О.В. Грошове забезпечення військовослужбовців: фундамент мотивації та морального духу 162

Гудко М.В., Кузьмич О.І. Актуальні питання оплати праці працівників військових частин: особливості формування та напрямки розвитку.....163
Криницький А.С., Демчук А.С., Поплавський О.Ф. Штучний інтелект у військовій частині: динамічні бази нормативних актів як інструмент точного обліку та оперативних фінансових рішень.....164
Дяченко М.П. Застосування інформаційних технологій при здійсненні фінансово-господарської діяльності військової частини в умовах воєнного стану....165
Заліська С.А. Формування облікової політики військової частини як інструмент забезпечення фінансової прозорості 166
Зоря Д.В. Одноразова допомога після укладання першого контракту як інструмент державної підтримки військовослужбовців ЗСУ 167
Король Л.Я. Переваги використання нецінових критеріїв в закупівлях військових частин 168
Кулик В.Д. Фінансові методи винагород військовослужбовцям на період дії воєнного стану 169
Марценюк І.А., Мозок В.О. Особливості оборонного бюджету країн-членів НАТО 170
Москальов Я.В. Проблемні питання підвищення ефективності виплати додаткової винагороди у збройних силах україни в умовах воєнного стану 171
Непийвода Р.В. Проблеми фінансування в Збройних Силах України в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення 173
Остапчук Т.В. Бюджетне планування потреб військових частин: між нормативним імперативом та невизначеністю.....174
Павлова Д.В. Визначення потенційних напрямків розвитку автоматизації систем бухгалтерського обліку Збройних Сил України 174
Панухник О.В. Адаптивне коригування кошторисних призначень у військових частинах в умовах динамічного безпекового середовища.....176
Пахольчук В.В. Воєнно-економічний аналіз бюджету рф на 2025 рік 177
Кузьмич О.І., Прокопенко В.О., Толмачова С.К. Актуальні питання тарифікації посад працівників та її відповіднісь реальним умовампраці працівників військових частин 178
Оваденко А.С., Пясецька М.О. Вплив економічної ситуації в країні на систему оплати праці працівників.....179
Ровінська О.І., Лебедєва М.М. Прогнозно-аналітична модель планування закупівель у військових частинах в умовах воєнного стану.....180
Рудик З.О. Проблематика та особливості виплати грошового забезпечення полонених та зниклих безвісті 181
Салінська С.В., Степанченко С.Д. Корупційні ризики у сфері публічних та оборонних закупівель під час війни: виклики, динаміка, інституційна відповідь 182

Сенько В.В. Оцінка сучасного стану, ідентифікація та аналіз ризиків для економічної безпеки України в енергетичному секторі 183
Шрамко О.В., Сердюк К.М. Порівняльний аналіз системи мотивації молоді до військової служби в Україні та провідних країнах світу 186
Сизов А.І., Дяченко С.В. Звітування про кошторис: забезпечення фінансової дисципліни у військових частинах 187
Сінна С.С. Стимулюючі та компенсуючі функції одноразових додаткових видів грошового забезпечення 188
Талько А.О., Степанченко С.Д. Впровадження IPSAS у державному секторі України: виклики та перспективи.....188
Тимошенко Д.С. Залучення та використання додаткових джерел фінансування для військової частини в умовах воєнного стану: необхідність, виклики та перспективи 190
Цюкало Л.В., Андрієнко О.О. Цифрові інструменти фінансового моніторингу в системі забезпечення прозорості військових витрат 191
Мельников О.В., Черняк М.О. Актуальність проведення внутрішнього аудиту у військовій частині під час повномасштабного вторгнення 192
Чімишенко С.М. Стан оборонної економіки України під час війни 193
Чорний Д.А. Фактори, що впливають на виникнення порушень при нарахуванні та виплаті додаткової винагороди військовослужбовцям на період дії воєнного стану 195
Шморгун Ю.О. Актуальні питання використання програми SAP ERP в бухгалтерському обліку військової частини 195
Шульган І.В. Вплив торговельної політики США на український експорт, гуманітарну та військову допомогу країн-партнерів.....196
Ярова О.В. Роль фінансової дисципліни у забезпеченні ефективного функціонування військової частини.....197
Бойко А.А. Актуальні питання функціонування внутрішнього контролю у системі Міністерства оборони України……198

СЕКЦІЯ № 5 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ 199
Абражевич М.М. Стандартизація військової мови в умовах повномасштабної війни: вплив термінологічної точності на оперативні рішеня……199
Бабіч О.М. Особливості змін російської пропаганди на тему війни в Україні в зарубіжному інформаційному просторі 200
Венгер А.Р. Data modeling, platform justification, and ui/ux design in the development process of a NATO terminology APP 201
Гончарук Л.М. Використання додатків як інновація під час вивчення іноземної мови 202

Довгопола О.Ю. Justification for choosing mobile application distribution platforms 203
Карпенко В.Ю. Кодування військових термінів за функціональними ознаками як засіб стандартизації в умовах трансформації ЗСУ 204
Логунов І.Ю. Оптимізація процесу лінгвістичної експертизи у системі стандартизації Збройних Сил України.....205
Федоренко Л.О. Роль лексико-граматичних навичок у формуванні комунікативної компетенції.....206
Ляховська Ю., Кириленко Д. Етапи формування комунікативної культури курсантів закладів вищої освіти 207
Мазурок В.Р. Mildict: a digital platform for aligning ukraine's military education with NATO standards.....208
Maiboroda R., Mohylnyi S. Navigating challenges: teaching english to military personnel 209
Нагнибіда В.В. Проблематика проведення науково-лінгвістичних експертиз військових стандартів 211
Паніна О.О. Специфіка відтворення термінології англійських текстів науково-технічного стилю українською мовою.....212
Плиска Н.В. Лексичний підхід в навчанні англійської мови: переваги, виклики та перспективи.....213
Победря В.О. Designing a bilingual english-ukrainian military terminology database for enhanced operational efficiency and NATO interoperability 214
Поліщук О., Боженко О. Інтеграція веб-додатків у програми вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах.....215
Приліпко М.О. Аналіз цільової аудиторії глосарія для оптимізації термінологічної бази 217
Рахнянський В., Бас І. Культурно маркована лексика у філології та перекладознавстві.....218
Романюк В., Соловйова К. Іншомовна підготовка як елемент національної безпеки.....218
Самелюк А., Шевлякова О. Зовнішня мотивація у вивчення іноземної мови курсантами ЗВВО.....220
Статі А.Ю. Justification of platforms, programming languages, libraries and frameworks for mobile application 221
Невольніченко А.І., Сторубльов О.І. Система воєнно-наукового забезпечення як складова ефективності застосування об'єкта воєнної науки «військо» 222
Феньова А.Д. Подолання мовного бар'єру шляхом застосування методу драми на заняттях з іноземної мови.....224
Шевчик А.В. Лінгвістичні стратегії перекладу термінів інформаційних технологій у військово-технічному дискурсі 225

Юр’єв О.О. Challenges of translating military standards: a scientific analysis 226
Лісовський В.М., Березецький Д.С. Труднощі перекладу англомовних технічних інструкцій українською мовою 227
Клівак С.В. Переклад англомовних військово-технічних багатокомпонентних термінів.....228
Лісовський В.М., Скомаровський Я.М. Афіксальний аналіз англомовних військово-технічних словосполучень.....229
Суднікова А.С. Стилістичні особливості українських офіційних промов англійською мовою 230
Гриневич Є.О. Огляд наукових праць з проблематики лінгвістичного аналізу та перекладу військово-технічних текстів 231
Лісовський В.М. Прецизійна інформація англомовних військово-технічних текстів 233
Фоміна Я. Перекладознавчий аналіз як методологічна основа сучасної перекладацької діяльності 234
Бельська Б.В. Аналіз терміносистем у військово-технічнову перекладі 234
Златніков В.Г. Integrating ai tools in the foreign language classroom 236
Лавренко А.О. Технічна настанова ТМ-1-1520-238-23-1 «АН-64А apache attack helicopter» як вид військово-технічного тексту 237
Муха А.Р. Лексичний аналіз технічної настанови «ТМ-1-1520-238-10».....238
Нефьодов О.Д. Труднощі перекладу складних речень англомовних військово-технічних текстів.....239
Плясецька К.В. Допит військовополонених як спеціальний вид перекладацького супроводу 240
Сорокіна А.С. Структурно-семантичний підхід до лексичного аналізу англомовних військово-технічних текстів.....241
Таратута О.І. Використання технологій штучного інтелекту для вивчення англійської мови військовослужбовцями 242
Цвітун Н.В. Особливості перекладу документу Security within the NATO C-M(2002)49-REV1 у відповідності до законодавства України.....244
Чепіль М.Р. Синтаксичний аналіз англомовних воєнно- політичних текстів...245
Шкіль П.В. Перекладознавчий аналіз військово-технічної термінології збройних сил США 245

СЕКЦІЯ № 6 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬК В УМОВАХ ВЕДЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....247

Чухлєб О.В., Бартманський Б.О. Використання ArcGIS Excalibur для аналізу супутникових знімків.....247

Кажукало К.В. Роль та перспективи розвитку оборонної геопросторової інформаційної структура у НАТО.....248

Лук'янчук А.В., Підлісецька І.О. Використання космічної стереозйомки для забезпечення геопросторової підтримки військ.....248

Ярмулківський А.В., Підлісецька І.О. Оцінки ризиків забруднення навколишнього середовища внаслідок ведення бойових дій на території України....249

Антонюк А.А. Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності геопросторової підтримки військ (сил) на основі впровадження системи цілеуказання MGRS.....250

Биковець Д.Я. Рої дронів.....251

Бобошко М.Р., Кольцов Р.Ю. Рекомендації щодо використання супутникових знімків для планування та ведення бойових дій частинами та підрозділами Збройних Сил України.....252

Бурчак Н.О. Метод компенсації впливу навмисних завад від декількох джерел на навігаційні засоби.....253

Вєрємєєва М.І. Використання топогеодезичних польових аерознімальних комплексів для моніторингу земель оборони.....255

Вовк А.В. Удосконалення методики створення ортофотопланів з використанням безпілотних літальних апаратів.....256

Волков О.М. Переваги використання даних дистанційного зондування землі для моніторингу руйнувань об'єктів інфраструктури внаслідок ведення бойових дій на території України.....256

Гамузинський В.О. Застосування терміналів супутникового зв'зку Starlink операторами БПЛА.....257

Добровіцький В.І., Шпортко С.А. Удосконалення методики використання БПЛА для визначення змін та оцінки місцевості.....258

Железняков М.В. Електронна картографія в законодавчих координатах сучасного цифрового простору.....259

Кавун К.О. Теоретичні основи топографічної розвідки в умовах сучасної війни.....260

Калюжний Б.С., Федченко О.П. Аналіз тактичних властивостей місцевості за допомогою геоінформаційних технологій.....260

Катеринко М. Використання штучного інтелекту для покращення супутникового зображення.....261

Кононенко Д.Р. Оцінка навігаційного забезпечення миротворчих операцій Збройних Сил України.....262
Коренець О.В., Булгаков А.А. Економічне оцінювання топографо-геодезичних і картографічних робіт у секторі оборони України 263
Коренець О.В., Буромський М.І. Гравіметричні вимірювання для потреб оборони 264
Кучер А.О., Чухлєб О.В. Рекомендації щодо використання геоінформаційних систем для моделювання логістичної підтримки військ (сил) 265
Лабич О.В., Федченко О.П. Удосконалення методики топогеодезичної прив'язки інженерних загороджень з використанням геоінформаційних технологій.....266
Лаврінчук І.О., Федченко О.П. Автоматизація процесів дешифрування космічних знімків.....267
Марценковський І.В., Литвиненко Н.І. Використання радарних знімків для ведення військової розвідки.....268
Мельник Л.В., Батиченко С.П. Застосування геоінформаційних систем у географічних дослідженнях: аналіз та візуалізація просторових даних землі 269
Мерчанський Д.О., Левінськова Н.В. ГІС-моніторинг родючості землі 270
Мудрак Х.Б., Кольцов Р.Ю. Мережа контрольно-корегуючих станцій системи координатно часового та навігаційного забезпечення України 272
Нещерет Д.О., Циба М.М. Рекомендації щодо удосконалення оперативного друку на офсетних друкарських машинах.....273
Овчар О.Р., Підлісецька І.О. Аналіз існуючих підходів до виявлення змін стану місцевості.....274
Осетров В.В., Підлісецька І.О. Фактори, від яких залежить якість ортофотознімків.....275
Пилипчук І.П. Важливість топографічної підготовки 276
Піскун Б.О., Федченко О.П. Використання штучного інтелекту для автоматичного розпізнавання та класифікації об'єктів за матеріалами дистанційного зондування землі 278
Sikora V.K., Tkachenko D.M. From pencil to algorithm: the need to modernize the cartographic process in the AFU.....279
Соколова С.І., Федченко О.П. Інформаційна безпека геопросторових даних на геоінформаційному порталі Збройних Сил України 280
Соловйов В.В., Левінськова Н.В. Удосконалення методики оновлення топографічних карт з використанням даних дистанційного зондування землі.....281
Теличко Д.О. Оцінка ризиків забруднення навколишнього середовища внаслідок військових дій з використанням даних дистанційного зондування землі.....282
Tkachenko D.M., Sikora V.K. The use of uavs in ukraine's post-war reconstruction 283

Шепелєв В.С., Чухлєб О.В. Класичні способи створення фотодокументів про місцевість 284
Юськов О.О. Сучасні методи покращення якості даних дистанційного зондування землі 285

СЕКЦІЯ № 7 МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ І ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ 286
Алєксєєва М. Воєнні медіа-тренди 286
Апаров А.М. Основні напрямки вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності служби військового капеланства в Збройних Силах України 288
Буряк А. Трансмедіація у сучасній військовій журналістиці.....289
Гай Н. Роль PR-кампаній у військових рекрутингових проектах.....290
Гудзь А. Наративи висвітлення в медіа на початку повномасштабного вторгнення образу українського воїна-захисника 291
Калиновська О.В. Вистава, яка змінить світ.....292
Кикоть О. Нелінійні мультимедіа військових ЗМІ України.....293
Клубань О. Деякі інструменти формування, створення та легалізації інформаційно-медійного контенту «ТРО Медіа» 294
Клубань О. Синергія добровольців в системі комунікаційно-контентного забезпечення медійної компоненти Сил ТРО ЗСУ 297
Коцюбайло О.І. Шортси як міст між армією та суспільством: нові формати взаємодії в війни.....298
Криволап А. Іноземні медіа про українських героїв.....299
Кухарська О. Медіа-підтримка військових соціальних проектів 300
Людвік В.А. The importance of designing graphical windows and transitions between them.....302
Лякішева С. Фактчекінг як провідний інструмент інформаційної протидії.....303
Митрофанова М. Воєнний контент у TikTok мережі.....305
Нікітін Д. Кросмедійний принцип військових ЗМІ.....306
Орлова В. Медіаконвергенція у військовій сфері 307
Піковська І. Стереотипні уявлення фемінізації в українській військовій журналістиці 310
Пілат С. Меметична тематика у військових медіа 311
Рудик А.О. Типові помилки інформаційно-медійного забезпечення інноваційної діяльності у Збройних Силах України 312
Свиридов А. Актуальні проблеми тематичної спрямованості інформування військовими медіа про хід бойових дій 314
Свиридова В. Тренди військових фейсбук-комунікацій 315

Силкін Є.В. Бойовий досвід «ТРО медіа»: інформаційна складова війни набуває стратегічного значення 316
Стафійчук В. Інформаційна інтервенція в Україні 317
Стрілець К. Форми протидії ворожій інформаційній агресії 318
Таранченко А. Нормативно-правові особливості проведення інтерв'ю в умовах повномасштабного вторгнення рф 321
Турбіль М. Фреймінг у сучасному медіапросторі 322
Параніч О.П., Моргун О.М., Савчинська Н.Ю., Бадрук О.О. Комунікаційно-контентна безпека в умовах нової стратегії глобалізації «русского міра» 324
Тютюнник Д. Прес-служба бригади як основне джерело медіа виробництва ..326
Холодько Д. Функціональні та жанрові особливості в українській військовій журналістиці 327
Шапкін С.Б. Порядок організації медіакомунікації в Силах територіальної оборони Збройних Сил України 329

СЕКЦІЯ № 8 ІНФОРМЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ 330

Головецький В.А. Сучасна структура кіберспроможностей Ірану: принципи функціонування кіберпростору в Ісламській республіці 330
Іванов Н.В. Особливості заходів інформаційного впливу терористичних організацій Хамас та Хезболла у ході конфлікту з Ізраїлем (у період 2020-2024 років) 331
Качур К.С. Роль «м'якої сили» в зовнішній політиці Європейського союзу на фоні російсько-української війни 333
Корінь С.Ю. Формування позитивного міжнародного іміджу України в інформаційній сфері в умовах російсько-української війни 334
Король В.Г. Кремлівський кінематограф – частина глокальної геноцидної агресії 335
Любовець Г.В. Міжнародний конкурс як приклад антропологічно-когнітивної окупації 336
Манилюк М.Ю. Економічна співпраця Китаю з росією в умовах санкцій 337
Новосельцева І.М. Вплив збройної агресії рф проти України на процес трансформації міжнародних відносин (у період 2014-2024 років) 340
Петренко М.М. Психологічний стан військовослужбовців в умовах війни 341
Прокопенко А.А. Особливості інформаційної політики Угорщини щодо України в контексті російсько-української війни 342
Рогов Е.К. Японсько-китайське протистояння в інформаційному просторі 343
Соцка Н.О. Щодо окремих аспектів психологічного впливу російської федерації на українське населення (у період 2022-2025 р.р.) 344

Яковчук Я.В. Особливості інформаційної складової сучасної системи безпеки і оборони Канади 345

СЕКЦІЯ № 9 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЄННОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ 347

Арабська Т.В. Вплив російської агресії на трансформацію політичної свідомості та національної ідентичності українців 347
Балабушка Є.О. Маніпулятивні технології в інформаційній війні: методи протидії.....348
Балабушка Є.О., Латутін Ю.О. Роль пропаганди у формуванні громадської думки під час війни.....349
Вовкотеча О.М. Військові капелани як складова бойового потенціалу Сухопутних військ Збройних Сил України у сучасному загальновійськовому бою ..350
Ганношин В.В. Курдське питання: геополітична проблема Близького Сходу .352
Гереженівська М.Б. Національна безпека України в умовах воєнного стану...353
Горбачов О.О. Позиції та інтереси Китаю в російсько-українській війні 354
Дердун І.О., Максименко Л.П. Чи можуть США вийти з НАТО і чим це загрожує? 355
Залюбченко А.С. Інформаційна війна, види та методи ведення.....357
Зарицька А.І. Військова риторика як вид ораторського мистецтва 358
Зінган Д.О. Гуманітарна криза як наслідок російсько-української війни.....359
Коваль Т.М. Взаємодія держави і громадянського суспільства в умовах війни 360
Колосов Н.В. Деструктивний вплив росії на інформаційний простір України 361
Коцюбайло О.І. Інформаційна війна як новий фронт сучасного конфлікту 362
Крицкалюк Н.І. Особливості державної інформаційної політики в умовах російсько-української війни 363
Курко О.С. Українсько-польські відносини до та під час повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну.....364
Кучеров А.Я. Феномен російського державного тероризму та як з ним боротись 365
Людвік В.А. Виявлення та подолання негативних впливів токсичного лідерства 366
Могильний С.Л. Медіа як інструмент ІПСО російської федерації 367
Науменко Д.В., Ананьєв А.І. Гуманітаризація військової справи в умовах відсічі збройної агресії рф 368
Ототюк В.В. Росіяни та українці – не «братні» народи.....369
Павлюк А.Р. Соціальна взаємодія між верствами населення в Україні.....370
Панкул Д.О. Цифрова держава та важливість інтеграції її в ЗСУ 371

Сергієнко О.В. Кібертероризм як загроза національній безпеці України 372
Сінченко М.В. Міжнародні санкції як інструмент впливу на агресора: історія та сьогодення 373
Скрябін О.Л., Євсєєв І.Г., Халіманенко С.М. Щодо протидії інформаційно-психологічному впливу рф в національному інформаційному просторі у 2015-2022 р.р. 374
Ткаченко Є.С. Чи може Китай стати посередником у переговорах України та росії? 375
Юрченко О.С. Соцмережі як інструмент ІПСО рф 377
Ясинська В.С., Бас І.В. Роль американських приватних військових компаній у сучасних конфліктах 378

СЕКЦІЯ № 1
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Аверчук А. (ВІКНУ)

Емоційна стабільність: поняття та фактори

Сьогодні, коли триває четвертий рік повномасштабного вторгнення російської федерації, особливої актуальності набуло питання емоційної стабільності особистості. Так, емоційна стабільність представляє собою особистісну рису, яка характеризується здатністю людини зберігати рівновагу та контроль над своїми емоціями в різних життєвих ситуаціях.

Проявляється емоційна стабільність у врівноваженості, стійкості до стресів та адекватній реакції на зовнішні подразники, що дозволяє людині ефективно справлятися з труднощами, конфліктами та викликами, зберігаючи при цьому внутрішню гармонію та спокій.

Зазначимо, що емоційно стабільна людина здатна об’єктивно оцінювати ситуацію, не піддаючись надмірним емоційним впливам, таким як тривога, страх, злість чи депресія. Це дозволяє їй приймати раціональні рішення навіть у складних обставинах, що є важливим для підтримання як психологічного здоров’я, так і успішної соціальної взаємодії.

Розглянемо декілька аспектів, які сприяють емоційній стабільності особивості: *стресостійкість*: людина з високим рівнем емоційної стабільності здатна зберігати спокій під час стресових ситуацій, не дозволяючи негативним емоціям впливати на своє мислення і поведінку. Така людина менш схильна до паніки або надмірної реакції на труднощі; *контроль емоцій*: емоційно стабільні люди вміють керувати своїми емоціями, не дозволяючи їм впливати на їхні рішення чи стосунки з іншими людьми. Вони здатні стримувати імпульсивні реакції, такі як агресія чи страх, і залишатися зосередженими на вирішенні проблем; *оптимізм та адаптивність*: емоційна стабільність також включає вміння знаходити позитивні сторони у важких ситуаціях та адаптуватися до змін. Людина, яка здатна приймати непередбачуваність життя з оптимізмом, краще справляється з викликами і менш схильна до хронічного стресу; *відсутність надмірної тривожності*: люди з високою емоційною стабільністю менш схильні до постійних тривожних думок або страхів. Вони можуть зосередитися на поточних завданнях, не відволікаючись на невиправдані побоювання щодо майбутнього; *стійкість до критики*: важливою ознакою емоційної стабільності є здатність адекватно реагувати на критику. Емоційно стабільна людина сприймає конструктивну критику як можливість для саморозвитку, не дозволяючи їй завдавати шкоди її самооцінці.

Таким чином, *емоційна стабільність* – це не тільки вміння справлятися з власними емоціями, але й здатність зберігати гармонійні стосунки з оточенням, не піддаючись негативним впливам зовнішніх факторів. Це риса, яка може бути

розвинена та вдосконалена через саморефлексію, тренування навичок емоційного інтелекту та стратегії подолання стресу.

Арицимович Я. (ВІКНУ)

Психологічні наслідки участі в бойових діях

Феномен «військової залежності» є важливою темою для дослідження, оскільки він впливає на психічне здоров'я та соціальну адаптацію військовослужбовців, які повертаються з бойових дій. Розуміння цього явища може допомогти розробити ефективні стратегії підтримки та реабілітації ветеранів.

Постійний вплив стресових ситуацій під час бойових дій може підвищити рівень адреналіну і призвести до залежності. Військовослужбовці можуть адаптуватися до умов війни, а після повернення до цивільного життя можуть відчувати втрату сенсу та мети життя. Зміни в поведінці або психічному стані можуть призвести до сімейних конфліктів і розлучень. Вони можуть вдатися до алкоголю або наркотиків як до засобу подолання стресу. Також після виникнення посттравматичного стресового розладу часто супроводжується такими симптомами, як нічні кошмари, нав'язливі спогади та підвищена тривожність.

Дослідження показали, що військовослужбовців, які тривалий час перебували в зоні бойових дій, часто відчувають потребу впоратися з екстремальними умовами війни, що може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу та інших психічних розладів. Соціальна адаптація ветеранів також є складним процесом, що потребує підтримки з боку родини, друзів та суспільства. Розробка програм реабілітації та психологічної підтримки є ключовим завданням для успішної інтеграції ветеранів у цивільне життя.

Бабій Е.В. (ВІКНУ)

Професійна мотивація офіцерів психологів до якісного виконання професійних обов'язків в умовах повномасштабного вторгнення

Актуальність дослідження зумовлена зростаючими вимогами до професійної мотивації офіцерів-психологів у контексті масштабної військової агресії в Україні. Офіцери-психологи відіграють ключову роль у підтримці психологічного стану військовослужбовців, але їхня мотивація до якісного виконання обов'язків у складних умовах бойових дій вимагає окремого дослідження. Постійна напруга та підвищене навантаження можуть впливати на мотивацію, що ускладнює забезпечення належної психологічної допомоги.

У результаті теоретичного та емпіричного аналізу було встановлено, що основними ознаками демотивації серед офіцерів-психологів є емоційна втома, зниження професійного інтересу, прагнення до самотності, що може негативно вплинути на ефективність їхньої роботи з військовослужбовцями. Зниження

мотивації призводить до зменшення залученості у виконання професійних завдань, а також до меншої взаємодії з колегами та командирами.

Дослідження показало, що багато офіцерів-психологів мають високу самооцінку і прагнуть успішно виконувати свою місію, незважаючи на труднощі. Основними факторами, які сприяють підтримці високої мотивації, є професійне зростання, почуття обов'язку перед військовослужбовцями, а також психологічна підтримка з боку командування. Водночас, фактори демотивації включають недостатнє розуміння роботи психологів з боку командирів, перевантаження роботою, обмежені ресурси, а також відсутність можливостей для регулярного відпочинку.

Розроблена програма підтримки мотивації офіцерів-психологів складається з чотирьох етапів: виявлення рівня професійної мотивації; формування індивідуального плану розвитку; реалізація плану, включаючи можливість відновлення і профілактики емоційного вигорання; оцінка результатів та корекція підходів. Застосування цієї програми сприяло підвищенню мотивації офіцерів-психологів, покращенню їхнього психічного стану і здатності ефективно виконувати свої обов'язки.

Дослідження підтвердило важливість забезпечення високої мотивації офіцерів-психологів для якісного виконання професійних обов'язків. Забезпечення психологічної підтримки, періодичні тренінги з управління стресом та регулярний відпочинок сприятимуть збереженню їхньої мотивації та стійкості до виснаження. Важливо також, щоб командири мали чітке розуміння роботи психологів і підтримували їх професійно.

Загалом, успішна діяльність офіцерів-психологів повинна базуватися на поєднанні професійних знань, практичного досвіду, а також внутрішньої мотивації до виконання своєї місії. Запропоновані рекомендації сприятимуть покращенню психологічного здоров'я військовослужбовців та підвищенню їхньої боєздатності у бойових умовах, а також забезпеченню успішної адаптації офіцерів-психологів у мирному житті.

Бабій Т. (ВІКНУ)

Стабілізація психічного стану військовослужбовців методами когнітивно-поведінкової терапії в постстресовий період

Після повернення з району бойових дій військовослужбовці стикаються з глибокими психологічними викликами, які можуть суттєво вплинути на їхнє психічне здоров'я, соціальну адаптацію та загальну якість життя. У постстресовий період з'являються нав'язливі спогади, почуття провини, втрата сенсу, тривожність, депресивні стани, симптоми ПТСР та зниження особистісної ефективності. Психіка потребує надійної опори – і саме когнітивно-поведінкова терапія може стати тим інструментом, який допоможе повернути людині внутрішній баланс. Як військовослужбовець,, яка проходила службу в зоні бойових дій, я знаю, наскільки складно «повертатися» у звичне життя. Ми приїжджаємо іншими: у думках – вибухи, в очах – втрати, а у серці – мовчазний

біль, якого не видно зовні. У цей момент важливо не просто вижити, а знайти в собі сили жити далі. Когнітивно-поведінкова терапія дає змогу побачити й змінити деструктивні думки та поведінкові моделі, що сформувалися під впливом бойового досвіду. Згідно з дослідженнями у сфері військової психології, когнітивно-поведінкова терапія допомагає військовим стабілізувати емоційний стан, сформувати навички саморегуляції, а головне – відновити відчуття контролю над власним життям.

Як пише Крістін Палексі та **Денніса Грінбергер** у книзі «Розум рулить настроєм», терапія вчить людину не підкорятись емоціям, а керувати ними. Це особливо цінно для військових, які втратили відчуття безпеки та стабільності. Джон Ліч у «Психології виживання» наголошує: виживання – це не лише фізіологія, а й збереження особистісної цілісності. Когнітивно-поведінкова терапія у цьому випадку стає способом «психологічного виживання», допомагаючи інтегрувати травматичний досвід у власну життєву історію. Практичні напрацювання українського військового психолога К. Ульянова, автора книги «Броньований розум», демонструють дієвість когнітивно-поведінкової терапії у реабілітації військовослужбовців. Він говорить про необхідність формування «психологічного бронежилета» – системи переконань і технік, які дозволяють адаптуватися до мирного життя без руйнівних наслідків. Це і робота з тригерами, і внутрішній діалог, і побудова плану безпеки. Особисто для мене цінність когнітивно-поведінкової терапії полягає в тому, що вона дозволяє бути чесною з собою. Не тікати від болю, а поглянути йому в очі – і перетворити його. Це шлях до себе, до сили, яка була втрачена, але не знищена. У роботі з військовими я бачу, як цей метод допомагає відновити довіру – до себе, до людей, до життя.

Когнітивно-поведінкова терапія – це не просто ефективна методика, а життєво необхідна підтримка для військових у постстресовий період. Вона допомагає знизити емоційне напруження, змінити деструктивні установки, сформувати здорові способи мислення та поведінки. Інтеграція КПТ у систему військової психологічної допомоги – це інвестиція у стійкість, боєздатність і майбутнє кожного, хто повертається з війни. І з власного досвіду я можу сказати: КПТ – це міст між тим життям, що залишилось на війні, і новим, у якому хочеться жити по-справжньому.

к.і.н., доц. Безбах В.Г. (ВІКНУ)
к.психол.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

Структура психологічної підтримки персоналу в ЗС України

Досвід ведення бойових дій військовими частинами та підрозділами ЗС України у перші місяці російського вторгнення показав, що не всі військовослужбовці можуть витримувати фізичні та психологічні навантаження, які передбачає завдання їх підрозділу, або в силу своїх індивідуальних

особливостей нездатні оволодіти новітніми зразками озброєння та військової техніки, в першу чергу наданими країнами партнерами.

Формування психологічної готовності та психологічної стійкості персоналу до виконання бойових завдань стало одним із ключових викликів для Збройних Сил України.

Саме тому, з метою формування, підтримки та відновлення у військовослужбовців таких ключових для ефективного ведення бойових дій психологічних чинників, як внутрішня мотивація до збройного захисту держави, стійкості до бойового стресу, розвиток вольових якостей, необхідних для виконання завдань та інших, військово-політичним керівництвом держави було прийнято рішення про трансформацію системи морально-психологічного забезпечення у систему психологічної підтримки персоналу (рис.1).

Рисунок 1 - Структура психологічної підтримки персоналу в ЗС України.

Психологічна підтримка - цілеспрямована діяльність органів військового управління, командувачів, командирів (начальників), посадових осіб структур психологічної підтримки, що має на меті безпосередню організацію роботи щодо проведення професійно-психологічного відбору, формування, підтримання та відновлення в особового складу військ (сил) психологічної готовності до виконання завдань, емоційно-вольової стійкості до негативних психологічних чинників у будь-яких умовах обстановки, зниження психогенних втрат і збереження психічного здоров'я військовослужбовців.

к.і.н., доц. Безбах В.Г. (ВІКНУ)
к.психол.н. Кравченко К.О. (ВІКНУ)

Сутність системи психологічної підготовки військовослужбовців ЗС України

Одним із напрямків психологічної підтримки персоналу ЗС України є психологічна підготовка– цілісний і організований процес формування у

військовослужбовців психологічної стійкості та психологічної готовності до бойових дій, перебування в екстремальних умовах, в обстановці, що різко змінюється, під час тривалого нервово-психічного напруження, подолання труднощів, пов'язаних із виконанням військового обов'язку.

Вона реалізується шляхом формування та розвитку у військовослужбовців відповідних знань, умінь, навичок, згуртованості підрозділів, набуття спроможностей і досвіду, які забезпечують їхню психологічну готовність до організованих, ініціативних і активних дій та психологічну стійкість до бойових стрес-факторів й інших негативних психологічних чинників.

У цілому процес функціонування системи можна відобразити у вигляді такого алгоритму: 1) мета, 2) об'єкт впливу, 3) предмет впливу, 4) завдання, 5) сили (засоби), 6) технології (методики) і як 7) результат – ефективність психологічної підготовки.

Система психологічної підготовки – це сукупність функціонально взаємопов'язаних суб'єктів (сил), засобів, технологій і методик впливу на свідомість і психіку, морально-психологічний стан особового складу військ (сил) з метою формування його психологічної готовності і стійкості до виконання бойових (спеціальних) завдань(рис.1).

Рисунок 1 - Система психологічної підготовки військовослужбовців ЗС України.

Це дає змогу стверджувати, що психологічна підготовка, будучи підсистемою системи вищого рівня, сама є чітко структурованою і має всі ознаки системи: наявність об'єкта і суб'єктів, підпорядкованість єдиній меті, наявність елементів (компонентів), взаємопов'язаних та взаємодіючих між собою тощо.

Психологічна підготовка входить в загальну систему бойової підготовки, а її заходи є такими ж вагомими під час підготовки особового складу, як вогнева та тактична підготовка і є обов'язковими до виконання.

проф. Безносюк О.О. (КОГПА, Кременець)

Основи, методологія та методи науково-педагогічних досліджень

Науково-педагогічні дослідження є основою для розвитку педагогічної науки та практики. Вони дозволяють вивчати закономірності навчання та виховання, розробляти нові методики та технології, а також оцінювати ефективність освітніх програм.

Основи. методологія науково-педагогічних досліджень – це система принципів, методів та підходів, яка визначає спосіб, логіку та організацію проведення досліджень у сфері педагогіки. Вона спрямована на вивчення явищ, закономірностей та процесів, пов'язаних з навчанням, вихованням, розвитком та соціалізацією особистості. Педагогічна методологія складається з різних етапів, підходів і методів, кожен з яких підбирається відповідно до обраної теми, мети, завдань та об'єкта дослідження.

Основи науково-педагогічних досліджень:

Об'єкт дослідження: педагогічний процес або явище, яке вивчається.

Предмет дослідження: конкретні аспекти об'єкта дослідження, які підлягають вивченню.

Мета дослідження: отримання нових знань про педагогічний процес або явище.

Завдання дослідження: конкретні кроки, які необхідно зробити для досягнення мети дослідження.

Гіпотеза дослідження: наукове припущення, яке потребує перевірки.

Методологія науково-педагогічних досліджень:

Методологія – це система принципів, підходів та методів, які використовуються для проведення науково-педагогічних досліджень. Вона включає в себе:

Принципи дослідження: принцип об'єктивності; принцип системності; принцип історизму; принцип єдності теорії та практики.

Підходи до дослідження: системний підхід; діяльнісний підхід; особистісно-орієнтований підхід; компетентнісний підхід.

Методи дослідження: сукупність способів і прийомів, що забезпечують отримання достовірних наукових результатів.

Методи науково-педагогічних досліджень:

Науково-педагогічні дослідження використовують різноманітні методи, які можна класифікувати на:

Теоретичні методи: аналіз; синтез; узагальнення; моделювання; системний аналіз.

Емпіричні методи: спостереження; бесіда; інтерв'ю; анкетування; тестування; педагогічний експеримент; вивчення продуктів діяльності.

Статистичні методи: методи математичної статистики, що дозволяють обробити та проаналізувати отримані дані.

Організація науково-педагогічного дослідження:

Науково-педагогічне дослідження включає в себе кілька етапів:

1. Вибір теми дослідження.
2. Визначення мети та завдань дослідження.
3. Формулювання гіпотези дослідження.
4. Вибір методів дослідження.
5. Проведення дослідження.
6. Обробка та аналіз даних.
7. Формулювання висновків.
8. Оформлення результатів дослідження.

Науково-педагогічні дослідження відіграють важливу роль у розвитку освіти. Вони дозволяють покращувати якість навчання та виховання, а також розробляти нові підходи до організації освітнього процесу.

Основи та методологія науково-педагогічних досліджень є комплексною системою, що поєднує теорію, практику та методи для ефективного вивчення освітніх процесів. Вона надає можливість не тільки краще зрозуміти педагогічні явища, а й пропонувати рішення для підвищення якості освіти, враховуючи як наукові, так і етичні аспекти.

проф. Безносюк О.О. (КОГПА, Кременець)

Сучасні технології в освіті

Сучасні технології стрімко інтегруються в освітній процес, змінюючи підходи до навчання та відкриваючи нові можливості для учнів і викладачів.

Сучасні освітні технології відіграють вирішальну роль у трансформації закладів освіти. Використання інноваційних технологій не лише покращує доступ до знань, але й підвищує якість освітнього процесу, залученість учнів і студентів, а також їхню мотивацію до навчання. Вони також сприяють глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок, які відповідають вимогам сучасного світу.

Основні напрямки використання сучасних технологій в освіті:

Електронне навчання (e-learning):

Використання онлайн-платформ, електронних підручників, інтерактивних завдань та відеолекцій.

Дистанційне навчання, що дозволяє отримувати освіту незалежно від місця розташування.

Мобільне навчання (m-learning):

Використання мобільних пристроїв (смартфонів, планшетів) для навчання.

Навчальні додатки, що дозволяють вивчати матеріал у будь-який час і в будь-якому місці.

Інтерактивні технології:

Використання інтерактивних дошок, сенсорних екранів, віртуальної та доповненої реальності.

Створення інтерактивних уроків, що сприяють активному залученню учнів до навчального процесу.

Хмарні технології:

Використання хмарних сервісів для зберігання та обміну навчальними матеріалами.

Спільна робота над проектами в онлайн-режимі.

Штучний інтелект (ШІ):

Використання ШІ для створення персоналізованих навчальних програм.

Автоматична перевірка завдань та надання зворотного зв'язку.

Переваги використання сучасних технологій в освіті:

Підвищення доступності освіти: Технології дозволяють отримувати освіту людям з обмеженими можливостями або тим, хто проживає у віддалених регіонах.

Індивідуалізація навчання: Технології дозволяють адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожного учня.

Підвищення мотивації: Інтерактивні та мультимедійні матеріали роблять навчання більш цікавим та захоплюючим.

Розвиток цифрових навичок: Використання технологій у навчальному процесі допомагає учням розвивати навички, необхідні для успішної кар'єри в цифровому світі.

Покращення комунікації: Технології дозволяють учням та викладачам ефективно спілкуватися та співпрацювати.

Виклики використання сучасних технологій в освіті:

Цифрова нерівність: Не всі учні мають доступ до необхідних технологій та інтернету.

Підготовка педагогів: Викладачам необхідно постійно підвищувати свою кваліфікацію, щоб ефективно використовувати технології в навчальному процесі.

Безпека в Інтернеті: Необхідно забезпечити безпеку учнів під час використання онлайн-ресурсів.

Залежність від технологій: Важливо знайти баланс між використанням технологій та традиційними методами навчання.

Сучасні технології мають величезний потенціал для покращення якості освіти. Однак, їх ефективне використання вимагає ретельного планування, підготовки та постійного вдосконалення. Застосування інтерактивних платформ, інноваційних методів, віртуальних середовищ та адаптивних програм допомагає закладам освіти готувати випускників, здатних відповідати на виклики сучасного світу.

проф. Безносюк О.О. (КОГПА, Кременець)

Якість вищої освіти: державні стандарти

Якість вищої освіти є ключовим фактором розвитку суспільства, а державні стандарти відіграють важливу роль у її забезпеченні.

Державні стандарти та якість вищої освіти є основними складовими системи забезпечення рівня освіти в Україні. Вони визначають вимоги до змісту, умов та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти. Система стандартів покликана забезпечити конкурентоспроможність випускників на ринку праці, їхню відповідність міжнародним нормам та вимогам економіки, науки, культури та суспільства.

Що таке державні стандарти вищої освіти?

Державні стандарти вищої освіти - це сукупність вимог, що визначають: Зміст вищої освіти: перелік компетентностей, якими повинен володіти випускник, обсяг навчального навантаження, перелік навчальних дисциплін. Вимоги до освітньої діяльності: вимоги до кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу. Вимоги до результатів навчання: критерії оцінювання якості знань, умінь та навичок випускників.

*Мета державних стандартів:*Забезпечення єдиного рівня якості вищої о світи в Україні. Створення умов для академічної мобільності студентів та викладачів.Забезпечення конкурентоспроможності українських випускників на ринку праці. Створення основи для внутрішньої та зовнішньої оцінки якості вищої освіти.

Ключові аспекти: Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії) та для кожної спеціальності. Вони враховують вимоги ринку праці, міжнародні стандарти та кращі практики. Стандарти є основою для розробки освітніх програм вищими навчальними закладами. Стандарти вищої освіти розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій державних органів, що забезпечують формування і реалізують державну політику у відповідних сферах, державних замовників (за відповідними спеціальностями), об'єднань організацій роботодавців і затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. [1]

Важливість державних стандартів: Вони забезпечують прозорість та зрозумілість вимог до вищої освіти. Вони сприяють підвищенню якості вищої освіти та її відповідності потребам суспільства. Вони є основою для розвитку системи забезпечення якості вищої освіти.

Виклики у забезпеченні якості вищої освіти:

Фінансова нестабільність: Обмежене фінансування закладів вищої освіти може ускладнювати впровадження сучасних технологій, оновлення матеріально-технічної бази та підвищення кваліфікації викладачів.

Адаптація до ринку праці: Важливо, щоб стандарти освіти відповідали сучасним вимогам ринку праці та забезпечували розвиток навичок, що відповідають потребам роботодавців.

Інтеграція до міжнародного освітнього простору: Українські університети мають відповідати міжнародним стандартам якості, що включає двосторонню академічну мобільність, запровадження програм англійською мовою та активізацію співпраці з іноземними закладами освіти.

Роль викладачів та студентів у забезпеченні якості:

Професійний розвиток викладачів: Постійне підвищення кваліфікації педагогів, ознайомлення з інноваційними методами викладання та інтеграція в освітній процес сучасних цифрових технологій.

Активна позиція студентів: Студенти можуть брати участь в оцінці якості освітнього процесу, надаючи зворотний зв'язок, а також у вирішенні важливих питань через студентські ради.

Міжнародні стандарти і досвід:

Інтеграція до Європейського простору вищої освіти: Впровадження стандартів якості, розроблених відповідно до рекомендацій Болонського процесу, створення умов для академічної мобільності та порівняння освітніх програм на міжнародному рівні.

Застосування міжнародних критеріїв акредитації: Багато українських закладів вищої освіти прагнуть отримати міжнародні акредитації, що підвищує їхній статус, привабливість для іноземних студентів і працедавців та дозволяє інтегруватися в глобальні освітні та наукові проекти.

Державні стандарти вищої освіти є важливим інструментом забезпечення якості вищої освіти в Україні. Вони постійно вдосконалюються, щоб відповідати сучасним викликам та потребам суспільства.

Державні стандарти і система забезпечення якості є фундаментом для розвитку сучасної вищої освіти в Україні. Вони забезпечують системний підхід до підготовки фахівців, конкурентоспроможних як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку праці. Водночас, для досягнення стабільно високого рівня освіти важливо забезпечити гнучкість освітніх програм, оновлення змісту навчання та інтеграцію в міжнародний освітній простір.

Бондаренко А. (ВІКНУ)

Особливості психологічного супроводу як діяльності військового психолога

Сьогодні в розпал російсько-української війни, коли серед військовослужбовців спостерігається психоемоційне виснаження актуалізується проблема психологічного супроводу.

Так, психологічний супровід військовослужбовців представляє собою комплекс заходів з підтримання оптимального стану психологічного здоров'я військовослужбовців, їх стійкості до впливу стресових чинників, психологічної

готовності до виконання обов'язків військової служби та запобігання виникненню негативних психологічних станів.

Основними завданнями психологічного супроводу є:

- моніторинг психологічних станів особового складу, соціально-психологічних характеристик військового колективу під час виконання завдань за призначенням наслідків впливу стресових чинників професійної діяльності;
- підтримання у військовослужбовців досягнутого рівня психологічної стійкості до впливу психотравмуючих чинників військової служби, психологічної готовності до виконання бойових завдань;
- підтримання високої бойової активності особового складу;
- моніторинг рівня фізичної та розумової втоми військовослужбовців;
- профілактика розвитку кризових психологічних станів, нервових розладів, що виникають внаслідок дії стресових чинників;
- своєчасне виявлення явищ психічної дезадаптації та отримання психічних травм особовим складом;
- здійснення психологічної просвіти особового складу.

Борисов Я. (ВІКНУ)

Реінтеграція ветеранів у мирне життя: психологічні труднощі, втрата соціальної ролі та шляхи адаптації

«Чому людина, яка пройшла війну і вижила у надскладних умовах, повернувшись додому, не може знайти собі місця серед рідних? Чому звичайні буденні речі викликають у неї тривогу, а мирне життя здається чужим і ворожим?» Такі запитання відкривають глибоку тему психологічної реінтеграції – процесу, який для багатьох ветеранів виявляється не менш складним, ніж сама війна. Повернення до мирного життя – це не просто зміна обстановки, а глибоке внутрішнє переформатування особистості.

Війна формує у військовослужбовців нові установки, реакції та соціальні ролі, які суттєво відрізняються від мирних. У бойових умовах особливого значення набувають дисципліна, швидка реакція, готовність до ризику – це рятує життя. Але після демобілізації ті ж самі якості можуть стати перешкодою для адаптації. Складність полягає в тому, що світ навколо не змінився, натомість змінилася сама людина.

Дослідження показують, що ветерани часто стикаються із внутрішньою порожнечею, відчуттям втрати сенсу, емоційною ізоляцією. Суперечності між очікуваннями та реальністю цивільного життя можуть викликати дратівливість, агресію, замкнутість або навпаки – прагнення до надмірного ризику. Важливою є також соціальна складова – труднощі в налагодженні стосунків, пошук роботи, фінансові проблеми.

Ефективна реінтеграція потребує комплексного підходу: психологічної, соціальної та правової підтримки. Повернення до цивільного життя – це не лише

фізична присутність у мирному середовищі, але й внутрішнє прийняття себе в новій реальності. Ветерану необхідно віднайти нові сенси, нові орієнтири, і головне – відчути, що його досвід потрібен.

Сучасні дослідження свідчать про ефективність мультидисциплінарних програм, що об'єднують психотерапевтів, соціальних працівників, юристів, а також представників ветеранських організацій. Особливе значення має так звана «рівне-рівному» підтримка – коли ветерани допомагають один одному, ділячись досвідом адаптації. Також важливо враховувати культурні чинники, рівень довіри до інституцій, доступність медичних та психологічних послуг, зокрема у віддалених регіонах.

Значну увагу вчені приділяють питанню посттравматичного зростання – явища, коли після пережитих травм людина знаходить нові життєві орієнтири, поглиблює розуміння власного сенсу існування та розвиває нові якості. Такий підхід акцентує увагу не лише на подоланні труднощів, а й на можливості використання бойового досвіду як ресурсу для розвитку.

За словами В. Франкла, «**життя має сенс за будь-яких обставин»**. Саме пошук сенсу допомагає людині подолати наслідки втрат, болю та травм. Професійна підтримка психологів, сім'ї та суспільства відіграє ключову роль у цьому процесі. Адже справжня сила ветерана полягає не лише в його минулих подвигах, а й у здатності віднайти себе у новому мирному житті.

Борисова Е.Е. (ВІКНУ)

Особистісні зміни військовослужбовців під впливом бойового стрес

Участь у бойових діях суттєво впливає на особистість військовослужбовця, викликаючи глибокі психоемоційні зміни. Бойовий стрес, що виникає в екстремальних умовах війни, може мати як позитивні наслідки – зростання стійкості, відповідальності, самоконтролю, так і негативні – розвиток ПТСР, депресії, агресивності, соціальної ізоляції.

Наукові дослідження підтверджують, що особистість військового формується під впливом попереднього життєвого досвіду, військової підготовки, бойових завдань та взаємодії в колективі. Характерними рисами є дисциплінованість, витривалість, здатність працювати в команді. Водночас бойовий досвід часто змінює світогляд, систему цінностей і ставлення до життя.

Підготовка військовослужбовців відіграє важливу роль у зменшенні негативного впливу стресу: адаптація до екстремальних ситуацій, розвиток рефлексивності та навичок саморегуляції сприяють збереженню психічної стійкості. Проте при недостатній підготовці ризик розвитку психічних розладів значно зростає.

Психологічна підтримка військових повинна бути комплексною і включати профілактику, корекцію та реабілітацію. Важливими заходами є тестування на стресостійкість, індивідуальні та групові тренінги, підтримка під час служби, релаксаційні практики, а також реабілітація після демобілізації. Не

менш важливою є робота з родинами, які відіграють значну роль у процесі адаптації.

Таким чином, бойовий досвід є потужним фактором особистісних трансформацій. Забезпечення ефективної психологічної допомоги є ключовим елементом підтримки психічного здоров'я військових і їх успішної інтеграції в мирне життя.

Бурдюг О.В. (ВІКНУ)

Генеративний ШІ у науковій діяльності оборонного сектору України: виклики, ризики та перспективи

Ключові слова: генеративний штучний інтелект, оборонні дослідження, військова етика, автономні системи, стратегічне планування, штучний інтелект у безпеці.

Генеративний штучний інтелект (ГШІ) відкриває нові можливості для трансформації наукової діяльності в оборонному секторі України. Його здатність до створення текстів, зображень, симуляцій і навіть прийняття рішень на основі великих масивів даних дозволяє значно оптимізувати процеси стратегічного аналізу, планування операцій, створення навчальних матеріалів та технічного моделювання. Особливу роль ГШІ може відігравати у системі вищої військової освіти та у діяльності наукових підрозділів Збройних сил України, де він здатен прискорити розробку рішень у кризових умовах.

Водночас використання ГШІ у військових і дослідницьких цілях супроводжується рядом етичних, правових і практичних викликів. Серед ключових ризиків – алгоритмічна упередженість, відсутність прозорості у прийнятті рішень, обмежений контроль людини над результатами, а також можливе порушення міжнародного гуманітарного права. Як зазначено у звіті парламенту Великобританії (2024), на тлі зростаючого використання ШІ у військовій сфері, зокрема в автономних системах, стає критично важливо розробити механізми забезпечення відповідального управління цими технологіями. Наразі існує розрив між швидкістю розвитку технологій і темпами формування правового регулювання.

Дослідження також враховує міжнародні підходи до етики ШІ у сфері оборони, як-от «Політична декларація щодо відповідального військового використання ШІ» у США та обмеження у ЄС щодо розробки військових систем ШІ в рамках AI Act. Водночас юридична необов'язковість таких документів лише підкреслює нагальну потребу у формуванні власної нормативної бази в Україні.

Запропоновано концептуальну модель інтеграції ГШІ у наукову діяльність оборонного сектору, яка включає технічні, етичні та освітні компоненти. Модель передбачає посилену міждисциплінарну підготовку наукових і педагогічних кадрів ВВНЗ, створення інституцій етичного аудиту ШІ, а також включення вимог прозорості, контролю людини та відповідальності у стандарти воєнних досліджень.

Таким чином, ГШІ має потенціал стати стратегічним елементом цифрової трансформації оборонної науки України. Його впровадження повинне відбуватись у межах чітко визначених етичних і правових рамок, щоб гарантувати безпеку, ефективність і відповідальне використання новітніх технологій.

к.і.н., доц. Вановська І.М. (ВІКНУ)

Професійні компетенції викладача в сучасній системі вищої військової освіти

Мета вищої освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства, через інновації у навчально-виховному процесі та науково-методичній роботі. Тому основним завданням діяльності сучасного вищого навчального закладу в Україні має стати формування інноваційного освітньо-виховного середовища, що передбачає не тільки зміни в організації навчання, а й удосконалення професійної майстерності викладачів.

В сучасний період головним завданням викладача військового ВУЗу є не так передача своїх знань з певної дисципліни вихованцям, як формування у курсанта розуміння та потреби до пошуку та засвоєння отриманих знань самостійно, розвитку вмінь вироблення стратегії їх використання в певній ситуації.

Основною характеристикою педагогічної діяльності викладача ВВНЗ є педагогічна компетентність, яка зумовлює володіння знаннями педагогіки, психології, постійне вдосконалення у втіленні в навчальний процес сучасних методів та технологій навчання. Аналізуючи втілення нових педагогічних технологій ми визначаємо базові критерії розвитку професійної компетенції викладача в процесі педагогічної діяльності у ВВНЗ, об’єм фундаментальних теоретико-методологічних знань з предмету, який дозволяє робити самостійний вибір наповнення змісту дисципліни та способів його презентації курсантам, здатності до постійного саморозвитку протягом усього періоду педагогічної діяльності, удосконалення навичок прийняття рішень з урегулювання різноманітних психолого-педагогічних ситуацій, які виникають в процесі навчання курсантів ВВНЗ.

Реалізація навчально-виховних навичок в процесі навчання залишається головною характеристикою організаційної роботи викладача ВВНЗ. Володіння знаннями з основ педагогічної психології є фундаментом професійної підготовки викладача. У нормативних документах з організації якості вищої військової освіти передбачається виховання курсанта, як всебічно розвитої особистості, здатної до адаптації в різних умовах професійного середовища. Завданням викладача ВВНЗ є виховання взаємовідносин курсант-курсант, курсант-викладач, курсант-група заснованих на толерантності та взаємозбагаченню всіх учасників освітнього простору. Сучасна система військової освіти спрямована на

досягнення нового якісного рівня освіти, де головною метою викладача є формування особистості з соціально активною життєвою позицією, яка визначає відповідальність за якість особистої професійної підготовки. Викладач ВВНЗ через власний приклад має надихати курсанта на зміни, спонукати до активних дій, розкривати його потенціал, давати інструменти, які допоможуть йому якісно виконувати професійні завдання, професійно й особистісно розвиватися.

Успішне виконання зазначеного пов'язане із забезпеченням якості функціонування системи військової освіти, де головну роль відіграє особистість викладача, його професійна компетентність, фаховість, здатність до розв'язання складних завдань щодо організації навчально-виховного процесу та підготовки компетентних військових фахівців для Збройних Сил України.

Венгерчук А.Є. (ВІКНУ)

Стрес: поняття та психофізіологічні особливості його прояву

Повномасштабне вторгнення російської федерації активізувало наукові дослідження присвячені стресу. Сучасних науковців продовжують цікавити: вплив найрізноманітніших чинників на виникнення стресу, особливості його розвитку, стратегії подолання його наслідків тощо.

Стрес – такий психологічний феномен, який вивчали Г. Сельє, Р. Лазарус, А. Лазарсфельд, Р. Сапірштейн. Так, на думку Г. Сельє *стрес* – це неспецифічна реакція організму на будь-яку вимогу, що до нього пред'являється. Це адаптаційний синдром, що включає три стадії: тривогу, резистентність, виснаження. Р. Лазарус вважав, що *стрес* виникає тоді, коли людина оцінює ситуацію як загрозливу для свого благополуччя і не має достатніх ресурсів, щоб впоратися з нею. *Стрес* як стан напруження, що виникає в результаті розбіжності між вимогами середовища і можливостями індивіда їх задовольнити розглядав А. Лазарсфельд. А Р. Сапірштейн вважав, що стан психічної напруги, який виникає в результаті дії сильних або тривалих подразників, які перевищують адаптаційні можливості організму є – *стресом*.

Зазначимо, що стрес проявляється у двох формах – гострий та хронічний. *Гострий стрес*, як правило, короткочасний, виникає внаслідок певних подій, таких як публічні виступи чи складення важливого іспиту. *Хронічний стрес* розвивається та триває протягом тривалого періоду, часто є наслідком постійних проблем, таких як фінансові проблеми або постійні вимоги на роботі. Наслідками хронічного стресу можуть бути серйозні проблем з психічним здоров'ям, тривожні розлади, депресія.

Так, Г. Сельє ввів у науковий обіг такі поняття як еустрес і дистрес. *Еустрес* (eustress), на думку вченого – це «позитивний» стрес, який мотивує та заряджає людей енергією, тоді як *дистрес* – це негативний стрес, який переповнює та перешкоджає функціонуванню.

Кожна людина реагує на стрес по особливому, адже стрес має свою унікальну фізіологічну основу. Стикаючись зі стресовими факторами, організм

активує реакцію «бийся або тікай», механізм виживання, який готує людей або протистояти загрозам, або тікати від них. Розглянемо, яким чином реагують на дію стрес-факторів нервова, ендокринна, м'язова та травна система людини.

Так, під впливом дії стрес-факторів в нервовій системі людини активізується симпатична нервова система, спостерігається підвищення рівня норадреналіну та адреналіну, прискорюється серцебиття, підвищується артеріальний тиск, спостерігається розширення зіниць та прискорюється дихання. У цей час спостерігається підвищення пильності, концентрації уваги на загрози, людина відчуває тривогу, страх, гнів.

Ендокринна система людини реагує на вплив стрес-факторів реагує наступним чином: відбувається вивільнення гормонів стресу (кортизолу), спостерігається підвищення рівня глюкози в крові, пригнічення імунної системи. У цей час людина переживає почуття напруження, тривоги, дратівливості, спостерігається зниження апетиту (або навпаки підвищується), порушення сну.

М'язова система реагує на стрес напруженням м'язів та готовністю до фізичної активності. Психологічна картина наступна – відчуття внутрішньої напруги, тремтіння, почуття скутості.

Зменшення кровотоку до органів травлення, пригнічення апетиту. Відчуття нудоти, печії, діареї або запори – це реакція травної системи на дію стрес-факторів.

Вівсяна Д. (ВІКНУ)

Особливості емоційної сфери учасників бойових дій

Актуальність дослідження особливостей емоційної сфери учасників бойових дій обумовлена зростаючою потребою в психологічній реабілітації військовослужбовців, які зазнали фізичних і психологічних травм. В умовах сучасних бойових дій в Україні ця проблема набуває особливої гостроти, що вимагає розробки ефективних методів діагностики та психологічної підтримки військовослужбовців. У військовослужбовців також можуть виникати специфічні емоційні стани, такі як: *очікування* – переживання через бездіяльність у небезпечній ситуації; *бойове збудження* – зниження аналітичних функцій свідомості під час бойових дій.

Емоційні стани поділяються на позитивні та негативні. *Негативні*, зокрема стрес, депресія, страх і тривожність, можуть ускладнювати виконання бойових завдань і порушувати комунікацію. На психологічний стан військовослужбовця впливають численні фактори, такі як взаємовідносини з командуванням і побратимами, попередній емоційний досвід та умови перебування.

Дослідник Н. Агаєв визначає такі негативні емоційні стани, характерні для військовослужбовців, і розподіляє їх за ієрархією: *бойовий стрес* – реакція на бойові дії, що може бути як корисною, так і шкідливою. З часом вона посилюється, що може призводити до емоційного збудження, агресивності, паніки та навіть самогубних думок; *бойова перевтома* – психологічна втома, що

проявляється через втому, проблеми з увагою, безсоння та конфліктність; *бойова психічна травма* – деформація психологічних механізмів, що порушує адаптацію. Вона має сім стадій розвитку, починаючи від інстинктивних реакцій і до розвитку ПТСР через шість місяців.

Негативні емоційні стани, на думку Н. Агаєва, можуть сприяти розвитку ПТСР у військовослужбовців, якщо не надавати своєчасної психологічної допомоги при БПТ. Так, О. Блінов виокремлює симптоми посттравматичних стресових порушень: збудливість, перебільшене реагування, емоційне притуплення, агресивність, порушення уваги та пам'яті, депресія, тривожність, напади люті, зловживання речовинами, непрохані спогади, галюцинації, проблеми із засипанням, думки про самогубство, «провина за те, що вижив», що є наслідками бойових дій і вимагають кваліфікованої психологічної допомоги.

Для розвитку емоційної стійкості учасників бойових дій дослідники пропонують використовувати наступні стратегії: *соціальна підтримка* – залучення друзів та родини для зниження ізоляції; *фізичний ресурс* – регулярна фізична активність, здоровий сон, харчування та відмова від алкоголю та наркотиків; *самосвідомість* – розуміння своїх емоцій і реакцій на стрес; *емоційний інтелект* – розвиток емоційної гнучкості та адаптації до змін; *розуміння ситуації* – здатність оцінювати контекст і знаходити адекватні способи реагування. Ці стратегії підтримують емоційну сферу військовослужбовців та сприяють збереженню ментального здоров’я.

Дослідники Н. Череповська та Н. Умеренкова пропонують використовувати медіапсихологічні ресурси для подолання травми війни, що сприяє взаємодії в групі та дозволяє безпечно висловлювати емоції. Так, О. Кухарук та М. Сириця пропонують методи допомоги військовослужбовцям у подоланні емоційних труднощів, спричинених участю в бойових діях, серед яких: психологічне консультування, техніки релаксації та медитації**, к**огнітивно-поведінкова терапія; психотерапевтична робота з групам, психологічні тренінги для розвитку емоційної стійкості.

Волкова Д. (ВІКНУ)

Бойова психічна травма: поняття, види, особливості діагностики

Сьогодні українські військовослужбовців, під час участі в бойових діях зазнають травмувань – фізичних та психологічних. Однією з найрозповсюдженіших психологічних травм військовослужбовців – є *бойова психічна травма* (БПТ). Остання характеризується вона вираженим розладом психіки, що виникає в результаті дії чинників бойової обстановки. І такий стан вимагає правильної діагностики, адже його часто плутають із контузією та травмами, що мають соматичну причину та своєчасного надання кваліфікованої психологічної допомоги.

Основною причиною виникнення БПТ вважається є відчуття сильної небезпеки, яка несе пряму загрозу для життя та здоров’ю військовослужбовця.

Вплив основних психологічних факторів, які детермінують БПТ підсилюють фізичні фактори, до яких відносять сильну втому (бойова втома), відсутність хоча б мінімального відпочинку, порушення режиму сну, відсутність нормального харчування. Певний вплив мають і умови бойової діяльності, що спричиняють бойовий стрес. Наприклад, якщо військовий виконує невластиві для нього функції або на виконання бойових завдань впливає клімат, особливості місцевості та особисті проблеми.

Сьогодні прийнято розрізняти: *БПТ легкої форми*: військовослужбовець страждає від мігрені, у нього неї погіршується апетит, з'являється підвищена стомлюваність; *БПТ середньої форми*: характеризується істеричною поведінкою, агресивністю, страхом, відчуттям дереалізації, невротичністю; *БПТ тяжкої форми*: у військовослужбовця спостерігаються серйозні розлади слуху, зору, координації та виражені зміни в психоемоційному стані.

Зауважимо, що сучасна психіатрія розглядає БПТ як один із різновидів посттравматичного стресового розладу.

Слід розрізняти гостру реакцію на стрес та БПТ. Так, психотравма, яка стала наслідком трамуючої ситуації – це гостра реакція на стрес. Ознаками такого стану є ступор та відсутність реакцій на зовнішні подразники. Цей стан також треба відрізняти від розгубленості.

Бойова психічна травма у військовослужбовців проявляється як надмірна збудженість, метушливість, агресивність. Нерідко такий стан супроводжується погіршенням зору, слуху, координації.

БПТ розвивається поступово продовж певного періоду часу під впливом регулярно повторюваних факторів. І в цьому випадку її розпізнати важко, адже стан військовослужбовця погіршується поступово.

Зауважимо, що якщо у випадку отримання бойової психічної травми, боєздатність військовослужбовця не відновлюється протягом кількох годин, то йому повинна бути негайно надана вся потрібна допомога. В ідеальному варіанті він повинен бути доставлений до пункту першої психологічної допомоги. Де військові психологи застосовують найрізноманітніші техніки –техніки дихання, заземлення, візуалізації тощо.

Лікування БПТ підбирається індивідуально з урахуванням симптоматики. Як правило, використовується психотерапія, медикаментозні засоби, дотримання режиму дня, трудотерапія, арт-терапія та ін. Зазвичай для відновлення бійцю потрібно 10 днів. Але якщо йдеться про дуже важкі випадки, або, коли БПТ ускладнюється фізичною травмою.

Ганушевич О.Р. (ВІКНУ)

Соціально-психологічні передумови конфліктів у військових колективах: фактори, які впливають на взаємодію між військовослужбовцями та можуть спричиняти конфлікти

Конфлікт – це психічний стан, зумовлений переживанням суперечностей, що виникають між людьми у зв'язку з вирішенням тих чи інших питань соціально-політичного або особистого життя. Конфлікти «створюються» людьми, вони – його сторони й учасники, як та сила, яка може і прагне побачити в його діях динаміку суспільного прогресу.

Так, П. Сорокін, з'ясовуючи питання про причини соціальних конфліктів, тверджував, що безпосередньою передумовою є позбавлених базових інстинктів, мінімального задоволення їхніх потреб. Серед таких інстинктів він називає потребу в їжі, інстинкт самозбереження, владний інстинкт, потребу колективного самозбереження (сім'ї, релігійні конфесії, партії), потребу в домівці та одязі, статевий рефлекс, потребу в свободі тощо. Придушення цих базових інстинктів викликає соціальну напруженість, вибух і конфлікт.

Військові колективи завжди стикались із міжособистісними конфліктами, особливо в період масової мобілізації це більш яскраво виражено. До цього комплексу причин входять: обмеженість ресурсів; розбіжності в цілях; розбіжності в уявленнях, цінностях, потребах; відмінності в манері поведінки, сприйнятті життєвих ситуацій і життєвому досвіді; незадовільні і неефективні комунікації, наприклад активне самоствердження і застосування конфліктогенів спілкування; незадоволеність життям і собою.

Конфлікт має в своїй основі як негативні функції так і позитивні. Його визначають як можливість розрядки напруження та «оздоровлення» відносин. Деякі із позитивних функцій в себе включають: інформаційно-пізнавальна роль, у процесі конфлікту учасники краще пізнають один одного; сприяння структуруванню соціальних груп, групуванню однодумців; розвиток особистості, виховує у людей почуття відповідальності, допомагає їм усвідомлювати свою значущість.

Негативні функції: погіршення мікроклімату в колективі, зниження продуктивності праці, відволікання частини людей для вирішення конфлікту; неадекватне сприйняття та непорозуміння один з одним конфліктних сторін; послаблення співробітництва між конфліктними сторонами у процесі конфлікту й після нього.

Глазунова М. (ВІКНУ)

Мотивація військовослужбовців до проходження військової служби

Мотивація військовослужбовців є основою успішного виконання їхніх обов'язків, підвищує стійкість та професійний рівень особового складу. В умовах сучасних викликів, що постають перед військовими формуваннями, особливо важливим є створення ефективної системи мотивації, яка враховуватиме соціально-економічні, психологічні та особисті потреби військових. Військова служба потребує не лише фізичної підготовки та професійних знань, але й значної моральної стійкості, що робить питання мотивації одним з пріоритетних. Метою роботи є виявлення основних аспектів, що впливають на мотивацію військовослужбовців, порівняння досвіду інших країн, зокрема країн ЄС, та визначення стратегій для підвищення мотивації в Україні.

Мотивація військовослужбовців розподіляється на внутрішню та зовнішню. Внутрішня мотивація охоплює почуття обов'язку перед країною, патріотизм, відданість військовій професії та готовність захищати Батьківщину. Військовослужбовці з сильною внутрішньою мотивацією часто демонструють вищу стійкість до труднощів та готовність до самопожертви. Формування внутрішньої мотивації залежить від патріотичного виховання, системи військової підготовки, психологічної підтримки з боку командирів та суспільної поваги до військових. Зовнішня мотивація включає матеріальні стимули, соціальні гарантії та забезпечення кар'єрного росту. Військовослужбовці, що мають можливість отримувати гідне фінансове забезпечення, користуються соціальними пільгами, а також бачать перспективи для свого професійного зростання, більш схильні до продовження служби. Соціальні гарантії, такі як безоплатне медичне забезпечення, державні житлові програми та можливість навчання, стимулюють військовослужбовців до довготривалої служби.

Особливу увагу слід приділити досвіду країн ЄС у мотивації військовослужбовців. Європейські країни активно впроваджують комплексні системи підтримки для військових, включаючи соціальні пільги, програми психологічної підтримки, можливості для професійного розвитку та навчання. Такі заходи сприяють формуванню стабільної мотивації та створюють привабливі умови для проходження служби. У низці країн застосовуються спеціальні програми з підтримки сімей військовослужбовців, що позитивно впливає на їхню готовність до служби. Наприклад, Німеччина та Франція пропонують програми перекваліфікації та підтримки кар'єри після закінчення військової служби, що підвищує впевненість військових у власному майбутньому.

В Україні наразі існує потреба в суттєвому вдосконаленні мотиваційної системи для військовослужбовців. Основними проблемами є недостатній рівень соціального забезпечення, обмеженість кар'єрних перспектив та нерозвиненість програм реабілітації та підтримки сімей військових. Існуюча система державних

виплат та соціальних гарантій потребує оновлення з акцентом на довготривалість та стабільність підтримки військових і їхніх родин.

Крім того, важливим напрямом є розвиток морально-психологічної підтримки військовослужбовців. Психологічне здоров'я є критичним фактором для збереження бойової готовності та стійкості, тому необхідно створювати програми з психологічної допомоги, адаптації та реабілітації військових після участі в бойових діях. Ці програми допоможуть військовослужбовцям легше проходити етапи адаптації та зберігати мотивацію до служби.

Гореньков Д.І. (ВІКНУ)

Ключові принципи співпраці військових капеланів із доброчинцями задля ефективної реалізації соціально-доброчинної діяльності

Спільнота військових капеланів проходить шлях від добровольців до професіоналів своєї справи, що не втрачають священицького покликання. Саме тому капеланам важливо постійно вдосконалювати навички та фахові компетенції, щоб досягати максимуму у виконанні свого служіння.

Існуючий Закон про військове капеланство містить чотири ключових напрямки капеланської праці у війську: душпастирська опіка, релігійно-просвітницька робота, консультування військового командування з релігійних питань, с**оціально-доброчинна діяльність;**

У Законі про військове капеланство зазначено: «**соціально-доброчинна діяльність** – напрям військової капеланської діяльності, спрямований на турботу про соціальні потреби військовослужбовців і налагодження партнерських відносин із представниками релігійних, благодійних (волонтерських), громадських організацій з метою надання всебічної підтримки, забезпечення турботливого ставлення до військовослужбовців, працівників ЗСУ та членів їх сімей». Не варто розглядати забезпечення соціальних та матеріальних потреб військових другорядним чи ситуативним моментом у служіння капелана. Правильне розуміння цієї важливої праці та професійний, системний підхід до неї можуть значно посилити вплив військових священників. Спробуємо сформулювати ключові принципи цієї праці.

Військовий капелан має діяти стратегічно, допомагаючи формувати партнерські відносини між військовими підрозділами та суспільними інститутами, які готові підтримувати армію. Це сприяє зміцненню національної обороноздатності, запобігаючи ситуації, коли вороже військо отримує перевагу. Праця з доброчинцями (як з індивідуальними так й інституційними) має бути не ситуативною, а системною, послідовною та фаховою.

Капелан сприяє створенню сильного і позитивного образу військових, спонукаючи громадян долучатися до підтримки армії. Це включає акцент на героїзмі, служінні Батьківщині та відданості військовослужбовців. Для спільнот, що делегують військових капеланів на служіння, важливо розуміти – підтримка війська, це можливість доєднатись до величної Божої справи.

Важливою також є комунікація від суспільства до армії. Військовий капелан має розповідати історії цивільних в своєму підрозділі, передавати значно більше, ніж просто матеріальну допомогу. За допомогою, що скеровує капелан, є історії великої кількості жертовних людей, що таким чином кажуть: «Хлопці та дівчата, ви ж є нашими героями! Ми – за вас».

Капелан не може та не повинен власноруч забезпечувати всі потреби підрозділу. Він має діяти системно та стратегічно, в першу чергу докладаючи зусиль для того, щоб формувати культуру жертовності та щедрості у тих спільнотах, до яких є дотичним. Ця культура починається з розуміння особливостей людей, їхніх цінностей та можливостей, вміння спілкуватися «їхньою мовою». Далі капелан має передати образ військового, як героя, долучиться до допомоги якому є гідною та Божою справою. Якщо потрібно, військовий капелан має допомоги вірянам зрозуміти Боже ставлення до жертовності.

Капелан має розуміти та реагувати на потреби не лише «своїх по вірі», а й інших людей та груп, які потребують допомоги, незалежно від їхньої релігійної приналежності. Це є проявом безумовної любові та милосердя, можливість бути «п’ятим Євангелієм».

Військовий капелан, що мудро та дбайливо втілює принцип «допомоги усім» завжди буде Людиною-Книгою, яку уважно та з повагою будуть читати як «свої» так й «інші».

к.е.н., доц. Горячева К.С. (ВІКНУ)

Етичні аспекти використання штучного інтелекту у вищій освіті: виклики та можливості

Ключові слова: штучний інтелект, етика, військова освіта, академічна доброчесність, алгоритмічна упередженість, цифрова грамотність.

Штучний інтелект (ШІ) відкриває нові горизонти для трансформації вищої військової освіти, впливаючи на всі її складові: від адміністрування до методів навчання і оцінювання. Разом із тим, інтеграція таких технологій вимагає глибокого осмислення етичних норм, прав людини та академічних цінностей. На сьогодні виникає необхідність не лише технічної, а й нормативно-етичної адаптації ВВНЗ (ВНП ЗВО) України до нових умов.

Серед основних етичних викликів вирізняються: питання академічної доброчесності (зокрема, авторства та плагіату), прозорості алгоритмів, упередженості даних і ризик посилення нерівності в освітньому доступі. Алгоритми, що не проходять етичного аудиту, можуть відтворювати соціальні упередження, дискримінувати за мовною, культурною чи соціальною ознакою. Особливої уваги потребує підміна самостійного критичного мислення студентів використанням генеративних моделей ШІ, таких як ChatGPT. Це може призвести до зниження мотивації до глибокого аналізу, механічного засвоєння матеріалу та ерозії традиційних освітніх цінностей.

Разом із викликами ШІ відкриває можливості: індивідуалізацію навчального процесу, створення адаптивних платформ, оперативну обробку зворотного зв'язку та автоматизацію рутинних завдань викладача. Проте реалізація цих переваг повинна відбуватись у межах етичного контролю з боку закладів освіти.

Одним із ключових завдань ВВНЗ (ВНП ЗВО) стає розробка чітких внутрішніх політик використання ШІ, що включають принципи прозорості, добровільної участі, захисту даних та відповідальності. Також необхідно впроваджувати системну підготовку викладачів і курсантів щодо етичного застосування ШІ, розвитку цифрової грамотності та алгоритмічного мислення.

Міждисциплінарна співпраця – ще один ключовий елемент для гармонійного впровадження ШІ у вищу освіту. Саме поєднання знань з галузей етики, педагогіки, інформатики та права дозволяє формувати стійку основу для інноваційного, але відповідального освітнього середовища.

Таким чином, використання ШІ у вищій військовій освіті потребує балансу між технологічним прогресом і гуманітарними цінностями. Етичне регулювання має стати не перешкодою, а основою сталого впровадження інтелектуальних рішень у навчальний процес.

Гресько С.І. (ВІКНУ)

Особливості прояву агресії у курсантів ВВНЗ

Агресія – це потужна емоційна реакція, спрямована на завдання шкоди або дискомфорту іншим людям чи об'єктам. Вона може проявлятися через фізичні дії, вербальні вирази чи навіть через непрямі чи пасивні форми поведінки. Агресія може бути викликана різними чинниками, такими як біологічні впливи, психологічні конфлікти, соціальні умови або зовнішні стресові фактори.

В контексті курсантів, агресія може бути зумовлена високими фізичними та психологічними навантаженнями, суворою дисципліною та інтенсивним навчальним режимом. Важливо розуміти причини агресії, її прояви та застосовувати відповідні стратегії для її корекції та профілактики, щоб забезпечити здорове та ефективне навчальне середовище.

Причини агресії у курсантів:

1. *Фізичне навантаження.* Інтенсивні фізичні тренування та вимоги можуть викликати фізичну втому та напруження, що може призвести до агресивних реакцій.

2. *Психологічний стрес.* Постійні вимоги до високих результатів, сувора дисципліна та необхідність витримувати значний тиск можуть сприяти підвищенню рівня стресу.

3. *Міжособистісні конфлікти.* Спільне проживання і навчання у військовому середовищі можуть призводити до конфліктів між курсантами, що може викликати агресивну поведінку.

Стратегії подолання агресії:

1. *Психологічна підтримка.* Курсанти можуть потребувати консультацій з психологом для опрацювання своїх емоцій та навчання ефективним стратегіям подолання стресу.

2. *Розвиток навичок комунікації.* Тренінги з ефективного спілкування та вирішення конфліктів можуть допомогти знизити рівень агресії.

3. *Фізична активність.* Регулярні фізичні вправи можуть допомогти вивільнити накопичену напругу та знизити агресивні реакції.

4. *Соціальна підтримка.* Наявність дружніх стосунків і підтримки з боку колег та наставників може зменшити почуття ізоляції і допомогти справлятися зі стресом.

Гузік М. В. (ВІКНУ)

Психодіагностика психологічної травми у військовослужбовців ЗСУ

Психодіагностика психологічної травми є ключовим напрямком психологічного забезпечення Збройних Сил України, що дозволяє своєчасно виявляти ознаки посттравматичних розладів у військовослужбовців. Враховуючи специфіку служби в умовах війни, важливо своєчасно діагностувати та коригувати психологічні наслідки бойових дій, що можуть значно вплинути на бойову готовність та ефективність виконання службових обов'язків.

Сучасна психодіагностика передбачає використання різноманітних інструментів для визначення рівня психоемоційного напруження, наявності симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресивних та тривожних розладів. Комплексне обстеження є важливим етапом у формуванні системи психологічної реабілітації, спрямованої на збереження боєздатності військових. Виявлення таких розладів на ранніх етапах дозволяє не лише уникнути їхнього поглиблення, але й забезпечити своєчасну підтримку військовослужбовців, знижуючи ризик розвитку серйозних психічних порушень.

Для діагностики психологічних травм у військовослужбовців використовуються валідні психодіагностичні методики, зокрема опитувальники, проективні тести та клінічні інтерв'ю. Зокрема, такі інструменти, як опитувальник ПТСР (Posttraumatic Stress Disorder Checklist) та шкала депресії, є ефективними для швидкої та точнішої діагностики травматичних переживань військових, надаючи можливість психологу оцінити ступінь тяжкості травми.

Введення в практику цифрових платформ для дистанційної психодіагностики дає змогу оперативно оцінювати психологічний стан військовослужбовців без необхідності їхнього фізичного перебування в медичних установах. Це є особливо важливим для військових, які знаходяться в зоні бойових дій або на етапі ротації. Така система дозволяє проводити психологічний скринінг, знижуючи ризик розвитку ПТСР та інших психічних розладів.

Успіх психодіагностики значною мірою залежить від рівня підготовки військових психологів. Психолог має бути не лише володіти необхідним інструментарієм для проведення діагностики, але й мати навички швидкої

інтерпретації результатів, уміння виявляти приховані симптоми та оперативно приймати рішення щодо подальшої підтримки. Врахування індивідуальних особливостей, бойового досвіду та рівня стресостійкості військовослужбовців є важливими для коректного оцінювання та прийняття рішення.

Інтеграція психодіагностичних даних у загальну систему медико-психологічного супроводу дозволяє створити ефективну модель психологічного моніторингу військових. Це дає змогу здійснювати оперативний контроль за психоемоційним станом підрозділів, знижуючи рівень бойових втрат, пов'язаних із психологічними травмами. Окрім того, своєчасне виявлення травмуючих переживань дозволяє знизити соціальні та психологічні наслідки для військовослужбовців після повернення з бойових дій.

Надання своєчасної психологічної допомоги є запорукою успішного повернення військовослужбовців до виконання службових обов'язків або адаптації до мирного життя після демобілізації. Важливо розробити індивідуальні програми реабілітації, що включають не тільки психотерапевтичні методи, а й соціальну підтримку для тих, хто стикається з труднощами у процесі адаптації.

В умовах війни морально-психологічна стійкість військовослужбовців є критично важливою для підтримки боєздатності Збройних Сил України. Розвиток психодіагностики та системи психологічного забезпечення дозволяє створити ефективну модель реабілітації, що сприяє збереженню бойової готовності, підвищенню морально-психологічного стану підрозділів та забезпеченню ефективного виконання бойових завдань.

Давидченко Л.В. (ВІКНУ)

Механізми внутрішньої регуляції у військових з досвідом бойових ситуацій

Механізми внутрішньої регуляції у військовослужбовців, які мають досвід бойових дій, є критично важливими для забезпечення їхньої ефективності та психологічного благополуччя. В умовах війни, де військові стикаються з інтенсивними та тривалими бойовими діями, здатність до саморегуляції визначає не лише індивідуальну стійкість, але й загальну боєздатність підрозділів. Саморегуляція охоплює процеси, за допомогою яких індивід контролює та модифікує свої емоції, думки та поведінку для досягнення поставлених цілей або адаптації до змінних умов середовища.

Одним із ключових компонентів саморегуляції є емоційна регуляція, яка включає здатність усвідомлювати, розуміти та керувати власними емоціями. Військовослужбовці, які пройшли через бойові дії, часто стикаються з інтенсивними емоційними реакціями, такими як страх, гнів або тривога. Розвиток навичок емоційної регуляції дозволяє їм знижувати негативний вплив цих емоцій на поведінку та прийняття рішень. Зокрема, техніки когнітивної переоцінки, які спрямовані на зміну інтерпретації стресових подій, можуть бути

ефективними у зменшенні емоційної напруги. У бойових умовах здатність зосереджувати увагу на важливих аспектах ситуації та уникати відволікаючих факторів є критичною. Методи тренування уваги та концентрації, такі як майндфулнес або медитація, можуть сприяти покращенню когнітивної саморегуляції у військових. Дослідження показують, що розвиток механізмів саморегуляції у військових сприяє не лише їхній індивідуальній ефективності, але й покращує взаємодію в колективі, оскільки дозволяє краще керувати міжособистісними конфліктами та підтримувати позитивний моральний клімат у підрозділі.

Механізми внутрішньої регуляції є фундаментальними для військовослужбовців з бойовим досвідом, оскільки забезпечують ефективне функціонування в умовах підвищеного стресу та сприяють збереженню психологічного здоров'я. Розвиток та вдосконалення цих механізмів повинні бути інтегровані в систему підготовки та підтримки військових кадрів.

Дегтярьов О.О. (ВІКНУ)

Особливості психологічного супроводу військовослужбовців після перебування в умовах ізоляції (полону)

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило суттєве зростання чисельності військовослужбовців, які опинилися в умовах ізоляції (полону). У зв'язку з цим, проблема надання ефективної психологічної допомоги звільненим військовополоненим є надзвичайно актуальною та потребує детального вивчення.

Перебування у полоні є потужним травматичним чинником, що суттєво впливає на психічний та фізіологічний стан військовослужбовців. Умови ізоляції викликають розвиток гострого та хронічного стресу, що в подальшому може перерости в посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, підвищену тривожність, порушення адаптації до звичного життя, дратівливість, емоційну нестабільність та інші прояви.

Дослідження Г. Сельє, Р. Лазаруса, А. Лазарсфельда та Р. Сапірштейна дають розуміння того, що стрес є складною психофізіологічною реакцією організму на зовнішні подразники, які перевищують його адаптаційні можливості. Реакція організму на стрес-фактори, такі як перебування у полоні, супроводжується активацією симпатичної нервової системи, зростанням рівнів адреналіну, норадреналіну та кортизолу. Ці зміни ведуть до розвитку таких симптомів як тривожність, дратівливість, порушення сну, зміна апетиту, напруження м'язів, внутрішня скутості, проблеми з травленням.

Психологічний супровід звільнених військовослужбовців після перебування в полоні є комплексним завданням, що передбачає застосування науково обґрунтованих підходів до роботи з психічною травмою. Зокрема, важливим є впровадження методів когнітивно-поведінкової терапії, які

допомагають військовим змінити деструктивні моделі мислення та поведінки. Також важливими є методи індивідуальної та групової психологічної роботи, що спрямовані на стабілізацію емоційного стану, формування навичок стресостійкості та соціальної реінтеграції.

Невід'ємною складовою психологічної допомоги є участь близького оточення військовослужбовця у процесі його відновлення. Саме родина і друзі можуть надати важливу підтримку, яка сприяє формуванню почуття безпеки, прийняття та повернення до звичайного життя. У зв'язку з цим актуальним є психологічне консультування родин звільнених військовополонених з метою навчання їх ефективним стратегіям спілкування та підтримки.

Особливе значення у психологічному супроводі військовополонених має професійна компетентність психологів, що передбачає володіння специфічними знаннями та практичними навичками роботи з травмованими особами. Психологічна допомога повинна відповідати етичним стандартам, зокрема бути конфіденційною, ґрунтуватися на повазі до особистості військовослужбовця та не допускати повторної травматизації.

Таким чином, розробка та впровадження ефективних програм психологічного супроводу військовослужбовців після перебування у полоні є необхідною умовою для їх повноцінного повернення до мирного життя та соціальної адаптації. Врахування психофізіологічних особливостей, індивідуальних реакцій на стресові фактори, залучення соціального оточення та застосування сучасних психологічних методів дозволяє значно підвищити якість реабілітації військовополонених і сприяти їх психологічному благополуччю.

Дейнека Д.А. (ВІКНУ)

Психологічна допомога військовослужбовцям з ознаками бойової психічної травми

В сучасних реаліях Збройних Сил України, які вже більше 10 років створюють опір агресії рф, необхідно зважати на військовослужбовців, які щоденно піддаються великому впливу стресу. Через надмірне виснаження, постійні бойові завдання, втрати товаришів, поранення, відсутність нормального відпочинку та умов для життя, військовослужбовці піддаються ризику отримання бойових психічних травм. На даний час в Україні вже існують методи та способи допомоги військовослужбовцям, проте я вважаю необхідним і надалі розвивати та досліджувати дану тематику, задля знаходження новітніх технік своєчасного надання психологічної допомоги.

Великий вплив та мінімізація уникнення бойових психічних травм покладається на офіцерів – психологів, які перебувають разом з підрозділом в зонах бойових дій, або раз на тиждень відвідують їх, навіть без нагальної потреби. В даний час військовослужбовцям особливо хочеться бути почутими, це їх єдиний спосіб втратити негативні емоції. Також офіцерам – психологам необхідно постійно вдосконалювати свої техніки та методи роботи з особовим

складом, щоб в подальшому вміти знайти індивідуальний підхід до будь – якого військовослужбовця. Вчасне надання психологічної допомоги, психологічна просвіта, підтримка морально – психологічного стану, адекватне та розуміюче ставлення органів військового управління до потреб військовослужбовців – це і є первинні методи боротьби уникнення бойових психічних травм та психогенних втрат у підрозділах.

Також необхідно зважати і на те, що в українському суспільстві повинен бути правильно сформований психосемантичний образ військовослужбовця з травматичним досвідом. Задля цього повинно бути вчасно надана психологічна допомога, відправка на реабілітацію та навіть направлення до психіатра. За допомогою цих дій можна уникнути подальшої надмірної агресивності, соціальної дезадаптації , вживання алкогольних та наркотичних речовин, проблеми у сім'ях військових. Повертаючись з бойових завдань у цивільне життя, слід перевіряти військовослужбовців на можливі негативні психічні стани, вчасно виявляти тих, кому необхідно надати психологічну допомогу та відправити на реабілітацію. Ці дії необхідні для того, щоб поринувши у життя з цивільними, або просто відпочинку серед них, військовий мав адекватну поведінку та стриманість у своїх діях. Саме це і дасть можливість створити позитивне уявлення військового з травматичним досвідом серед українського суспільства.

Дана тематика є ґрунтовою складовою для подальшого життя та розвитку військовослужбовців. Саме тому є велика необхідність у поглибленому вивченні та знаходженні новітніх методів та технік, які будуть ефективні у боротьбі з бойовими психічними травмами, щоб подальше життя військовослужбовця було сповнене приємних моментів, а не фокусуванні на негативно – пережитому досвіді військової служби.

к.т.н., доц. Дем'янюк О.С. (КНУ)

Роль механізованих підрозділів в сучасних бойових діях

Механізовані підрозділи відіграють ключову роль у сучасних бойових діях, забезпечуючи мобільність, вогневу міць та захист піхоти. Їхня здатність швидко переміщатися, вести бій у різних умовах та ефективно взаємодіяти з іншими родами військ робить їх незамінними на полі бою.

Механізо́вані війська́ – рід військ, який складає основу Сухопутних військ України. Підрозділи механізованих військ виконують завдання щодо утримання зайнятих районів, рубежів і позицій, відбиття ударів противника, прориву оборони противника, розгрому його військ, захоплення важливих районів, рубежів і об'єктів, діють у складі морських та повітряних десантів. Механізовані з'єднання поряд з танковими використовуються для введення в прорив і розвитку успіху на велику глибину, для оточення і розгрому противника, переслідування та виконання інших завдань.

Основні функції механізованих підрозділів:

Наступ: Механізовані підрозділи здатні швидко проривати оборону противника, використовуючи вогневу міць та маневреність. Вони забезпечують підтримку піхоти, допомагаючи їй захоплювати та утримувати ключові позиції.

Оборона: Механізовані підрозділи здатні ефективно обороняти зайняті позиції, використовуючи бронетехніку та протитанкові засоби. Вони можуть швидко реагувати на атаки противника, контратакуючи та завдаючи йому втрат.

Розвідка: Механізовані підрозділи можуть проводити розвідку місцевості, виявляючи позиції противника та оцінюючи його сили. Вони здатні швидко передавати розвідувальні дані командуванню, забезпечуючи своєчасне прийняття рішень.

Підтримка: Механізовані підрозділи забезпечують підтримку інших родів військ, таких як артилерія та авіація. Вони можуть швидко доставляти боєприпаси, провізію та інші необхідні матеріали на передову.

Основні характеристики механізованих підрозділів:

Мобільність: Механізовані підрозділи оснащені бронетранспортерами та бойовими машинами піхоти, що забезпечує їхню високу мобільність. Вони здатні швидко переміщатися на великі відстані, реагуючи на зміни обстановки на полі бою.

Вогнева міць: Механізовані підрозділи оснащені різноманітним озброєнням, включаючи автоматичні гармати, кулемети та протитанкові ракетні комплекси. Вони здатні вести ефективний вогонь по наземних та повітряних цілях.

Захист: Бронетранспортери та бойові машини піхоти забезпечують захист особового складу від вогню противника. Вони також можуть бути оснащені системами активного захисту, що підвищують їхню живучість на полі бою.

Взаємодія: Механізовані підрозділи здатні ефективно взаємодіяти з іншими родами військ, використовуючи сучасні системи зв'язку та управління. Це забезпечує координацію дій та підвищує ефективність бойових операцій.

В умовах сучасних бойових дій, що характеризуються високою динамікою та швидкістю змін, механізовані підрозділи є ключовим елементом сухопутних військ. Їхня здатність швидко реагувати на загрози, вести ефективний бій та взаємодіяти з іншими родами військ робить їх незамінними на полі бою.

Дроздова О.О. (ВІКНУ)

Корекція психосоматичних порушень учасників бойових дій

Психосоматичні порушення є одними з найпоширеніших наслідків участі в бойових діях. Вони виникають, коли психоемоційний стрес і травми, пережиті під час конфліктів, призводять до виникнення фізичних захворювань. Учасники бойових дій, зокрема ветерани, часто стикаються з різноманітними психосоматичними розладами, що значно впливають на якість їхнього життя. Тому корекція таких порушень є важливою складовою реабілітації після повернення до мирного життя.

Психосоматичні порушення у учасників бойових дій проявляються у вигляді таких симптомів, як хронічна втома, порушення сну, головні болі, тахікардія, проблеми з травленням, а також болі в спині чи суглобах. Причини виникнення цих порушень мають психо-емоційну основу, включаючи постійний стрес, травматичні переживання, а також післядії посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Психологічний тиск, якому піддаються учасники бойових дій, може викликати фізичні зміни в організмі, що вимагають комплексного підходу до лікування та реабілітації.

Методи корекції психосоматичних порушень включають різні психологічні, медичні та соціальні підходи. Одним із найбільш ефективних є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка допомагає змінити негативні думки, установки та патерни мислення. Це дозволяє зменшити рівень стресу, тривожності та депресії. КПТ є основним методом лікування посттравматичного стресового розладу та психосоматичних розладів, що виникають після бойових дій.

Іншим важливим методом є арт-терапія, яка сприяє вираженню емоцій через творчість, допомагаючи зняти напругу і стрес. У процесі малювання, ліплення або музичної терапії ветерани можуть краще зрозуміти і виразити свої переживання, що полегшує емоційну реабілітацію. Також фізичні вправи, йога і медитація є важливими інструментами для зняття фізичного та емоційного напруження, покращення загального самопочуття і відновлення психофізичної рівноваги.

Крім того, фармакотерапія може бути необхідною для лікування фізичних проявів психосоматичних порушень, таких як хронічний біль, проблеми з травленням або серцево-судинні порушення. Проте медикаментозне лікування повинно поєднуватися з іншими методами, щоб досягти максимально ефективних результатів.

Успішна корекція психосоматичних порушень потребує комплексного підходу, який включає психотерапевтичну допомогу, медичне лікування та соціальну реабілітацію. Ветерани потребують не лише медичної підтримки, а й психологічної допомоги для адаптації до мирного життя. Спільна робота фахівців з різних галузей – психотерапевтів, лікарів, соціальних працівників та реабілітологів – дає змогу досягти значного поліпшення стану здоров'я та повноцінної реабілітації учасників бойових дій. Таким чином, корекція психосоматичних порушень є важливим етапом на шляху до відновлення та адаптації ветеранів до мирного життя.

Дячук В. (ВІКНУ)

Психологічна реадаптація військовослужбовців звільнених з військового полону

Численні дослідження стану здоров’я та життєдіяльності ветеранів і колишніх військовополонених показали, що досвід військового полону є одним із найважчих переживань людини. Полон часто характеризується надзвичайно

важкими та нелюдськими умовами, а також піддається різним формам як психологічного, так і фізичного насильства. Такі травматичні переживання можуть призвести до серйозних психологічних наслідків, які можуть тривати роками, навіть десятиліттями після звільнення з полону.

Травматичні події можуть статися в будь-якій ситуації, але зазвичай це окремі інциденти з чітким кінцем, і жертва зазвичай має вихід із проблеми. У випадку неволі жертва піддається повторюваним травматичним подіям і ситуаціям, з яких немає виходу, і жертва повністю залежить від своїх кривдників, які мають величезну владу в цих ситуаціях над жертвою. Водночас ув'язнена людина ніколи не знає, скільки триватиме ця жахлива ситуація.

Полон створює домінуюче почуття страху та втрату будь-якої автономії, що часто призводить, особливо у випадку тривалого полонення, до втрати бажання жити та бажання покінчити з ним. У результаті полон вважається одним із найважчих людських переживань.

Численні дослідження в галузі психотравматології вказують на важливість цієї теми для охорони здоров'я. Вкрай важливо визначити розлади, які виникають внаслідок травми, і визнати життєво важливу роль соціальної спільноти та підтримки в процесі відновлення постраждалих. Це постійно підтверджується як важливий фактор у прогнозуванні успішного одужання.

З результатів серії досліджень добре відомо, що особливо екстремальні травматичні переживання, такі як досвід перебування в полоні, залишають тривалий відбиток на травмованій людині, різними способами впливаючи на її психічне здоров'я. Ці переживання також впливають на їхні стосунки з іншими людьми, підриваючи довіру до оточення та зв'язки з іншими, включаючи близьких.

Коли мова йде про ветеранів війни, які також пережили полон після бойових дій, регулярно наголошується, що ці дві форми травми є абсолютно різними і призводять до абсолютно різних наслідків для психічного здоров'я, які можуть проявлятися через десятиліття після полону. Тому також важливо, щоб, незважаючи на багато років, що минули після закінчення війни, ми не забували про тих, хто зазнав найважчого досвіду, оскільки жертви очікують визнання з боку громади та належного догляду.

Однак поширена недостатня представленість служб психічного здоров'я в суспільстві продовжує відлякувати військовослужбовців від звернення за допомогою до професіоналів. Створення та впровадження комплексу психологічних служб, особливо у Збройних Силах України, сприятиме відновленню психологічного та фізичного стану воїнів, подоланню наслідків війни, наданню психологічної допомоги максимально наближено до критичної події за принципом «подібне за подібне» – до передачі у разі потреби військовим психологам. Відновлювальні заходи для тих, хто звільнений від примусової ізоляції, здійснюються в послідовності, визначеній Спільною доктриною Альянсу щодо відновлення особового складу після ізоляції, від отримання інформації про зниклу особу до повернення військовослужбовця до підрозділу підтримки після відокремлення.

Відповідно до положень закону психологічна допомога військовослужбовцям під час відновлення боєздатності військ (підрозділів) – це комплекс психологічних заходів, спрямованих на збереження, відновлення та корекцію психічних і психологічних функцій, оптимального рівня бойової готовності військовослужбовців, які під час успішних дій зазнали психоемоційних розладів, та оптимальної діяльності командування.

Комплекс компонентів включає управління комфортними умовами проживання та харчування, психолого-медичну допомогу (24/7) та інші реабілітаційно-оздоровчі послуги, апробовані Типовою програмою психічної реабілітації військовослужбовців та членів їх сімей (протягом 7-10 днів).

Метою відновлення психічного здоров'я учасників є забезпечення оптимального балансу рекреаційної та розумової діяльності.

к.пед.н. Заблоцький А.Р., Хорошковська І.С. (КОГПА, Кременець)

Боротьба з навчальною неуспішністю: психолого-педагогічні засади

Навчальна неуспішність – це складне явище, яке може мати різні причини та наслідки. Для ефективної боротьби з нею необхідно застосовувати комплексний підхід, що базується на психолого-педагогічних засадах.

Боротьба з навчальною неуспішністю є важливим аспектом освітньої практики, який передбачає комплексний психолого-педагогічний підхід. Навчальна неуспішність може бути наслідком як індивідуальних особливостей учня, студента(далі учня), так і зовнішніх факторів, зокрема організації навчального процесу та взаємодії між вчителями, батьками і учнями. Для ефективного подолання неуспішності важливо враховувати всі ці аспекти.

Психологічні засади:

Індивідуальний підхід: Кожна дитина унікальна, тому причини неуспішності можуть бути різними. Необхідно враховувати індивідуальні особливості, темперамент, характер, здібності та потреби кожного учня.

Мотивація: Відсутність мотивації – одна з головних причин неуспішності. Необхідно стимулювати інтерес до навчання, створювати позитивну навчальну атмосферу, використовувати різноманітні методи та форми роботи.

Емоційний стан: Стрес, тривожність, страх перед невдачею можуть негативно впливати на навчальні результати. Необхідно створити атмосферу підтримки та розуміння, навчити дітей справлятися зі стресом.

Когнітивні особливості: Деякі діти можуть мати труднощі з увагою, пам'яттю, мисленням. Необхідно використовувати спеціальні методи та прийоми, що враховують когнітивні особливості учнів.

Самосвідомість: Низька самооцінка та невпевненість у своїх силах можуть призвести до неуспішності. Необхідно допомагати дітям усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, розвивати впевненість у собі.

Педагогічні засади:

Діагностика: Необхідно регулярно проводити діагностику навчальних досягнень учнів, щоб виявити проблеми на ранніх стадіях. Використовувати різноманітні методи діагностики: тести, опитування, спостереження, аналіз письмових робіт.

Індивідуалізація навчання: Адаптувати навчальні програми та методи до індивідуальних потреб учнів. Використовувати диференційований підхід, пропонувати додаткові завдання та консультації.

Позитивна педагогіка: Створювати позитивну навчальну атмосферу, підтримувати та заохочувати учнів. Використовувати методи, що сприяють розвитку самостійності та відповідальності.

Співпраця з батьками: Залучати батьків до процесу подолання неуспішності. Проводити консультації, надавати рекомендації, обмінюватися інформацією.

Використання сучасних технологій: Використовувати інтерактивні методи навчання, комп'ютерні програми та онлайн-ресурси. Це може зробити навчання більш цікавим та ефективним.

Ключові напрямки роботи:

Раннє виявлення та профілактика неуспішності.

Створення індивідуальних програм підтримки для неуспішних учнів.

Розвиток мотивації та інтересу до навчання.

Формування позитивної самооцінки та впевненості у своїх силах.

Співпраця з батьками та іншими фахівцями.

Ефективна боротьба з навчальною неуспішністю потребує застосування різноманітних психолого-педагогічних методів, що враховують індивідуальні особливості учнів, формують мотивацію до навчання та підтримують емоційне благополуччя. Співпраця педагогів, психологів та батьків є важливою для формування умов, за яких кожен учень зможе досягати успіхів, розвиваючи свій потенціал і долаючи труднощі у навчанні.

Ефективна боротьба з навчальною неуспішністю вимагає системного підходу та співпраці всіх учасників освітнього процесу: педагогів, психологів, батьків та самих учнів.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

Використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях

Сучасний світ – це великий механізм, який з кожним роком вдосконалюється та розвивається завдяки інноваційним технологіям. Поступово сфери життєдіяльності людини переходять у віртуальний формат надання послуг, особливо активізувалось це з 2020 року, коли відсутність фізичного контакту та психологічної допомоги набули надзвичайної цінності. Трансформація науки та повсякденного життя у XXI столітті взаємопов’язані зі стрімкою появою системи сучасних інформаційних технологій в житті людини, що є не просто фантастичними ідеями науковців, а потужним інструментом.

Штучний інтелект (ШІ) – це не просто програма, яка здатна лише мислити подібно людині, а й вміє самостійно вчитися та використовувати власні знання для виконання поставленої задачі. Застосування ШІ значно полегшує життя людства, значно оптимізуючи виконання таких рутинних завдань, як пошук і добір літератури, організація наукових публікацій, візуалізація результатів, створення презентацій та аналіз дослідницьких мереж, що відкриває широкі можливості для підвищення ефективності роботи дослідників, зменшення рутинного навантаження та розширення доступу до аналітичних інструментів. Інструменти на основі ШІ знаходять застосування на різних етапах досліджень – від генерування ідей, планування дослідження та роботи з результатами наукових досліджень до поширення результатів досліджень.

Технології ШІ відіграють ключову роль у трансформації дослідницької діяльності закладів вищої освіти, сприяють підвищенню ефективності, точності та інноваційності наукових процесів. Використання інструментів на основі ШІ для пошуку, добору та організації наукових досліджень, а також для проведення аналізу і візуалізації отриманих результатів досліджень сприяють значному підвищенню ефективності та продуктивності дослідницького процесу. З-поміж ключових напрямів використання ШІ в наукових дослідженнях О. Полоневич, С. Морозова, І. Аверічев, А. Полоневич (2024) виокремлюють генерування ідей, пошук та систематизацію наукових джерел, написання та структурування тексту, перевірку наукових тверджень.

Проте використання інструментів на основі ШІ створює серйозні виклики для етичних стандартів та академічної доброчесності. У зв’язку з цим подальшого дослідження потребує питання розроблення політики використання ШІ в науковій сфері, зокрема в дослідницькій діяльності для визначення стандартів ефективного, безпечного та відповідального застосування цих технологій в закладах вищої освіти, що дозволило б максимально використовувати потенціал штучного інтелекту, водночас зберігаючи фундаментальні принципи наукової етики та академічної доброчесності.

Висновки. Використання технологій ШІ відкриває широкі можливості для підвищення ефективності роботи науковців, зменшує навантаження та розширяє доступ до аналітичних інструментів, зберігаючи принципи наукової етики та доброчесності.

Заруба М. (ВІКНУ)

Динаміка формування лідерських якостей курсантів вищого військового навчального закладу

Формування лідерського потенціалу курсантів військових вищих навчальних закладів становить складний, багатовимірний процес, який відбувається під впливом різноманітних чинників освітнього середовища, практичної підготовки та особистісного розвитку майбутніх офіцерів. Комплексний аналіз наукових підходів до проблеми лідерства у військовому середовищі свідчить про необхідність розмежування понять «керівництво» та

«лідерство», що набуває критичного значення для розуміння сутності процесу формування офіцера нового типу. *Керівництво* ґрунтується на формальному статусі командира, визначеному посадовою інструкцією та військовими статутами, тоді як *лідерство* передбачає здатність офіцера здійснювати вплив на підлеглих через неформальні канали комунікації, особистий авторитет та приклад.

Середній етап навчання (3 курс) характеризується більш інтенсивним розвитком лідерських компетентностей, що пояснюється активізацією професійної підготовки, участю курсантів у заходах із організації та забезпечення навчально-виховного процесу, залученням до стажування на первинних офіцерських посадах.

Завершальний етап підготовки (4-5 курси) демонструє найбільш інтенсивну динаміку формування інтегрованих лідерських якостей, що виявляється у здатності курсантів до системного аналізу ситуацій, прийняття самостійних рішень, ефективної комунікації з підлеглими та командуванням.

Порівняльний аналіз динаміки формування окремих компонентів лідерського потенціалу курсантів демонструє нерівномірність розвитку різних складових. Когнітивний компонент, пов'язаний із засвоєнням теоретичних знань про сутність лідерства, управлінську діяльність офіцера, психологію військового колективу, формується достатньо швидко і досягає високого рівня вже на 3-4 курсах. Мотиваційний компонент, що відображає прагнення курсанта до лідерства, усвідомлення важливості розвитку лідерських якостей для ефективного виконання офіцерських обов'язків, демонструє позитивну динаміку протягом усього періоду навчання з певними кризовими моментами, пов'язаними із труднощами адаптації до військового середовища та психологічними бар'єрами щодо прийняття відповідальності. Складна динаміка спостерігається у формуванні діяльнісного компонента лідерського потенціалу, що передбачає практичні навички управління військовим колективом, комунікативні вміння, здатність мотивувати підлеглих, вирішувати конфліктні ситуації. Розвиток діяльнісного компонента безпосередньо залежить від можливостей курсантів практикувати лідерські функції, що реалізується через інститут молодших командирів, стажування, участь у позанавчальних заходах, військово-патріотичну діяльність. Найбільш інтенсивний розвиток діяльнісного компонента спостерігається на 4-5 курсах, коли курсанти активно залучаються до керівництва підрозділами молодших курсів та проходять стажування у військових частинах.

Особистісний компонент лідерського потенціалу, що включає морально-психологічні якості офіцера-лідера (відповідальність, рішучість, самовладання, емпатію, стресостійкість), розвивається протягом усього періоду навчання з найбільш інтенсивною динамікою на завершальному етапі. Формування особистісного компонента відбувається під впливом комплексу чинників, включаючи загальну атмосферу військового навчального закладу, особистий приклад викладачів та командирів, досвід вирішення службових завдань та долання труднощів військової служби. Серед найбільш значущих чинників

виокремлюються: попередній досвід соціальної активності до вступу у військовий заклад (участь у громадській діяльності, спортивних змаганнях, мистецьких колективах); наявність прикладів лідерства в ближньому оточенні (батьки, вчителі, спортивні тренери); особистісні якості курсанта (комунікабельність, емоційний інтелект, стресостійкість); мотивація до військової служби та кар'єрного зростання; частота та якість виконання курсантом функцій керівництва протягом навчання; реакція оточуючих на прояви лідерської поведінки; задоволеність курсанта обраною професією; адаптованість до вимог військового середовища. Аналіз взаємозв'язку між успішністю навчання та розвитком лідерських якостей демонструє неоднозначні результати. Високий рівень академічної успішності не завжди корелює з розвиненими лідерськими якостями. Курсанти з відмінними показниками у навчанні можуть мати недостатньо розвинені комунікативні навички, організаторські здібності, вміння впливати на інших. Водночас курсанти з середнім рівнем академічної успішності часто демонструють високий рівень лідерського потенціалу, проявляючи ініціативність, рішучість, здатність згуртовувати колектив. Подібна розбіжність пояснюється різними психологічними механізмами, що лежать в основі навчальної діяльності та лідерської поведінки, а також особливостями освітнього процесу у військовому закладі, який не завжди створює оптимальні умови для інтеграції теоретичної підготовки з розвитком практичних лідерських компетентностей.

Вплив виховної роботи на формування лідерських якостей курсантів виявляється суттєвим чинником, особливо коли виховні заходи спрямовані на розвиток ініціативності, відповідальності, командної взаємодії. Найбільш ефективними формами виховної роботи для розвитку лідерського потенціалу виявляються: залучення курсантів до організації та проведення різноманітних заходів (культурно-масових, спортивних, військово-патріотичних); участь у військово-наукових товариствах; реалізація соціальних проектів; взаємодія з ветеранами бойових дій; волонтерська діяльність. Такі форми роботи дозволяють курсантам проявляти організаторські здібності, приймати рішення, координувати діяльність інших, що становить практичний аспект формування лідерських компетентностей. Фізична підготовка виявляє значущий вплив на формування лідерського потенціалу курсантів, що пояснюється специфікою військової діяльності, яка вимагає від офіцера високого рівня фізичної витривалості, сили, спритності, здатності переносити фізичні навантаження. Курсанти з високим рівнем фізичної підготовленості частіше проявляють лідерські якості, демонструючи впевненість у собі, рішучість, здатність долати труднощі. Спортивна діяльність, особливо командні види спорту, створює додаткові можливості для розвитку лідерських навичок через досвід координації дій команди, прийняття рішень в умовах змагань, формування командного духу. Участь курсантів у спортивних змаганнях різного рівня сприяє розвитку стресостійкості, цілеспрямованості, вміння мобілізувати особистісні ресурси для досягнення результату.

Зуб Р. (ВІКНУ)

Теоретико-методологічні засади дослідження психологічних чинників емоційного вигорання учасників бойових дій

Сьогодні, в умовах російсько-української війни актуалізувалась проблема емоційного вигорання особистості. Так, прийнято вважати, що *вигорання* – це не одномоментний процес; він розвивається поступово, процесуально. Вигорання починається без попередження, до конкретного моменту розвивається повільно, латентно, а потім раптово й несподівано у людини з'являється відчуття виснаження. При цьому вона сама неспроможна пов'язати це руйнівне переживання з певною конкретною стресовою подією

Емоційне вигорання учасників бойових дій – це проблема, що безпосередньо впливає на їхнє психічне здоров'я, соціальні взаємодії та інтеграцію в мирне життя. Військовий досвід в умовах високого стресу, загрози життю та спостереження за травматичними подіями створюють високий ризик емоційного вигорання, що робить цю тему надзвичайно актуальною.

Емоційне вигорання розглядається як тривалий процес психоемоційного виснаження, який супроводжується зниженням мотивації, емоційним виснаженням, відчуженням та зниженням самооцінки. Теоретичну базу дослідження становлять теорії стресу та вигорання Маслах, Бек та інші, а також концепції посттравматичного стресового розладу.

У психологічні науці відомі наступні методологічні підходи до визначення природи психологічних чинників емоційного вигорання:

- *інтерперсональний,* у межах якого основною детермінантою вигорання вважається міжособистісна взаємодія на рівні «професіонал-суб'єкт діяльності»;
- *індивідуальний,* де основною детермінантою вигорання розглядаються особливості емоційної та мотиваційної сфер особистості;

організаційний, у межах якого причиною вигорання визначаються чинники професійного середовища (особливості організаційної структури, режим діяльності, стиль керівництва та ін.).

Каленікова О.В. (ВІКНУ)

Вплив мілітаризації суспільства на гендерні ролі та стереотипи в Україні

Мілітаризація, як процес посилення ролі військових інститутів, цінностей та ідеології в житті суспільства, має глибокий та багатогранний вплив на різні сфери соціальної реальності. Особливо чутливими до цього впливу є гендерні ролі та стереотипи, які формують уявлення про "належну" поведінку та функції чоловіків і жінок у суспільстві. В умовах збройного конфлікту, який Україна переживає останні роки, питання впливу мілітаризації на гендерні відносини набуває особливої актуальності.

Традиційно, мілітаризм тісно пов'язаний з маскулінністю. Військова служба, героїзм, захист Батьківщини – ці поняття історично асоціюються з чоловіками, тоді як жінки часто розглядаються як ті, хто потребує захисту, або як допоміжний персонал у війську (медичні сестри, зв'язкові). Таке закріплення певних ролей призводить до посилення гендерних стереотипів, обмежуючи можливості самовираження та професійного розвитку як чоловіків, так і жінок.

Проте, з початком конфлікту в Україні, ми стали свідками певних змін у гендерних ролях. З одного боку, багато жінок взяли до рук зброю, стали волонтерками, медикинями на фронті, доводячи свою здатність виконувати «чоловічі» функції. Це руйнує стереотип про жінку як слабку та беззахисну, розширює уявлення про її можливу роль у суспільстві. З іншого боку, посилення мілітаристських настроїв може призвести до ще більшої героїзації чоловіків-військових, закріплюючи за ними роль захисників і годувальників, а за жінками – роль берегинь домашнього вогнища, які чекають на своїх героїв.

Важливо зазначити, що вплив мілітаризації на гендерні ролі не є однозначним і лінійним. Він може призводити як до прогресивних змін, руйнуючи застарілі стереотипи, так і до консервативних тенденцій, посилюючи традиційні уявлення про «чоловіче» і «жіноче». Наприклад, збільшення кількості жінок у війську може супроводжуватися сексуальними домаганнями та дискримінацією, що свідчить про глибоко вкорінені патріархальні норми.

Отже, мілітаризація суспільства має складний і суперечливий вплив на гендерні ролі та стереотипи в Україні. З одного боку, вона сприяє руйнуванню деяких застарілих уявлень про можливості чоловіків і жінок, з іншого – може призводити до посилення традиційних гендерних ролей. Подальші дослідження в цій галузі є вкрай важливими для розробки ефективних стратегій подолання негативних наслідків мілітаризації та сприяння гендерній рівності в українському суспільстві.

Кияшко О.С. (ВІКНУ)

Психологічні чинники мотивації до професійної діяльності військовослужбовців Збройних Сил України

В умовах сучасних викликів для національної безпеки України, питання мотивації військовослужбовців ЗСУ набуває особливої актуальності. Мета цього дослідження полягає у виявленні та аналізі психологічних чинників, що впливають на мотивацію військовослужбовців до їхньої професійної діяльності.

Для вивчення психологічних чинників мотивації військовослужбовців ЗСУ необхідно застосувати комплекс методів, що дозволяють оцінити різні аспекти їхньої особистості та мотивації. Зокрема, використання методики діагностики рівня мотивації досягнень Т. Елерса допоможе виявити прагнення до самореалізації. Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема дозволить оцінити ступінь готовності до прийняття рішень. Тест рівня життєстійкості С. Мадді дасть можливість дослідити рівень адаптації до стресу

та психологічної стійкості. Методика вимірювання рівня домагань А. Меграбяна допоможе оцінити амбіційність та кар'єрні прагнення. Оцінка професійного вигорання МБІ – Maslach дозволить виявити рівень ризику емоційного виснаження.

Ці методики дозволять отримати комплексне уявлення про мотивацію військовослужбовців, їхні особистісні зміни та фактори, що впливають на їхню професійну діяльність. Емпіричне дослідження мотивації військовослужбовців ЗСУ передбачає аналіз основних мотиваційних чинників, як внутрішніх (наприклад, особисті цінності, професійні амбіції), так і зовнішніх (наприклад, матеріальне та нематеріальне стимулювання). Важливо також виявити вплив соціально-демографічних факторів на мотивацію та проаналізувати чинники, що впливають на морально-психологічний стан військовослужбовців.

Клімішина Н.П. (ВІКНУ)

Підходи до психологічної реабілітації військовослужбовців

В сучасних умовах, коли російська федерація вторглась на територію України, психологічна реабілітація учасників бойових дій набуває особливого значення та стає актуальною і невід’ємною частиною загальної реабілітації. Учасники бойових дій зазнають серйозних психічних та емоційних травм під час конфлікту, і їхнє психічне становище може бути серйозно підірване.

Психологічна реабілітація у таких умовах спрямована на відновлення психічного здоров’я, зменшення емоційного стресу, відновлення самооцінки та психологічної стійкості учасників бойових дій. Це включає в себе індивідуальні та групові сесії психотерапії, психологічні консультації, тренінги з розвитку стресостійкості, а також роботу з родинами військових.

Важливість психологічної підтримки для військовослужбовців стає критичною не лише в період активних бойових дій, але й під час процесу реабілітації та подальшої служби, особливо в умовах, коли воїн знову залучаються до виконання завдань для забезпечення територіальної цілісності та недоторканості України. В такий момент варто продовжити комунікацію з військовослужбовцем, залишити йому свої дані для того, щоб він мав змогу зв'язатись з фахівцем в сфері психології за необхідності, навіть якщо це буде робота на відстані. Військовослужбовець буде знати що йому є до кого звернутись за кваліфікованою допомогою в разі необхідності.

Повернення військовослужбовців до їх звичного оточення та виконання службового обов’язку може супроводжуватися різними емоційними, психологічними та соціальними викликами. У цьому контексті важливо забезпечити систематичну та доступну психологічну підтримку, а також виявити гнучкість в адаптації програм психологічної реабілітації до постійно змінних потреб військовослужбовців.

Забезпечення сталого механізму психологічної підтримки на різних етапах служби військовослужбовців сприяє не лише їхньому емоційному

благополуччю, але і впливає на загальну ефективність військової діяльності, та підрозділу в якому він перебуває в цілому.

Так, «психологічна реабілітація» – це комплекс систематичних психологічних заходів та підтримки, спрямованих на відновлення та покращення психічного стану особи, яка пережила стресові та травмуючі ситуації, зокрема, участь у бойових діях. Основною метою психологічної реабілітації є забезпечення адаптації та відновлення психічної стійкості після подій, які можуть суттєво вплинути на психіку та емоційний стан людини.

Інтеграція особистості до подальших бойових дій включає в себе врахування різних аспектів її психологічної готовності та можливості ефективно функціонувати у військовому середовищі. Цей процес включає: оцінку ступеня психологічного відновлення; тренування стресостійкості; групову та індивідуальну підтримку; оцінку професійної готовності; розробку індивідуальних стратегій.

Врахування психологічного здоров'я та підготовленості особистості є важливим етапом перед включенням її до подальших бойових дій, щоб забезпечити оптимальну продуктивність та добробут військовослужбовця.

Військові психологи, у своїй роботі щодо психологічного відновлення та реабілітації використовують:

травматичний стресовий підхід (Trauma Stress Model): цей підхід ґрунтується на ідеї, що учасники бойових дій можуть переживати тяжкі травматичні події, які впливають на їхню психічну та емоційну стабільність. Психологічна реабілітація в цьому випадку спрямована на роботу з травмою, сприяння процесу її подолання та адаптації до нових умов;

екологічну модель (Ecological Model): ця модель розглядає психологічну реабілітацію як процес, в якому враховуються не лише внутрішні фактори особистості, а й зовнішні чинники, такі як соціальне середовище, культурні умови та доступ до ресурсів. Вона підкреслює важливість підтримки соціальних зв'язків та участі спільноти (рідних та друзів) для покращення психічного стану;

модель психологічного здоров'я (Mental Health Model): ця модель акцентує на психологічному благополуччі та самовизначенні особистості. Вона вважає, що психологічна реабілітація повинна сприяти розвитку позитивного самопочуття, самоповаги та здатності до самореалізації;

транскультурну модель (Transcultural Model): оскільки учасники бойових дій можуть мати різні культурні та етнічні ідентичності, ця модель враховує вплив культурних факторів на психологічну реабілітацію. Вона визнає важливість культурного контексту в процесі та наголошує на необхідності культурно-компетентних підходів.

модель самоактуалізації (Self-Actualization Model): ця модель базується на ідеї самоактуалізації, яка передбачає розвиток потенціалу особистості і досягнення внутрішньої гармонії. Психологічна реабілітація зорієнтована на підтримку цього процесу шляхом розвитку особистісних якостей та досягнення особистісних цілей.

к.соц.н, доц. Кожедуб О.В. (ВІКНУ)

Діагностика конфлікту: поняття та етапи

Життя сучасних українців сповнене конфліктів – внутрішньо-особистісних, міжособистісних, міжгрупових тощо. Конфлікти – це частина нашого життя. Конфлікт які і багато інших соціально-психологічних явищ та процесів піддається управлінню.

Зазначимо, що, з метою пошуку шляхів вирішення конфліктної ситуації, здійснюється ретельний аналіз його структури та параметрів, тобто здійснюється його діагностика. *Діагностика конфлікту* – це виявлення його параметрів, зокрема складу учасників, об'єкту, динаміки розвитку. Пошук шляхів впливу на конфлікт починається із збору та аналізу інформації про нього. Багато конфліктів мають заплутану та складну передісторію, виявити його причини, мотивацію сторін, як і протиріччя, що його викликало, не завжди просто і потребує значних зусиль. Предмет конфлікту може бути дифузним, не мати чітких меж, перехідним, включати в себе одразу декілька різнопланових проблем, це, наприклад, характерно для політичних, етнополітичних та міжнародних конфліктів. Полегшити процес аналізу конфлікту можуть розроблені конфліктологами основні критерії, етапи та методи його діагностики.

Метою діагностики конфліктів – є отримання достовірних знань про конфлікт, розробка, на їх основі, практичних рекомендацій, які здатні покращити конструктивне регулювання конфліктів.

Діагностика конфлікту включає два основних напрямки, по-перше, *діагностичне дослідження самого конфлікту*, визначення його якісних та кількісних характеристик, по-друге, *діагностичне дослідження навколишнього середовища*, що дозволить виявити зміни в ньому, спричинені існуванням та розвитком конфлікту. При цьому діагностика передбачає аналіз динаміки розвитку конфлікту, його характеристик на кожному етапі з метою виявлення особливостей характеристик конфлікту, що змінюються.

Діагностика конфлікту проводиться на основі розробленої програми, яка обов'язково містить мету та завдання, основні та другорядні гіпотези, методи збору та аналізу інформації, етапи діагностики.

Зазвичай виділяють такі універсальні етапи, що підвищать якість діагностичного дослідження: *перевірка* того, що предметом діагностики виступає саме конфлікт, а не явище, зовнішньо на нього схоже; *визначання* учасників конфлікту, як основних, так і не основних, інтереси, яких зачіпаються в ньому, виявити ролі учасників у конфлікті; *з'ясування* просторових характеристик конфлікту; *вивчення* історії конфлікту, середовища та фону, на якому він прогресував; *виявлення* об'єкту та предмету конфлікту, розміру ставки; *встановлення* рангів опонентів, ресурсів сторін та балансу їх сил; *визначення* типу конфлікту; *з'ясування* джерел конфлікту, суб'єктивних та об'єктивних його причин; *встановлення* потреб, інтересів та позицій опонентів, їх взаємозалежностей, ступеню протилежності цілей, образів конфлікту, що має

кожна сторона; аналіз дій опонентів у конфлікті, стратегії та тактик їх поведінки, визначення на цій основі їх установок на певний результат; *аналіз* динаміки конфлікту, виявлення його етапів, їх характеристика; *дослідження* впливу конфлікту на навколишнє середовище, виокремлення його функцій та можливих наслідків; *визначення* намірів опонентів, їх готовності домовитися, як безпосередньо, так і з допомогою посередника; *визначення* можливих способів завершення конфлікту.

Козинко І.С. (ВІКНУ)

Розвиток стресостійкості курсантів ВВНЗ засобами фізичної підготовки і спорту

Стресостійкість є одним з ключових факторів для успішного виконання бойових завдань. Війна в Україні стала сильним випробуванням для всіх, особливо для тих хто стоїть на захисті нашої країни. Війна внесла корективи в життя кожного, а особливо це торкнулося тих, хто обрав шлях захисника. Майбутні офіцери, курсанти ВВНЗ, вони постали в епіцентрі подій, де стрес, став їхнім постійним супутником.

Курсанти можуть відчувати значний тиск на початку навчання, бо стикаються з підвищеними вимогами щодо дисципліни та відповідальності. Ці вимоги можуть спричинити зниження успішності у навчанні, погіршення здоров’я та навіть можуть посприяти розвитку психосоматичних захворювань. Вивчення стресу має тривалу історію, починаючи з класичних робіт У. Кеннона, який описав реакцію «бий або біжи». Г. Сельє у 1936 році ввів поняття «загальний адаптаційний синдром», що описує стадії стресу.

Згідно з дослідженнями, стрес можна розділити на два основних типи. Дистрес – це негативний вид стресу, що виникає внаслідок переживання негативних емоцій. Він може бути спричинений: емоційно-когнітивними факторами: недостатньою інформацією, песимістичними прогнозами, відчуттям безсилля, а також когнітивним дисонансом, тобто розбіжністю між об’єктивною реальністю та суб’єктивним сприйняттям. Еустрес – це позитивний вид стресу, що супроводжується позитивними емоційними реакціями. Він мобілізує сили організму, покращує адаптаційні можливості людини. Основна відмінність між цими двома видами стресу полягає в емоційному забарвленні та впливі на організм. Дистрес виснажує організм і може призвести до негативних наслідків для здоров’я, тоді як еустрес мобілізує сили та сприяє адаптації тривалим впливом стресових факторів.

Стресостійкість – це властивість особистості, яка дозволяє в екстремальних умовах зберігати «холодний розум» і нормальну працездатність. Людина з високим розвитком стресостійкості здатна активно протидіяти стресу та сприяти позитивному психічному стану. Згідно з визначенням Г. Мигаль та О. Протасенко, стресостійкість можна визначити як здатність людини ефективно протистояти негативному впливу стресових факторів. Це складна властивість, що формується протягом життя і залежить від індивідуальних психологічних та

фізіологічних особливостей. Військовослужбовці, які володіють цією якістю, краще справляються з тиском і можуть ефективно керувати іншими в складних ситуаціях. Наприклад, незважаючи на страх і паніку, курсант зберігає здатність до тверезого мислення, швидко оцінює ситуацію і приймає рішення.

Так, Р. Лазарус, В. Розов та Н. Тарабріна, досліджували стійкість до стресу як здатність людини протистояти стресовим факторам і запобігати розвитку психічних розладів. Вони дійшли висновку, що в сучасному світі негативний вплив психотравмуючих ситуацій є характерним не лише для людей, чия професійна діяльність пов'язана зі стресом, але й для значної частини населення, що відчуває наслідки травматичних подій минулого, сьогодення та має тривожні очікування щодо майбутнього.

Особливості стресостійкості майбутніх військових проявляються в їхній більшій задоволеності життям і вищому рівні стресостійкості порівняно зі звичайними студентами. Курсанти більш впевнені в собі, краще контролюють свій психоемоційний стан і фізичне самопочуття, вміють організовувати свій час. Загалом, їхня здатність пристосовуватися до стресу вища, ніж у студентів цивільних навчальних закладів. Майбутні військовослужбовці більш схильні до активної життєвої позиції, оптимізму, почуття гумору, мають високу мотивацію, краще контролюють себе, відрізняються гнучкістю мислення та здатністю відсторонюватися від травматичних подій.

Кондрацька В. (ВІКНУ)

До питання девіантної поведінки військовослужбовців

У процесі реформування української армії, поширення демократичних начал її функціонування соціально-психологічний аспект набуває дедалі більшого значення. Останній об'єктивно пов'язаний із підвищенням вимогливості до особистості військовослужбовця, його соціальних якостей і соціально обумовленої поведінки. Даний факт з одного боку зумовлений реформуванням всіх ланцюгів армійської системи, а з іншого – поширенням кордонів свобод і особистої відповідальності військовослужбовців під час виконання ними службових обов'язків.

Військовослужбовці часто перебувають у стресових умовах, зокрема під час повномасштабного вторгнення яке триває більше двох років, виконання складних службових завдань або підготовки до них.

Постійне перебування в зоні ризику, обмеження особистої свободи, тривала розлука з сім'єю та можливі психологічні травми можуть провокувати девіантні форми поведінки, такі як агресія, зловживання алкоголем або психотропними препаратами.

Схильність до девіантної поведінки може бути пов'язана із соціальними умовами, у яких перебуває військовослужбовець, зокрема із впливом колективу, проблемами адаптації до цивільного життя після служби або недостатньою підтримкою з боку соціуму. Поведінка військовослужбовців є предметом

особливої уваги через їхню роль у забезпеченні безпеки держави. Девіантна поведінка може негативно вплинути на репутацію збройних сил, знизити рівень довіри до них з боку суспільства та послабити морально-психологічний стан особового складу адже вона викликає резонанс у суспільстві та ЗМІ.

Також дана поведінка, як-от порушення дисципліни, незаконні дії чи вживання заборонених речовин, створює ризик не лише для самої особи, а й для виконання службових обов'язків та безпеки інших людей. Вивчення схильності до девіантної поведінки є важливим для розробки ефективних механізмів профілактики, адаптаційних програм, а також психологічної та соціальної реабілітації військовослужбовців, які перебували в екстремальних умовах.

Таким чином, проблема вивчення девіантної поведінки військовослужбовців є важливою не лише з точки зору психології, а й для забезпечення боєздатності збройних сил, стабільності в суспільстві та здоров'я окремих індивідів. Данна ситуація набуває особливої актуальності під час ведення бойових дій, тому що особовий склад із схильністю до девіацій є справжнім тягарем не лише для командирів, а і для всього колективу підрозділів, в яких вони проходять службу.

проф. Кочергіна Т.І. (КНУ)

Студентський спорт і фізична культура: проблеми та перспективи

Студентський спорт і фізична культура в Україні є важливими компонентами освітнього процесу, спрямованими на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних та моральних якостей молоді, а також сприяння соціальній інтеграції студентів. Розвиток студентського спорту в Україні підтримується державними програмами, освітніми установами, а також спортивними організаціями, які працюють над популяризацією здорового способу життя серед студентів. Проте, ця сфера стикається з рядом проблем, які потребують вирішення.

Проблеми студентського спорту та фізичної культури:

Недостатнє фінансування: Більшість вищих навчальних закладів мають обмежені ресурси для розвитку спортивної інфраструктури, закупівлі обладнання та організації спортивних заходів.

Низька мотивація студентів: Багато студентів не проявляють достатнього інтересу до занять спортом, віддаючи перевагу навчанню або іншим видам діяльності.

Недостатня кількість кваліфікованих тренерів та викладачів: Не всі вищі навчальні заклади мають достатню кількість кваліфікованих фахівців, які можуть забезпечити якісне проведення занять з фізичної культури та спорту.

Недостатня розвиненість спортивної інфраструктури: Багато вищих навчальних закладів мають застарілу або недостатньо розвинену спортивну інфраструктуру, що обмежує можливості для занять спортом.

Недостатня увага до масового спорту: Більшість уваги приділяється спорту вищих досягнень, тоді як масовий спорт, який є основою для залучення студентів до занять спортом, залишається без належної підтримки.

Навчальне навантаження: Велике навчальне навантаження, та потреба поєднувати навчання з роботою, зменшує кількість вільного часу в студентів.

Перспективи розвитку студентського спорту та фізичної культури:

Збільшення фінансування: Необхідно збільшити фінансування студентського спорту та фізичної культури з державного та місцевих бюджетів, а також залучити спонсорські кошти.

Підвищення мотивації студентів: Необхідно розробити та впровадити ефективні програми мотивації студентів до занять спортом, включаючи проведення цікавих спортивних заходів, надання пільг та заохочень.

Підвищення кваліфікації тренерів та викладачів: Необхідно організувати курси підвищення кваліфікації для тренерів та викладачів, а також залучити до роботи кваліфікованих фахівців з інших країн.

Розвиток спортивної інфраструктури: Необхідно модернізувати існуючу спортивну інфраструктуру та побудувати нові спортивні об'єкти, що відповідають сучасним вимогам.

Розвиток масового спорту: Необхідно приділяти більше уваги розвитку масового спорту, залучаючи до занять спортом якомога більше студентів.

Впровадження сучасних технологій: Використання онлайн платформ та мобільних додатків, для полегшення доступу до інформації та матеріалів, що стосуються фізичної культури та спорту.

Розвиток студентського спорту та фізичної культури є важливим завданням, яке потребує спільних зусиль держави, вищих навчальних закладів, громадських організацій та самих студентів.

Студентський спорт та фізична культура є потужними засобами соціалізації та розвитку навичок командної роботи, лідерства, відповідальності та стійкості. Вони сприяють формуванню здорового суспільства, де фізична активність є частиною повсякденного життя.

Крикун С. (ВІКНУ)

Психосоматичні порушення військовослужбовців – учасників бойових дій

Повномасштабна війна в Україні суттєво вплинула на психоемоційний стан військовослужбовців. Учасники бойових дій щоденно піддаються впливу екстремальних факторів: смертельної загрози, втрати побратимів, фізичного виснаження та постійного напруження. У таких умовах зростає ризик не лише розвитку психічних розладів, але й формування психосоматичних станів – коли тілесні симптоми виникають на тлі тривалого психологічного стресу. Проблема психосоматичних порушень є складною, оскільки вимагає комплексного підходу до діагностики та лікування.

За даними Міністерства оборони України, кількість військовослужбовців, які потребують психологічної допомоги, постійно зростає. Проте значна частина проблем залишається поза увагою через брак фахівців, відсутність системного підходу до діагностики, а також через упереджене ставлення до звернення за психологічною допомогою серед військових. Психосоматичні порушення часто маскуються під соматичні захворювання, що ускладнює встановлення правильного діагнозу. Актуальність теми також зумовлена потребою в глибшому дослідженні впливу бойового досвіду на здоров'я особового складу.

На розвиток психосоматичних розладів у військовослужбовців впливають численні чинники:

- психологічні травми. Участь у бойових діях нерідко призводить до розвитку ПТСР, що тісно пов'язаний із соматичними симптомами;
- фізичне виснаження. Хронічна втома, недосипання, травми та біль сприяють соматизації психоемоційного стану;
- соціальна ізоляція. Розрив з родиною, втрата соціальних зв'язків або труднощі з адаптацією в мирному середовищі поглиблюють стан напруги;
- брак емоційної підтримки. Військові часто уникають звернення до психолога через стигматизацію, що ускладнює вчасне виявлення симптомів;
- наявність бойового досвіду. Досвід інтенсивних бойових дій збільшує ризик хронічних психосоматичних реакцій, зокрема серцево-судинних, шлункових і дихальних розладів.

У роботі Н.В. Назарової наведено дані про основні клініко-психологічні прояви психосоматичних розладів у військових. Виявлено, що у значної частини пацієнтів наявні функціональні порушення без органічного підґрунтя, зокрема серцево-судинного характеру.

Так І.С. Савченко та О.В. Литвиненко дослідили зв'язок між психічним здоров'ям військових та соматичними проявами. Автори наголошують на системній природі проблеми: без підтримки на етапі служби й після звільнення з армії зростає ризик хронізації психосоматичних розладів.

Зазначимо, що Н.В. Шевченко акцентує на важливості реабілітаційних заходів. Зокрема, вказується на ефективність психотерапевтичних програм, групової терапії та тілесно-орієнтованих методів, спрямованих на зменшення психосоматичних симптомів.

Згідно з даними Міністерства оборони України, наразі розробляються державні програми підтримки ментального здоров'я військовослужбовців, однак практична реалізація натрапляє на труднощі: недостатнє фінансування, дефіцит кадрів та потреба в стандартизованих протоколах.

Психосоматичні порушення у військовослужбовців є складною проблемою, яка поєднує у собі психологічні, фізіологічні та соціальні аспекти. Для ефективної допомоги необхідно забезпечити комплексну систему психодіагностики, реабілітації та психотерапії. Також важливо формувати серед військових культуру турботи про ментальне здоров'я та заохочувати своєчасне звернення до фахівців.

Кричанюк К. (ВІКНУ)

Агресія: поняття, види, гендерні особливості

Особливої актуальності у психологічній науці набула проблема агресії та агресивної поведінки. Так, ***агресія*** – це цілеспрямована поведінка, яка може бути як прямою (фізичною чи вербальною), так і непрямою. У контексті військового середовища агресія може бути відповіддю на стрес, конкуренцію або соціальний тиск. Гендерні відмінності у проявах агресії визначаються біологічними, психологічними та соціокультурними чинниками.

Фізична агресія: чоловіки частіше демонструють фізичну агресію, яка має відкритий характер і спрямована на силове вирішення конфліктів. У жінок фізична агресія зустрічається рідше.

Вербальна агресія: жінки схильні частіше виявляти агресію через критику, сарказм або іронію. Чоловіки демонструють вербальну агресію у більш прямій формі, наприклад, через підвищення голосу чи наказовий тон.

Непряма агресія: у жінок агресія частіше проявляється у непрямій формі, наприклад, через уникнення або інтриги. Чоловіки рідше вдаються до таких форм поведінки, оскільки здебільшого вирішують конфлікти напряму.

Вплив соціальних факторів: у чоловіків агресія часто є наслідком прагнення домінувати чи змагатися у групі. У жінок соціальні очікування, пов’язані зі стереотипами, можуть провокувати агресивні реакції як спосіб самоствердження.

Психологічні чинники: чоловіки частіше виявляють агресію як реакцію на зовнішній тиск або неможливість відповідати очікуванням. У жінок агресивні реакції можуть бути пов’язані з емоційним виснаженням чи відчуттям несправедливості.

Candidate of Technical Sciences, Kubiavka M.
(Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv)
Candidate of Technical Sciences, Kubiavka L.
(Taras Shevchenko National University of Kyiv)

VR technologies in the educational process of training cadets (students) and listeners of higher education institutions (higher education institutions of higher education)

The rapid pace of technological innovation and the constant change in the information space caused by Russian aggression have led to a number of significant challenges facing modern military pedagogy. Traditional teaching methods, based mainly on text materials and lectures, increasingly do not meet the needs of the modern cadet - a future tactical-level officer. At the same time, the relevance of integrating the latest technologies into the educational process is becoming an integral part of the modern educational paradigm, in particular, due to the need for flexibility,

individualization and practical orientation of training.

One of the key problems of modern military education is the lack of a sufficient level of interactivity and practical involvement of cadets, because not all knowledge can be obtained at the training grounds. Traditional education often turns into a passive process of assimilation of information, which significantly reduces motivation and effectiveness of training. Also, one cannot ignore the challenges associated with the need to adapt educational material to modern requirements imposed on us by the aggressor country. This requires educational programs to be more flexible and relevant.

In this context, the introduction of innovative mobile applications using VR technologies opens up new horizons for the educational sphere. Virtual reality offers a unique opportunity for immersive learning, where cadets (students) and listeners can immerse themselves in a three-dimensional learning environment that is as close as possible to real conditions and situations. This not only contributes to better assimilation of the material through "learning by doing", but also allows for an individual approach to each student, providing the ability to adapt the educational process to specific needs and the speed of learning.

The introduction of VR technologies into education also opens up wide opportunities for the practical application of the knowledge gained. Cadets (students) and listeners have the opportunity to practice certain skills in a safe virtual environment, which when using mobile applications makes training more accessible and flexible, allowing cadets to study at a convenient time and place for them, which is an important factor in wartime conditions. This allows them to train in conditions as close as possible to combat conditions, without any danger to life and health. That is why this scientific work is relevant and necessary for modern military pedagogy, and the search, isolation, justification and implementation in the educational process of approaches that will ensure an increase in the level of assimilation of educational material during the training of military specialists (future officers) in military universities (military higher education institutions) is its leitmotif.

Куліш В. (ВІКНУ)

Діагностика суїцидальних тенденцій військовослужбовців Збройних Сил України

Щороку в усьому світі скоюють самогубство понад 600 тисяч осіб, ще два мільйони людей роблять невдалі спроби вбити себе. Загалом в сучасному світі самогубство є однією з найпоширеніших причини смерті людей, поступаючись тільки смерті унаслідок старіння, важких хвороб та зовнішніх причин (ДТП, нещасні випадки, умисні вбивства та тілесні ушкодження тощо).

Збройні Сили України є складовою частиною суспільства і саме тому загальні негативні процеси та впливи позначаються і на їхньому особовому складі. Аналіз останніх подій свідчить, що існує нагальна необхідність пошуку шляхів зниження мінімуму впливу негативних чинників на життя та здоров’я особового складу. Впливати на зниження суїцидальної поведінки серед

військовослужбовців можливо шляхом підвищення рівня обізнаності командирів (начальників) всіх рівнів, офіцерів структури морально-психологічного забезпечення та військових священиків (капеланів) щодо зовнішніх проявів суїцидального ризику у військовослужбовців, а також організація комплексності практичних заходів та чіткої координації дій посадових осіб, задіяних у профілактичній роботі.

Актуальність теми заключається у розумінні масштабності та пріоритетності вирішення проблем скоєння суїциду. Дослідження самогубств також може допомогти підвищити обізнаність, зменшити стигму та надати підтримку особам, які борються із суїцидальмими думками;

Необхідність дослідження суїцидального ризику зумовлюється багатьма факторами, а саме зростанням його частки у сферах життя людей, недостатньо дослідженою проблемою в умовах війни, вимог до суспільства та держави щодо того, щоб створити умови для осіб із схильністю до суїцидальної поведінки;

Скоєння самогубства в Україні набула більш актуального значення з початком повномасштабної війни росії проти України та у зв'язку з появою у людей складних ситуацій. Багато військових і цивільних можуть відчути безнадійність, відчуття втрати, що може привести до думок про скоєння суїциду.

Суїцид або самогубство є складовою поведінки, що зумовлюють ідейно-філософські, психологічні, біологічні, соціальні чинники. Наприклад, депресія та інші психічні розлади, проблеми в особистому і професійному житті, сильна стресова, травматична ситуація. Брак психологічної обізнаності може підірвати психоемоційний стан військовослужбовців, провокує падіння мотивації і тощо.

Лазарець В. (ВІКНУ)

Психологічна профілактика ігрової залежності військовослужбовців

Актуальність проблеми психологічної профілактики ігрової залежності серед військовослужбовців значно зросла в останні роки. Ігрова залежність, або лудоманія, стала серйозним соціальним і психологічним викликом не лише серед цивільного населення, а й серед тих, хто проходить військову службу. У сучасному світі технологічного прогресу доступ до азартних ігор та онлайн-ігор став практично необмеженим, що спричиняє збільшення кількості людей, схильних до формування залежності від цього виду діяльності. Військовослужбовці є особливо вразливою групою, враховуючи стресові умови їхньої служби, психоемоційні навантаження та специфіку професійної діяльності.

Військова служба пов'язана з регулярними емоційними та фізичними викликами, які можуть призводити до психічного виснаження, посттравматичних розладів та інших форм психологічної нестабільності. Підвищений рівень стресу, тривожність, необхідність адаптації до екстремальних умов та тривала відсутність емоційної розрядки можуть провокувати військовослужбовців до пошуку швидких і доступних способів

зняття напруги. У цьому контексті ігри, зокрема азартні або онлайн-ігри, стають привабливим методом тимчасової втечі від реальності. Проте надмірне захоплення такими іграми може перерости у серйозну залежність, що негативно впливає на особисте та соціальне життя військовослужбовців, їхню професійну ефективність, а також загальний психологічний стан.

Ігрова залежність є складним психологічним феноменом, який характеризується постійною необхідністю брати участь в іграх, незважаючи на негативні наслідки для здоров'я, соціальних стосунків та професійної діяльності. Для військовослужбовців цей вид залежності може стати додатковим фактором ризику, що поглиблює вже існуючі психологічні проблеми, такі як депресія, тривожність або посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Особливо небезпечними є випадки, коли ігрова залежність супроводжується іншими видами адиктивної поведінки, такими як алкогольна чи наркотична залежність.

Проблема ігрової залежності серед військовослужбовців заслуговує на окрему увагу, оскільки вона має не лише індивідуальні, але й соціальні наслідки. Втрата контролю над ігровою діяльністю може призводити до фінансових проблем, соціальної ізоляції, порушення дисципліни та навіть втрати працездатності. Це, у свою чергу, відображається на загальній боєздатності підрозділів і ефективності виконання службових обов'язків. Таким чином, ігрова залежність серед військовослужбовців стає проблемою не лише окремої людини, а й системи оборони в цілому, що підкреслює необхідність своєчасної профілактики та психологічної допомоги.

У контексті військової служби важливо враховувати, що ефективна профілактика ігрової залежності повинна бути частиною загальної системи психологічної підтримки військовослужбовців. Важливо не лише вчасно виявляти ознаки залежності, але й забезпечити доступ до необхідної психологічної допомоги та реабілітації для тих, хто вже стикається з цією проблемою.

к.психол.н. Левенець А.Є. (ВІКНУ)

Особливості мотивації професійної діяльності військовослужбовців з умовно-достроковим звільненням з місць позбавлення волі

В ході повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну гостро актуальними стають питання комплектування ЗСУ та ефективності виконання військовослужбовцями професійної діяльності. З метою посилення процесів мобілізації 17 травня 2024 року Президент України підписав закон, згідно з яким, засуджені можуть бути умовно-достроково звільнені з місць позбавлення волі для проходження військової служби за контрактом. Засуджені, окрім тих, хто має судимість за особливо тяжкі злочини чи злочини проти основ національної безпеки України, отримали можливість реалізації мотивів особистісного обов'язку громадянина України з оборони країни в умовах воєнного стану.

Мотивація є одним з ключових понять, що вживається для пояснення рушійних сил організації життєдіяльності, повсякденної поведінки та активності й посідає головне місце у структурі особистості. Мотивація представлена системою спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, потяги, мотиваційні установки або диспозиції, ідеали. Мотивована діяльність – це вільні, зумовлені внутрішніми спонуканнями дії людини, спрямовані на досягнення своїх цілей, реалізацію своїх інтересів. Вмотивованість особистості часто визначає ефективність її діяльності.

Численні теорії мотивацій (А. Маслоу, Г.Мюрей, Д. Маккеланд та ін.) визначають декілька основних мотиваційних потреб особистості: 1) забезпечення фізіологічних потреб (їжа, вода); 2) в безпеці (зокрема, свобода від примусу та обмежень; гарантована оплата праці та пільги); 3) в приналежності або соціальні мотиви (бажання принести користь суспільству; переконаність у необхідності виконання громадського обов'язку; усвідомлення соціальної значущості своєї професійної діяльності; бажання працювати в певному колі людей); 4) в повазі та самоповазі (у соціальному визнанні, у придбанні певного соціального статусу); 5) в самоактуалізації, особистісному зростанні та творчості, свободі розкриття свого потенціалу.

Відповідно, професійна діяльність військовослужбовця для засуджених може стати як засобом їх ресоціалізації, так і можливістю особистісної самореалізації. Мотиваційними чинниками професійної діяльності військовослужбовців з умовно-достроковим звільненням з місць позбавлення волі є:

1) Соціально-психологічні чинники: реінтеграція в суспільство (військова служба надає змогу повернутися до активного соціального життя); реалізація потреби приналежності – служба в армії дає можливість стати частиною колективу, що зменшує почуття ізоляції; реалізація потреби в повазі та самоповазі (можливість довести собі й іншим свою особистісну цінність, оскільки суспільство сприймає військових із повагою. Це стимулює відчуття особистісної значущості, гордості й відповідальності); реалізація потреби у особистісному зростанні (можливість отримати нові, професійно важливі навички військовослужбовця, пройти перекваліфікацію чи підвищення кваліфікації, розвинути стресостійкість, оскільки військова служба вчить дисципліні, відповідальності та витривалості).

2) Патріотичні та моральні чинники: виконання громадянського обов'язку (можливість послужити країні та спокутувати минулі помилки).

3) Матеріальні чинники: фінансова стабільність (заробітна плата, соціальні виплати та компенсації є важливим стимулом); гарантовані соціальні пільги (медичне забезпечення, страхування, пенсійне забезпечення, житло); можливість кар'єрного зростання.

Мотивація є складним детермінаційним феноменом особистості, сила якого обумовлена свободою вибору особистості. Надання засудженим можливості прийняття особистісного вибору забезпечує ефективність діяльності військових підрозділів з даного контингенту осіб. Особливості мотивації

професійної діяльності військовослужбовців з умовно-достроковим звільненням з місць позбавлення волі обумовлені соціальними, моральними та матеріальними чинниками.

Левицька А.В. (ВІКНУ)

Соціально-психологічні чинники стресостійкості військовослужбовця в умовах сучасної війни

Стресостійкість військовослужбовця є основним фактором його ефективної роботи та адаптації в умовах сучасної війни. Сучасна війна супроводжується найвищим рівнем психологічного, емоційного та фізичного навантаження що призводить до розвитку посттравматичного стресового розладу, зниження ефективності та емоційного виснаження. Зважаючи на це можна сказати що питання стресостійкості військовослужбовця є ключовим аспектом військової психології. Стресостійкість можна визначити за допомогою певних соціально-психологічних чинників які впливають на боєздатність, адаптацію та психічне здоров'я.

Одним із основних чинників є підтримка побратимів та командира. Відчуття єдності, спільної мети та підтримки побратимів зменшує рівень напруженості та ризики емоційного виснаження що допомагає легше долати стресові ситуації. Також спільне проходження важких ситуацій формує почуття довіри що підвищує витривалість у військовослужбовців.

Також великий вплив має рівень особистісної зрілості військовослужбовця, наявність адаптивних механізмів та навички емоційної регуляції. Навички емоційної регуляції допомагають військовослужбовцям ефективніше контролювати свої емоції та реакції на стрес. Також важливим чинником є мотивація та патріотизм так як це дає військовослужбовцям усвідомлення важливості їхньої особистості у виконанні різних завдань та місій що допомагає зміцнити стійкість та дозволяє краще долати страх і втому.

Ще одним важливим фактором є підтримка з боку сім'ї, рідних та цивільного оточення. Спілкування із близьким навіть на відстані допомагає зберегти емоційну рівновагу підсилює мотивацію та дає відчуття захищеності в небезпечних умовах.

Отже стресостійкість військовослужбовця в умовах сучасної війни формується під впливом багатьох соціально-психологічних чинників таких як, підтримка побратимів і рідних, мотивація та рівень емоційної регуляції. Тож наявність цих факторів у військовослужбовця дозволяє підвищити бойову ефективність та стійкість, а токож зменшить ризики емоційного вигорання.

Леонова А. (ВІКНУ)

Психосемантичний образ військовослужбовця з ознаками травматичного досвіду як чинник впливу на громадську думку українського суспільства

В сучасних реаліях нашої країни кожен громадянин докладає зусилля у боротьбі із збройною агресією рф. Проте, слід відмітити масштабну роботу військовослужбовців, які щодня, ризикуючи власним життям та здоров'ям, виборюють незалежність окупованих міст та районів. Саме вони, перебуваючи в зоні виконання бойових завдань, під дією постійного стресу, мають високий ризик отримати бойову психічну травму із важкими психічними наслідками.

Проте, цивільній частині українського населення невідомо, з якими негативними психічними станами військовослужбовці повертаються з бойових завдань при тому, що поведінка військових може дуже різнитись та приймати такі форми як підвищена агресивність, тривожні розлади, ознаки гострого стресового розладу, ПТСР та соціальна дезадаптація. На жаль, органи військового управління не сфокусовані на образі, який несе травмований військовослужбовець у суспільство та впливає на його громадську думку. Для цього необхідно створювати інформаційні ресурси, де кожен громадянин України зможе ознайомитися з інформацією про можливі травмами психіки, які може отримати військовослужбовець на полі бою, щоб в подальшому сприймати його поведінку адекватно та з розумінням, без засудження та приниження.

На нашу думку, задля створення адекватного образу військовослужбовця з травматичним досвідом в очах українського суспільства необхідно загальними зусиллями органів військового управління, психологів та ЗМІ створити всі умови для надання достовірної та доступної для розуміння інформації для цивільного населення, зокрема про те, з якими труднощами стикаються військовослужбовці під час бойових завдань, якою може бути їх поведінка, якими мають бути правила поведінки при спілкуванні з військовослужбовцями тощо. Тільки спільними зусиллями буде створена реальна картина образу військовослужбовця з травматичним досвідом, що упередить конфлікти, непорозуміння й інші небажані реакції з боку цивільних громадян щодо військовослужбовців.

Вважаємо, слід приділити й увагу покращенню та посиленню програм психологічної реабілітації військовослужбовців, а офіцерам-психологам необхідно постійно удосконалювати засоби психологічної допомоги, просвіти, консультувань, дебрифінгів та декомпресій, застосування необхідних технік та методів впливу на психіку військовослужбовців задля збереження їхнього психічного здоров'я, що позитивно позначиться й на психосемантичному образі військовослужбовця з ознаками травматичного досвіду.

Лимар Т. (ВІКНУ)

Реінтеграція військовослужбовців, звільнених з полону: виклики та шляхи подолання на основі досвіду України

Реінтеграція військовослужбовців, звільнених з полону, є критично важливим процесом, що має суттєві психологічні, соціальні та медичні аспекти. На тлі повномасштабної війни в Україні питання реінтеграції стає дедалі актуальнішим, оскільки сотні військових повертаються з полону з різними ступенями фізичних та психічних травм.

Досвід України свідчить про те, що військовослужбовці, звільнені з полону, нерідко стикаються з низкою труднощів, серед яких: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, соціальна ізоляція, складнощі у відновленні професійної діяльності та налагодженні стосунків із родинами. Зокрема, дослідження психологів та реабілітаційних центрів в Україні вказують на високий рівень тривожності, агресії та емоційного вигорання серед звільнених військових.

Надання адекватної допомоги та створення умов для реінтеграції вимагає комплексного підходу, що включає:

1. *Психологічну реабілітацію* – забезпечення професійної допомоги спеціалістів, впровадження індивідуальних та групових терапій, спрямованих на подолання травматичних спогадів і нормалізацію емоційного стану.
2. *Медичну допомогу*– лікування фізичних травм, надання медичних послуг для відновлення здоров'я.
3. *Соціальну реінтеграцію* – сприяння адаптації до цивільного життя через програми соціальної підтримки, професійну перекваліфікацію, участь у громадських проєктах.
4. *Правовий захист* – забезпечення юридичної допомоги для відновлення прав військових та отримання належних пільг.

Україна наразі розвиває систему реабілітаційних центрів та програм для звільнених з полону, проте цей процес потребує вдосконалення, стандартизації та розширення можливостей надання допомоги. Практика показує, що найбільш успішними є інтегровані програми, що враховують індивідуальні особливості військових, їхні травматичні переживання та специфіку соціальної адаптації.

Лимар Т. (ВІКНУ)

Психологічна реабілітація військовослужбовців Збройних Сил України: проблеми та перспективи

Проблема психологічної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України набуває особливої актуальності в умовах тривалих бойових дій та підвищеного рівня психоемоційного навантаження серед військових. Військовослужбовці, які зазнали впливу травматичних подій, значною мірою

піддаються ризику розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресивних та тривожних розладів, порушень адаптації тощо.

Недостатність системної психологічної реабілітації у Збройних Силах України є серйозною перешкодою на шляху до забезпечення належного рівня бойової готовності та соціальної інтеграції військових. Зокрема, спостерігається дефіцит кваліфікованих спеціалістів у галузі військової психології та психотерапії, відсутність уніфікованих стандартів психологічної допомоги, а також недостатній рівень інтеграції психологічної підтримки в структуру бойових підрозділів.

Крім того, істотною проблемою є стигматизація психічних розладів серед військовослужбовців, що ускладнює звернення за професійною допомогою. Негативний вплив на процес реабілітації здійснює також обмежений доступ до якісних психотерапевтичних та реабілітаційних програм, особливо у районах активних бойових дій.

Психологічний стан військовослужбовців безпосередньо впливає на ефективність виконання бойових завдань, здатність до прийняття адекватних рішень у складних ситуаціях та моральний стан підрозділів загалом. Невирішені психічні проблеми можуть призвести до суїцидів, самопошкоджень, дезертирства та інших негативних явищ, що підривають боєздатність армії.

Для ефективної психологічної реабілітації необхідно створити комплексну, централізовану систему підтримки, яка включатиме обов'язкові програми психологічної підготовки, реабілітації та реінтеграції військовослужбовців. Важливим кроком є підвищення кваліфікації спеціалістів у галузі військової психології, розробка уніфікованих стандартів надання психологічної допомоги, а також проведення просвітницьких кампаній з метою зменшення стигматизації психічних розладів.

Комплексний підхід до психологічної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України, що враховує профілактику, діагностику, лікування та реінтеграцію, є необхідною умовою забезпечення належного рівня бойової готовності та морально-психологічної стійкості армії.

Лукавий А.А. (ВІКНУ)

Вплив військового полону на ментальне здоров'я військовослужбовців

Військовий полон є одним із найтяжчих випробувань, яке переживає військовослужбовець. Він супроводжується психологічним тиском з боку ворога, фізичним насильством , примусовою ізоляцією та великою загрозою для життя військовослужбовця. Наслідки перебування у військовому полоні для військовослужбовця можуть мати довготривалий вплив на ментальне здоров'я, фізичне здоров'я та соціальну активність.

Основними психологічними наслідками військового полону є порушення сну, тривожні розлади, посттравматичний стресовий розлад, десоціалізація особистості. У дослідженнях фаз протікання полону за Широкобоковим,

вказується на високий рівень емоційного виснаження полонених, втрату довіри до інших людей та особлива трудність в адаптації після повернення.

Фактори які впливають на тяжкість психологічних наслідків для військовослужбовця який перебував у полоні є тривалість перебування в полоні, методи та жорстокість катувань, рівень підтримки після повернення. Соціальна підтримка військовослужбовця та надана професійна психологічна допомога відіграють вирішальну роль в процесі реабілітації.

На нашу думку, для зменшення наслідків військового полону та відновлення ментального здоров'я військовослужбовців необхідно приділяти значну увагу комплексному підходу, а тобто реінтеграційним заходам, які включають в себе психотерапію, медикаментозне лікування (за потреби), соціальну реінтеграцію та підтримка з боку родини та суспільства. Розвиток програм реінтеграційних заходів для військовослужбовців, які пережили полон, є критично важливими для забезпечення відновлення ментального здоров'я та повернення до нормального життя.

Малюх М.С. (ВІКНУ)

Неврозоподібні стани учасників бойових дій як реакція на бойовий стрес

В умовах сучасних військових конфліктів психологічне здоров'я військовослужбовців набуває критичного значення для збереження боєздатності підрозділів та успішного виконання бойових завдань.

Важливим є встановлення прямої залежності розвитку неврозоподібних станів від інтенсивності та тривалості бойових дій. Критичним періодом визначено перші три-чотири місяці безперервного перебування в зоні бойових дій, коли відбувається виснаження адаптаційних механізмів психіки та значно зростає ризик розвитку неврозоподібних станів. При цьому наявність військовослужбовців з такими станами призводить до суттєвого зниження загальної боєздатності підрозділу на тридцять-сорок відсотків через погіршення якості виконання бойових завдань та порушення групової взаємодії.

Розглядаючи психологічні аспекти бойової діяльності, важливо зазначити, що стресові реакції військовослужбовців мають складний багаторівневий характер. Механізми формування неврозоподібних станів включають взаємодію біологічних, психологічних та соціальних факторів, що створює унікальний патерн реагування для кожного військовослужбовця.

Варто детально розглянути поняття психологічної резильєнтності у військовому контексті. Це здатність військовослужбовця зберігати психологічну стійкість та відновлюватися після впливу стресових факторів бойової обстановки. Формування резильєнтності відбувається через розвиток адаптивних механізмів психіки та посилення внутрішніх ресурсів особистості.

Система психологічної реабілітації військовослужбовців має будуватися з урахуванням індивідуальних особливостей перебігу неврозоподібних станів. Важливим є впровадження персоналізованого підходу, який враховує специфіку бойового досвіду, особистісні характеристики та наявні ресурси відновлення.

Реабілітаційні заходи повинні охоплювати не лише безпосередню роботу з психотравмуючими переживаннями, але й формування нових адаптивних стратегій подолання стресу.

Інноваційні методи психологічної діагностики та корекції неврозоподібних станів можуть включати використання сучасних технологій віртуальної реальності та біологічного зворотного зв'язку. Ці підходи дозволяють створювати контрольоване терапевтичне середовище та відстежувати динаміку психофізіологічних показників у реальному часі.

Довгострокові наслідки бойового стресу потребують особливої уваги в контексті соціальної реадаптації військовослужбовців. Важливим є створення комплексної системи психосоціальної підтримки, яка забезпечує плавний перехід від військової служби до цивільного життя та попереджає розвиток хронічних форм посттравматичних розладів.

д.пед.н., проф. Мамуров Б.Б. (БДПІ, Бухара, Узбекистан)

Студентський спорт і фізична культура в Узбекистані

Причинами низької фізичної підготовленості студентської молоді та погіршення стану її здоров’я є недостатня увага до питань фізичного виховання в сім’ях, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладах. Нинішня система фізичного виховання в Узбекистані потребує змін у направленні студентської молоді на рухову активність, систематичні заняття спортом.

Фізична активність забезпечує загальну та спеціальну фізичну підготовку і є одним із засобів формування всебічно розвиненої особистості, збереження і зміцнення здоров’я, оптимізації фізичного та психофізіологічного стану студентів у процесі професійної підготовки. Одним із найважливіших завдань, котрі поставлені перед системою фізичного виховання у закладах вищої освіти Узбекистану, є зміцнення здоров’я та підвищення рівня загальної і спеціальної професійно-прикладної фізичної підготовленості студентської молоді, сприяння інтегруванню масового спорту і спорт вищих досягнень.

Студентський спорт і фізична культура в Узбекистані є важливим компонентом системи освіти, спрямованим на формування здорового способу життя, зміцнення здоров'я та розвиток фізичних якостей студентів. Уряд Узбекистану приділяє значну увагу розвитку студентського спорту, розуміючи його важливість для формування здорового та активного покоління.

Основні напрямки розвитку студентського спорту та фізичної культури в Узбекистані:

Розвиток спортивної інфраструктури: Будівництво та модернізація спортивних комплексів, стадіонів, басейнів та інших спортивних об'єктів на території вищих навчальних закладів. Забезпечення студентів сучасним спортивним обладнанням та інвентарем.

Організація спортивних заходів: Проведення регулярних спортивних змагань, турнірів та спартакіад серед студентів. Залучення студентів до участі у міських, обласних та республіканських спортивних змаганнях. Організація спортивних фестивалів та свят.

Підвищення кваліфікації тренерів та викладачів: Організація курсів підвищення кваліфікації для тренерів та викладачів фізичної культури. Залучення до роботи кваліфікованих фахівців з інших країн.

Залучення студентів до занять спортом: Впровадження ефективних програм мотивації студентів до занять спортом. Створення спортивних секцій та гуртків за різними видами спорту. Організація масових спортивних заходів.

Пропаганда здорового способу життя: Проведення лекцій, семінарів та тренінгів з питань здорового способу життя. Розповсюдження інформаційних матеріалів про користь занять спортом. Організація акцій та флешмобів, спрямованих на популяризацію здорового способу життя.

Особливості:

В Узбекистані велика увага приділяється розвитку національних видів спорту, таких як кураш та узбецький футбол.

Студентський спорт є важливою складовою підготовки спортсменів високого класу.

Багато студентів Узбекистану займають високі місця в світовому спорті, так Абдумалік Халоков, студент Бухарського державного педагогічного інституту став олімпійським чемпіоном з боксу на Олімпіаді в Парижі-2024.

В 2025 році Ташкент прийматиме Юнацькі Азіатські ігри, де учасниками будуть спортсмени з багатьох закладів вищої освіти Узбекистану.

Розвиток студентського спорту та фізичної культури в Узбекистані є важливим фактором формування здорового та активного суспільства.

к.психол.н., доц. Мась Н.М. (ВІКНУ)

Методи діагностики конфлікту

Життя сучасного українця сповнене конфліктами, а тому актуальною є проблема їхньої діагностики, яка представляє собою діяльність, що спрямована на виявлення його параметрів, зокрема складу учасників, об’єкту, динаміки розвитку. Метою діагностики конфлікту є можливість управлінського впливу на опонентів. Кінцева мета діагностики конфліктів полягає в отриманні достовірних знань про конфлікт, розробка на їх основі практичних рекомендацій, які здатні покращити конструктивне регулювання конфліктів.

Зміст та етапи процесу діагностики конфлікту визначаються метою проведення діагностики та типом конфлікту. Діагностика може проводитися з метою організації управлінського впливу на існуючий конфлікт, визначення можливості проведення переговорного процесу, аналіз конфліктів, що вже завершилися, для виокремлення певного досвіду тощо.

Діагностика конфлікту включає два основних напрямки, по-перше, діагностичне дослідження самого конфлікту, визначення його якісних та кількісних характеристик, по-друге, діагностичне дослідження навколишнього середовища, що дозволить виявити зміни в ньому, спричинені існуванням та розвитком конфлікту.

Етапи діагностики конфлікту: перевірка того, що предметом діагностики виступає саме конфлікт, а не явище, зовнішньо на нього схоже; визначання учасників конфлікту, як основних, так і не основних, інтереси, яких зачіпаються в ньому, виявити ролі учасників у конфлікті; з'ясувати просторові характеристики конфлікту; вивчення історії конфлікту, середовища та фону, на якому він прогресував; виявлення об'єкту та предмету конфлікту, розміру ставки; встановлення рангів опонентів, ресурсів сторін та балансу їх сил; визначення типу конфлікту; з'ясування джерел конфлікту, суб'єктивних та об'єктивних його причин; встановлення потреб, інтересів та позицій опонентів, їх взаємозалежностей, ступеню протилежності цілей, образів конфлікту, що має кожна сторона; аналіз дій опонентів у конфлікті, стратегії та тактик їх поведінки, визначення на цій основі їх установок на певний результат; аналіз динаміки конфлікту, виявлення його етапів, їх характеристика; дослідження впливу конфлікту на навколишнє середовище, виокремлення його функцій та можливих наслідків; визначення намірів опонентів, їх готовності домовитися, як безпосередньо, так і з допомогою посередника; визначення можливих способів завершення конфлікту.

Конфліктологія як синтетична сфера наукових знань, що увібрала в себе теоретичні розробки різних наук, використовує і великий арсенал наукових методів, запропонованих ними.

Ці методи відрізняються в залежності від рівня конфлікту, що необхідно враховувати при розробці програми діагностики. Зокрема, більшість методів, що використовуються при діагностиці *внутрішньоособистісних та міжособистісних конфліктів* (тестові методики, соціометрія, експеримент, спостереження), не можуть бути застосовані для діагностики міжгрупових та міждержавних з огляду на їх складність та масштабність, для їх аналізу доцільніше використовувати якісні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, логічний методи, узагальнення, порівняння, ретроспективний тощо) та метод математичного моделювання.

Для аналізу внутрішньоособистісних та міжособистісних конфліктів активно використовують метод *опитування* для збору інформації про конфлікт та виявлення особистісних характеристик його учасників, воно проводиться в письмовій (заповнення анкети) або усній формі. Не менш ефективними при дослідженні цих рівнів конфлікту виступають *тестові методики*, які дозволяють виявити установки сторін, їх стратегії, рівень їх конфліктостійкості тощо.

Відомими тестовими процедурами в сфері конфліктології стали: опитувальник К. Томаса для виявлення стратегій конфліктної поведінки; опитувальник Ф. Розенцвейга для встановлення реакцій особистості на

фрустратори; шкала-опитувальник Ф. Фідлера – Ю. Ханіна, спрямовану на аналіз внутрішньо групової атмосфери; шкала глибини конфлікту, тест А. Басса – А. Даркі для визначення індивідуального рівня агресивності; опитувальник Кеттелла, що виявляє психологічні особливості людини, які впливають на конфліктність тощо.

Незважаючи на свою обмеженість достатньо часто викоистовується *спостереження* як метод діагностики, яке передбачає збір та фіксацію первинної інформації про конфлікт, його події та умови.

Для дослідження міжособистісних конфліктів в групі використовується метод *соціометрії*.

Метод *експерименту* в конфліктології застосовується для моделювання конфліктів. Серед експериментальних *ігрових процедур* поширеними є: матричні ігри; переговорні гри (в яких учасники спілкуються один з одним, намагаючись досягти одностороннього або взаємного виграшу); коаліційні ігри (які передбачають формування учасниками коаліцій всередині групи); локомоційні ігри (з рухом сторін в напрямку поставленої задачі або обраної учасниками мети); соціальні ігри-пастки (соціальні завдання-дилеми) тощо.

Для вивчення конфліктів, позицій його сторін, реакції середовища та фону, на якому він відбувається застосовують метод *контент-аналізу*.

Одним з найбільш популярних методів дослідження конфлікту для виокремлення на основі аналізу практичних його прикладів загальних тенденцій та закономірностей, а також досвіду управління та вирішення конфліктів, виступає метод *кейс-стаді* – аналіз конкретного конфлікту та реконструкція існуючої теорії на основі зроблених висновків.

Серед якісних методів діагностики активно застосовуються наступні: *аналіз* та *синтез* – уявне розчленовування предмету на складові частини або виділення ознак предмета для вивчення їх окремо як частини цілого, після чого відбувається уявне з'єднання складених елементів досліджуваного предмета і його властивостей, розчленованих в результаті аналізу, і вивченні цього предмета як єдиного цілого; *індуктивний метод* – загальний висновок робиться з приватних посилок (наприклад, результати вивчення окремих подій конфлікту індуктивно узагальнюються, розкриваються загальні закономірності його функціонування); *дедуктивний метод* – висновок виводиться із загального положення, від абстрактного повернутися до конкретного і поглибити знання про нього; *історичний метод* – вивчення процесу розвитку конфлікту, виявлення конкретних умов та обставин, в яких зароджувався конфлікт, оцінка ролі в його розвитку осіб і соціальних груп, дослідження на основі різних прикладів форми завершення подібних конфліктів; *узагальнення* – дослідження властивостей, зв'язків та відносин у конфлікті, які характеризують не окремий конфлікт, а цілий клас однорідних у даному відношенні конфліктів; *порівняльний метод* – зіставлення ряду аспектів конфлікту й з'ясування подібності або відмінності їх проявів в різних конфліктах.

Метод експертних оцінок або *експертного інтерв'ю* застосовується для прогнозування розвитку конфлікту шляхом опитування спеціалістів, які мають

певний професійний досвід. Важливим при використанні методу є правильний підбір фахівців та формулювання питань для дослідження й оцінки.

Для прогнозування ефекту від дій суб'єкта управління конфліктом можна використовувати «*дерево рішень»*, а при визначенні проблем, що становлять конфлікт – «*дерево конфлікту»*, де корені – причини конфлікту, стовбур – проблеми, гілки – наслідки. На основі дерева відбувається дискусія для вироблення спільного погляду на основну проблему, виокремлення питань, що потребують першочергового вирішення. Важливим етапом діагностики конфлікту є аналіз потреб, інтересів та позицій конфліктуючих сторін.

Для їх аналізу використовують метод «*цибулини конфлікту»*. Схема цибулини включає три шари: верхній позначає позиції, яких сторони дотримуються в конфлікті, середній – інтереси – те, що опонент прагне досягти в тій чи іншій ситуації, нижній (найглибший) – найголовніші потреби, задоволення яких необхідно опоненту.

Махов Ф. (ВІКНУ)

Психологічна допомога військовослужбовцям з ознаками ПТСР

Надання психологічної допомоги військовослужбовцям з ознаками посттравматичного стресового розладу (ПТСР) після виконання завдань у зоні бойових дій є вкрай актуальною проблемою. Значна кількість військових, повертаючись із зони конфлікту, стикаються з серйозними психологічними наслідками, які суттєво впливають на їхнє самопочуття, соціальне життя та здатність до адаптації. Несвоєчасна або некваліфікована допомога може призвести до погіршення їхнього стану, розвитку супутніх психічних розладів, таких як депресія та тривожність, формування залежностей, соціальної ізоляції та, в найгіршому випадку, до суїцидальних думок та дій.

Тому першочерговим завданням є раннє виявлення ознак ПТСР. Важливо проводити первинний скринінг та ретельне спостереження за психологічним станом військовослужбовців одразу після їхнього повернення. Медичний персонал, командири та бойові побратими повинні бути обізнані з основними симптомами ПТСР, які включають повторні нав'язливі спогади про травматичну подію, уникнення будь-яких стимулів, що нагадують про травму, негативні зміни у мисленні та настрої, а також підвищену дратівливість та збудливість.

Надання психологічної допомоги має бути комплексним і включати як медикаментозне лікування, що призначається лікарем-психіатром у разі потреби, так і різні методи психотерапії. Серед психотерапевтичних підходів, які довели свою ефективність у лікуванні ПТСР, особливе місце займають когнітивно-поведінкова терапія (КПТ). Важливо підкреслити необхідність індивідуального підходу до кожного військовослужбовця, враховуючи його унікальний досвід травми та особистісні особливості.

Для забезпечення якісної та всебічної допомоги необхідна злагоджена робота фахівців, до складу якої мають входити лікарі-психіатри, психотерапевти

та соціальні працівники. Ефективна взаємодія між цими спеціалістами дозволить забезпечити цілісний та скоординований процес лікування та реабілітації.

Окрім професійної психологічної допомоги, надзвичайно важливу роль відіграє психосоціальна підтримка. Створення безпечного середовища, залучення родини та близьких до процесу відновлення, організація груп підтримки, де військовослужбовці можуть ділитися своїми переживаннями з людьми, які мають схожий досвід, є важливими складовими процесу одужання. Також необхідно надавати допомогу у соціальній адаптації та поверненні до цивільного життя, включаючи питання працевлаштування та відновлення соціальних зв'язків.

Під час проходження відновлення поза межами зони бойових дій навчати військовослужбовців стратегіям самодопомоги та управління стресом, здійснювати спостереження за їхнім психологічним станом та своєчасне реагування на можливі ознаки погіршення. Крім того, необхідно проводити профілактичні заходи, спрямовані на зниження ризику розвитку ПТСР у майбутньому, включаючи психологічну підготовку перед виконанням завдань, підтримку під час їхнього виконання та проведення АДП після завершення.

На рівні держави та суспільства необхідно забезпечити належне фінансування та розвиток системи психологічної допомоги військовослужбовцям, підвищувати обізнаність суспільства про проблеми ПТСР та необхідність підтримки ветеранів, створювати умови для їхньої ефективної реінтеграції у цивільне життя та подолати стигматизацію звернення за психологічною допомогою. Лише комплексний та системний підхід дозволить забезпечити ефективну підтримку військовослужбовців, які постраждали від наслідків бойових дій.

Мілько Н. (КНУ)

Життєстійкість особистості як об’єкт психологічного дослідження

Сучасне життя людини характеризується значним рівнем стресу, що детермінує значну кількість наукових досліджень чинників, які б допомогли їй подолати такий стрес. Одним з таких чинників є – *життєстійкість особистості*. У даній публікації ми проаналізуємо деякі положення таких наукових розвідок. Так, Т. Титаренко розглядає *життєстійкість особистості* – це вміння ефективно існувати всупереч життєвим перешкодам та труднощам. Це здатність людини зберігати баланс між пристосуванням до нових вимог та прагненням жити гармонійно, повноцінно.

У своїй роботі «Життєстійкість особистості» А. Фомінова розкрила психологічний, психофізіологічний, соціально-психологічний та особистісно-смисловий аспекти життєстійкості особистості. Так, на *психофізіологічному* рівні, життєстійкість проявляється у оптимальних реакціях на найрізноманітніші стресові ситуації; життєстійкість це здатність та готовність протистояти стресу; життєстійкість це збереження внутрішньої рівноваги та підтримання продуктивності праці на оптимальному рівні. На *психосоціальному* рівні,

життєстійкість проявляється ефективну соціальну адаптацію та стійкість. Соціальний прояв життєстійкості полягає у ефективній саморегуляції та самоактуалізації. Щодо *індивідуального* рівня прояву життєстійкості, то остання появляється через позитивне сприйняття світу та поліпшення якості життя.

Проблематика життєстійкість є однією з тем наукових розвідок Д. Леонтьєва та С. Мадді, які розглядали її як особистісний потенціал.

Зв'язок між стресовими життєвими ситуаціями та хворобами виявив S. Kobasa, а життєстійкість як адаптацію до умов була досліджена А. Маклаковим та M. Besharat.

Тому, узагальнюючи ми можемо зазначити, що *життєстійкість особистості* представляє собою її життєвий стрижень, який відображає міру подолання й адаптації нею заданих обставин, самої себе, а також міру докладених зусиль у роботі над собою і над обставинами свого життя.

Зауважимо, що *життєстійкість* – це цілісна система взаємовідносин особистості зі світом, це ресурс, який необхідний цій особистості для підвищення фізичного і психічного здоров'я людини й пов'язаний самореалізацією, самоствердженням та трансенденцією.

Як слушно зазначає О. Чуханцова, *життєстійкість* – є комплексною категорією психології особистості. Вона охоплює феноменологію становлення особистості та базових життєвих установок, її адаптаційний потенціал і поведінкові стратегії подолання стресових ситуацій та екзистенційної тривоги.

Як зазначає О. Кокун, *життєстійкість* характеризує ступінь сформованості здатності особистості витримувати ситуацію гострого або хронічного стресу, зберігати внутрішню збалансованість, не знижуючи при цьому успішності діяльності. Передумовою для формування поняття життєстійкості є екзистенціальна психологія. На думку представників даної галузі психології (С. Мадді, С. Кобейса) всі події в нашому житті є результатом прийняття рішень, незалежно від того, значущі вони або ні, усвідомлені або ні. Тобто, на думку С. Мадді, *життєстійкість* – екзистенціальна мужність.

Отже, *життєстійкість* – комплексна категорія психології особистості, що охоплює феноменологію становлення особистості та базових життєвих установок, її адаптаційний потенціал і поведінкові стратегії долання стресових

Нагач Є. Р. (ВІКНУ)

Арт-терапія як засіб психологічної допомоги військовослужбовцям – учасникам бойових дій

Сучасні військові конфлікти, такі як війна в Україні, викликають серйозні психологічні проблеми у військовослужбовців, які брали участь у бойових діях. Вони стикаються з посттравматичним стресовим розладом, депресіями, тривожними розладами, емоційною скутістю, агресією та труднощами у реадаптації до мирного життя. Арт-терапія може бути ефективним засобом психологічної допомоги, дозволяючи військовослужбовцям виражати свої

емоції через мистецтво. Дослідження арт-терапії як засобу психологічної допомоги військовослужбовцям-учасникам бойових дій проводились різними вченими та психологами. Мета дослідження – теоретично вивчити та емпірично дослідити арт-терапію як засіб психологічної допомоги військовослужбовцям-учасникам бойових дій.

Арт-терапія з'явилася у 1938 році завдяки Адріану Хіллу. Вона ґрунтується на ідеях З. Фройда та К. Юнга про внутрішній світ людини та індивідуальні й універсальні символи. Арт-терапія є терапевтичним підходом, що передбачає використання різних матеріалів для творчості з метою створення візуальних образів. Вона допомагає людям звільняти емоції, розвивати здатність до самовираження та підтримує процес вербальної взаємодії між клієнтом та арт-терапевтом. Арт-терапія може бути ефективною для осіб, які страждають від посттравматичного стресового розладу, залежної поведінки, психічних розладів та інших проблем.

Арт-терапія може бути застосована як індивідуально, так і в групах. Індивідуальний підхід часто використовується для осіб, які мають складні психологічні проблеми, такі як олігофренію або порушення пам'яті. Групова арт-терапія дозволяє учасникам взаємодіяти між собою, розвивати соціальні навички та підтримувати емоційну атмосферу. Арт-терапія може бути спрямована на покращення комунікативних здібностей, вирішення міжособистісних конфліктів, розвиток співпраці та підтримки у колективі. Вона також може використовуватися для дітей, щоб допомогти їм подолати емоційні проблеми, стрес, травми та внутрішні конфлікти.

Арт-терапія включає широкий спектр видів, що відповідають різним видам мистецтва, таких як малювання, музикотерапія, танцювальна терапія, пісочна терапія, поетична терапія та ін. Кожен з цих напрямків має різноманітні техніки, які застосовуються для роботи з конфліктами, кризовими ситуаціями, віковими кризами, травматичними переживаннями та невротичними психічними розладами. Малювання є одним з найпоширеніших методів арт-терапії. Терапія колажем передбачає створення композицій з вирізок газет і журналів, фотокарток, природних матеріалів або кольорового паперу. Терапія драмою базується на театральних постановках, які відтворюють життєві ситуації, конфлікти або внутрішні переживання учасників. Казкотерапія спрямована на використання казок для діагностики, корекції поведінки або мовлення. Кольоротерапія ґрунтується на впливі кольору на психоемоційний стан людини. Пісочна терапія залучає створення композицій із піску та мініатюрних фігурок. Арт-терапія використовує різноманітні техніки для розвитку особистості через самовираження та саморозуміння. Вона сприяє гармонізації психоемоційного стану, допомагає в подоланні життєвих труднощів та формуванні позитивного сприйняття світу.

Нагребецька Л.Р. (ВІКНУ)

Основні дефініції поняття «професійна успішність офіцера-психолога»

Сьогодні спостерігається сплеск зацікавленості темою «успіху», «успішності», «успішної професійної діяльності», «успішної кар'єри». Зазвичай у інтернет джерелах *успіх* визначається як позитивний емоційний стан, який супроводжує людину у разі завершення виконання значної за обсягом роботи. *Успіх* – це не тільки визнання людини в очах її оточення, але і сформоване вміння окреслювати та усвідомлювати цілі (життєві, професійні) та знаходити шляхи до їх досягнення.

Успіх як соціально-психологічний феномен, досліджувався філософами, соціологами, педагогами, літературознавцями, публіцистами тощо. На їх думку успіх, є категорією суб'єктивною, адже, що для однієї людини є успіхом, то для іншої таким не являється. Успіх, зазвичай, пов'язують з улюбленою професією, з сім'єю, з гармонійними стосунками, творчістю, з самореалізацією. У науковій літературі часто зустрічаються поняття *кінцевий успіх*, *проміжний успіх*. Ці поняття пов'язані з часовими параметрами процесу досягнення мети. У випадку поділу шляху на певні проміжки, то в такому випадку говорять про проміжний успіх. Також зустрічаються поняття *особистого та суспільного успіху.* В основі особистого успіху лежать індивідуальні досягнення. А про суспільний успіх говорять у випадку певних досягнень, які мають значення для суспільства. *Частковий* або *повний* успіх. Щодо часткового успіху, то він проявляється у досягненнях в якість одній галузі – у професії, сімейних стосунках, суспільній діяльності. У випадку коли мова йде про досягнення в багатьох сферах то це – повний успіх. Також розрізняють *заслужений* та *незаслужений* успіх. В основі такої класифікації лежить моральний аспект. Так заслужений успіх – результат зусиль, а в основі незаслуженого успіху лежать невдачі конкурентів.

Професійна успішність – має інтегрований характер, адже включає в себе уявлення про професію, єдність цілей та засобів досягнення професійних перспектив, усвідомлення важливості професійної рефлексії для реалізації стратегій досягнення успішності тощо.

На нашу думку, досліджувати професійну успішність варто з врахуванням таких методологічних засад: професійні досягнення та соціальні досягнення не завжди співпадають і не завжди є тотожними професійній кар'єрі; професійному успіху сприяє соціальне середовище (мікро-, мезо-, макро-); успіх професійної діяльності не є успіхом виконання окремих професійних завдань; спостерігається слабкий зв'язок між професійним успіхом та соціальним успіхом; кількість складових успішності постійно зростає та набуває нових рівнів (здібності, інтелект, знання, професійно важливі якості, самоактуалізація, самоефективність, локус контролю, духовність, духовний потенціал, самореалізація тощо; сучасні критерії успішності – індивідуально-значущі маркери, які урізноманітнюють його трактування.

Професійна успішність – це об'єктивно-суб'єктивна характеристика діяльності, яка виражається у професійному та службовому зростанні, високому рівні та позитивній динаміці доходів, професійному визнанні, успішній адаптації до трудової діяльності, сформованості широкої мережі соціально-професійних контактів, мотивації на розвиток та успіх, професійних, особистісних якостей та компетентностей, які є необхідними для успіху в професійній сфері, а також їх позитивних оцінок та самооцінок.

В основі професійної успішності лежить комплекс таких компетентностей: концептуальна, спеціальна, контекстуальна, праксеологічна, адаптивна, аксіологічна, комунікативна, соціальна, особистісна, індивідуальна, інтегрована, інноваційність, мобільність, бізнес-ефективність, інформаційнийсть, перспективність (властивість, яка говорить про готовність до вдосконалення професійної діяльності, пошуку нових напрямів та форм діяльності), професійне передбачення, діалектичний підхід до професійної діяльності, ідентичність (відчуття себе не просто представником певної професії, а й носієм образу професії, відповідати її зовнішньому іміджу і внутрішньому духу).

Все це дає нам підстави для визначення змісту поняття ***професійна успішність офіцера-психолога***, під яким ми розуміємо характеристику професійної діяльності офіцера-психолога, яка проявляється у професійному та службовому зростанні, професійному визнанні, успішній адаптації до військово-професійної діяльності, сформованості мережі військово-професійних контактів, мотивації на успіх та проявляється у інноваційності, мобільності, перспективності (здатності до професійного та особистісного самовдосконалення), професійній ідентичності (здатності відчувати приналежність до спільноти військових психологів).

Назарова М. (ВІКНУ)

Взаємозв'язок темпераменту та лідерських якостей військовослужбовців

Темперамент є фундаментальною характеристикою особистості, що впливає на її поведінку, сприйняття реальності та адаптацію до стресових умов. У військовій сфері, де ефективне управління та взаємодія з підлеглими відіграють вирішальну роль, темперамент визначає стиль керівництва, реакції на кризові ситуації та здатність підтримувати бойовий дух колективу. Лідерські якості військовослужбовця багато в чому залежать від його темпераменту, що зумовлює специфіку ухвалення рішень, рівень емоційної стійкості та навички комунікації.

Дослідження показують, що різні типи темпераменту формують унікальні підходи до лідерства. Холерики, завдяки своїй рішучості та енергійності, здатні швидко приймати рішення і діяти в екстремальних ситуаціях, але їхня імпульсивність може стати перешкодою у довгостроковому плануванні. Сангвініки вирізняються комунікабельністю, вмінням мотивувати підлеглих і

створювати позитивний моральний клімат, що є важливим для згуртованості колективу.

Флегматики демонструють стабільність, витримку та спокій, що дозволяє їм ефективно керувати навіть у складних умовах, хоча вони можуть відчувати труднощі у швидкому ухваленні рішень. Меланхоліки, незважаючи на свою чутливість, володіють аналітичним складом розуму, що робить їх цінними стратегами, але їхня схильність до самокритики може негативно позначатися на впевненості у власних силах.

Розвиток лідерських якостей у військовослужбовців передбачає комплексний підхід, який включає психологічну підготовку, тренінги, менторство та саморефлексію. Психологічні тренінги допомагають офіцерам розвивати навички комунікації, управління стресом і прийняття рішень у критичних ситуаціях. Залучення досвідчених наставників сприяє передачі практичних знань та формуванню ефективних управлінських стратегій. Окрему увагу слід приділяти роботі зі стресостійкістю, оскільки військова діяльність передбачає часте перебування в умовах підвищеного психологічного навантаження.

Вплив стресу на лідерські якості та темперамент є значним, оскільки військові підрозділи працюють у високодинамічному середовищі, де необхідно швидко адаптуватися до змінних обставин. В умовах бойових дій або інших екстремальних ситуацій сангвініки та холерики, як правило, демонструють високу мобільність і рішучість, тоді як флегматики зберігають стабільність і витримку. Меланхоліки можуть стикатися з труднощами через підвищену емоційну вразливість, але водночас вони виявляють здатність до глибокого аналізу, що може бути корисним у стратегічному плануванні.

Лідерство у військовій сфері вимагає не тільки розвитку індивідуальних якостей, а й усвідомлення сильних та слабких сторін свого темпераменту, що дозволяє підвищити ефективність управлінської діяльності.

д.пед.н., проф. Нарзікулова Д.Х.
д.ф. пед.н., доц. Ельчієва Д.Т. (НПДІ, Навої, Узбекистан)

Формування особистості у психології та педагогіці

Формування особистості – це складний і багатогранний процес, який вивчається як у психології, так і в педагогіці. Обидві науки мають спільну мету – зрозуміти, як людина стає унікальною особистістю, але підходять до цього питання з різних точок зору.

Поняття "формування особистості" вживається у двох значеннях.

Перше – формування особистості як розвиток, процес і результат. У цьому значенні формування особистості є предметом психологічної науки, завдання якої – з'ясування того, що є в наявності (експериментально виявляється, знаходиться) чого можна досягти в умовах цілеспрямованих виховних і навчальних дій. Це є, власне, психологічний підхід до формування особистості.

Друге значення – формування особистості як її цілеспрямоване виховання. Це педагогічний підхід до значення завдань і способів формування особистості. Педагогічний підхід передбачає необхідність з'ясування, що і як має бути сформовано в особистості для того, щоб вона відповідала соціально обумовленим вимогам, що ставить до неї суспільство.

Психологічний погляд:

Фокус на внутрішніх процесах**:** Психологія зосереджується на внутрішніх механізмах формування особистості, таких як когнітивні процеси, емоції, мотивація та індивідуальні відмінності.

Теорії розвитку особистості: Існує безліч психологічних теорій, які пояснюють, як особистість формується протягом життя. Серед них: Психоаналітична теорія (З. Фрейд): наголошує на ролі несвідомих конфліктів та дитячих переживань. Біхевіористська теорія (Б. Скіннер): розглядає формування особистості як результат навчання через підкріплення та покарання. Гуманістична теорія (К. Роджерс, А. Маслоу): акцентує на прагненні людини до самореалізації та розвитку. Теорія соціального научіння(А. Бандура): наголошує на важливості спостереження та наслідування у формуванні особистості.

Роль генетики та середовища: Психологія визнає, що формування особистості є результатом взаємодії генетичних факторів та впливу навколишнього середовища.

Педагогічний погляд:

Фокус на зовнішніх впливах: Педагогіка зосереджується на тому, як освітнє середовище, виховання та навчання впливають на формування особистості.

Роль виховання та освіти: Педагогіка розглядає виховання та освіту як ключові інструменти формування особистості.

Формування цінностей та моральних якостей: Педагогіка наголошує на важливості формування у дітей та молоді моральних цінностей, громадянської відповідальності та соціальних навичок.

Індивідуальний підхід: Педагогіка підкреслює необхідність індивідуального підходу до кожного учня, враховуючи його унікальні потреби та здібності.

Соціалізація: Педагогіка приділяє велику увагу процесу соціалізації, тобто адаптації людини до життя в суспільстві.

Спільні аспекти:

Обидві науки визнають, що формування особистості є безперервним процесом, який триває протягом усього життя.

Обидві науки наголошують на важливості впливу соціального середовища на формування особистості.

Обидві науки прагнуть допомогти людині стати гармонійно розвиненою та соціально адаптованою особистістю.

Ключові фактори формування особистості:

Сім'я: перше та найважливіше середовище, де формуються основні цінності та моделі поведінки.

Освітні заклади: відіграють важливу роль у формуванні інтелектуальних, соціальних та моральних якостей.

Соціальне оточення: впливає на формування світогляду, цінностей та поведінки.

Культура: визначає систему цінностей, норм та традицій, які впливають на формування особистості.

Самосвідомість: здатність людини до самоаналізу та саморозвитку.

Педагогічний і психологічний підходи до формування не тотожні один одному, а становлять нерозривну єдність. Немає сенсу вивчати формування особистості з позиції психолога, якщо не знати, якими методами користувалися педагоги і які цілі вони ставили.

Формування особистості – це динамічний процес, на який впливає безліч факторів. Психологія та педагогіка, доповнюючи одна одну, допомагають нам краще зрозуміти цей складний процес і сприяти розвитку гармонійної та повноцінної особистості.

Негроєнко А.Г. (ВІКНУ)

Особистісні зміни військовослужбовців під впливом проходження ними військової служби

Особистісні зміни військовослужбовців під впливом військової служби є складним і багатогранним процесом, що охоплює кілька ключових аспектів їхнього життя. Проходження служби формує стійкість до стресів та розвиває навички адаптації, оскільки військові постійно стикаються з високим рівнем фізичних і психологічних навантажень. Важливим результатом служби є посилення емоційної стабільності, що допомагає справлятися з напруженими ситуаціями та забезпечує швидке прийняття рішень.

Соціальні зміни також відбуваються у житті військовослужбовців: вони вчаться працювати в колективі, формують навички командної співпраці, а також розвивають відповідальність, що має ключове значення для військової дисципліни. Крім того, служба впливає на систему цінностей: у багатьох випадках відбувається переоцінка життєвих пріоритетів, посилюється розуміння важливості взаємодопомоги і патріотизму.

З іншого боку, військова служба може призводити до негативних змін, таких як емоційне вигорання або розвиток посттравматичного стресового розладу, особливо під час бойових дій. Ці явища потребують уваги і належної підтримки, щоб мінімізувати їх вплив на військових. Загалом, військова служба є важливим чинником, що трансформує особистість, і цей процес потребує ретельного вивчення.

Військова служба також сприяє розвитку таких важливих якостей, як лідерство та стратегічне мислення. Постійна необхідність приймати рішення в умовах невизначеності допомагає військовослужбовцям розвивати здатність діяти рішуче та відповідально. Окрім того, тісна взаємодія із колегами формує

відчуття єдності та взаємної підтримки, що є ключовим фактором для успішного функціонування в складних умовах.

Варто зазначити, що військові часто отримують досвід міжкультурної комунікації, особливо під час міжнародних місій. Це розширює їх кругозір і сприяє кращому розумінню різних культур та традицій. У багатьох випадках такі взаємодії допомагають збагачувати особистий світогляд і формувати толерантність.

Попри безліч позитивних аспектів, військова служба може змінювати характер сприйняття світу. Наприклад, підвищене відчуття небезпеки та настороженості можуть стати частиною особистості навіть у повсякденному житті. Це вимагає додаткової уваги зі сторони сімей та професійних психологів, щоб забезпечити належну адаптацію військових після завершення служби.

Таким чином, вплив військової служби на особистісний розвиток військовослужбовців є складним, багатоплановим і потребує систематичного підходу до його вивчення та підтримки.

Ніженська М.А. (ВІКНУ)

Вплив бойового досвіду на поведінку військовослужбовців у мирному житті: соціальна адаптація після повернення з війни

Бойовий досвід має значний вплив на психологічний стан і поведінку військовослужбовців після повернення до мирного життя. Війна змінює сприйняття світу, формує нові навички реагування на стресові ситуації, а також залишає глибокий емоційний слід. Соціальна адаптація після бойових дій є складним і тривалим процесом, що залежить від індивідуальних психологічних особливостей військового, рівня підтримки з боку суспільства та наявності ефективних програм реабілітації.

Однією з головних проблем, з якими стикаються ветерани, є труднощі у відновленні довірливих соціальних контактів. Після перебування у військовому середовищі, де домінує чітка ієрархія, жорстка дисципліна та специфічна культура спілкування, повернення до цивільного способу життя може спричинити почуття ізоляції та нерозуміння з боку оточення. Часто ветерани уникають соціальних заходів, мають труднощі у спілкуванні з близькими або відчувають брак сенсу в повсякденних справах.

Ще одним поширеним наслідком бойового досвіду є підвищена емоційна напруга, гіпервальгильність та проблеми з контролем агресії. Військовослужбовці, які звикли до постійного стану бойової готовності, можуть демонструвати різкі реакції на раптові звуки або незнайомі ситуації, що сприймаються як потенційна загроза. У деяких випадках це може призводити до конфліктної поведінки, порушень адаптації на роботі чи в сім'ї, а також розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

Процес адаптації потребує системної підтримки, яка включає психологічну допомогу, соціальні ініціативи та програми професійної реабілітації. Важливу роль відіграє робота військових психологів, які допомагають ветеранам

впоратися з емоційним навантаженням, навчитися ефективним методам подолання стресу та знайти нові життєві орієнтири. Також важливою є підтримка з боку сім'ї та суспільства – розуміння, терпимість та готовність допомогти інтегруватися в мирне життя.

Успішна соціальна адаптація військовослужбовців після війни можлива за умови комплексного підходу: психологічної реабілітації, професійної переорієнтації та створення сприятливого соціального середовища. Визнання бойового досвіду як цінного життєвого ресурсу, а не лише джерела травматичних переживань, допомагає ветеранам знайти своє місце в суспільстві та продовжити повноцінне життя.

Омельчук В.В. (ВІКНУ)

Діагностика схильності військовослужбовця до девіантних форм поведінки

Військова служба, за своєю суттю, пов'язана з високим рівнем стресу, дисципліни та необхідністю діяти в екстремальних умовах. Ці фактори, поряд з особистісними особливостями військовослужбовців, можуть створювати підґрунтя для виникнення девіантних форм поведінки. Своєчасна та якісна діагностика схильності до таких проявів є критично важливою для підтримання боєздатності підрозділів, забезпечення безпеки особового складу та запобігання негативним наслідкам як для окремих військовослужбовців, так і для військової організації в цілому.

Процес діагностики схильності військовослужбовців до девіантної поведінки є комплексним і багатогранним. Він включає в себе використання різноманітних методів та інструментів, спрямованих на виявлення індивідуальних психологічних особливостей, соціально-психологічних факторів та потенційних ризиків. Одним з ключових етапів є ретельний відбір кандидатів на військову службу, який передбачає не лише оцінку фізичної підготовленості, але й психологічне тестування. Застосування стандартизованих психологічних опитувальників, спрямованих на виявлення акцентуацій характеру, рівня тривожності, схильності до агресії, імпульсивності та інших рис, може допомогти виявити осіб з підвищеним ризиком девіантної поведінки.

Протягом служби важливим є постійний моніторинг психоемоційного стану військовослужбовців. Регулярні психологічні обстеження, бесіди з психологами, анкетування щодо рівня стресу та задоволеності службою можуть надати цінну інформацію про потенційні проблеми. Спостереження командирів та співслужбовців за змінами у поведінці, емоційному стані, міжособистісних відносинах військовослужбовців також є важливим джерелом інформації. Зміни в настрої, апатія, дратівливість, конфліктність, зловживання алкоголем або наркотичними речовинами можуть бути тривожними сигналами, що потребують уваги фахівців.

Особливої уваги потребують військовослужбовці, які повернулися з зони бойових дій або пережили травматичні події. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та інші психологічні наслідки війни можуть значно підвищувати ризик девіантної поведінки, включаючи агресію, імпульсивність, зловживання психоактивними речовинами та суїцидальні думки. В таких випадках необхідна комплексна діагностика, яка включає клінічне інтерв'ю, спеціалізовані опитувальники для оцінки симптомів ПТСР та інших розладів, а також нейрофізіологічні дослідження за необхідності.

Важливим аспектом діагностики є врахування соціально-психологічних факторів, таких як мікроклімат у військовому колективі, стиль керівництва, рівень соціальної підтримки, наявність конфліктів та булінгу. Негативні соціально-психологічні умови можуть провокувати девіантну поведінку навіть у психологічно стійких осіб. Тому оцінка соціально-психологічного клімату в підрозділі є невід'ємною частиною діагностичного процесу.

Для підвищення ефективності діагностики схильності до девіантної поведінки необхідно впроваджувати сучасні інформаційні технології та програмне забезпечення, які дозволяють автоматизувати обробку даних, виявляти закономірності та прогнозувати ризики. Також важливим є постійне підвищення кваліфікації військових психологів та інших фахівців, залучених до процесу діагностики, ознайомлення їх з новими методиками та результатами наукових досліджень.

Діагностика схильності військовослужбовців до девіантних форм поведінки є складним, але вкрай необхідним процесом для забезпечення ефективності та безпеки військової служби. Вона включає в себе комплексне застосування психологічних, соціально-психологічних та клінічних методів, спрямованих на виявлення індивідуальних особливостей, факторів ризику та потенційних проблем. Своєчасне виявлення схильності до девіацій дозволяє вжити профілактичних заходів, надати необхідну психологічну підтримку та запобігти негативним наслідкам як для окремих військовослужбовців, так і для військової організації в цілому. Подальший розвиток та вдосконалення методів діагностики, впровадження сучасних технологій та підвищення кваліфікації фахівців є важливими кроками на шляху до забезпечення психологічного благополуччя військовослужбовців та зміцнення обороноздатності країни.

Прачесвська О. (ВІКНУ)

Стресостійкість особистості військовослужбовців

Проблема стресостійкості військовослужбовців набула особливої актуальності з початком повномасштабного вторгнення. Умови бойової діяльності військовослужбовців завжди пов'язані із впливом екстремальних чинників або виникненням екстремальних ситуацій.

Війна – це джерело стресу, а її стресогенний потенціал настільки високий, що потребує від особистості, зокрема, військовослужбовців, значних фізичних і

психологічних ресурсів. Зрештою, на таку екстремальність особистість реагує мобілізацією власних ресурсів, навіть коли перша реакція має ознаки шоку, заперечення та неможливості повірити в те, що відбувається. Досить часто в різних джерелах для опису такої реакції організму використовують термін «стресостійкість».

Під час війни в Україні проблема стресостійкості військовослужбовців все частіше стає предметом дослідження у психологічній науці та практиці. Виконання завдань за призначенням військовослужбовців відбувається у екстремальній обстановці, детермінованої впливом великого різноманіття чинників різного характеру: від соціально-психологічних до природно-кліматичних і фізичних.

Комплекс психогенних та фізичних факторів негативно впливає на психічний статус, стан фізіологічних функцій та професійну працездатність військовослужбовців. Особливості цієї діяльності вимагають від фахівців високої відповідальності та розвинених професійних навичок.

Діяльність військовослужбовців пов'язана з великими фізичними та нервово-емоційними навантаженнями. Вона часто ускладнена впливом численних несприятливих та небезпечних факторів навколишнього середовища. Успішність її виконання залежить не тільки від загальної та спеціальної підготовки людини, а й від ступеня розвитку низки неспецифічних психологічних і психо-фізіологічних якостей. До них належить індивідуально-особистісні особливості, зокрема, темперамент. Ці якості значною мірою, а часто й вирішальним чином визначають здатність військовослужбовця до оволодіння відповідними навичками, його навчання та професійну працездатність загалом. Їх недостатня виразність, може бути непомітною у повсякденному житті, в екстремальних ситуаціях може проявитися несподівано і яскраво, внаслідок чого знизиться ефективність праці, а також може стати причиною важких за своїми наслідками помилок і зривів.

Як відомо, військовослужбовці, які прямують залучаються до виконання завдань за призначенням, відчувають особливий вид стрес – бойовий стрес.

Зазначимо, що під *бойовим стресом* розуміють адаптаційний процес людського організму за умов бойової обстановки. Бойовий стрес у зонах воєнних дій зазнають усі військовослужбовці. Стрес виникає до дії життєво загрозливих факторів і припиняється лише після виходу із цієї зони. У військовослужбовців, що у зонах особливого ризику, у відповідь на дію стресорних чинників відбувається формування нових емоційно-поведінкових навичок і стереотипів поведінки, які є значущими для збереження життя.

Екстремальні або *стресові ситуації* – це сукупність умов і обставин, що виходять за рамки звичайних. Вони «жадають» від людини мобілізації психічних і фізичних ресурсів. Сигнали погрози приводять до зростання активності людини, і якщо ця активність не приносить очікуваного поліпшення положення, нас поглинають негативні емоції різної сили. Роль емоцій в екстремальній ситуації різна. Як правило, на кожну стресову ситуацію є причина, але її екстремальність у значній мірі визначається певними складовими: об'єктивної

погрози може і не бути, але ми помилково сприймаємо ситуацію як стресову; ми можемо усвідомити стресовість ситуації, але оцінити її як незначущу, що саме по собі вже є трагічною помилкою і може привести до непередбачених наслідків; опинившись у стресовій ситуації і не знаходячи виходу з неї, утративши віру в можливість її вирішення, ми тікаємо від реальності за допомогою активізації механізмів психологічного захисту; ситуація може бути об'єктивно екстремальною, але наявність знань і досвіду дозволяє нам переборювати її без значної мобілізації своїх ресурсів.

Пашков Д.Д. (ВІКНУ)

Психопрофілактика емоційного вигорання курсантів вищого військового навчального закладу

Підготовка майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах України є надзвичайно відповідальним процесом, який охоплює як професійну, так і психологічну підготовку. Одним із найбільш актуальних психологічних викликів для курсантів сьогодні є *емоційне вигорання*, який є комплексним психоемоційним станом, що виникає під впливом хронічного стресу, тривалого нервового напруження та високих вимог до особистості.

Явище емоційного вигорання особливо загрозливе для молоді, яка лише формує свою професійну ідентичність та адаптується до суворих умов військової служби. Емоційне вигорання проявляється у вигляді втоми, втрати мотивації, зниження успішності, дратівливості, байдужості, а в деяких випадках – навіть тривожних і депресивних станів.

Курсанти ВВНЗ, які належать то цієї вікової групи, стикаються з надмірним навчальним навантаженням, дефіцитом особистого часу, частими психологічними конфліктами в колективі, віддаленістю від рідних і відчуттям обмеження свободи. Усе це створює передумови для розвитку емоційного виснаження, яке може негативно позначитися як на особистому благополуччі, так і на професійній придатності майбутнього офіцера.

Профілактика емоційного вигорання повинна стати важливою складовою навчального процесу у ВВНЗ. Насамперед, йдеться про формування у курсантів навичок саморегуляції та стресостійкості. Доцільним є впровадження тренінгів з розвитку емоційного інтелекту, управління емоціями, психоемоційного розвантаження.

Особливе місце займають техніки релаксації – медитація, дихальні вправи, фізична активність, а також арт-терапевтичні методи. Важливо також забезпечити курсантів психологічною підтримкою з боку фахівців – практичних психологів, які працюють у навчальному закладі. Ефективною формою профілактики є групові заняття, спрямовані на згуртування колективу, розвиток довіри, емоційної відкритості та підтримки серед курсантів. Така атмосфера взаєморозуміння значно знижує рівень напруги та сприяє адаптації до нових умов. Крім того, доцільно впроваджувати психоосвітні програми, які

допомагають курсантам усвідомити власний стан, вчасно розпізнавати ознаки вигорання та звертатися по допомогу. Загалом, системна психологічна профілактика емоційного вигорання вимагає комплексного підходу, що охоплює не лише окремі заходи, але й організаційну культуру всього навчального закладу. Формування сприятливого емоційного клімату, відкритої комунікації та культури турботи про психічне здоров'я мають стати невід'ємною частиною підготовки курсантів. Адже саме психологічна стійкість – запорука ефективного виконання обов'язків у військовій службі, особливо в умовах бойових дій чи надзвичайних ситуацій.

Психологічна профілактика емоційного вигорання курсантів ВВНЗ – це не лише питання їхнього особистого комфорту, але й стратегічно важливий елемент забезпечення національної безпеки. Дбаючи про ментальне здоров'я майбутніх офіцерів, ми інвестуємо у сильну, професійно підготовлену та психологічно витривалу армію.

Пермінова Д. (ВІКНУ)

Стресостійкість особистості курсанта ВВНЗ як психологічне явище

У зв'язку зі зростаючою актуальністю проблеми психопрофілактики стресу, питання стресостійкості розглядаються у роботах вітчизняних дослідників, таких, як В. Бодров, Н. Водоп'янова, Л. Шевчук, І. Філенко, О. Мясищев, В. Руденко та інші. Стресостійкість – явище, яке детерміноване біологічними, психологічними та соціальними чинниками.

Попри значну увагу до цієї теми, вона залишається актуальною через виклики сучасних соціально-економічних умов і політичної нестабільності. Що в свою чергу призводить до змін не тільки устрою життя більшості людей, а й відбивається на різних сферах соціалізації та становлення курсантів.

В умовах сучасної освіти у ВВНЗ навчальна діяльність супроводжується численними стресогенними факторами, які можуть спричиняти значне психоемоційне напруження. В таких умовах для курсантів стають актуальними проблеми подолання стресу, які вимагають не лише життєвого досвіду, а й знань про ефективні стратегії поведінки.

Розвиток стресостійкості є гарантією психічного здоров'я курсантів і обов'язковою умовою соціальної стабільності, передбачуваності дій, що трапляються під час навчання у ВВНЗ.

Стресостійкість визначається як здатність зберігати емоційний баланс і функціонувати ефективно під тиском. У контексті військового навчання ця якість стає особливо актуальною, оскільки курсанти регулярно стикаються з інтенсивними фізичними та психологічними вимогами.

Методи розвитку стресостійкості, такі як психологічні тренінги, фізичні вправи та розвиток навичок комунікації, можуть суттєво підвищити ефективність навчання. Заняття, спрямованні на опанування технік управління стресом, а також регулярні тренування формують не лише фізичну, але й психологічну витривалість курсантів. Водночас, дослідження показують, що

жорсткість, як одна з важливих складових стресостійкості, ефективно допомагає знижувати вплив стресу, підвищуючи психологічну стійкість та продуктивність навіть в екстремальних умовах.

Курсант з високим рівнем стресостійкості здатен більш впевненіше виконувати завдання та приймати рішення в екстремальних умовах, що є критично важливим для військової служби.

Дослідження підтверджують, що стресостійкість безпосередньо впливає на успішність навчання, тому її розвиток має стати одним із пріоритетів для навчальних програм у ВВНЗ. Важливо постійно вдосконалювати підходи до підготовки курсантів, враховуючи їхні потреби та виклики, з якими вони стикаються. Таким чином, розвиток стресостійкості є ключовою частиною підготовки курсантів, що суттєво впливає на здатність ефективно виконувати службові обов'язки та в подальшому сприяє успішному становленні у військових структурах.

Поляков Р.В. (ВІКНУ)

Психокорекція смисложиттєвих орієнтацій військовослужбовців з ознаками посттравматичного стресу

В сучасних реаліях кожного військовослужбовця є великий ризик отримати бойову психічну травму, яка в подальшому може впливати на спосіб життя та відношення до нього. Саме посттравматичний стресовий розлад являється розповсюдженим прикладом бойової психічної травми, яка має в подальшому дуже неприємні наслідки як для військовослужбовця, так і для його оточення. Для того, щоб уникнути деструктивного впливу на подальше життя військовослужбовців необхідно створювати нові техніки та методи допомоги ветеранам. На фоні впливу ПСТР смисложиттєві орієнтації військовослужбовця можуть дуже змінитися в негативному напрямку. Можливе подальше вживання алкоголю, наркотичних речовин, підвищена агресивність, соціальна дезадаптація, тривожні розлади та апатійні настрої. Всі ці чинники впливають на погіршення якості життя військовослужбовця з ПТСР, а також можуть дуже змінити ставлення цивільного населення та родини.

Дана тема набуває актуальності з кожним днем, проте враховуючи ситуацію в країні, вона не є першочерговим завданням для вирішення. Тому на плечах офіцерів-психологів велика відповідальність, яка включає вчасне реагування на всі потреби військовослужбовців, кваліфіковану психологічну допомогу, контроль морально-психологічного стану підрозділу, вивчення нових технік та методів впливу на психіку військовослужбовців і вчасне реагування на негативні психічні стани до або після виконання бойових завдань. Це дозволить покращити психологічний стан військовослужбовців, контролювати їх дії та за потреби вчасно направляти на реабілітацію або на консультації до психіатрів. В подальшому зменшить ризик виникнення негативних змін у смисложиттєвих орієнтаціях військовослужбовців з ПТСР.

Психокорекційна програма дозволить створити умови в першу чергу для правильного та коректного надання допомоги військовослужбовцям з ПТСР. Також зверне увагу органів військового управління на дану проблематику, що в подальшому дасть можливість створення нових покращених центрів психологічної реабілітації для військовослужбовців, покращення якості освіти для офіцерів-психологів, які безпосередньо пов'язані з наданням кваліфікованої психологічної допомоги,. А також створить нові можливості для міжнародного співробітництва, які дозволять військовослужбовцям відвідувати психологічну реабілітацію не тільки в межах країни, а і закордоном.

Якщо всі ці процеси будуть працювати, то в подальшому наше суспільство уникне проблем з відтворенням образу травмованого військовослужбовця, а також покращить майбутнє військових ветеранів, допомагаючи їм будувати життя з правильними намірами, без тригерів негативного досвіду під час військової служби.

Походяща М. (МАУП)

Адаптація: поняття, види, особливості

Сучасне українське суспільство зіштовхнулося з однією з найсерйозніших проблем з – адаптацією. Остання відображає здатність організму активно пристосовуватись до навколишнього середовища. Зазвичай адаптацію розуміють як процес пристосування, як дію, що спрямована на пристосування організму до конкретних умов існування.

Процес адаптації активно досліджувався філософами, психологами, соціологами, педагогами, біологами.

Так, з точки зору філософії , адаптація – це процес пристосування до умов зовнішнього та внутрішнього середовища. Це – наявність у системи пристосування до певного фактору середовища.

З точки зору біології, адаптація – це життєво необхідне пристосування організму до постійних і мінливих умов зовнішнього середовища (сезонних змін температури, освітленості, вологості, змін у харчуванні) та змін в організмі, пов’язаних із виникненням захворювання, обмеженням чи втратою деяких функцій тощо.

Психофізіологія розглядає адаптацію як процес, що зумовлений змінами психофізіологічних станів людини під впливом дезадаптивних факторів.

Зазначимо, що адаптація потребує одночасної та узгодженої взаємодії функціональних підсистем на всіх рівнях цілісної системи організму з метою забезпечення її ефективності.

Такі основні напрямки дослідження адаптації є: *медико-психологічний,* який пов’язаний з дослідженням медико-психологічних компонентів адаптації в різноманітних стресових умовах, де перевага надається внутрішньо-особистісним процесам (динаміці та гармонійності потребово-мотиваційної сфери особистості, встановленню контакту суб’єкта адаптації з власним Я);

психофізіологічний, який полягає у дослідженні феномену адаптації пов'язаного з психофізіологічними особливостями функціонування органів (систем органів) та психічних процесів, які вони забезпечують, в умовах видозмінюваного середовища.

Зазвичай розрізняють – психологічну, соціальну та соціально-психологічну адаптації.

Психічна адаптація – це процес, який виникає у відповідь на зміни у навколишньому світі, це процес взаємодії особистості та середовища, при якому особистість повинна враховувати особливості середовища й активно впливати на нього, щоб забезпечити задоволення своїх потреб.

Психологічна адаптація – це сукупні властивості індивіда, що характеризують його стійкість до умов середовища та рівень пристосування до них, а також результат такого пристосування.

Соціальна адаптація – це процес пристосування людини до нового для неї соціального середовища, а також наслідки цього процесу.

Соціальна адаптація – це формування у індивіда в процесі онтогенезу соціальної поведінки, яка співвіднесена з поведінкою інших людей і спрямована на встановлення соціальних стосунків – достатньо стійких і самостійних зв'язків між індивідами та соціальними групами.

Соціально-психологічна адаптація – це процес і результат активного пристосування людини до видозміненого середовища за допомогою найрізноманітніших інтеріоризованих соціальних засобів (дій, вчинків, діяльності). На рівні суб'єкта соціально-психологічна адаптація розглядається як процес, а на рівні особистості як результат.

Процесуальний аспект адаптації заснований на виокремленні її часових характеристик – тривалості стадій адаптації. Досліджуються різні модальності адаптації – від стадій соціальної адаптації до психофізіологічних механізмів адаптації.

Результативний аспект адаптації застосовується як основний елемент при оцінці успішості адаптивних процесів у цілому

Ранцева Д. (ВІКНУ)

Діагностика наслідків бойового стресу у учасників бойових дій

Після участі в бойових діях військові стикаються з фізичними, психічними та емоційними наслідками, які можуть суттєво погіршити якість їхнього життя та здатність до соціальної адаптації. Своєчасна діагностика наслідків бойового стресу є необхідною для розробки ефективних програм реабілітації.

Психологічні наслідки бойового стресу включають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, тривожність, агресію та суїцидальні настрої. Також спостерігаються порушення сну, проблеми з концентрацією уваги, підвищена дратівливість.

Основними методами діагностики є клінічні інтерв'ю, психологічне тестування (наприклад, тест Міннесотського багатофакторного особистісного

інвентарю – MMPI), шкали для оцінки стресу та симптомів ПТСР, такі як PCL-5 та CAPS-5, а також неврологічні дослідження.

Соціальна підтримка, зокрема з боку сім'ї та друзів, є важливим фактором, що впливає на рівень стресу та здатність до адаптації. Відсутність підтримки може призводити до погіршення психологічного стану та підвищення ризику розвитку ПТСР.

На жаль, в Україні не вистачає спеціалістів, які спеціалізуються на діагностиці та лікуванні бойового стресу. Це ускладнює своєчасне виявлення та лікування наслідків бойового стресу у військових.

Важливою складовою лікування та підтримки є комплексні реабілітаційні програми, які включають психологічну допомогу, фізіотерапію, медикаментозну підтримку та соціальну інтеграцію ветеранів.

Сучасні методи, такі як VR-терапія, біофідбек, нейрофідбек, а також терапія з використанням підтримуючих тварин, можуть покращити якість діагностики і лікування, підвищуючи шанси на ефективну реабілітацію учасників бойових дій.

Важливою умовою також є соціальна підтримка, яка сприяє адаптації та реінтеграції військових у мирне життя.

Зважаючи на гострий дефіцит фахівців і сучасних реабілітаційних програм, вкрай необхідно розвивати інноваційні підходи до діагностики та лікування наслідків бойового стресу. Це допоможе забезпечити військовим доступ до якісної медичної та психологічної підтримки, необхідної для їхньої повноцінної реабілітації та повернення до звичного життя**.**

Рибчинський А. (ВІКНУ)

Особливості механізмів психологічного захисту військовослужбовців – учасників бойових дій

Поняття психологічного захисту стає максимально актуальним усвідомлюючи умови сьогодення. Безпосередньо дослідженнями стосовно механізмів психологічного захисту особистостей як індивіда досліджувались ще в 1926 році Зигмундом Фройдом, коли він описував це все за допомогою своєї моделі психіки.

Механізми психологічного захисту – це відповідь психіки на подразники що ініційовані травматичними подіями, або ж тригерами що грають відтворювальну роль в пам'яті. Найпоширенішими механізмами психологічного захисту є:

- заперечення – це прагнення уникнути нової інформації, що не відповідає усталеним уявленням про себе. Цей захист полягає в ігноруванні потенційно тривожної інформації, відстороненні від неї;

1. раціоналізація – це захист, пов'язаний зі свідомим використанням у мисленні лише тієї частини інформації, котра дозволена для сприйняття, що дає

можливість репрезентувати власну поведінку як добре контрольовану та таку, що відповідає об'єктивним обставинам;

2. витіснення пов'язане з уникненням внутрішнього конфлікту через активне видалення зі свідомості (забування) не інформації про подію в цілому, а лише справжнього, але неприйнятного мотиву власної поведінки;

3. проекція – це вид психологічного захисту, пов'язаний з несвідомим перенесенням неприйнятних власних відчуттів, бажань та прагнень на інших;

4. ідентифікація – різновид проекції, пов'язаний з несвідомим ототожненням себе з іншою людиною, перенесенням на себе бажаних відчуттів та якостей. Це віднесення себе до іншого через розширення меж «Я». Ідентифікація пов'язана з процесом, коли людина, ніби зробивши іншого частиною свого «Я», запозичує його думки, відчуття та дії;

5. деперсоналізація – це позбавлення індивідуальності інших людей. Їх сприймають винятково як носіїв соціальних ролей: батьки, вчителі, керівники тощо;

6. відчуження – це психологічний захист у формі ізоляції, відокремлення всередині свідомості окремих зон, пов'язаних з травмуючими чинниками;

7. заміщення – вид психологічного захисту від нестерпної ситуації шляхом перенесення реакції з «недосяжного» об'єкта на «досяжний» або заміни неприйнятної дії на прийнятну. Завдяки такому перенесенню знижується напруження, породжене незадоволеною потребою;

8. катарсис – психологічний захист, пов'язаний з такою зміною цінностей, яка зумовлює послаблення впливу травмуючого фактору. Для цього інколи використовують якусь зовнішню глобальну систему цінностей, порівняно з якою ситуація, що травмує людину, втрачає значення;

9. сублімація – це захист шляхом переорієнтації сексуальної або агресивної енергії людини, надмірної з погляду особистих та соціальних норм, в інше русло, творчість, науку, роботу, спорт тощо.

д.пед.н., проф. Рижиков В.С. (ВІКНУ)

Теоретичні засади системного підходу в прецесійній підготовці майбутніх офіцерів Збройних Сил України

Розробка теоретичних і методологічних засад конструювання цільової моделі професійної підготовки офіцерів тактичного рівня відповідно вимагає системності, тому що система надає можливості воєдино поєднати всі складові професійної і психолого-педагогічної підготовки сучасного офіцера Збройних сил України, які відповідно і є складовими системи побудови цільової моделі професійної підготовки офіцерського складу тактичного рівня в сучасних умовах воєнного стану.

Програма реалізації такої дослідницької позиції щодо побудови системи професійної освіти розбудовувалася протягом десятиліть, тому наведемо оптимізовану основу таких наукових розробок у цій галузі педагогічної науки

припускає, що ефективне і адекватне застосування системного підходу об'єкт вивчення розглядається як система. У загальному це означає застосування такої послідовності процедур:

- фіксація деякої безлічі елементів щодо відокремленого від решти світу;
- встановлення і класифікація зв'язків цієї множини – зовнішніх (тобто зв'язків множини з рештою світу) і внутрішніх (тобто зв'язків між елементами множини);
- визначення – на основі аналізу сукупності зовнішніх зв'язків – принципів взаємодії системи з середовищем;
- виділення серед множини внутрішніх зв'язків спеціального їх типу – системоутворюючих, що забезпечують, зокрема, певну впорядкованість системи;
- з’ясування, у процесі вивчення впорядкованості, структури і організації системи (структура виражає інваріантний аспект системи, а організація – кількісну характеристику і спрямованість впорядкованості);
- аналіз основних принципів поведінки системи, що визначаються самою системою як цілісна організована множина;
- вивчення процесів управління, що забезпечують стабільний характер поведінки і досягнення системи результатів.

Елементами системи професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня є засоби підготовки, які входять до складу системи і виконують визначені функції. Щодо системи професійної підготовки офіцерів Збройних сил України кожний елемент є субсистемою (підсистемою), але щодо внутрішнього устрою елемент буде являти систему. Як елементи системи (другого порядку) будуть виступати субелементи.

Водночас пізнання рухається за схемою: цілісний об'єкт – його аналіз – цілісний об'єкт (у теорії). Принципово важливе те, що в системній дослідницькій програмі аналіз не відповідає аналізу в елементарній програмі. При реалізації системного підходу дослідника цікавлять не елементи як такі, а їх місце і роль у функціонуванні і розвитку системи, в породженні її зовнішніх і внутрішніх характеристик, тобто елементи видаються як необхідні і достатні для існування певної системи.

Рудніцький І.О. (ВІКНУ)

Соціально-психологічні детермінанти агресивної поведінки курсантів ВВНЗ

Повномасштабне вторгнення російської федерації загострило проблему агресивної поведінки серед військовослужбовців, зокрема курсантів вищих військових навчальних закладів. Сучасні дослідження акцентують увагу на виявленні чинників, що зумовлюють розвиток агресії, її соціально-психологічні джерела, а також особливості її прояву в умовах військової підготовки.

Агресія – це не лише фізичне насильство. Науковці, зокрема А. Бандура, Л. Берковіц, К. Лоренц, М. Дойч підкреслюють її різновимірність. Так,

А. Бандура вважав агресивну поведінку результатом соціального навчання – люди засвоюють агресивні моделі шляхом спостереження та наслідування. Л. Берковіц вказував, що агресія виникає під впливом негативних емоцій, викликаних фрустрацією або зовнішніми подразниками. К. Лоренц розглядав агресію як інстинкт, притаманний людині біологічно. Натомість М. Дойч підкреслював роль міжособистісних конфліктів та конкурентного середовища у формуванні агресивних реакцій.

Курсанти ВВНЗ зазнають постійного впливу стресогенних чинників – від обмеженого простору для особистої реалізації до жорсткої ієрархії та дисципліни. Саме ці умови можуть слугувати сприятливим ґрунтом для формування агресивних тенденцій. У цьому контексті важливо враховувати як індивідуальні особливості (темперамент, рівень самоконтролю, емоційну стабільність), так і групові фактори (мікроклімат підрозділу, рівень згуртованості, лідерство).

Існує кілька форм агресивної поведінки курсантів: вербальна (насмішки, приниження, грубість), фізична (удари, штовхання), опосередкована (поширення чуток, ігнорування). Особливо небезпечною є прихована агресія, яка накопичується та проявляється в несподіваний момент, іноді у формі психологічного зриву.

Варто зазначити, що агресія може бути реакцією на емоційне вигорання, відчуття несправедливості, або втрату контролю над ситуацією. У структурі особистості курсанта ключову роль відіграє рівень емоційного інтелекту, здатність до саморефлексії та емпатії. Низький рівень цих характеристик часто поєднується з агресивною поведінкою.

Психологічна профілактика агресії у ВВНЗ повинна включати елементи соціально-психологічного тренінгу, розвиток емоційної компетентності, створення довірливої атмосфери в колективі. Не менш важливими є якісна комунікація з керівництвом, чітке розуміння курсантами своєї ролі в системі, справедлива оцінка їхньої діяльності.

Підсумовуючи, соціально-психологічні детермінанти агресивної поведінки курсантів є багаторівневими. Вони включають індивідуальні характеристики, соціальне середовище, особливості військового навчального процесу. Розуміння цих чинників дозволяє ефективніше прогнозувати, попереджати та коригувати агресивні прояви серед молодих військових.

Самойленко В.І. (ВІКНУ)

Виконання професійної діяльності в умовах бою – головне завдання психологічної підготовки військовослужбовця

Професія військового належить до категорії стресогенних. Навіть у повсякденній діяльності існує чимало стресорів, які можуть зумовлювати виникнення негативних психічних станів. Під час бою, зокрема під час інтенсивного обстрілу противника та за відсутності відпочинку стає

випробуванням фізичних і психічних сил військовослужбовця, його здатності активно протистояти дії екстремальних, украй несприятливих для життя, чинників, зберігати волю і рішучість задля виконання поставленого йому бойового завдання. Водночас, у військовослужбовців протиборчих сторін спостерігається запекле протистояння цілей, мотивів, переконань, настроїв, волі та думок.

Чим відрізняється ефективний солдат, від неефективного? Головна відмінність полягає в тому, що перший зберігаючи стійкість навичок і вмінь володіння зброєю в бою прагне досягнути перемоги в протиборстві з противником, а другий втрачає вміння і навички набуті в «нормальних умовах», або в більшій мірі домінують мотиви самозбереження, в порівнянні з мотивами бойової діяльності. Вміння добре стріляти практично зійде нанівець, якщо солдат механічно не готовий діяти в умовах бою. Тож формування у військовослужбовців психологічної стійкості та готовності до психотравмуючих чинників сучасних бойових дій є одним з основних завдань психологічної підготовки особового складу.

Що таке психологічна підготовка військовослужбовців, які її цілі й завдання? Військовослужбовець для досягнення перемоги над противником не лише повен вміти користуватися зброєю і бойовою технікою, знати тактику ведення бойових дій, але й бути здатним застосувати усі свої знання, уміння й навички в будь-яких умовах, які можуть виникнути в бойовій обстановці. Зробити людину здатною якісно виконувати професійну діяльність в реальних умовах бою – основне завданням психологічної підготовки військовослужбовця.

Це завдання не втрачаючи своєї актуальності в усіх арміях світу, особливого значення набуває для Збройних Сил України. Задля того, щоб розібратися, що таке психологічна підготовка й як вона повинна здійснюватися, виникає два питання:

1. Коли потрібна психологічна підготовка? Під час навчання яких фахівців йдеться про психологічну підготовку? В чому особливості їх професійної діяльності?

2. Що є результатом психологічної підготовки? Чим результат психологічної підготовки відрізняється від результату навчання?

Саме тому психологічну підготовку можна визначити, як цілеспрямований процес формування психічних якостей, які забезпечують збереження заданих параметрів виконання діяльності за різних бойових ситуацій. Психологічна підготовка сприяє формуванню, збереженню і розвитку у військовослужбовців таких якостей, які забезпечують їхню високу бойову активність, здатність протистояти психотравмуючим чинникам бою.

Силкін Є.В. (ВІКНУ)

Соціальна робота у збройних силах США як емпатійна відповідь держави на наслідки війни

Інституціоналізація військової соціальної роботи у США відбувалася поступово протягом останніх десятиліть, із послідовним розширенням функціонального поля діяльності відповідних фахівців. Якщо на ранніх етапах вона була орієнтована виключно на надання допомоги військовослужбовцям із розладами психічного здоров'я, то сьогодні спектр завдань охоплює широкий комплекс соціальних, психологічних, медичних, організаційних і реабілітаційних інтервенцій. Сучасна військова соціальна робота в США розглядається як складова інтегрованої системи державної підтримки, яка реалізує емпатійну стратегію реагування на наслідки військових конфліктів. Її основним призначенням є забезпечення багатовекторної допомоги військовослужбовцям, ветеранам, а також членам їхніх родин. Така модель передбачає не лише психосоціальне супроводження осіб у період активної служби, але й створення сталих механізмів соціальної інтеграції після завершення військової кар'єри.

Залежно від галузі прикладення, військові соціальні працівники здійснюють: оцінку потреб клієнтів; супровід процесів адаптації до бойового середовища; підтримку в подоланні наслідків розлуки з родиною та в налагодженні міжособистісної взаємодії у військовому середовищі.

Варто відзначити, що функціональне навантаження військових соціальних працівників у структурах Збройних сил США має певні інституційні відмінності. Так, у загальновійськових підрозділах пріоритетом є адміністрування, розробка стратегічних програм, супервізія, дослідницька діяльність та консультування з формування політики в сфері соціального захисту військовослужбовців. Водночас у Військово-морських силах більша увага приділяється практичній роботі з клієнтами, зокрема: кризовому втручанню, психотерапії, реабілітації, роботі з родинами військовослужбовців, організації міжвідомчої координації ресурсів та послуг.

Досвід США у формуванні ефективної моделі військової соціальної роботи демонструє важливість інтеграції психосоціальної підтримки в загальну систему забезпечення національної безпеки. Така модель дозволяє реалізовувати цілісну політику збереження людського ресурсу збройних сил, сприяє формуванню морально-психологічної стійкості особового складу та забезпечує умови для повноцінної реінтеграції ветеранів у мирне життя.
Для сучасної України, яка перебуває у фазі повномасштабного збройного протистояння, імплементація подібних інституційних практик є не лише актуальною, але й стратегічно необхідною. Адаптація й розвиток військової соціальної роботи дозволяє створити ефективну систему підтримки військовослужбовців, мінімізувати наслідки бойового стресу, підвищити

боєздатність частин і зберегти потенціал держави в умовах тривалої гібридної війни.

Сіротінкіна Л.Г. (ВІКНУ)

Діагностика суїцидальних схильностей військовослужбовців ЗС України

В умовах сучасних реалій, коли Збройні Сили України протистоять агресії, суїцидальні схильності серед військовослужбовців стає все більш поширеною. Захисники нашої країни, перебуваючи на передовій, стикаються з безліччю випробувань, що травмують їхню психіку. Нескінченні бої, хронічний стрес, фізичне та емоційне виснаження – все це створює сприятливе середовище для виникнення суїцидальних намірів. Додатково, часто військовослужбовці відчувають себе ізольованими від суспільства, не розуміючи, як повернутися до нормального життя після пережитого. Вони можуть відчувати провину за те, що вижили, або страх перед майбутнім. Тому важливо не лише надати їм медичну та психологічну допомогу, але й забезпечити підтримку з боку суспільства, допомогти їм знову відчути себе частиною громади.

З-поміж українських дослідників, що вивчали психологічні наслідки військової служби, зокрема суїцидальну поведінку, варто відзначити праці Т. С. Яценко, котра досліджувала психологічні особливості особистості в кризових ситуаціях, В. Ю. Рибалка, який вивчав вплив екстремальних умов на психіку людини. А також Вадим Суліцький який до безпосередніх чинників зараховує: психічні порушення, особисті травми, родинні конфлікти та проблеми взаємин з іншими. У своїх дослідженнях Вадим Суліцький звертає увагу, що культура та соціальні норми можуть виступати як позитивними, так і негативними факторами, що впливають на суїцидальну поведінку. Також, Суліцький акцентує увагу, що з попередженням суїциду пов'язана не лише медична допомога, а й соціальна підтримка, формування позитивної культури життя, підтримка значущості суспільних цінностей та розвиток розуміння важливості позитивних відносин між людьми.

Зауважимо, що суїцидальні нахили можуть проявлятися у різних формах – від пасивних думок про смерть до конкретних планів та підготовки до самогубства. Гостра суїцидальна криза, зазвичай, є короткотривалою та може бути спровокована конкретними травматичними подіями або інтенсивним стресом. Хронічні суїцидальні думки можуть бути наслідком тривалого впливу негативних факторів, таких як бойові дії, втрата побратимів, соціальна ізоляція, проблеми адаптації до цивільного життя після служби. Наслідками недіагностованих та неконтрольованих суїцидальних схильностей можуть бути трагічні випадки самогубств, що є великою втратою для армії та суспільства в цілому.

Кожна людина реагує на стрес та психологічні травми по-різному, що зумовлено індивідуальними особливостями її нервової системи та копінг-стратегіями. Зіштовхуючись з інтенсивними стресовими факторами, як-от бойові дії, організм військовослужбовця мобілізує фізіологічні та психологічні ресурси.

Розгляньмо, як саме можуть проявлятися ознаки суїцидальних нахилів на рівні нервової, емоційної, когнітивної та поведінкової сфер.

Так, на рівні нервової системи можуть спостерігатися порушення сну (безсоння або гіперсомнія), підвищена дратівливість, неспокій, відчуття постійної напруги. Емоційна сфера може характеризуватися пригніченим настроєм, відчуттям безвиході, втратою зацікавленості до колишніх захоплень, емоційною холодністю або, навпаки, неконтрольованими спалахами гніву. Когнітивні прояви можуть включати нав'язливі негативні думки, труднощі з концентрацією уваги, погіршення пам'яті, відчуття власної нікчемності та провини. У поведінці можуть спостерігатися соціальна ізоляція, зловживання алкоголем чи наркотичними речовинами, ризикована поведінка, розмови про смерть або самогубство, прощання з близькими, підготовка до самогубства (наприклад, придбання ліків або зброї). Своєчасне виявлення цих ознак є надзвичайно важливим для запобігання суїциду серед військовослужбовців ЗСУ.

д.і.н., проф. Скакальська І.Б., Ткаченко Ю.О. (КОГПА, Кременець)

Складові формування громадської компетентності учнів у позашкільній роботі з історії

Формування громадської компетентності учнів у позашкільній роботі з історії – це багатогранний процес, який включає в себе кілька ключових складових:

Розвиток історичного мислення:

Аналіз джерел: Навчання учнів критично оцінювати історичні джерела, розрізняти факти та інтерпретації. Використання різноманітних джерел: документів, фотографій, артефактів, усних свідчень.

Розуміння причинно-наслідкових зв'язків: Навчання учнів виявляти зв'язки між історичними подіями та їхніми наслідками.Розгляд історичних процесів у контексті їхнього часу.

Формування історичної емпатії: Навчання учнів розуміти та співпереживати людям, які жили в інші історичні епохи.Розгляд історичних подій з різних точок зору.

Формування громадянської свідомості:

Вивчення історії своєї країни та регіону: Виховання почуття патріотизму та гордості за свою країну. Розуміння історичних витоків сучасних суспільних проблем.

Вивчення історії прав людини: Розуміння цінності прав людини та необхідності їхнього захисту. Вивчення історії боротьби за права людини.

Виховання поваги до різноманіття: Розуміння та повага до різних культур, релігій та національностей. Вивчення історії міжкультурного діалогу.

Розвиток практичних навичок:

Участь у дослідницьких проектах: Навчання учнів проводити власні історичні дослідження. Розвиток навичок збору, аналізу та інтерпретації даних.

Участь у дебатах та дискусіях: Навчання учнів висловлювати свою думку та аргументувати свою позицію.Розвиток навичок критичного мислення та комунікації.

Участь у волонтерських проектах: Залучення учнів до діяльності, спрямованої на збереження історичної пам'яті. Виховання почуття відповідальності за свою громаду.

Використання різноманітних форм позашкільної роботи:

Історичні гуртки та клуби: Поглиблене вивчення історії у неформальній обстановці. Можливість для учнів займатися улюбленими темами. Екскурсії та походи: Відвідування історичних місць та музеїв. Можливість побачити історію на власні очі.

Історичні ігри та реконструкції: Залучення учнів до активної участі в історичних подіях. Розвиток творчих здібностей та уяви.

Історичні проекти та конкурси: Можливість для учнів продемонструвати свої знання та навички. Стимулювання інтересу до історії.

Важливо, щоб позашкільна робота з історії була цікавою та захоплюючою для учнів. Це допоможе їм не лише отримати знання, а й розвинути важливі навички та якості, необхідні для активної участі в житті суспільства.

Собчук Р.С. (ВІКНУ)

Діагностика девіантної поведінки військовослужбовців Збройних Сил України

Повномасштабна війна Росії проти України кардинально змінила умови функціонування Збройних Сил України. Значне емоційне напруження, вплив бойових дій, довготривала ізоляція від родини, зростання втоми та ризику життю – все це створює передумови для формування девіантної поведінки серед військовослужбовців. У таких умовах зростає потреба у своєчасній та професійній психологічній діагностиці.

Девіантна поведінка – це система дій, що відхиляються від прийнятих у суспільстві соціальних норм, і можуть набувати як агресивних, так і аутоагресивних форм. Вивченням девіантності займались такі науковці як Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Г. Шихі, А. Бандура.

Так, Е. Дюркгейм розглядав девіацію як наслідок соціальної дезорганізації. А. Бандура пов’язував її з впливом агресивних моделей поведінки, що закріплюються через спостереження та підкріплення. Г. Шихі звертав увагу на особистісні кризи, що можуть спровокувати порушення соціальних норм.

У військових умовах особливо актуальними є прояви вербальної агресії, непокори наказам, зловживання психоактивними речовинами, самопошкоджувальної поведінки, а в окремих випадках – дезертирства. Прикладом є ситуації, коли військовослужбовці, які тривалий час перебували в «нульових» позиціях без ротації, починають демонструвати симптоми

емоційного вигорання, апатії, підвищеної дратівливості, що переходить у девіантну поведінку.

Згідно з методичними рекомендаціями МОУ, діагностика девіантної поведінки має базуватись на комплексному підході, що поєднує спостереження, опитування, аналіз особистих справ та результати психодіагностичних методик. У ЗСУ використовуються як стандартизовані тести (MMPI, методика Басса-Даркі, проективні методи), так і модифіковані опитувальники адаптовані до бойових умов. Значну роль відіграє соціально-психологічне вивчення колективу – саме в мікрогрупах найчастіше помічаються перші ознаки девіантної поведінки.

Розпізнати ризикову поведінку дозволяють такі критерії: зниження дисципліни, агресивність, замкнутість, порушення сну, вживання алкоголю, самовідсторонення, часті конфлікти з командуванням. В умовах війни це може призвести до бойових втрат, втрати керованості підрозділом або порушення морально-психологічного стану всієї роти.

Окрему увагу варто приділяти військовослужбовцям, які мають попередній досвід ПТСР, психотравм, проблем із законом або кризову сімейну історію. Такі особи входять до групи психологічного ризику і потребують особливого супроводу з боку психолога.

Діагностика не має бути разовою процедурою – вона повинна проводитись циклічно: до початку бойового чергування, після ротації, у період відновлення. Як приклад, у 2023 році в одній з механізованих бригад було виявлено групу військовослужбовців із ознаками депресивно-агресивних станів. Завдяки роботі психолога, ці бійці були вчасно відведені в тил на відновлення, що дозволило уникнути конфліктних ситуацій із застосуванням зброї в підрозділі.

Таким чином, ефективна діагностика девіантної поведінки у ЗСУ – це не лише психологічна процедура, а й інструмент підтримки боєздатності підрозділу, збереження життя та здоров’я військовослужбовців.

Совенко С. (ВІКНУ)

Гендерні особливості соціально-психологічної адаптації курсантів ВВНЗ

Сучасний соціально-психологічний контекст вимагає більш глибокого розуміння гендерних аспектів у навчанні та адаптації курсантів у військових вищих навчальних закладах. Ця робота присвячена вивченню гендерних особливостей соціально-психологічної адаптації курсантів, що є актуальним з огляду на зростаючу роль гендерної рівності у суспільстві та в системі освіти.

З урахуванням специфіки військових навчальних закладів, де традиційно домінують чоловіки, важливо вивчити, як гендерні стереотипи впливають на адаптаційні процеси. Адаптація курсантів до навчального середовища є критично важливою для їхнього подальшого успіху, і врахування гендерних аспектів може суттєво підвищити ефективність цього процесу.

Метою дослідження є вивчення гендерних особливостей соціально-психологічної адаптації курсантів ВВНЗ. Завдання дослідження включають:

1. Аналіз існуючих наукових досліджень у цій галузі.
2. Вивчення впливу гендерних стереотипів на процеси адаптації курсантів.
3. Визначення основних стратегій адаптації у контексті гендерних особливостей.
4. Розробка рекомендацій для поліпшення соціально-психологічної адаптації курсантів.

Для досягнення мети дослідження були використані різноманітні методи: опитування, інтерв'ю та аналіз літератури. Було зібрано дані від курсантів чоловічої та жіночої статі, що дозволило порівняти їхні досвіди адаптації до навчання.

Аналіз даних показав, що курсанти жіночої статі стикаються з більшими труднощами в процесі адаптації, зокрема через гендерні стереотипи та упередження з боку колег. Більшість респондентів зазначили, що підтримка однокурсників та викладачів є ключовим фактором успішної адаптації. Окрім того, було виявлено, що жінки вживають більш активні стратегії адаптації, ніж чоловіки.

На основі отриманих результатів пропонується розробити навчальні програми, які враховують гендерні особливості, з метою підвищення ефективності соціально-психологічної адаптації курсантів. Важливо забезпечити тренінги для викладачів щодо гендерної чутливості та розвитку підтримуючого середовища в навчальних закладах.

Дослідження гендерних особливостей соціально-психологічної адаптації курсантів ВВНЗ має велике значення для подальшого розвитку системи освіти у військових навчальних закладах. Врахування цих аспектів може суттєво поліпшити процеси адаптації, сприяючи успішному навчальному процесу та розвитку особистості курсантів.

к.філос.н. Соколіна О.В. (ВІКНУ)

Стратегії і тактики конфліктної поведінки

Конфлікт – це крайня форма загострення протиріччя між особами та їх об’єднаннями, викликана несумісністю інтересів і цілей сторін, виражена в протиборстві, що супроводжується психологічною напругою.

Стиль або стратегія конфліктної поведінки – це спосіб здійснення певних інтересів, образ дій із досягнення наміченої мети, манера спілкування, орієнтація на певні форми поведінки в конкретній ситуації протиборства. Так, виокремлюють п’ять стратегій поведінки в конфліктній ситуації:

силова стратегія полягає у прагненні нав’язати свою волю і вирішити конфлікт за допомогою сили (влади, адміністративних санкцій, економічного тиску тощо), незважаючи на інтереси опонента;

ухилення як стратегія конфліктної поведінки характеризується відсутністю бажання, можливості або ресурсів вступати у конфліктну взаємодію для реалізації своїх інтересів, при цьому відсутнє і бажання поступитися супротивнику;

пристосування передбачає необхідність пожертвувати своїми інтересами на користь опонента, виконати його вимоги і відмовитися від власних цілей. На відміну від ухилення цей стиль передбачає більшою мірою враховувати інтереси опонента і не уникати спільних з ним дій;

співпраця націлена на максимальну реалізацію учасниками конфлікту власних інтересів, але, на відміну від останньої, передбачає не індивідуальний, а спільний пошук такого рішення, яке відповідає інтересам усіх сторін. Співпраця означає уважне ознайомлення з позицією опонента, з'ясування причин конфлікту, відмову від досягнення власних цілей за рахунок інтересів опонента, пошук взаємоприйнятних шляхів і рішень та їх спільну реалізацію;

компроміс займає серединне положення і полягає у часткових поступках опонентові в очікуванні подібних дій з його боку в надії уникнути загострення конфлікту. Компроміс є однією з найпоширеніших стратегій конфліктної поведінки, і дозволяє, хоч і частково, задовольнити претензії кожної із залучених в конфлікт сторін.

Крім поняття стратегії, у конфліктології широко використовується поняття *тактики*. Так, *тактика* – це сукупність засобів реалізації стратегії, спрямованих здійснити вплив на опонента. Тактики умовно можна поділити на три категорії: *жорсткі, нейтральні* та *м'які*. *Жорсткі тактики* застосовуються для реалізації силової стратегії конфліктної поведінки, *м'які* здебільшого при співробітництві, *нейтральні* тактики можуть застосовуватися при будь-якій з розглянутих стратегій, проте їх зміст може відрізнятися залежно від поставленої мети. У конфліктах застосування тактик зазвичай відбувається від м'яких до більш жорстких, хоча можливе і раптове застосування жорстких прийомів щодо опонента. Так, до *жорстких тактик* належить: *тактика* захоплення і утримання об'єкта конфлікту – можлива в конфліктах з матеріальним об'єктом; *тактика* фізичного насильства, що базується на застосуванні фізичного впливу (знищення матеріальних цінностей, військовий напад, тілесні ушкодження у разі міжособистісного конфлікту); *тактика* психологічного насильства, спрямована на деморалізацію опонента, може виражатися в приниженні, образах, різкій критиці, наклепі, дезінформації тощо; *тактика* тиску, зазвичай з допомогою погроз, шантажу, ультиматумів; *тактика* прихованих докорів – під виглядом невинних зауважень, що спрямовані на деморалізацію опонента, покликані його зачепити, викликати почуття провини або неповноцінності.

До *нейтральних тактик* відносять*: тактику* демонстративних дій, яка має на меті привернути до себе увагу, може реалізовуватися за допомогою публічних висловлювань, скарг, бойкоту, голодування, страйку, і навіть свідомо невдалій спробі самогубства; *тактику* санкціонування, яка передбачає вплив на опонента за допомогою стягнення, накладення заборони, встановлення блокад, ембарго тощо; *тактику* коаліцій, яка використовується для посилення свого положення

в конфлікті за допомогою створення союзів, збільшенні групи підтримки; *тактику* «зваблювання», яка передбачає вихваляння позитивних якостей опонента, щоб справити гарне враження, продемонструвати турботу, вона може включати лестощі, демонстрацію «єдності поглядів», надання послуг, самопрезентацію; *тактику* «скуйовджування пір'я», яка застосовується для введення в оману опонента, з метою збити його з пантелику, і послабити таким чином його позицію; *тактику* переконливої аргументації, яка спрямована на переконання опонента шляхом логічних доводів.

До *м'яких тактик* належать*: тактика* фіксації своєї позиції, використання логіки, фактів, аргументів з метою переконання у своїй правоті; *тактика* дружелюбності передбачає підкреслення спільного, демонстрацію готовності вирішувати проблему; *надання* необхідної інформації, пропозицію допомоги, вибачення, заохочення тощо; *тактика* угод передбачає взаємний обмін поступками та благами.

Кожна конкретна ситуація вимагає використання відповідної стратегії і тактики, яка відповідає поставленим цілям і завданням. Вибір оптимальної лінії поведінки учасників конфліктної взаємодії дозволить їм вийти із ситуації з найменшими втратами і більшою користю.

Соловйова К.К. (ВІКНУ)

Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям з депресивними станами

Психологічна допомога як інституалізований вид соціальних відносин виявляється, в першу чергу, в суб'єкт-суб'єктних взаємодіях, які можуть реалізовуватись у різній формі. Відносини допомоги – це такі відносини, в яких одна зі сторін намагається сприяти іншій стороні в особистісному зростанні, розвитку, кращій життєдіяльності, досягненні зрілості, в умінні будувати стосунки з іншими людьми. Людина, яка опиняється у складних життєвих обставинах, може переживати негативні почуття, зневіритись у собі, в неї може розвинутися депресивний стан, вона може втратити надію на краще тощо. Здебільшого причиною цього є нездатність людини побачити можливі варіанти дій для подолання ситуації, що склалася. Негативні емоції, які переживає людина, заважають їй раціонально осмислити та проаналізувати свою ситуацію, щоб віднайти адекватне рішення. З іншого боку, негативні переживання самі по собі можуть породжувати різні проблеми й ставити людину в складні життєві обставини, наприклад, провокувати психосоматичні захворювання або погіршувати прогноз щодо наявних хвороб.

Сьогодні в практиці військового психолога нерідко зустрічаються клієнти з психосоматичними скаргами, обумовленими психічною патологією. Психолог може відчувати певні труднощі не тільки в диференціальній діагностиці психічних розладів, а й в наданні психологічної допомоги в рамках його компетенції. Психічний розлад, який іноді називають душевною хворобою, є сукупністю психологічних або поведінкових симптомів, які впливають на одну

або кілька сфер життя і завдають незручності людині, яка відчуває ці симптоми. Психічні розлади не завжди розпізнаються психологами і часто стають об'єктом недоцільного втручання з несприятливими наслідками, як для клієнта, так і для психолога. Це пов'язано з тим, що на початку свого розвитку психічні розлади проявляються симптомами, які психолог може прийняти за ознаки пов'язані зі складністю адаптації, індивідуально-особистісними особливостями, дивною поведінкою, конфліктністю та інші. Наслідки надання «психологічної допомоги» в таких випадках можуть виявитися плачевними.

Депресія у військових – це не лише клінічний розлад, а й складне психосоціальне явище, що проявляється в різних формах: великий депресивний розлад, персистентна депресія (дистимія), депресія, пов'язана з ПТСР, адаптаційні та реактивні депресивні стани, а також сезонні афективні розлади. Кожна з цих форм має свої унікальні прояви та етіологічні фактори, проте всі вони впливають на емоційну стабільність, боєздатність і соціальну поведінку військовослужбовця. Наприклад, депресія, викликана ПТСР, супроводжується емоційною відчуженістю, нічними кошмарами, тривогою та уникненням соціальних контактів. Атипова депресія ускладнює діагностику, оскільки на фоні загального пригніченого стану спостерігається реакція на позитивні подразники. Сезонні розлади, у свою чергу, мають зв'язок із нестачею світла та можуть посилювати інші депресивні прояви у військових, які перебувають у специфічних умовах служби. Окрему увагу заслуговують **психологічні фактори**, які сприяють формуванню депресії: участь у бойових діях, внутрішній конфлікт, пов'язаний із моральними переконаннями, постійне психоемоційне напруження, соціальна ізоляція, порушення режиму сну, а також незадоволеність стосунками в сім'ї або в колективі. Такі чинники діють як ізольовано, так і в сукупності, створюючи небезпечний фон для розвитку депресивних станів. Наприклад, військовослужбовець, що не отримує належної підтримки з боку командира, відчуває емоційну нестабільність, а у поєднанні з особистими втратами чи ПТСР – це може призвести до глибокої депресії або навіть суїцидальних думок.

Психологічна допомога військовослужбовцям з депресивними станами має бути комплексною, з урахуванням особливостей їх служби та життєвого досвіду. До ефективних форм втручання належать: когнітивно-поведінкова, психодинамічна, групова терапія, а також арт- і тілесно-орієнтовані методики. Медикаментозна підтримка використовується у випадках глибокої депресії, але завжди в поєднанні з психотерапією. Особлива увага приділяється ролі соціальної адаптації, підтримці з боку сім'ї та колективу, профілактичній роботі, а також реабілітаційним програмам після служби. Дослідження психологічних чинників формування депресії у військових вказує на необхідність системного підходу: врахування бойового досвіду, посттравматичних симптомів, впливу військової культури, стилю керівництва, сімейного оточення, міжособистісних відносин та факторів, що знижують якість сну. Знання цих факторів дозволяє вчасно виявляти ризики та впроваджувати ефективні профілактичні та корекційні заходи.

Таким чином, надання психологічної допомоги військовослужбовцям з депресивними станами повинно здійснюватися на основі індивідуалізованого, міждисциплінарного підходу, що враховує як психологічні, так і соціально-культурні аспекти їхнього функціонування.

Сухорукова А. (ВІКНУ)

Суїцидальні схильності військовослужбовців: психологічна природа, діагностика, профілактика

Бойові дії, в яких приймають участь військовослужбовці – є стресогенним фактором та фактором, який сприяє формуванню суїцидальної поведінки військовослужбовців. Специфіка діяльності військовослужбовців (тривале перебування в районі ведення бойових дій) сприяє їхній соціальній ізоляції (відірваність від сім'ї, звичного соціального середовища тощо), формуванню та розвитку посттравматичного стресового розладу, виникненню відчуття безнадії.

Сьогодні важливо, що військові психологи володіли методами та методиками діагностики суїцидальних схильностей військовослужбовців. Використання стандартизованих опитувальників, інтерв'ю та психологічних тестів дозволяє виявити військових з підвищеним ризиком суїциду чи психічних розладів. Оцінка психічного здоров'я за допомогою шкал, таких як шкала депресії Бека, допомагає забезпечити раннє втручання.

Важливим є не тільки діагностика а й психологічна підтримка та психологічна профілактика військовослужбовців у яких виявлено такі схильності. До найбільш розповсюдженою є когнітивно-поведінкова терапія, яка представляє собою експозиційну терапію та групову терапію для військовослужбовців, які пережили бойовий стрес. Це допомагає не лише в лікуванні, але й у профілактиці подальших психічних проблем.

Важливим є і соціальна підтримка соціального середовища: сім'ї, друзів та колег, які є важливими ресурсами для військовослужбовців. Соціальна підтримка сприяє зниженню рівня стресу і соціальної ізоляції, допомагаючи адаптуватися до мирного життя. Програми, що сприяють інтеграції військових у цивільне життя, такі як допомога в пошуку роботи та навчання новим навичкам, допомагають їм адаптуватися і зменшити рівень стресу. Освітні програми та тренінги на теми психічного здоров'я, стресу та coping-стратегій мають важливе значення для формування середовища, де військовослужбовці можуть відкрито звертатися за допомогою без страху стигми.

Сушко А. (ЗУНУ)

BASIC PH – ресурсоорієнтована модель стресодолання військовослужбовців

Сьогодні військовослужбовців зазнають значних стресових навантажень – це їх повсякденність. Як вважав Г. Селье стрес – це життя, а його відсутність – це смерть.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає стрес як – неспецифічну реакцію організму на будь-яку висунуту до нього вимогу. Тобто, стрес це відповідь військовослужбовця на реальну або уявну загрозу. У відповідь на стрес «запускається» психофізіологічна стрес-відповідь лише силою думки, емоцією чи спогадами. Варто пам'ятати, що людський організм не пристосований до постійної стрес-відповіді і саме це є небезпечним для нього, так як відновлення після стрес-відповіді часто є вкрай складним.

Якщо стрес-відповідь людини постійно включена, то в організмі не відбуваються відновлюючі процеси, що орієнтовані на майбутнє, ріст і розвиток «застигає». Це і є суть *хронічного стресу*. Хронічна стресова ситуація виснажує адаптивні можливості військовослужбовця, після чого відбувається так званий злам адаптаційного бар'єра.

Для збереження ментального та соматичного здоров'я військовослужбовцям важливо з'ясувати наявні у них ресурси, що дозволяють зберігати адаптаційні можливості їхнього організму.

Ресурси – це все те, що військовослужбовець використовує, щоб задовольнити вимоги середовища (фізичні, психологічні, соціальні ресурси тощо). Успішність подолання складних життєвих ситуацій безпосередньо залежить від розуміння власних ресурсів, вміння їх виявляти, від різноманітності, характеру і міри використання наявних і доступних ресурсів людини. Побачити, розвинути та навчитися ефективно використовувати власні ресурси нам може допомогти розроблена професором Мулі Лахадом та його колегами з Ізраїльського Центру попередження стресу, модель стресодолання «***BASIC Ph»***.

Провівши аналіз провідних психологічних теорій «зустрічі людини зі світом», а також здійснивши власний багаторічний емпіричний аналіз, зберігаючи фокус дослідження на цих здорових способах подолання людиною кризових ситуацій, М. Лахад запропонував власну багатовимірну модель «зустрічі зі світом» − модель подолання стресу та пошуку внутрішньої стабільності для людини.

Модель «BASIC Ph» – це деякий «міст над прірвою», що допомагає людині «вирости» з кризової ситуації, «з'єднати» її внутрішнє «Я» та зовнішній «Світ». Було виявлено, що в кожного є своє власне унікальне поєднання ресурсів подолання. Ідея моделі полягає в тому, що в людини існує свій потенціал, досвід у подоланні стресової події в шести модальностях:

1. **B** – Belief & values – віра, переконання, цінності, філософія життя.

2. **A** – Affect – вираження емоцій та почутів.
3. **S** – Socialization – соціальні зв'язки, соціальна підтримка, соціальна приналежність, спілкування.
4. **I** – Imagination – уява, мрії, спогади, творчість.
5. **C** – Cognition, thought – розум, пізнання, когнітивні стратегії.
6. **Ph** – Physical – фізична активність, тілесні ресурси.

Тищенко С.С. (ВІКНУ)

Що таке дивергентне мислення?

З історії психології нам відомо, що американський вчений Дж. Гілфорд виділив два типи мислення, а саме: конвергентне і дивергентне мислення. Конвергентним називається тип мислення, спрямований на вирішення завдань за допомогою чіткого алгоритму дій. Дивергентне мислення передбачає варіантність дій у процесі пошуку вирішення завдання.

Дж. Гілфорд вважав дивергентне мислення основою креативності – здатності людини генерувати нові ідеї та оригінальні рішення. Колега Дж. Гілфорда. Е. П. Торренс прирівнював креативність до творчого мислення, вважаючи, що вона пов'язана, перш за все, з процесом вирішення проблеми.

Основними ознаками дивергентного мислення є: оригінальність – як здатність продукувати оригінальні ідеї, гнучкість – як вміння переходити від однієї категорії ідей до іншої, швидкість – як кількість ідей, що людина може згенерувати за певний час, деталізація – як здатність розвивати ідеї в деталях.

Науковці розглядають творче мислення як природний процес, який породжується сильною потребою людини в знятті напруги, що виникає в ситуації невизначеності або незавершеності. Так, Е. П. Торренс розробляв методи діагностики здібностей до творчості (тест творчого мислення Торренса), досліджував умови, для стимуляції творчої активності, а також розробляв шкали оцінювання результатів творчої діяльності.

Зазначимо, що, не дивлячись на безліч досліджень і праць, сьогодні залишається нез'ясованим одне з головних питань, чи можна формувати творче мислення? Чи є цей пізнавальний процес генетично зумовленим або залежить від навколишніх умов, чи можна виховати талант «з нуля»? Чи є творче, продуктивне мислення – вищою формою мислення, синтезом усіх його видів? Або це окремий вид мислення? В даний час, як і раніше залишається спірним питання: чи є творчий процес «нормативним» для всіх, або він доступний тільки окремим індивідам в певні моменти часу, при збігу певних умов.

Значна кількість методик дослідження творчого мислення складається з оцінювання вербальної та фігуральної частин. Вербальна містить завдання, пов'язані з використанням слів, тоді як фігуральна зосереджена на візуальних та графічних вправах. Зазначимо, що процес образного пізнання світу – це процес створення нового, є результатом художнього пізнання дійсності.

Незважаючи на велику кількість методик, на жаль, на сьогодні немає єдиної системи, поетапно розвиваючої творче мислення, Однак, як показують дослідження, цей процес можна активізувати і, навіть, при строгому дотриманні умов – зробити більш продуктивним.

Отже, можна зробити висновки, що творче мислення має інтелектуально-образні витоки, оскільки поєднує у собі інтелектуальні процеси та образне сприйняття, і навчання йому обумовлено дотриманням принципів системності, цілісності форми подачі і змісту в організації навчального процесу.

Тодавчич Н.В. (КЗЗС «Ліцей Петропавлівський»)

Роль педагогів в патріотичному вихованні школярів

Сьогодні усе більшої актуальності набуває проблема виховання в учнів почуття патріотизму, активної громадянської позиції, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, враховуючи події, які відбуваються в Україні, пов’язані з російською агресією. У наш час надзвичайно важливо, щоб кожен навчальний заклад став для дитини осередком становлення громадянина – патріота України, який зможе брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, демократичну, незалежну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню злагоди в суспільстві та громадянського миру.

Роль педагогів у підготовці патріотів України є ключовою, оскільки саме вони формують цінності, погляди та громадянську позицію молодого покоління. Патріотичне виховання передбачає не тільки знання історії та культури своєї країни, але й розуміння соціальної відповідальності, відданості, готовності сприяти суспільним змінам та дотримання демократичних принципів. У цій місії педагоги відіграють центральну роль, сприяючи формуванню національної ідентичності та активної громадянської позиції учнів.

Ось ключові аспекти ролі педагогів у патріотичному вихованні:

Формування національної свідомості:

Вивчення історії: Педагоги мають забезпечити глибоке та об'єктивне вивчення історії України, її героїчного минулого та боротьби за незалежність. Важливо акцентувати увагу на історичних подіях, які формують національну ідентичність та гордість за свою країну.

Вивчення культури та традицій: Ознайомлення з українською мовою, літературою, мистецтвом, народними звичаями та традиціями. Організація культурних заходів, святкувань національних свят, відвідування музеїв та історичних місць.

Виховання громадянської відповідальності:

Формування поваги до державних символів: Виховання поваги до Державного Герба, Прапора та Гімну України. Пояснення їхнього значення та історичного контексту.

Виховання правової культури: Ознайомлення з Конституцією України, правами та обов'язками громадян. Формування поваги до закону та правопорядку.

Виховання активної громадянської позиції: Залучення учнів до участі у громадському житті школи та громади. Організація волонтерських проектів, акцій допомоги, екологічних ініціатив.

Формування морально-етичних цінностей:

Виховання патріотизму як любові до Батьківщини: Формування почуття любові до рідної землі, її природи та людей. Виховання готовності захищати свою країну.

Виховання поваги до героїв: Вшанування пам'яті героїв, які віддали своє життя за Україну. Виховання поваги до ветеранів війни та учасників бойових дій.

Виховання толерантності та поваги до інших культур: Формування поваги до представників інших національностей та культур.Виховання толерантності та протидії дискримінації.

Використання різноманітних методів та форм роботи:

Уроки та лекції: Використання інтерактивних методів навчання, дискусій, дебатів.

Позакласні заходи: Організація екскурсій, походів, історичних реконструкцій, конкурсів, вікторин.

Використання сучасних технологій: Використання мультимедійних презентацій, відеоматеріалів, онлайн-ресурсів.

Співпраця з громадськими організаціями: Залучення до роботи з учнями представників громадських організацій, ветеранів, істориків.

Важливо:

Патріотичне виховання має бути системним та послідовним.

Педагоги мають бути прикладом для учнів, демонструючи своїм життям патріотичні цінності.

Необхідно враховувати вікові особливості учнів та використовувати відповідні методи та форми роботи.

Патріотичне виховання – це важлива складова формування всебічно розвиненої особистості, яка здатна бути активним та відповідальним громадянином своєї країни.

Педагоги відіграють надзвичайно важливу роль у вихованні майбутніх патріотів України, допомагаючи молоді розвинути громадянську позицію, моральні якості та готовність робити внесок у майбутнє своєї країни. Це завдання потребує системного підходу, підтримки з боку держави, освітніх реформ і щоденної кропіткої роботи вчителів, які формують свідоме, патріотично налаштоване покоління українців.

д.пед.н., проф. Толіпов У.К. (ТДПУ, Ташкент, Узбекистан)

Професійна педагогіка в Узбекистані

Професійна педагогіка – це галузь педагогічної науки, що вивчає закономірності навчання людини професії і формування професійно важливих і соціально значимих якостей особистості працівника.

Професійна педагогіка підрозділяється на:

- педагогіку профтехосвіти (займається питаннями навчання і виховання в умовах ПТУ, ВПУ, професійних ліцеїв);
- педагогіку вищої школи закладів освіти I-II рівня акредитації (займається питаннями навчання і виховання в умовах технікумів, коледжів);
- педагогіку вищої школи закладів освіти III-IV рівня акредитації (займається питаннями навчання і виховання в умовах інститутів, університетів, академій).

Профпедагогіка не могла розвиватися в рамках загальної педагогіки, обмеженої рамками загальноосвітньої школи. Її становлення пов'язане з розвитком професійно-технічної і вищої школи, науки, техніки, економіки, виробництва.

Складовими частинами наукового фундаменту профпедагогіки, крім загальної педагогіки є:

- загальна і педагогічна психологія;
- інженерна психологія;
- психологія праці;
- фізіологія праці;
- акмеологія (наука про досягнення вершин професійної майстерності).

Крім цього, профпедагогіка спирається на відповідні технічні й економічні науки.

Професійна педагогіка в Узбекистані переживає період активного розвитку та реформування. Уряд країни приділяє значну увагу підвищенню якості освіти, що передбачає вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Основні напрямки розвитку професійної педагогіки в Узбекистані:

Реформування системи педагогічної освіти: Впровадження нових освітніх стандартів та програм, що відповідають сучасним вимогам. Оптимізація структури педагогічних навчальних закладів. Розвиток дистанційних та онлайн-форм навчання.

Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: Організація курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогів. Впровадження системи атестації педагогічних кадрів. Створення умов для професійного зростання педагогів.

Впровадження інноваційних технологій в освітній процес: Оснащення навчальних закладів сучасним обладнанням та технічними засобами.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Розвиток цифрових освітніх ресурсів.

Розвиток науково-педагогічних досліджень: Створення науково-дослідних центрів та лабораторій. Залучення педагогів до науково-дослідної діяльності. Публікація наукових праць у вітчизняних та міжнародних виданнях.

Міжнародне співробітництво: Залучення іноземних фахівців до проведення лекцій та семінарів. Обмін досвідом з провідними освітніми установами світу. Участь у міжнародних освітніх проектах.

Важливі аспекти: Особливу увагу приділяють підготовці педагогічних кадрів для роботи в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах. В Узбекистані активно розвивається госпітальна педагогіка. Уряд Узбекистану співпрацює з багатьма країнами світу в галузі освіти.

Розвиток професійної педагогіки в Узбекистані є важливим фактором підвищення якості освіти та формування конкурентоспроможного людського капіталу.

Тригуб О. (ВІКНУ)

Емоційна сфера особистості військовослужбовців

Емоційна сфера особистості військовослужбовців – є широким спектром їхніх переживань і почуттів. Емоційній сфері військовослужбовців притаманні такі функції як стимулююча, регуляторна, усунення інформаційного дефіциту, основною серед яких є оціночна.

Елементами емоційної сфери особистості військовослужбовців є переживання та почуття. Будь-яке переживання – це оцінка процесу задоволення будь-якої потреби військовослужбовця. Почуття – це оцінка можливості конкретного військовослужбовця задовольнити цю потребу. Емоційні переживання військовослужбовця діляться на емоції і емоційні стани.

Так, *емоції* – короткочасні переживання різної сили, які змінюють одне одного слідом за зміною ситуації. За характером зміни протягом фізіологічних процесів емоції поділяються на стенічні і астенічні. Для перших характерні внутрішній підйом, наснага, для других – зниження життєдіяльності, занепокоєння, душевна пригніченість.

Емоції – це комплекс соматичних і вегетативних реакцій, що виражають ставлення військовослужбовців до зовнішнього світу і самих себе. Соматичний компонент емоцій виражається в характерній поведінці, міміці, жестах, позі, зміні тонусу, скороченні скелетної мускулатури. Він викликає зміну рухливості повік і очного яблука.

Вегетативні вираження емоцій підкоряються волі військовослужбовця і можуть відбиватися на роботі практично всіх органів і систем. Всі ці зміни не є випадковим набором фізіологічних ознак, а виступають цілісної реакцією організму, що характеризує певний емоційний прояв.

Питання про пристосувальну роль емоцій найбільш повно дослідив І.П. Павлов. Він створив вчення про *динамічні стереотипи* – стійкі системи відповідних реакцій тварини і людини, які відповідають певній комбінації зовнішніх сигналів. Було відмічено, що здійснення навіть дуже складного, але знайомого стереотипу дій не супроводжується тими характерними зрушеннями дихання, серцевої діяльності, кровонаповнення судин, які дозволяють говорити про емоційні напруги людини. Більш того, напруга не виника і при деяких змінах системи зовнішніх сигналів, якщо тільки ці зміни не вели до зміни стереотипу реакцій. Але, як тільки зовнішній стереотип умовних сигналів починав вимагати зміни відповідних дій, з'являлися ознаки емоції. Тварина з виробленим динамічним стереотипом представляє систему, що володіє повною інформацією про те, коли, що і як слід робити. Порушення стереотипу означає появу дефіциту інформації, необхідність пошуку відомостей для організації нової діяльності з задоволення потреби в їжі, уникнення больового впливу.

В різноманітних проявах емоційної сфери особистості виділяє три рівня.

Перший – це рівень органічної афективно-емоційної чутливості. Він пов'язаний з фізичними відчуттями задоволення – невдоволення, які обумовлені органічними потребами.

Другий, більш високий рівень емоційних проявів становлять предметні почуття (емоції). На зміну безпредметною тривоги приходить страх перед чим-небудь. Людина усвідомлює причину емоційного переживання.

Третій рівень пов'язаний з більш узагальненими почуттями, аналогічними за рівнем узагальненості відверненого мислення. Це почуття гумору, іронії, почуття піднесеного, трагічного. Вони теж можуть іноді виступати як більш-менш приватні стани, приурочені до певного випадку, однак найчастіше вони висловлюють загальні стійкі світоглядні установки особистості.

к.і.н., доц. Трубчанінов М.А. (ХНПУ імені Г. Сковороди)

Контроль якості навчання – важлива складова освітньої діяльності ВНЗ

Забезпечення якості освіти є однією з головних умов, мобільності, сумісності та привабливості системи вищої освіти будь-якої країни, головною складовою престижу вищого навчального закладу (ВНЗ). Ніколи ще проблема якості освіти в Україні не мала такого важливого ідеологічного, соціального, економічного і технічного значення, як сьогодні.

Якість освіти – багатопланова категорія і критерії її оцінки можуть бути самими різними. Виділяють чотири основних аспекти оцінки якості освіти, які доповнюють один одного: гарантоване виконання базових стандартів і еталонів; досягнення поставлених цілей на різних етапах навчання (на вході, у процесі й на виході); здатність задовольняти попит і очікування споживачів освітніх послуг і зацікавлених учасників освітнього ринку; прагнення до вдосконалювання навчання.

Важливою складовою якості навчальної діяльності є контроль.

Контроль – це виявлення, вимірювання й оцінювання знань та умінь студентів. Функції контролю: освітня, діагностична, виховна, розвивальна, стимулююча, управлінська; принципи контролю: систематичність, об'єктивність, всебічність та всеосяжність, індивідуальний підхід, диференційованість, різноманітність форм і методів; види контролю: попередній, поточний, тематичний, періодичний, підсумковий, машинний, безмашинний, індивідуальний, груповий; методи контролю: усне опитування, письмовий контроль, графічна перевірка, практичний контроль, тестовий контроль; форми контролю: іспит, залік, курсова робота, курсовий проєкт, дипломна робота.

Раціонально організований контроль максимально сприяє підвищенню якості освіти в цілому та може бути засобом модернізації процесу навчання, виховання й розвитку в оволодінні будь-якою освітньою дисципліною. Контроль сприяє активізації навчального процесу, суттєво підвищує його ефективність, дозволяє здійснювати необхідну корекцію в організації викладання та, у цілому, впливає на керування ходом навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається. За допомогою контролю встановлюється взаємозв'язок між запланованим і досягнутим рівнями навчання, оцінюються навчальні досягнення студентів і проглядаються прогалини в їхніх знаннях, виявляються досягнення й недоліки методів навчання, що застосовувалися, аналізується робота різних викладачів. Навчання не може бути повноцінним без регулярної та об'єктивної інформації про те, як студенти засвоюють матеріал, як вони застосовують отримані знання для вирішення практичних завдань. На основі результатів контролю приймаються управлінські рішення й вносяться відповідні корективи в організацію навчального процесу.

Фіщенко К. (ВІКНУ)

Бойова психічна травма у учасників бойових дій

Бойова психічна травма у учасників бойових дій – це складний психологічний стан, що виникає внаслідок пережитих бойових ситуацій та екстремальних умов війни. Вона може проявлятися у формі посттравматичного стресового розладу (ПТСР) або інших психологічних порушень, які впливають на психіку військовослужбовців. Основними факторами ризику розвитку бойової психічної травми є тривале перебування в стресових умовах, фізичне та емоційне виснаження, спостереження або безпосередня участь у бойових діях, переживання втрат товаришів та страх за власне життя. Вплив стресу на мозок може призводити до змін у нейрофізіологічних процесах, змін рівня гормонів і порушення когнітивних функцій. Симптоматика бойової психічної травми включає флешбеки, тривожність, депресію, емоційне оніміння, агресію, проблеми зі сном, соціальну ізоляцію, а також суїцидальні думки та залежності. Важливим аспектом боротьби з наслідками бойової психічної травми є комплексний підхід до лікування та реабілітації.

Сучасні методи терапії включають когнітивно-поведінкову терапію, експозиційну терапію, групову психотерапію та медикаментозне лікування. Соціальна підтримка з боку сім'ї, друзів та громадських організацій відіграє ключову роль у процесі адаптації ветеранів до мирного життя. В Україні особливо актуальною є проблема психологічної реабілітації військових після участі в бойових діях на сході країни, а міжнародний досвід показує, що системні програми підтримки можуть значно покращити стан ветеранів. Таким чином, бойова психічна травма є серйозною проблемою, яка потребує глибокого вивчення та ефективних рішень на рівні суспільства та державної політики.

Крім психологічних наслідків, бойова психічна травма також може мати довготривалі соціальні та фізичні впливи на життя ветеранів. Нерідко військовослужбовці стикаються з труднощами у поверненні до мирного життя, включаючи проблеми з працевлаштуванням, взаєминами у сім'ї, адаптацією до суспільних норм та навіть правовими питаннями. Соціальна ізоляція є одним із найбільш поширених наслідків травми, оскільки ветерани можуть відчувати нерозуміння з боку цивільного населення, що ускладнює їхнє відновлення. Фізичні прояви бойових психічних травм можуть включати хронічний біль, порушення роботи серцево-судинної системи, проблеми зі сном та підвищену напруженість м'язів, які виникають як реакція на постійний стрес. Вчені довели, що тривале перебування в умовах бойових дій призводить до змін у структурі головного мозку, зокрема у зонах, відповідальних за реакцію на небезпеку та регуляцію емоцій. Особливо важливу роль у процесі реабілітації відіграє інтеграція ветеранів у суспільство. Державні програми, спрямовані на працевлаштування, психологічну допомогу та соціальну адаптацію, можуть значно покращити якість їхнього життя. Наприклад, у розвинених країнах успішно працюють програми професійної перепідготовки для ветеранів, що дає їм можливість знайти нову сферу діяльності після служби. В Україні реабілітаційні центри та волонтерські організації активно підтримують військових, пропонуючи психологічні консультації, групові заняття та спортивні заходи, які сприяють емоційному та фізичному відновленню. Важливим аспектом є також боротьба зі стигматизацією психічних розладів серед ветеранів. Інформування суспільства про реальні проблеми військових, підтримка з боку держави та створення сприятливих умов для повернення до мирного життя – ключові фактори успішного подолання наслідків бойової психічної травми. Таким чином, комплексний підхід до лікування та реабілітації, що включає медичну, соціальну та психологічну допомогу, має вирішальне значення у забезпеченні добробуту ветеранів.

Цюрик С. (ВІКНУ)

Психологічні чинники емоційного вигорання учасників бойових дій

Проблема емоційного вигорання у сучасному світі постає як одна з ключових у сфері психологічного здоров'я, особливо коли йдеться про осіб, які мають досвід участі в бойових діях. Учасники збройних конфліктів, військовослужбовці, ветерани бойових дій щоденно піддаються екстремальним психологічним навантаженням, які суттєво впливають на їхню психіку. У мирний час громадяни не завжди усвідомлюють глибину тих змін, що відбуваються з особистістю людини внаслідок пережитого військового досвіду. Та саме ці зміни часто стають основою формування синдрому емоційного вигорання. Наявність бойового стресу, психотравмуючих подій, високий рівень тривожності та соціальна ізоляція - усе це є тими чинниками, що сприяють розвитку цього стану. Саме тому дослідження психологічних аспектів емоційного вигорання серед учасників бойових дій є актуальним, важливим і суспільно значущим.

Актуальність дослідження психологічних чинників емоційного вигорання учасників бойових дій зумовлена зростанням кількості осіб, які зазнали безпосереднього впливу війни, особливо у контексті сучасної ситуації в Україні. Бойовий досвід залишає глибокий відбиток на психічному стані людини, а відсутність адекватної психологічної підтримки призводить до формування стійких психоемоційних розладів. У цьому контексті особливої важливості набуває вивчення саме тих психологічних механізмів і чинників, які провокують емоційне вигорання. Таке знання дозволяє створювати ефективні програми профілактики, адаптації та реабілітації військовослужбовців. Підвищення уваги до цієї проблеми з боку держави, громадських організацій та фахівців з ментального здоров'я свідчить про необхідність комплексного підходу до її вивчення. Учасники бойових дій є важливою частиною суспільства, і забезпечення їх психологічного добробуту - не лише гуманістичне завдання, але й гарантія стабільного розвитку держави в майбутньому.

Емоційне вигорання – це багатогранне психологічне явище, яке виникає під впливом тривалого стресу та надмірного емоційного навантаження. Воно особливо часто виявляється в умовах підвищеного ризику для життя, зокрема серед учасників бойових дій. Їхнє повсякденне середовище – це не лише фізичні небезпеки, але й постійна емоційна напруга, психологічне навантаження, відсутність чіткої структури та підтримки, що сприяє формуванню стійкого синдрому вигорання.

Психологічні чинники, які формують основу емоційного вигорання серед військовослужбовців, нерозривно пов'язані з постійним перебуванням у стресових умовах. Сам стрес виступає каталізатором для виникнення різних розладів, серед яких провідне місце посідає посттравматичний стресовий розлад. Це стан, що характеризується нав'язливими спогадами, порушенням сну, підвищеною тривожністю та емоційною нестабільністю. Травматичні події, такі

як бойові сутички, втрата товаришів, поранення або ж тривале перебування в небезпеці, мають потужний вплив на психіку людини, створюючи умови для психологічного виснаження.

Людина, яка протягом тривалого часу зазнає емоційного навантаження, може втратити здатність переживати позитивні емоції, відчувати задоволення від звичайних речей, що призводить до апатії, безнадійності та навіть депресивних станів. Це, у свою чергу, впливає на мотивацію та бажання брати участь у соціальному житті після повернення з бойових дій.

Стрес та бойовий досвід можуть впливати на здатність адекватно виражати та контролювати емоції. У результаті військовослужбовці можуть проявляти надмірну агресію, дратівливість, знижену толерантність до фрустрації, що додатково погіршує їхню соціальну адаптацію та ускладнює повернення до мирного життя.

Особистісні характеристики відіграють важливу роль у розвитку емоційного вигорання. Низький рівень резилієнтності, тобто здатності до психологічного відновлення, висока тривожність та низька самооцінка підвищують ризик розвитку емоційного виснаження. У таких умовах психологічна підтримка стає не просто бажаною, а життєво необхідною. Вона має бути спрямована на розвиток стійкості, підвищення самооцінки, формування навичок саморегуляції та ефективної комунікації.

З точки зору соціально-психологічної адаптації, важливо враховувати потребу військовослужбовців у прийнятті, розумінні та підтримці. Бойовий досвід часто супроводжується почуттям відчуження, відчуттям, що їхній досвід є унікальним і нерозділеним іншими. Цей досвід може призвести до соціальної ізоляції, що лише поглиблює симптоматику вигорання.

Накопичення напруги без можливості її конструктивного вираження створює передумови для глибокого емоційного виснаження. Відсутність стабільної підтримки, чіткого графіка відпочинку, можливості для ротації також є факторами, що посилюють психологічну напругу.

Наукові дослідження підтверджують, що своєчасне втручання – через індивідуальне консультування, групову психотерапію, створення реабілітаційних програм – дозволяє не лише знизити рівень емоційного вигорання, а й сприяє загальному психологічному відновленню. Успішна психологічна підтримка спрямована не лише на усунення симптомів, а й на формування внутрішніх ресурсів особистості, які допоможуть впоратися з труднощами в майбутньому.

Таким чином, *емоційне вигорання учасників бойових дій* – це багатовимірне явище, формування якого залежить від поєднання особистісних, ситуаційних та соціально-психологічних чинників. Для збереження психічного здоров’я військовослужбовців необхідна системна та комплексна підтримка, що передбачає як профілактичні, так і реабілітаційні заходи.

к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ)

Аналіз адаптаційного входження курсантів першого курсу до навчання у ВВНЗ та ВНП ЗВО у 2024-2025 навчальному році

З метою вдосконалення процесу підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (далі – ВНП ЗВО) у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка протягом березня – квітня цього року проводилися наукові дослідження у рамках виконання оперативного завдання «Аналіз адаптаційного входження курсантів першого курсу до навчання у ВВНЗ, ВНП ЗВО у 2024-2025 навчальному році», шифр – «Першокурсник». Підставою для виконання цієї роботи є Зведений річний план наукової та науково-технічної діяльності Збройних Сил України на 2025 рік та доручення директора Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України. Проблемою, що виникла та підлягала дослідженню, став досить великий відсоток курсантів-першокурсників, які виявили бажання відрахуватися з ВВНЗ або ВНП ЗВО протягом першого семестру 2024-2025 навчального року.

У ході виконання оперативного завдання було передбачено проведення емпіричного соціологічного дослідження. Основними складовими дослідження було взято такі: розроблення проекту і програми дослідження; підготовка інструментарію – конструювання анкети (опитувальника) і техніки шкалювання; визначення об’єкта дослідження і підготовка вибірки; збір даних; обробка, аналіз та інтерпретація даних; підготовка підсумкового звіту.

Щодо програми дослідження, то при її розробці чільне місце відводилося показникам генеральної та вибіркової сукупностей. Так, генеральна сукупність у ході дослідження склала 3657 осіб, згідно із відомостями щодо чисельності курсантів першого курсу, які навчаються у ВВНЗ та ВНП ЗВО у 2024-2025 навчальному році. Вибіркова сукупність респондентів на першому етапі становить 3260 осіб.

Вибірку зроблено в шести провідних ВВНЗ, зокрема, Національному університеті оборони України, Національній академії сухопутних військ, Харківському національному університеті Повітряних Сил, Військовій академія (м. Одеса), Військовому інституті телекомунікацій та інформатизації, Житомирському військовому інституті, та дев’яти ВНП ЗВО. Вибірка репрезентативна щодо віку, статі, року завершення навчання в освітньому закладі середньої освіти та типу навчального закладу, який закінчили респонденти. Похибка не перевищує трьох відсотків.

Тип дослідження – опитування думки курсантів-першокурсників з використанням розробленій анкети. При плануванні соціологічного дослідження усі питання анкети було зведено у п’ять основних блоків:

1. Соціально-демографічна характеристика респондентів;

2. Задоволеність курсантів першого курсу ВВНЗ, ВНП ЗВО окремими аспектами навчання;

3. Оцінка курсантами першого курсу певних умов для навчання у ВВНЗ, ВНП ЗВО;

4. Визначення проблемних питань, які мають місце під час адаптаційного входження курсантів першого курсу до навчання у ВВНЗ, ВНП ЗВО у 2024-2025 навчальному році;

5. Оцінка психологічного стану курсантів першого курсу під час адаптаційного входження до навчання ВВНЗ, ВНП ЗВО.

Загалом, адаптація першокурсника до навчання у ВВНЗ та ВНП ЗВО – це процес включення першокурсника до курсантського життя, звикання його до мікроклімату навчальної групи, форми проведення навчальних занять, певному навчальному навантаженню, а також процес його психологічного включення в атмосферу курсантського життя.

Актуальність цієї проблеми є досить високою, адже курсант, приходячи в до ВВНЗ або ВНП ЗВО гостро відчуває невпевненість у собі, хвилювання, тривогу за створення нових контактів, які і є складовими процесу адаптації.

Дидактичний аспект адаптації першокурсників пов'язаний із пристосуванням курсантів до нової дидактичної ситуації, яка відрізняється від шкільної формами та методами організації навчального процесу. Процес переходу відбувається досить важко і найчастіше супроводжується негативними чинниками для особистості. Вступаючи до ВВНЗ або ВНП ЗВО, курсанти зустрічаються з проблемами, що пов’язані з неготовністю до нових умов навчання, з порушенням установок, навичок, цінностей, певних звичок з втратою референтної групи і потребою створювати нові соціальні контакти.

Аналізуючи труднощі навчання першокурсників, слід вказати на труднощі соціально-психологічної адаптації. При вступі до вищого військового навчального закладу курсант продовжує розвиватись відповідно до свого нового соціального становища, під впливом нового оточення, нового колективу, нових умов і вимог. Значно розширюється коло стосунків першокурсника з представниками соціальних груп: одногрупники, викладачі, командири, курсанти інших факультетів ВВНЗ, ВНП ЗВО тощо. Порівнюючи навчання у вищому військовому навчальному закладі з навчанням у закладі середньої освіти, у курсанта змінюються мотиви, інтереси, цілі, так як навчальний процес у ВВНЗ, ВНП ЗВО набуває професійного напряму, нового конкретного значення, адже опанування знаннями, навичками та вміннями стає найважливішою умовою професійного становлення і розвитку майбутнього офіцера. Також слід зауважити, що на початкових етапах першокурсники потребують координаційної роботи як командирів, начальників, так й кураторів та інших науково-педагогічних працівників.

Основною метою створення умов адаптації є визнання самооцінки особистості кожної людини, її права на розвиток і прояв індивідуальності. Виявлення труднощів, які виникають перед курсантами на першому курсі у ВВНЗ або ВНП ЗВО, і визначення шляхів їх подолання дозволить підвищити

активність і вмотивованість курсантів у набутті якісних знань, вмінь та навичок, що сприятиме уникненню відрахування тих, хто навчається у ВВНЗ або ВНП ЗВО.

Шевченко М.Д. (ВІКНУ)

Соціально-психологічна депривація військовослужбовця

Депривація – це психічний стан, коли військовослужбовець не має змоги задовольнити свої базові психічні потреби впродовж тривалого часу (служба, перебування в районі ведення бойових дій, полон). Це більше йдеться про втрату чогось, що може призвести до моральних і психічних відхилень у поведінці та діяльності військовослужбовця.

Депривація – це тимчасова або постійна, повна або часткова, штучна або зумовлена ізоляцією військовослужбовця, а точніше взаємодії його внутрішнього психічного або зовнішнього психічного.

Соціальна депривація – це відхилення від реальних соціальних норм військовослужбовця у суспільстві та в різних соціальних спільнотах, яке відображає певну ізоляцію військовослужбовця від соціального кола та соціального середовища (це може бути як ізоляція від родини, близьких, друзів, та інших соціальних груп).

Психологічна депривація – це стан, коли військовослужбовець тривалий час перебуває без важливих базових емоційних ресурсів: підтримки рідних, любові, спілкування з близькими, друзями та відчуття спокою і безпеки.

Соціально-психологічна депривація – стан, коли військовослужбовець позбавлений можливості задовольняти свої базові соціальні, психологічні та емоційні потреби.

Шемітько А.О. (ВІКНУ)

Психологічна діагностика лідерських якостей у військовослужбовців

Психологічна діагностика лідерських якостей у військовослужбовців є важливим напрямом у системі підготовки ефективного командного складу. Лідерство у військовому середовищі вимагає не лише високого рівня професійної підготовки, а й наявності розвинених особистісних якостей, серед яких рішучість, відповідальність, здатність до прийняття швидких рішень, комунікабельність і вміння впливати на підлеглих. Для виявлення таких характеристик застосовуються різні методи психологічної діагностики: анкетування, тести особистості, проективні методики, а також спостереження та експертна оцінка під час тренувань чи реальних бойових завдань.

Особливої актуальності діагностика набуває в умовах бойових дій, де лідер повинен виявляти емоційну стійкість, вміння зберігати авторитет і мотивацію колективу в стресових ситуаціях.

Ефективними методами діагностики лідерських якостей військовослужбовців є – «оцінка загальної здібності до управлінської діяльності

(Л.Д. Кудряшової)», «Діагностика лідерських здібностей (Є. Жаріков, Є. Крушельницький)», «Діагностика схильності до певного стилю керівництва (Є.І. Ільїна)»

Застосування психодіагностичних методів дає змогу не лише об'єктивно оцінити потенціал військовослужбовця як лідера, а й виявити зони для розвитку, що дозволяє коригувати навчальні програми та методи підготовки.

Також це сприяє підвищенню боєздатності підрозділу, адже сильний лідер – запорука злагоджених і ефективних дій усієї команди. Таким чином, психологічна діагностика є не лише інструментом оцінювання, а й важливою складовою формування професійного військового лідерства.

Шлюсар М.І. (ВІКНУ)

Розвиток стресостійкості курсантів під час навчання в ВВНЗ

У сучасних умовах зростаючих соціальних викликів, нестабільної міжнародної обстановки та посилення вимог до національної безпеки, особливого значення набуває якісна підготовка майбутніх військовослужбовців. Важливим завданням вищих військових навчальних закладів є не лише формування професійних компетентностей, а й забезпечення належного рівня психологічної готовності курсантів до служби в умовах стресу, ризику, високої відповідальності та постійного психоемоційного навантаження. У зв'язку з цим, проблема розвитку стресостійкості курсантів набуває особливої актуальності як у контексті військової підготовки, так і в межах загальнодержавної системи оборони.

Навчання у ВВНЗ вирізняється високою інтенсивністю, чіткою регламентацією часу, наявністю постійного контролю, а також поєднанням теоретичних знань із практичними навичками у складних умовах, наближених до бойових. Молоді люди, які вступають до військових закладів, не завжди готові до таких психологічних навантажень, особливо на початкових етапах служби. У цей період вони часто зіштовхуються зі стресом, тривожністю, емоційним вигоранням, зниженням мотивації, втратою впевненості у собі, що, у свою чергу, може негативно позначатися на успішності навчання, дисципліні та психологічному кліматі в підрозділах.

Стресостійкість – це інтегральна характеристика особистості, яка визначає здатність індивіда ефективно діяти в умовах психоемоційного напруження, не втрачаючи контролю над поведінкою, зберігаючи внутрішню рівновагу, мотивацію та здатність приймати обґрунтовані рішення. Ця якість є особливо значущою для військовослужбовця, адже саме вона визначає його здатність виконувати бойові завдання, діяти у кризових ситуаціях та забезпечувати безпеку як власну, так і підлеглих.

Водночас стресостійкість не є вродженою рисою, вона формується під впливом виховання, досвіду, особистісних рис та умов діяльності. Саме тому розвиток стресостійкості курсантів у процесі їхнього професійного становлення

має бути одним із пріоритетних напрямів психологічного супроводу навчання. Важливу роль тут відіграють тренінги, психокорекційні програми, робота практичного психолога, а також цілеспрямована педагогічна діяльність викладачів та командирів.

Ураховуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що дослідження механізмів розвитку стресостійкості курсантів під час навчання у ВВНЗ є надзвичайно важливим і актуальним. Воно дозволяє не лише краще зрозуміти психологічні особливості майбутніх військовослужбовців, а й сприяти удосконаленню освітнього процесу, впровадженню новітніх психолого-педагогічних технологій та підвищенню ефективності підготовки офіцерського складу.

Ющенко А. (ВІКНУ)

Вплив самооцінки на формування агресивної поведінки курсантів ВВНЗ

Психологічний стан особистості є фундаментальним чинником, що визначає її соціальну поведінку, особливо у контексті професійного становлення. Це твердження набуває особливого значення в умовах навчання у вищих військових навчальних закладах, де особистість курсанта перебуває під впливом багатьох стресогенних чинників, зокрема суворої дисципліни, високих фізичних та емоційних навантажень, обмеженого особистого простору, а також необхідності швидко адаптуватися до жорстких вимог колективного життя.

Агресивна поведінка курсантів є складним психосоціальним явищем, яке проявляється як у прямій, відкритій формі – вербальній чи фізичній – так і у прихованих формах, таких як пасивна агресія, сарказм, емоційна байдужість, демонстративне ігнорування норм поведінки. Однією з причин формування таких форм агресії є порушення особистісного балансу, що часто зумовлюється невідповідністю між реальними можливостями курсанта та його уявленням про себе.

Самооцінка виконує функцію внутрішнього барометра, що визначає рівень впевненості у власних силах. Якщо курсант сприймає себе як менш компетентного, недостатньо авторитетного чи менш фізично підготовленого, ніж його однолітки, то в умовах змагальності й боротьби за лідерство така внутрішня невпевненість може трансформуватися в компенсаторну агресію. У таких випадках агресія слугує засобом самоствердження, намаганням довести собі та іншим свою значущість, маскувати внутрішню вразливість і невпевненість. Водночас і завищена самооцінка, яка не базується на реальних досягненнях, також може сприяти агресивності, оскільки будь-яка критика чи навіть конструктивне зауваження сприймається як загроза для «Я-концепції», викликає емоційну напругу й реакцію опору у формі конфліктної або деструктивної поведінки.

Необхідно враховувати, що агресія у курсантів є не лише наслідком особистісних особливостей, а й результатом соціального середовища, в якому вони перебувають. Зокрема, авторитарний стиль керівництва, жорсткі норми

дисципліни, неформальні субкультурні правила у курсантському середовищі можуть стимулювати агресивну поведінку як допустиму, а іноді й схвалювану. Якщо у такому середовищі самооцінка курсанта зазнає постійного тиску або руйнується через публічні приниження, неуспіхи чи негативне зворотне оцінювання з боку колективу, він починає відчувати себе «неповноцінним» учасником спільноти. У таких випадках психіка запускає захисні механізми, серед яких провідне місце займає агресія як спосіб компенсувати почуття меншовартості або уникнути подальшого приниження.

Психологічні дослідження показують, що курсанти з адекватною самооцінкою, які мають стабільне уявлення про свої сильні й слабкі сторони, демонструють вищу стресостійкість, гнучкість у міжособистісних відносинах, більшу здатність до саморефлексії й критичного мислення, що є суттєвим запобіжником агресивної поведінки. Навпаки, ті, хто характеризується нестабільною, коливною або ситуаційною самооцінкою, частіше зазнають емоційних зривів, проявляють підвищену збудливість, імпульсивність, і, відповідно, схильність до агресивних реакцій. Особливу небезпеку становлять ситуації, коли така нестабільність поєднується з психічним перенавантаженням – наприклад, під час складання іспитів, участі в польових заняттях, чергування, що супроводжуються недосипанням і фізичним виснаженням.

У переважно чоловічих колективах агресивна поведінка нерідко набуває статусу соціально прийнятного способу самовираження. У такому середовищі зниження самооцінки часто сприймається як «слабкість», яку необхідно приховати. Як наслідок, з'являється агресія як спосіб утвердження своєї сили й переваги, часто спрямована не лише на інших курсантів, а й на самих себе, що проявляється у ризикованій поведінці, самоізоляції, схильності до психосоматичних розладів. У цьому контексті стає очевидним, що формування адекватної самооцінки має бути одним із пріоритетних завдань психологічного супроводу курсантів ВВНЗ.

к.філол.н., доц. Янусь Н.В., Шпанчук І.М. (КОГПА, Кременець)

Наскрізні змістовні лінії на уроках англійської мови

Наскрізні змістовні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формувати в учнів цілісне уявлення про суспільство та розвивають здатність застосовувати отримані знання в різних ситуаціях. Вони пронизують усі предмети, включаючи англійську мову, і реалізуються протягом усього періоду навчання.

Особливості реалізації наскрізних змістовних ліній на уроках англійської мови:

- Інтегративний підхід: Об'єднання мовних навичок (читання, письмо, говоріння, аудіювання) із тематикою ліній.

- Практична орієнтованість: Використання тем, що допомагають застосовувати знання англійської у реальних життєвих ситуаціях.

- Розвиток критичного мислення: Включення дискусій, проєктів, творчих завдань на основі наскрізних тем.

- Залучення автентичних матеріалів: Використання текстів, відео та завдань, що мають зв’язок із наскрізними лініями.

Ось чотири ключові наскрізні змістовні лінії, які інтегруються в уроки англійської мови:

Екологічна безпека та сталий розвиток:

Ця лінія спрямована на формування екологічної свідомості та розуміння важливості сталого розвитку.

На уроках англійської це може бути реалізовано через: читання та обговорення текстів про екологічні проблеми (зміна клімату, забруднення, збереження природи); вивчення лексики, пов'язаної з екологією; перегляд відео та презентацій про екологічні ініціативи; участь у проектах, спрямованих на захист довкілля.

Громадянська відповідальність:

Ця лінія спрямована на формування активної громадянської позиції та розуміння прав і обов'язків громадянина.

На уроках англійської це може бути реалізовано через: обговорення питань демократії, прав людини, соціальної справедливості; вивчення біографій відомих громадських діячів; рольові ігри та дебати на соціально важливі теми; аналіз новин та статей з англомовних джерел.

Здоров'я і безпека:

Ця лінія спрямована на формування здорового способу життя та навичок безпечної поведінки.

На уроках англійської це може бути реалізовано через: вивчення лексики, пов'язаної зі здоров'ям, харчуванням, спортом; читання та обговорення текстів про здоровий спосіб життя; перегляд відео та презентацій про безпеку; участь у проектах, спрямованих на популяризацію здорового способу життя.

Підприємливість і фінансова грамотність:

Ця лінія спрямована на формування підприємницьких навичок та розуміння основ фінансової грамотності.

На уроках англійської це може бути реалізовано через: вивчення лексики, пов'язаної з бізнесом, фінансами, підприємництвом; рольові ігри та проекти, пов'язані з бізнесом; аналіз бізнес-кейсів з англомовних джерел; обговорення питань фінансової грамотності.

Інтеграція наскрізних змістовних ліній в уроки англійської мови сприяє не лише розвитку мовних навичок, але й формуванню в учнів важливих життєвих компетентностей.

Ярощук І.М. (ВІКНУ)

Гендерні особливості саморегуляції курсантів ВВНЗ

Саморегуляція є важливою психологічною характеристикою особистості курсанта, яка забезпечує ефективну адаптацію до умов військової служби,

навчання та взаємодії в колективі. У контексті гендерних відмінностей ця якість набуває особливого значення, оскільки чоловіки й жінки виявляють різні стратегії регуляції поведінки, емоцій та мотивації.

Наукові дослідження показують, що чоловіки-курсанти більш схильні до використання зовнішньої саморегуляції через авторитет, дисципліну та систему наказів. Вони частіше орієнтуються на досягнення результату, швидке прийняття рішень і мобілізацію вольових якостей. Натомість жінки-курсантки більше орієнтуються на внутрішні чинники регуляції – саморефлексію, емоційний контроль, усвідомлення власних потреб та переживань.

Важливо зазначити, що жіночі стратегії саморегуляції зазвичай включають глибший аналіз ситуацій, прагнення до гармонізації відносин у колективі, розвиток емпатії. Це сприяє формуванню здорового психологічного клімату, але іноді ускладнює процес швидкої адаптації до жорстко ієрархічної системи військового середовища.

Також відмінності простежуються у рівні стресостійкості та механізмах подолання труднощів. Чоловіки частіше вдаються до раціонального мислення, ігнорування емоцій, а жінки – до пошуку підтримки, вербалізації емоційного стану, що позитивно впливає на емоційну саморегуляцію.

Гендерні особливості саморегуляції необхідно враховувати в процесі психолого-педагогічного супроводу курсантів. Диференційований підхід дозволяє не лише ефективніше формувати навички саморегуляції, а й запобігати психоемоційним зривам, підвищувати рівень психологічної готовності до служби.

Отже, врахування гендерних особливостей є важливою умовою оптимізації освітнього процесу у ВВНЗ. Формування стійкої, адаптивної, саморегульованої особистості курсанта – одне з головних завдань сучасної військової психології, що потребує інтеграції індивідуальних підходів і гендерної чутливості у виховній роботі.

СЕКЦІЯ № 2
ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

к.т.н., с.н.с., Гупало А.Ю. (ДВОН МО України)

Платформи Генеративного ШІ для наукової діяльності оборонного сектору України

Генеративний штучний інтелект (ГШІ) перетворюється на стратегічний інструмент трансформації наукової, освітньої та аналітичної діяльності в оборонному секторі. Провідні держави, включаючи США, Великобританію та держави-члени Альянсу, вже активно впроваджують генеративні платформи на базі великих мовних моделей (LLM), які демонструють здатність до аналізу даних, створення документів і підготовки сценаріїв з високим рівнем точності та швидкості. Цей процес відкриває широкі можливості і для України, зокрема у сфері діяльності вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), НДІ та командно-аналітичних центрів. У дослідженні розглянуто можливості використання сучасних генеративних платформ – Claude, Gemini, ChatGPT, Mistral, LLaMA – для автоматизації створення технічної та наукової документації, аналізу відкритих і класифікованих джерел, моделювання бойових сценаріїв, обґрунтування рішень у сфері оборонного планування. Оцінено потенціал використання таких систем для генерації звітів, створення симуляцій навчальних операцій, формування тез, рефератів, стандартних шаблонів наукових публікацій, а також для допомоги у розробці політик та стратегій безпеки.

Особливу увагу приділено прикладу армії США, де створено спеціалізовану генеративну платформу Ask Sage, що значно спростила роботу аналітиків, штабних офіцерів та дослідників. Встановлено, що використання ГШІ дозволяє суттєво зменшити адміністративне навантаження, підвищити точність інформаційної обробки, стандартизувати управлінську комунікацію, пришвидшити ухвалення рішень у критичних ситуаціях. Аналогічні рішення все активніше використовуються в оборонній промисловості, зокрема при пришвидшенні процедур державних закупівель, технічної експертизи та створення оперативної документації. Разом із тим, впровадження ГШІ пов’язане з низкою ризиків: небезпека алгоритмічної упередженості, непрозорість прийнятих рішень, загроза витоку чутливих даних, ризик генерації некоректного або шкідливого контенту. На основі матеріалів Oxford Internet Institute, парламентських доповідей Великої Британії окреслено виклики етичного регулювання, необхідність аудиту ШІ-систем, розмежування відповідальності між людиною й алгоритмом.

Запропоновано критерії вибору генеративних платформ для ВВНЗ України: технічна сумісність, підтримка української мови, рівень конфіденційності, можливість локального розгортання, наявність відкритого API, а також потенціал для використання в режимах онлайн та офлайн.

Обґрунтовано, що комплексна інтеграція генеративного ШІ сприятиме підвищенню інноваційності, аналітичної спроможності та адаптивності української військово-наукової екосистеми.

к.пед.н., доц. Аврамчук О.Є., Дацько Д.В.
(ЖВІ імені С.П. Корольова)

Оптоволоконні дрони

Оптоволоконні дрони відіграють важливу роль у сучасних військових технологіях України, забезпечуючи ефективне управління та високу стійкість до радіоелектронної боротьби.

Оптоволоконні дрони керуються за допомогою спеціального кабелю, по якому проходить світловий сигнал, що з'єднує безпілотник з оператором. Передача команд управління, відеосигналу та телеметрії здійснюється через цей кабель, що дозволяє уникнути використання радіохвиль. Це фактор додає стійкості зв'язку щодо впливу на нього зовнішніх перешкод.

Завдяки використанню оптоволокна дрони залишаються невразливими до перехоплення радіосигналу та впливу зовнішніх перешкод на нього. Оптоволоконний кабель забезпечує швидку та надійну передачу відео високої чіткості та точне управління без затримок.

Дрони оснащені котушкою з кабелем, довжина якого може сягати 20 км, що дозволяє оператору залишатись на безпечній відстані. Медіаконвертери перетворюють електричні сигнали в оптичні та навпаки, забезпечуючи сумісність дрона з існуючими системами управління.

В Україні оптоволоконні дрони використовуються для розвідки, коригування вогню артилерії, ураження бронетехніки противника, дистанційного мінування та розмінування місцевосці.

Розробкою таких дронів займаються українські компанії, включаючи 3DTech LLC, які постачають їх Збройним Силам України. Попри вищу вартість порівняно з традиційними дронами, оптоволоконні безпілотники виправдовують витрати за рахунок стійкості до засобів РЕБ. Постійні вдосконалення спрямовані на зниження вартості та підвищення їхньої ефективності.

Очевидним є факт постійного вдосконалення матеріальної бази всіх видів озброєння. Не є винятком наразі і оптовоконні дрони та їх використання. Важливим елементом вдосконалення є підхід до вивчення ефективності кабелю – його довжини, легкості, товщини. Наявність оптоволоконного кабелю може видавати позицію дрона, що потребує нових підходів до маскування, але враховуючи довжину та товщину оптоволоконного кабелю виявити позиції пусків цих дронів дуже складно. Очікується розробка легших та довших оптоволоконних кабелів, а також вдосконалення систем перетворення сигналів для покращення загальної ефективності.

Оптоволоконні дрони стали значним досягненням у військових технологіях, оскільки забезпечують надійне управління та захист від

електронного втручання. Вони вже відіграють важливу роль у захисті України, демонструючи високу ефективність у бойових умовах.

к.пед.н., доц. Аврамчук О.Є., Єфремов С.Я.
(ЖВІ імені С.П. Корольова)

Лазерна зброя та системи ППО: фізика світлових та електромагнітних імпульсів

Лазерна зброя є одним із найперспективніших напрямків сучасних оборонних технологій. Її використання в системах протиповітряної оборони (ППО) дозволяє забезпечити швидке виявлення та ураження повітряних цілей, включаючи безпілотники, ракети та літаки. Основою лазерної зброї є фізичні процеси випромінювання та фокусування світлової енергії, що дозволяє передавати велику потужність на далекі відстані з високою точністю. Світлові та електромагнітні імпульси відіграють ключову роль у функціонуванні лазерних систем. Вплив різних середовищ на поширення лазерного випромінювання, ефективність конверсії енергії в теплову та механічну дію, можливості протидії лазерним атакам є актуальними питаннями сучасної військової науки.

Лазерні системи працюють на основі генерації когерентного випромінювання, яке формується за допомогою збудження активного середовища (газового, твердотільного чи волоконного). Основні етапи роботи лазерної зброї включають: генерацію лазерного випромінювання та фокусування променя. Вплив на ціль – лазерне випромінювання викликає термічне, механічне або електромагнітне ураження, що може призвести до знищення або виведення з ладу техніки супротивника. Системи ППО на основі лазерної зброї забезпечують якісне та миттєве ураження цілей без використання боєприпасів, високу точність, мінімізацію витрат, протидію загрозам нового покоління.

Сучасні зразки лазерної зброї, такі як американські системи HEL (High Energy Laser) та ізраїльська Iron Beam, демонструють ефективність у знищенні повітряних цілей на коротких та середніх відстанях. Окрім лазерної зброї, сучасні системи ППО також використовують електромагнітні імпульси (EMI) для ураження та знешкодження сигналів електроніки ворожої техніки. Основні механізми дії EMI включають: інтенсивні короткочасні імпульси високої напруги, які перевантажують електронні системи супротивника, радіочастотне випромінювання для нейтралізації систем зв’язку та наведення, високопотужні мікрохвильові генератори для знищення електронних компонентів ракет та безпілотників. Комбіноване використання лазерної зброї та електромагнітних імпульсів значно підвищує ефективність сучасної ППО, дозволяючи створювати багаторівневі системи захисту від повітряних загроз.

Отже, лазерна зброя та електромагнітні імпульси є важливими складовими сучасної військової техніки, застосування яких у системах ППО дозволяє створювати високоефективні засоби захисту від повітряних атак. Подальший

розвиток лазерних технологій спрямований на підвищення потужності, ефективності та мобільності цих систем.

д.ф. Коваль М.О. (ВІКНУ)
к.пед.н. Кравченко О.І. (ВІКНУ)

Особливості пошуку «блимаючих» відмов сенсорної мережі в умовах завадової обстановки та кібервпливу

В умовах сьогодення, коли триває збройна агресія російської федерації проти України, для того, щоб перемогти противника, дуже важливо забезпечити оперативною інформацію, щодо оточуючої обстановки всім ланкам управління, від окремого військовослужбовця до керівника вищого рівня. Фізичний вплив противника на об'єкти летальною зброєю не полишає спроб завдавати впливати нелетальними засобами – кіберзброєю.

Сучасні сенсорні мережі дають змогу якісно вирішити проблему моніторингу та контролю, що потребують надзвичайно швидкої та достовірної роботи датчиків. Сенсори, що поєднані в подібну мережу, утворюють здатну до самоорганізації систему, яка збирає, опрацьовує та передає далі інформацію.

У зв'язку з цим, актуально є застосування мобільних бездротових сенсорних мереж (СМ), що мають здатність приймати і передавати розвідувальну інформацію про стан супротивника, а також надавати зазначену інформацію певним споживачам, забезпечуючи стійке функціонування гнучких автоматизованих систем управління Збройними Силами України

Сенсорні мережі є ключовими компонентами сучасних кіберфізичних систем, що забезпечують моніторинг та управління в реальному часі. Однак їхня ефективність та надійність значною мірою залежать від здатності виявляти та усувати несправності, які виконуються в процесі експлуатації.

Одним із найбільш складних для діагностики типів несправностей є «блимаючі» відмови, характерна риса яких- нестабільна робота вузлів та періодичні збої при обробці даних.

Умови завадової обстановки, включаючи електромагнітні завади, техногенні впливи та природні фактори, значно ускладнюють процес таких відмов. Додатковий виклик становлять кіберзагрози, які можуть імітувати або посилювати «блимаючі» відмови через атаки на вузли мережі, спотворення даних чи порушення протоколів передачі

При проведені діагностування СМ з «блимаючими» відмовами варто використовувати декілька рівнів. «Блимаюча» відмова – це відмова, яка не виявляється візуально або одним із штатних методів чи засобом діагностики. Проте вказана відмова виявляється під час проведення штатного технічного обслуговування або при використанні спеціальних методів діагностування. На першому рівні виконуються прості діагностичні процедури. Коли з їх допомогою вдається визначити сенсори, які відмовили, то на цьому діагностування буде завершене із найменшими витратами часу. В випадку неоднозначності

визначення сенсорів мережі, що відмовили, необхідно запустити діагностичні методи, які здатні впоратися з складнішими відмовами. В основі такого підходу лежить припущення про те, що елементарніші відмови виникають набагато частіше, ніж складні. Тому не потрібно одразу використовувати потужні діагностичні процедури, що вимагають великих часових витрат.

Таким чином розробка засобів пошуку та діагностики таких несправностей є завданням для підвищення надійності та безпеки СМ, та мають на меті значно зменшити динамічний характер «блимаючих» відмов, адаптуватися до змінного середовища та забезпечити мінімальний вплив на продуктивність системи. Удосконалення методів діагностики дозволяє своєчасно виявити та локалізувати проблеми, забезпечуючи стабільну роботу мережі навіть у складних умовах експлуатації.

к.пед.н., доц. Аврамчук О.Є., Кондратюк І.В., Красовський Я.М.
(ЖВІ імені С.П. Корольова)

Електромагнітне випромінювання та його види

Усі живі організми на Землі залежать від електромагнітного випромінювання Сонця і Землі. Електромагнітне випромінювання (ЕМВ) відноситься до енергії, яка поширюється в просторі у вигляді електромагнітних хвиль. Ці хвилі можуть відрізнятися за частотою та довжиною хвилі, що визначає їх тип. Виділяють 7 основних типів електромагнітного випромінювання: радіохвилі, мікрохвилі, інфрачервоне випромінювання, видиме світло, ультрафіолетове випромінювання, рентгенівське випромінювання, гамма-випромінювання. Кожен тип має різний вплив на живі організми, залежно від кількості енергії, яку вони несуть, і рівня впливу, на організм.

До низькоенергетичного ЕМВ відносяться радіохвилі та мікрохвилі, які мають найбільшу довжину хвилі та найменшу енергію та зазвичай вважаються безпечними при низьких рівнях впливу. Як окремий вид, виділяють інфрачервоне випромінювання, яке при певних умовах може спричинити термічні опіки, пошкодження шкіри.

ЕМВ середньої енергії є видиме світло, а саме - та частина спектру, яка сприймається зоровим відчуттям людини. Цей вид випромінювання відіграє ключову роль у таких процесах, як фотосинтез у рослин і зорове сприйняття людей та тварин.

Ультрафіолетове випромінювання (УФ) має більшу енергію, ніж видиме світло, і його можна класифікувати на УФ-А, УФ-В та УФ-С види. УФ-А має меншу енергію, але все одно проникає в шкіру та може сприяти старінню шкіри та пошкодженню ДНК під час тривалого впливу. УФ-В завдає більшої шкоди, що призводить до сонячних опіків і підвищує ризик раку шкіри через мутації ДНК. УФ-С є найнебезпечнішим, але майже повністю поглинається земною атмосферою, тому рідко досягає поверхні.

ЕМВ високої енергії – це рентгенівські та гамма-промені, що мають надзвичайно коротку довжину хвилі та високу енергію, здатну іонізувати атоми та молекули. Тривалий вплив високого рівня рентгенівського або гамма-випромінювання, може призвести до радіаційного отруєння, що впливає на імунну систему, кістковий мозок та органи.

ЕМВ по-різному впливає на живі організми залежно від його типу та інтенсивності. Низькоенергетичне випромінювання (радіохвилі, видиме світло) зазвичай безпечне при звичайному рівні впливу. Високоенергетичні види випромінювання (ультрафіолетове, рентгенівське, γ-промені) становлять серйозну загрозу для здоров'я.

Коритченко К.В., Касімов А.М., Кіріченко В.Д. (НТУ «ХПІ»)

Розвиток систем перехвату БПЛА пострілом сіткою

Інтенсивний розвиток та масоване застосування ударних безпілотних літальних апаратів (БпЛА) під час російсько-української війни призвело до переважного ураження бронетанкового озброєння та техніки від ударних БпЛА. При цьому, висока ефективність такого засобу ураження досягнуто за рахунок точного наведення ударної частини БпЛА на слабо захищені місця танка, наприклад, верхню та тильну проекції башти та силову установка танка. Тому виникла науково-прикладна задача підвищення захищеності озброєння та техніки від ударних БпЛА. Одним із напрямків вирішення цієї проблеми є оснащення танків системами механічного перехоплення ударних БпЛА. Тому цей напрям дослідження є актуальним. У Військовому інституті танкових військ досліджено механічний перехоплювач ударних дронів на основі пострілу важкою сіткою. Передбачається здійснення пострілу сіткою під час наближення ударного БпЛА до об'єкту, що захищається. Цей захист застосовується як останній бар'єр, коли засоби РЕБ та інші засоби протидії БпЛА не спрацювали. Механічний перехоплювач працює наступним чином. На зустріч БпЛА, що наближається, здійснюється постріл сіткою з противагами. Маса противаг задається таким чином, що вона перевищує масу БпЛА. Сітка захоплює БпЛА. За рахунок маси противаг, що з'єднані з сіткою, здійснюється зупинка та уведення БпЛА від об'єкту, що захищається. Відстань перехвату БпЛА складає від 5 до 10 м, що забезпечує захист від БпЛА легкоброньованих об'єктів. Розкриття сітки відбувається на площі 25 кв.м., що забезпечує сектор захисту у 45 градусів. Передбачається автоматичне спрацювання механічного перехоплювача шляхом виявлення руху БпЛА. Також додається ручне керування перехоплювачем. Механічний перехоплювач може бути розроблений для окопного варіанту захисту, так і для розміщення на броньованих машинах. Вартість такого захисту є в декілька разів меншою, ніж вартість БпЛА. Час вильоту на відстань 5 м – 0,5 мс.

Відпрацьовано систему пострілу важелів з застосуванням патронів калібру 12,7 мм. При цьому, застосовується власно розроблений електро-пневмо ударник

для пуску капсуля-запалювача патрону. Застосування механічного перехоплювача дозволить захистити критичні елементи військової техніки (башту, корпус, двигун, тощо), від ураження БпЛА.

Мартиненко О.В., Пашуба А.С., Гоман А.М. (НТУ «ХПІ»)

Стаціонарні роботизовані системи для захисту рубежів

Дослідження пов'язані із визначенням або уточненням ролі і місця роботизованих систем (РС) у локальних війнах і збройних конфліктах є надзвичайно актуальними в сучасному світі. Їх актуальність обумовлюється рядом вагомих причин, а саме:

- розширення використання РС. За останні десятиліття спостерігається стрімкий розвиток роботизованих та автономних систем для військових цілей. Ці системи включають в себе дрони, бойові роботи, безпілотні транспортні засоби тощо. Вони стають дедалі більш доступними для різних військових формувань та навіть недержавних акторів, що значно збільшує їхню роль у сучасних військових конфліктах;

- зміна обличчя війни. Роботизовані системи змінюють спосіб ведення війни. Вони дозволяють військам здійснювати удари з великою точністю, знижуючи при цьому ризик для життя військових. Також, вони можуть бути використані для збору інформації та розвідки, що важливо для прийняття важливих стратегічних рішень;

- гуманітарні аспекти. Використання РС у військових конфліктах піднімає питання гуманітарних наслідків. Зростає ризик нанесення шкоди цивільному населенню та об'єктам громадської інфраструктури через використання безпілотників та інших РС;

- підвищення безпеки військових. За допомогою РС можна зменшити ризик для військових, особливо в умовах локальних війн і конфліктів, де доступ до медичної допомоги та інших ресурсів може бути обмеженим;

- геополітичні наслідки. Конфлікти і змагання за контроль над РС стратегічного значення можуть мати вагомі геополітичні наслідки. Розвиток цієї технології може вплинути на баланс сил у світі та вплинути на міжнародні відносини між країнами в цілому.

З урахуванням цих аспектів, тема ролі і місця РС у локальних війнах і збройних конфліктах сучасності є достатньо важливою для дослідження і обговорення, оскільки вона відображає сучасні тенденції у військовій сфері та має вагомий вплив на міжнародну безпеку і стабільність. У сучасних локальних війнах і збройних конфліктах РС відіграють усе більш важливу роль і мають велике значення для військових операцій.

к.т.н., с.н.с. Охрамович М.М. (ВІКНУ)
Карпенко А.О. (ВІКНУ)

Методи управління станом захищеності інформаційних ресурсів в умовах впливу кібератак на військових об'єктах та об'єктах критичної інфраструктури держави

У сучасних умовах зростаючої кіберзагрози, особливе значення набуває захист інформаційних ресурсів на військових об'єктах та об'єктах критичної інфраструктури держави. З огляду на високий рівень технологічної взаємозалежності та гібридні форми ведення війни, кібератаки стали потужним інструментом ураження як військових систем, так і цивільних об'єктів, що забезпечують функціонування держави.

Методи управління станом захищеності поділяються на організаційні, технічні та правові. Організаційні методи включають створення спеціалізованих кіберпідрозділів, проведення аудитів інформаційної безпеки, впровадження політик доступу до даних, резервне копіювання та розробку планів реагування на інциденти. Надзвичайно важливо забезпечити регулярне навчання персоналу з питань кібергігієни, адже людський фактор залишається однією з головних причин порушення захисту.

До технічних методів належать використання міжмережевих екранів, систем виявлення вторгнень (IDS/IPS), шифрування даних, багатофакторна автентифікація, а також впровадження сегментації мережі для обмеження поширення шкідливого програмного забезпечення. Активно застосовуються засоби моніторингу трафіку, штучного інтелекту та машинного навчання для виявлення аномальної поведінки у мережі.

Правові методи охоплюють розробку законодавчої бази у сфері кібербезпеки, регламентування процедур захисту критичних систем та обов'язкову сертифікацію технічних засобів. Держава має координувати зусилля через національні центри реагування на кіберінциденти (CERT), а також співпрацювати з міжнародними партнерами.

В умовах постійного кібертиску, ефективне управління станом захищеності потребує інтегрованого підходу, коли поєднуються всі вищезгадані методи в єдину систему захисту. Лише так можливо забезпечити стійкість інформаційних ресурсів та зберегти національну безпеку в умовах сучасних гібридних загроз.

Пупяліс Б.Є., Поліщук І.О.
к.пед.н., доц. Аврамчук О.Є. (ЖВІ імені С.П. Корольова)

Використання електродвигунів у дронах та БПЛА

Використання дронів та безпілотних літальних апаратів у військовій сфері відкриває широкі можливості для здійснення розвідки, спостереження,

коригування вогню, доставки боєприпасів, а найголовніше – це збереження життя військовослужбовців. Ключовий компонент дрона – це електродвигун, який перетворює електричну енергію в механічну (обертальний рух). Завдяки електродвигуну обертаються пропелери, що створюють умови зміни величини підйомної сили і надають змогу цьому пристрою літати, зависати в повітрі або рухатися в різних напрямках.

Принцип роботи електродвигуна базується на явищах електромагнітної індукції та взаємодії магнітного поля з електричним струмом. За законами Ленца і Фарадея при зміні магнітного поля навколо провідника в ньому індукується електрорушійна сила, що викликає електричний струм. Під дією сили Ампера ротор електродвигуна починає обертатися всередині статора, що, в свою чергу, створює обертове магнітне поле.

Одна з головних переваг електродвигунів БПЛА у військовій сфері – це їх низький рівень шуму, що дозволяє виконувати завдання приховано, зменшуючи ризик бути поміченим. Це дуже важливо під час нічних операцій або дій у тилу ворога. Крім того електродвигун має менше рухомих частин, що знижує ймовірність механічних пошкоджень, підвищує надійність апаратів і дозволяє експлуатацію у складні погодні умови.

Отже, використання електродвигунів у дронах та безпілотних літальних апаратах є прикладом практичного застосування фундаментальних законів фізики. Робота базується на силі Ампера, яка виникає вніслідок взаємодії електричного струму з магнітним полем, та реалізується завдяки створенню обертового моменту. Точне регулювання струму дозволяє змінювати швидкість обертання гвинтів, а отже – координувати рух пташки в просторі. Електродвигун є прикладом ефективного застосування фізичних принципів для створення складних і високотехнологічних систем та технологій для розвідки, спостереження, коригування вогню, доставки боєприпасів, збереження життя військовослужбовців та знищення сил противника.

д.т.н., проф. Глухов С.І. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Сторубльов О.І., Бабій О.С. (ВІКНУ)

Спосіб усунення надлишковості інтегральних інформаційних моделей радіолокаційних спостережень за умов наявності повітряних об’єктів із певними характеристиками

З метою ефективного виявлення повітряних об’єктів, що рухаються, за умов сильної зашумленості спостережень виникає необхідність усунення надлишковості насиченості зображень повітряної обстановки. Використання психофізіологічних здібностей людини, використання її когнітивних можливостей по виявленню повітряних об’єктів, що рухаються, за умов сильної зашумленості спостережень вимагає певної обробки інформації перед пред’явленням картинних зображень в прискореному режимі. Адаптація інтегральної інформаційної моделі повітряної обстановки до когнітивних

можливостей людини-оператора можлива виключно відповідно до психофізіологічних здібностей тієї чи іншої людини.

З огляду на те, що око людини-оператора виявляє закономірності пересування (зміщення) у прискореному циклічному послідовному відтворенні відміток певної кількості оглядів, виникає завдання такої обробки спостережень (зображень), щоб фіксувати виключно тільки факт зміщення (пересування) тієї самої відмітки від огляду до огляду. Отже, саме так виявлятимуться відмітки, які пересуваються від огляду до огляду по кривій того чи іншого порядку, в такий спосіб виявляється траєкторія повітряного об'єкту, що рухається, за умов зашумленості.

Суть даного способу усунення надлишковості насиченості зображень повітряної обстановки полягає в формуванні картинного точкового спостереження, де корисні сигнали, шуми та перешкодові сигнали перетворюються в точкові відмітки, що сприятиме підвищенню ефективності когнітивних здібностей людини-оператора. Таке завдання можна реалізувати в окремому пристрої обробки сигналів перед формуванням певного картинного точкового спостереження (зображення). Це стосується, насамперед, у визначенні одного сигналу з декількох сигналів, які можуть відповідати тому самому повітряному об'єкту. Окрім того, треба врахувати той факт, що повітряні об'єкти можуть рухатись із різною швидкістю та є ризик переплутати сигнали від різних об'єктів.

Отже, вищевказана попередня обробка сигналів перед формуванням певного картинного точкового зображення забезпечує усунення надлишковості насиченості таких зображень, що сприятиме підвищенню ефективності роботи людини-оператора щодо виявлення повітряних об'єктів за умов сильної зашумленості спостережень.

к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ)

Створення баз знань експертних систем для штучного інтелекту

Використання систем штучного інтелекту (далі – ШІ) для підготовки військових фахівців має високий потенціал і передбачає виважене, відповідальне та етичне ставлення до їх використання слухачами, курсантами, науково-педагогічними (науковими) працівниками тощо.

Поступово набувають популярності системи генеративного ШІ (generative artificial intelligence, generative AI, GenAI - англ.) – останнього покоління систем ШІ. Особливістю систем цього покоління ШІ є здатність не тільки розпізнавати дані, а створювати на основі вивчення взірця та виявлення його основних аспектів нові дані з подібними характеристиками, генерувати тексти, зображення, аудіо та відео.

В дослідженнях зі ШІ існує самостійний напрямок, що отримав назву експертні системи (далі – ЕС). ЕС є різновидом систем ШІ. Мета досліджень в ЕС полягає в розробці програм, які при вирішенні завдань, важких для людини,

отримують результати, що не поступаються за якістю та ефективності рішенням, одержуваним експертом-людиною. Основний напрямок новітніх розробок спрямований на автоматичне накопичення і формування бази знань в ЕС. Найчастіше ЕС вирішують завдання, які важко формалізувати, чи завдання, які не мають алгоритмічного рішення.

В цей час ЕС знайшли застосування у різноманітних предметних галузях - обчислювальна техніка, математика, управління, електроніка, юриспруденція тощо. Перспективним напрямом є їх використання у військової справі. Поширеним стало використання експертних систем, наприклад, при діагностуванні. Така система співставляє певні необхідні характеристики об'єкта з деяким класом заданих характеристик і, таким чином, приймає рішення про справність або ж несправність цього об'єкта. Тобто якщо під час співставлення будуть спостерігатися відхилення від норми, за певними встановленими правилами, буде прийматися рішення про несправність.

ЕС стають надзвичайно популярними на ринку програмного забезпечення, адже дають змогу полегшити прийняття рішень у різноманітних напрямках при вирішенні трудомістких задач. Вони можуть також допомагати слухачам та курсантам знайти шлях до прийняття правильного рішення.

ЕС являє собою складний програмний комплекс, що акумулює знання спеціалістів у певній предметній області та включає до себе два компоненти: базу знань і програмний інструмент доступу і обробки знань, що складається з механізмів виводу рішень, набуття знань, пояснення отриманих результатів і інтелектуального інтерфейсу. Центральним компонентом експертної системи є саме база знань.

Слід розуміти, що знання відрізняються від даних. Під даними розуміють окремі факти, що характеризують об'єкти, процеси, явища предметної області, а також їх властивості. А знання є законами або ж принципами предметної області, вони отримані у результаті практичної діяльності і професійного досвіду. Таким чином знання основані на даних. База знань в ЕС призначена для збереження довгострокових даних, що описують область, яка розглядається, і правил, що описують перетворення даних цієї системи. Головним в ЕС є механізм, що здійснює пошук у базі знань, за певними правилами, для отримання рішення.

Можливо виділити три основні стратегії проведення стадії отримання знань при розробці ЕС. Під час формування поля знань ключовим питанням є сам процес їх отримання. Термін «отримання» пояснюється або ж дуже широко і тоді він включає весь процес передачі знань від експерта у базу знань, або ж як автоматизований процес побудови бази знань шляхом діалогу експерта і спеціальної програми. Таким чином, база знань є ядром ЕС, сукупністю знань предметної області, що записана на машинному носії у формі, що зрозуміла як експерту, так і користувачу. У процесі роботи з ЕС користувач має можливість поповнювати базу даних і базу знань, таким чином «навчати» систему. ЕС під час роботи використовує ту базу знань, яка закладена в неї при розробці та поповнюється в процесі експлуатації. Це знання та досвід людей, які є фахівцями у конкретній галузі.

У теперішній час у сфері баз знань інтелектуальних систем уже є суттєвий теоретичний базис, існує достатньо широкий спектр відповідних методів і технологій розробки. Багато з них підтримані адекватним програмним інструментарієм.

На міжнародній виставці освітніх технологій Bett UK 2024 українською стороною було представлено 8 стартапів EdTech, спрямованих на освітню галузь, а саме:

- Amperia – виробництво навчального обладнання, програмного забезпечення та інтерактивних підручників;
- BUKI School – продукт вітчизняної компанії BUKI, що пропонує доступ на міжнародний ринок EdTech для пошуку репетиторів;
- GIOS – інтерактивна платформа ШІ для вивчення математики;
- Nanit Robot – рішення EdTech для розвитку творчості та інженерних навичок;
- Headway – компанія EdTech, яка створює продукти мікронавчання і входить до списку GSV 150 найвпливовіших світових компаній у трансформації цифрового навчання та навичок;
- CASES – соціальна мережа та платформа EdTech для креативних індустрій;
- Elai.io – платформа, інструменти якої засобами систем ШІ дозволяють створювати тексти у відео;
- Sensorama – компанія, що спеціалізується на навчанні VR. У 2023 році вона увійшла до п'ятірки найкращих компаній AR/VR у світі.

Отже, системи ШІ, зокрема ЕС, пропонують можливості краще адаптувати освіту до індивідуальних потреб тих, хто навчається, підтримувати педагогів, автоматизувати адміністративне управління освітнім процесом тощо.

СЕКЦІЯ № 3
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

д.ю.н., проф. Апаров А.М. (ВІКНУ)

Основні напрямки вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності служби військового капеланства в Збройних Силах України

Узагальнений правовий аналіз нормативно правових актів про правовий статус Служби військового капеланства в Збройних Силах України, вказує на необхідність зміни існуючих підходів до організації та діяльності служби військового капеланства в цілому, а також на вдосконалення системних підходів до реалізації норм законодавства про Службу військового капеланства в Збройних Силах України та розробки нових проєктів нормативно-правових актів для забезпечення сучасних викликів та потреб військових капеланів в умовах військового стану в Україні.

Проблемним питанням правового характеру на сьогодні, є визначення меж правосуб'єктності Служби військового капеланства в Збройних Силах України та механізмів її ефективної реалізації.

Необхідно на законодавчому рівні закріпити особливий статус військових капеланів, які в силу специфіки своєї діяльності, мають два рівноважливі центри управління. Перший духовний центр – це власна Церква, служителями якої вони є, а другим військовим центром є власне Служба військового капеланства Збройних Сил України де вони перебувають на посаді та здійснюють своє капеланське служіння.

Необхідними питаннями в правовій площині, що вже назріли і підлягають негайному вирішенню є:

- закріплення в ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили України», Служби військового капеланства як обов'язкового окремого елементу структури Збройних Сил України;

- визначення та забезпечення правових гарантій проходження військової служби військовими капеланами з чіткими механізмами реалізації законодавчо закріплених для капеланів прав та обов'язків. Встановити, що факт відкликання мандату на здійснення військової капеланської діяльності є підставою для звільнення з військової служби в період воєнного стану для військового капелана;

- негайне прийняття положення про порядок проходження служби військовими капеланами як спеціального нормативного акту у цій сфері (ст. 9 Закону України «Про Службу військового капеланства»). Уповноваженою особою затверджувати такі положення є Президент України, відповідно до пп. 4, п. 2, ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»;

- вирішення питання реєстрації актів нормативного характеру СВК ЗСУ, які стосуються прав та обов'язків людини та громадянина;

- нормативне внесення змін до штатних розписів ЗСУ, з метою введення штатних посад капеланів в підрозділах де вони відсутні, а також унормування правового статусу помічників військових капеланів на законодавчому рівні;

- закріплення на нормативному рівні джерел та обсягів фінансування потреб СВК ЗСУ в матеріально-технічному забезпеченні та транспорті, а також перегляд нормативних підходів до питання володіння зброєю, удосконалення норм щодо використання богослужбового одягу, конкретизація правового статусу духовних центрів військових підрозділів;

Вирішення зазначених вище питань, дозволить забезпечити належне виконання Службою військового капеланства Збройних Сил України своїх завдань, та збільшить мотивацію священнослужителів на зайняття вакантних посад військових капеланів у військових підрозділах.

Бевза Ю.С. (ВІКНУ)

Приватні військові компанії: питання актуальності та законності використання

Зважаючи на досить важку, кровопролитну російсько-українську війну, що призводить до високого рівня виснаження українських військ та дефіциту людського ресурсу питання приватних військових компаній (далі – ПВК) набуває особливої актуальності. Адже ми можемо бачити як досить активно ворог використовує даний ресурс, щоб зменшити соціальну напругу серед свого населення. Відсутність чіткого правового регулювання на національному та міжнародному рівнях створюють як ризики так і можливості для використання даних сил в свою перевагу. Зважаючи на це дослідження правового статусу ПВК є досить важливим питанням, що може стати одним з складових нашої перемоги.

Наразі міжнародне право не має універсального визначення щодо приватних військових компаній, що ускладнює для нас їх розуміння з точки зору права. Фактично ПВК діють як найманці, що не мають права на статус комбатанта чи військовополоненого згідно з 47 статтею Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 року Але разом з тим, фактично найманці, що зараз воюють проти України можуть бути притягнені до відповідальності лише з точки зору національного законодавства. Тобто необхідне розроблення міжнародно-правових норм, які б визначали правовий статус конкретно ПВК, їхні права, механізми контролю за ними та відповідальність.

З точки зору українського законодавства питання правового статусу ПВК є надважливим через те, що російська агресія досить сильно виснажує наш людський ресурс. Однак Конституція України статтею 17 забороняє створення та функціонування будь-яких збройних формувань не передбачених законом. Але тих умовах, які склались зараз є необхідність залучення додаткових сил, що могли б сприяти нашій національній та державній безпеці. У 2024 році в Україні

обговорювалась можливість врегулювання діяльності ПВК та було створено відповідний законопроект №11214, який дав би змогу українським оборонним компаніям надавати послуги за межами України, що дозволило б надавати спеціалізовані послуги з розвідки, навчання та охорони. Відповідно, це б могло стимулювати громадян держав, де діють такі підрозділи долучатись на законних підставах до підрозділів ЗСУ для оборони України.

Отже використання вітчизняних ПВК в такому плані могли б стати ефективним варіантом для залучення людського ресурсу в межах міжнародного та національного права. Тож зараз є надважливим консолідувати зусилля для розроблення нормативно-правового акту, що регулював би діяльність таких сил. Це дозволило б не тільки залучити необхідну кількість ресурсу для протистояння та сприяння обороноздатності України, а й забезпечило механізми контролю та забезпечення законності їх використання.

к.ю.н., доц. Бериславська О.М. (ВІКНУ)

Використання документальних фільмів та інших медіапродуктів в якості доказової бази скоєння воєнних злочинів рф в Україні

У сучасному світі використання інформаційних технологій та доступність різних медіа є звичайним атрибутом реальності і характеризується наявністю безлічі різних джерел інформації, що мають значний вплив на світогляд людей, їх цінності, переконання та поведінку, а в умовах правового режиму воєнного стану медіапростір є сучасним театром війни, зокрема у розумінні ведення інформаційно-психологічних операцій та досягнення у зв'язку з цим військової переваги над супротивником.

Крім цього медіапростір дозволяє в режимі реального часу бачити обставини і факти скоєння воєнних злочинів (станом на 16.04.2025 за інформацією Офісу Генерального Прокурора зареєстровано злочинів агресії та воєнних злочинів – 164104; злочинів проти національної безпеки – 21730).

В Україні, окрім правоохоронних органів, злочини фіксують журналісти та медіа. ЗМІ, соціальні медіа, правозахисники та пересічні громадяни відіграють важливу роль у зборі, збереженні та перевірці інформації з відкритих джерел про воєнні злочини.

Прикладами практичного використання документальних фільмів та інших медіапродуктів як в умовах правового режиму воєнного стану, так і під час постконфліктного врегулювання, зокрема в правоохоронній діяльності, є документування злочинів, пошук свідків, пошук зниклих безвісти, OSINT розслідування тощо.

Сьогодні, створюючи документальне кіно, авторські інтерв'ю, проєкти-розслідування та інші медіапродукти, режисери (в тому числі представники ТРО Медіа) використовують зйомки за допомогою дронів, відео з нагрудних камер бійців і це дозволяє говорити не лише про спосіб збору електронних доказів, а і в цілому про міжнародну адвокацію – як спосіб розказати світу правду про війну

в Україні. Серед таких документальних фільмів: «20 днів у Маріуполі», «Довга доба», «Рік», «Маленькі люди, які розв'язали велику війну» та інші. Проєкти з документування: «Російські воєнні злочинці» – спільний проєкт Слідство Інфо та Антикорупційного штабу; Civilian Harm in Ukraine (Bellingcat), The Reckoning Project та інші.

Документальні хроніки, інтерв'ю, спостереження або специфічні розслідування є лише окремими формами з багатьох можливих форм документування злочинів. Докази мають бути належними і допустимими, аби мати доказову силу у суді. З цією метою окремого дослідження потребує Конвенція про кіберзлочинність як основний міжнародно-правовий стандарт щодо кіберзлочинності та електронних доказів. Зокрема стаття 32 визначає можливість використання розвідувальних даних з відкритих джерел та інформації з іноземних джерел у кримінальних провадженнях, що наголошує на важливості вивчення процедурних і процесуальних питань застосування електронних доказів.

Луняченко Максим (ВІКНУ)

Військові суди як виклик сьогодення в умовах збройної агресії проти України

Забезпечення ефективної правової захищеності військовослужбовців стає одним із ключових елементів обороноздатності держави. Людський фактор, зокрема правовий захист військовослужбовців, є вирішальним у забезпеченні не лише моральної підтримки військових, але й у підвищенні боєздатності українських військових формувань. Однак, на сьогоднішній день правове регулювання цього аспекту є недостатнім, неузгодженим і фрагментарним. У цьому контексті, питання створення військових судів як окремого елементу судової системи України набуває надзвичайної актуальності.

Забезпечення ефективного правового захисту військовослужбовців є необхідною умовою для підвищення престижу військової служби та зміцнення національної безпеки. На сьогодні судова система України не здатна в повному обсязі забезпечити права та інтереси військових через відсутність військових судів, що значною мірою ускладнює вирішення проблем, пов'язаних із порушенням їх прав. Відсутність чітко визначеного механізму захисту прав військовослужбовців призводить до їх недостатнього правового забезпечення та низької ефективності механізмів притягнення до відповідальності за порушення військової дисципліни.

Створення військових судів у системі судової влади України забезпечить належний рівень правового захисту військовослужбовців, оскільки військовий суд має специфічну юрисдикцію, що дозволяє ефективно розглядати справи, пов'язані з виконанням військових обов'язків, та порушенням військової дисципліни. Це також дозволить забезпечити більш оперативний та кваліфікований розгляд справ, без зайвого навантаження на суди загальної юрисдикції.

Створення військових судів є необхідною умовою для забезпечення ефективного захисту прав військовослужбовців в умовах збройної агресії. Ураховуючи специфіку військової служби та особливості війни, такі суди зможуть ефективно виконувати свої функції, гарантувати правосуддя і підтримувати моральний клімат у збройних силах. Крім того, це дасть змогу зміцнити національну безпеку та обороноздатність України, що є важливим фактором у боротьбі проти зовнішньої агресії.

Ноготков Артур (ВІКНУ)

Військовий омбудсмен як інструмент демократичного нагляду в умовах правового режиму воєнного стану

У зв'язку з тривалим воєнним станом особливої актуальності набуває питання забезпечення правового статусу військовослужбовців. В умовах підвищеного навантаження на армію виникає об'єктивна потреба в ефективному демократичному контролі над сектором безпеки та оборони. Такий контроль має гарантувати дотримання прав і свобод військових, що, з одного боку, служать державі в умовах високого ризику, а з іншого – залишаються громадянами, які потребують правового захисту. Одним із механізмів такого контролю має стати інститут військового омбудсмена, який наразі перебуває на етапі законодавчого оформлення.

Військовий омбудсмен – це незалежна інституція, покликана здійснювати нагляд за дотриманням прав і законних інтересів військовослужбовців, резервістів, ветеранів та членів їхніх сімей. На відміну від Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, омбудсмен у військовій сфері буде спеціалізованим органом, зорієнтованим на питання військової служби, юстиції та правових гарантій для військових. Його створення відповідає стандартам цивільного контролю, що діють у країнах ЄС та НАТО, і є частиною ширшої реформи сектору безпеки в Україні.

За інформацією Уповноваженої Президента з питань захисту прав військовослужбовців Ольги Решетилової, розробляється законопроєкт, що передбачає створення військового омбудсмена з повноваженнями здійснювати цивільний нагляд над Збройними Силами України, Національною гвардією, Державною прикордонною службою та іншими складовими оборонного сектору. До функцій новоствореної інституції входитимуть моніторинг порушень прав, координація дій державних органів, підготовка аналітичних звітів і рекомендацій Президенту України, а також опрацювання скарг від військовослужбовців та їхніх родин. Це дозволить не лише оперативно реагувати на конкретні випадки порушень, а й виявляти глибинні, системні проблеми правового забезпечення військової служби.

Створення військового омбудсмена є важливим етапом у розвитку військового права в Україні. Така інституція сприятиме підвищенню правової культури в Збройних силах, зниженню рівня правопорушень у військовому

середовищі, посиленню суспільної довіри до армії, а також впровадженню європейських стандартів демократичного нагляду. Це стане необхідною відповіддю на сучасні виклики, пов'язані з війною, та важливим кроком у напрямку євроатлантичної інтеграції України.

к.ю.н., п.д. Опанасенко О.О., Горбачук О.П. (ВІКНУ)

Підвищення ефективності адміністративно-правового режиму обліку військового нерухомого майна в Україні

Правовий режим військового нерухомого майна України регламентується за допомогою системи нормативно-правових актів, серед яких особливе місце посідає адміністративне законодавство. Зважаючи на це, можна стверджувати, що стан адміністративно-правового регулювання режиму військового нерухомого майна безпосередньо впливає на ефективність матеріально - технічного забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань, що, у свою чергу, відображає їх стан бойової готовності та можливості протистояти різним загрозам національної безпеки нашої держави.

У зв'язку з цим, визначення сучасного стану адміністративно -правового забезпечення режиму військового нерухомого майна в Україні дозволить виявити основні його недоліки та розробити рекомендації щодо їх усунення та сприятиме удосконаленню в цілому.

Правове регулювання суспільних правовідносин є неодмінним атрибутом віднесення останніх в статус правових. Тому не викликає сумніву той факт, що стан правового регулювання будь-яких суспільних правовідносин є визначальною умовою їх ефективності. У зв'язку з цим, науковці-правознавці постійно працюють над удосконаленням законодавства України, приведенням його у відповідність до європейських стандартів. Не становить винятку і сфера правового режиму військового нерухомого майна як однієї з пріоритетних на сьогодні галузей державного управління.

У науковій літературі значна увага приділяється дослідженню юридичної природи та особливостей адміністративно-правового забезпечення в різних сферах суспільних правовідносин. Так, Т. О. Коломоєць зазначає, що в основу адміністративно-правового забезпечення покладено вплив на суспільні відносини комплексу юридичних засобів адміністративно-правового характеру.

Специфіка адміністративно-правового режиму виражається в особливих методах, формах та засобах впливу на суспільні правовідносини, що застосовуються публічно-владними суб'єктами з метою їх упорядкування. При цьому до особливостей досліджуваного виду правового забезпечення слід також віднести те, що він спрямований на упорядкування правовідносин, що виникають у сфері державного управління, тобто саме ці правовідносини складають предмет адміністративно-правового регулювання за участю різних суб'єктів. Однак найбільш значимою специфікою адміністративно -правового

режиму, що вирізняє його з-поміж інших видів правових режимів, є метод, за допомогою якого здійснюється його забезпечення.

Отже, особливе співвідношення правових засобів і визначає специфіку методів адміністративно-правового режиму. У такому співвідношенні пріоритетне значення посідають, як правило, імперативні методи - заборони, імперативні приписи, накази.

к.ю.н., с.н.с., Пасіка С.П., Скиба О.С. (ВІКНУ)

Деякі питання правового регулювання індексації грошового забезпечення курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти

Індексація грошового забезпечення, як складова грошового забезпечення військовослужбовців, є однією з основних державних гарантій щодо оплати їх праці, а отже підлягає обов'язковому нарахуванню і виплаті. Виплата індексації грошового забезпечення здійснюється за місцем перебування військовослужбовців і обмежене фінансування жодним чином не впливає на право військовослужбовців отримати індексацію грошового забезпечення.

Спеціальним законом, який визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

При цьому, пріоритетними є норми спеціального законодавства, а норми трудового законодавства підлягають застосуванню лише у випадках, якщо спеціальними нормами не врегульовано спірних відносин, та коли про можливість такого застосування прямо зазначено у спеціальному законі.

Проблема нарахування індексації курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти є складною і потребує всебічного аналізу.

Індексація грошового забезпечення курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти здійснюється відповідно до Бюджетного Кодексу України, Закону України «Про індексацію грошових доходів населення», Порядку проведення індексації грошових доходів населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1078 зі змінами (далі – Порядок 1078), Постанови Кабінету Міністрів України від 9.12.2015 року № 1013 «Про упорядкування структури заробітної плати, особливості проведення індексації та внесення змін до деяких нормативно-правових актів», роз'яснень Міністерства соціальної політики від 04.07.2017 року № 220/5140, рішення Міністра оборони України від 31.12.2015 року № 248/3/9/1/1150, розпоряджень директора Департаменту

фінансів Міністерства оборони України від 21 листопада 2018 року № 248/7939, вказівок директора Департаменту фінансів Міністерства оборони України від 04 січня 2016 року № 248/3/9/1/2 та 10 лютого 2016 року № 248/3/9/1/108.

Відповідно до п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30 серпня 2017 р. № 704 установлено, що розміри посадових окладів, окладів за військовими (спеціальними) званнями військовослужбовців, осіб рядового та начальницького складу та деяких інших осіб розраховуються виходячи з розміру 1762 гривні та визначаються шляхом множення на відповідний тарифний коефіцієнт згідно з додатками 1, 12, 13 і 14 (в редакції Постанови КМ № 481 від 12.05.2023).

Відповідно до Додатку 13 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 затверджено схему тарифних коефіцієнтів за посадами курсантів військових навчальних закладів, навчальних закладів Міністерства інфраструктури, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державної кримінально-виконавчої служби, Державної фіскальної служби, ліцеїстів військових ліцеїв, ліцеїв цивільного захисту та ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, яка визначає, що тарифний коефіцієнт для курсантів з числа осіб, які не перебували на військовій службі перед зарахуванням на навчання становить - 0,35.

Таким чином, посадові оклади курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти за розрядами тарифної сітки визначаються шляхом множення розміру 1762 гривні на відповідний тарифний коефіцієнт.

Відповідно до абзацу 5 пункту 4 Порядку № 1078, сума можливої індексації грошового забезпечення розраховується як результат множення грошового доходу, що підлягає індексації, на величину приросту індексу споживчих цін, поділений на 100 відсотків.

Враховуючи правовий статус курсантів, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» - це особи, які в установленому порядку зараховані до вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, військового інституту як підрозділу закладу вищої освіти і навчаються з метою здобуття вищої освіти за певним ступенем та яким присвоєно військове звання рядового, сержантського і старшинського складу або спеціальне звання рядового, молодшого начальницького складу або таке звання вони мали під час вступу на навчання та особливості регулювання виплати курсантам грошового забезпечення - нарахування індексації грошового забезпечення має враховувати їх правовий статус не лише як військовослужбовців, але й осіб, що навчаються.

д.ю.н. проф. Пєтков С.В. (ВІКНУ)

Конституційний поділ протиправних діянь на три види

Поділ юридичної відповідальності за вчинення особою протиправних діянь наведено в Конституції України дає п. 22 ст. 92, та надані чіткі дефініції, які дозволяють здійснити видове розмежування протиправних діянь: по-перше це злочин; по-друге – адміністративне правопорушення; по-третє – дисциплінарне правопорушення. І, відповідно, всі інші терміни: «кримінальне правопорушення», «дисциплінарний проступок», «кримінальне правопорушення» тощо є такими що не відповідають конституційним засадам. Законодавець уникнув використовувати термін «проступок», через низку об'єктивних причин, хоча на рівні теорії видовий поділ правопорушення за ступенем суспільної небезпеки на злочин і проступок є аксіоматичним. А отже в законодавстві про юридичну відповідальність слід провести ретельну ревізію для заміни термінів, що опинились в ньому через нерозважливість, неуважність і некомпетентність законотворців.

Наступне спостереження стосується використання термінів «кримінальна відповідальність», «адміністративна відповідальність», «дисциплінарна відповідальність» також відноситься більше до теоретизування і сленгової звички, аніж до принципів правової визначеності та правової доцільності. Виходячи з конституційної норми, говорячи про різновиди юридичної відповідальності, доречним є використання термінів «відповідальність за злочин», «відповідальність за адміністративне правопорушення», «відповідальність за дисциплінарне правопорушення». При цьому в цій конструкції не доречно застосовувати словосполучник «вчинення», позаяк це дієслово ніяким чином не надає додаткового навантаження самодостатнім дієсловам «злочин», «адміністративне правопорушення», «дисциплінарне правопорушення».

Конституційний поділ протиправних діянь на три види може зазнавати критики з боку вчених-юристів, однак він має біти основоположним для вибудовування системи юридичної відповідальності. А отже маємо надати науково-обґрунтовані пропозиції для здійснення такого поділу. Основоположними вихідними критеріями є конституційні визначення. Також відповідно до викладених постулат норми деліктного законодавства України вимагають подальшого вдосконалення в рамках людиноцентристського підходу, що орієнтує на зниження рівня криміналізації законодавства. Таким чином вбачається, що суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила небезпечне протиправне діяння та відповідно до Кримінального кодексу України може нести покарання. А суб'єктом дисциплінарного правопорушення є фізична особа, яка вчинила шкідливе протиправне діяння, на яку відповідно до законодавства накладається стягнення. Водночас, суб'єктом адміністративного правопорушення є службова особа, яка з метою одержання будь-якої

неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використовує владу чи службове становище всупереч інтересам служби.

доктор філософії Севост'яненко Д.О. (ВІКНУ)

Деякі питання приєдання до договору про торгівлю зброєю

23 вересня 2014 року Українською Стороною підписано Договір про торгівлю зброєю. Частина друга статті 21 згаданого Договору передбачає необхідність його ратифікації, затвердження або прийняття державою, що таку угоду підписала. Водночас пункт «в» частини другої статті 9 Закону України «Про міжнародні договори України» встановлює необхідність надання згоди на обов'язковість міжнародного договору саме у формі ратифікації у тому випадку, якщо такий договір стосується, серед іншого, питань надання Україною економічної допомоги іноземним державам.

Слід наголосити, що стаття 16 Договору про торгівлю зброєю передбачає можливість надання державі-учасниці допомоги, зокрема фінансової, у цілях, передбачених угодою. Така допомога надається через спеціальний фонд, що створений у межах Договору про торгівлю зброєю. Згаданий фонд забезпечується добровільними внесками держав-учасниць. Ми вважаємо, що такий механізм цілком можливо вважати проявом економічної допомоги іншим державам. Враховуючи попередньо згадане положення національного акта, означене є свідченням необхідності надання згоди на обов'язковість такого міжнародного договору саме у формі ратифікації.

На наше переконання, ратифікація Договору про торгівлю зброєю благотворно вплине на дотримання Україною шляху до ЄС. Аргументом на користь такого твердження може слугувати факт підтримки згаданою міжнародною організацією процесу приєднання інших держав до Договору про торгівлю зброєю. Наприклад, положення Рішення Ради 2013/43/CFSP від 22 січня 2013 року щодо продовження діяльності Союзу на підтримку переговорів щодо Договору про торгівлю зброєю в рамках Європейської стратегії безпеки передбачають намір ЄС провести семінари для урядових експертів держав-членів ООН з метою сприяння імплементації вищенаведеного міжнародного договору.

Сташук І. (ВІКНУ)

Застосування норм міжнародного гуманітарного права в Україні в умовах дії режиму воєнного стану

У зв'язку з повномасштабним вторгненням рф на територію України, що відбулось 24 лютого 2022 року, було запроваджено правовий режим воєнного стану. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в Україні в умовах дії режиму воєнного стану є надзвичайно актуальним питанням.

Станом на 31 березня 2025 року, президент України Володимир Зеленський заявив, що з початку повномасштабного вторгнення російської федерації в лютому 2022 року було зафіксовано понад 137 000 воєнних злочинів, скоєних російськими військами на території України.

Починаючи з 2022 року агресор проводить злочину діяльність, порушуючи норми захисту цивільного населення під час війни, що регламентуються Женевською конвенцію.

Аналізуючи безліч судових засідань, судових матеріалів, а також згідно з підтвердженими даними ММПЛУ, з 24 лютого 2022 року в Україні загинуло понад 12 654 цивільні особи, серед яких чоловіки, жінки, дівчата та хлопчики, а понад 29 392 особи отримали поранення. 84% цих випадків сталися на території, підконтрольній уряду України, тоді як 16% – на окупованій російською федерацією території. Серед цих осіб 673 дитини загинуло, ще 1865 отримали поранення. Жертви серед цивільних осіб в 2024 році зросли на 30% порівняно з попереднім роком.

Реальна кількість жертв серед цивільного населення, ймовірно, значно вища, оскільки багато випадків смертей та поранень, особливо в перші дні після повномасштабного збройного нападу 24 лютого 2022 року, залишилися непідтвердженими через масовий потік повідомлень і відсутність доступу до постраждалих регіонів.

Згідно з принципом гуманності забороняється використання зброї та методів ведення війни, які завдають зайвих страждань. В 2024 році зафіксовано щонайменше 709 атак на медичні заклади, які пошкодили або цілком знищили. 1670 атак було спрямовано на навчальні заклади.

російська влада систематично і широко застосовує катування, зокрема сексуальне насильство та утримує українських військовополонених у неналежних умовах. Майже всі (95%) зі звільнених українських військовополонених, яких опитали, повідомили про пережите катування або жорстоке поводження в російському полоні.

Задля уникнення відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права рф вдається до різноманітних дій, в тому числі блокує всі резолюції ООН, які могли б сприяти її покаранню, **намагається легітимізувати окупацію** через хибні "референдуми" та домовленості з маріонетковими режимами.

к.ю.н. Хом'яков Д.О., Хоміцький В.М. (ВІКНУ)

Деякі питання застосування бойового імунітету

15 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану» (далі - Закон).

Вже 21 березня 2022 року Закон набрав чинності і передбачає внесення змін в Кримінальний кодекс України, Закон України «Про оборону України», в якому фактично і визначається поняття бойового імунітету, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», а також в деякі інші нормативно-правові акти.

Війна це не тільки про кількість втрат ворога, захопленої техніки або об'єми завданих руйнувань. Перш за все, це прийняття стратегічних та тактичних рішень командуванням військових, правоохоронними органами, посадовими особами військово-цивільних адміністрацій. І для того, щоб гарантувати права та захист українських військовослужбовців та посадових осіб, необхідно створювати умови для прийняття вказаними особами рішень, які б засновувались на аналізі оперативної інформації, наявної в конкретний момент, без відволікання на можливі юридичні ризики від того чи іншого рішення, особливо якщо в наслідок таких рішень були понесені витрати в живій силі чи техніці.

Аналізуючи українське законодавство (без урахування змін щодо бойового імунітету), складається враження, що ледь не в кожному випадку проведення бойових дій, військового командира можуть притягнути до кримінальної відповідальності, особливо, якщо в результаті є втрати в техніці чи живій силі. Саме для таких випадків і потрібні зміни і доповнення щодо бойового імунітету.

Поняття «бойовий імунітет (combat immunity)» існує в тій чи іншій формі в правових системах різних країн. Цей принцип говорить, що відповідальність військового командування не настає в умовах бойової обстановки або проведенні військових заходів. Передбачається необхідність проведення ретельного аналізу та вивчення обставин за яких ухвалювалось те чи інше рішення.

Формально правовий феномен, який сьогодні має назву «бойовий імунітет» *(combat immunity),* з'явився у національному правовому полі відносно нещодавно. Із цього приводу у літературі зазначається : «фіксація такого роду обставин загалом не є характерним для кримінальних законів держав як континентального, так і загального права, такий законодавчий крок свідчить про появу крайньої потреби через збройну агресію урегулювати в Україні особливості правомірного заподіяння шкоди в умовах воєнного стану або у період збройного конфлікту». Незважаючи на в цілому загальновизнану необхідність правової регламентації бойового імунітету у сучасному законі про кримінальну відповідальність, творці теорії сучасного кримінального права до цього ставляться неоднозначно. Втім, інші автори зазначають, що поняття бойового імунітету в тій чи іншій формі існує у правових системах різних країн та вказує, що відповідальність військового командування в умовах бойової обстановки або проведення військових заходів не настає. Втім, для цього важливе проведення ретельного аналізу й визначення обставин, за яких ухвалювалося певне рішення.

Шульгін В.В. (ВІКНУ)

Імплементація досвіду (уроків) ЦВС ЗС України ССОЕ НАТО

Центр передового досвіду CIMIC НАТО (ССОЕ) видав дослідження щодо діяльності ЦВС ЗС України в умовах збройної агресії рф проти України (див. Case Study Ukraine. A Preliminary Analysis. Initial Study. CCOE. June 17, 2024. 53 p.).

Зокрема відзначено, що розуміння ролі цивільного середовища (далі - CivEnv) у оборонній кампанії є не просто необхідним – воно є критично важливим. Протягом 8 років до початку повномасштабного вторгнення Україна активно працювала над підвищенням стійкості суспільства та ЗСУ, створюючи комплексний підхід до національної оборони. ЦВС ЗСУ набуло нової, життєво важливої ролі в укріпленні оборонного потенціалу України в умовах повномасштабної війни. Зважаючи на те, що НАТО завжди зосереджувало увагу на CIMIC переважно в контексті операцій поза межами території НАТО, важливо переосмислити підходи до CIMIC НАТО та оцінки CivEnv, щоби застосувати ці концепції і до внутрішніх загроз та оборонних сценаріїв. Досліджується 7 базових вимог (7 Baseline Requirements, 7 BLR) та їх вплив на населення, бойову ефективність України, а також виявлені напрями для вдосконалення CIMIC НАТО як спільної функції в умовах мирного часу, кризи та збройного конфлікту.

Оцінка українського підходу до CIMIC може призвести до інтеграції цього досвіду у рамках CIMIC НАТО, визначаючи, де і як Альянс повинен адаптувати та посилити власну доктрину CIMIC і обороноздатність країн-членів. Аналізуючи роль ЦВС в Україні, НАТО отримує важливі актуальні уроки, які сприяють ефективній стійкості та зміцненню колективної оборони Альянсу.

Указом Президента України від 27.09.2021 № 479/2021 затверджено Концепцію забезпечення національної системи стійкості, яка використовує переваги 7 принципів стійкості НАТО - безперервність роботи уряду та критично важливих державних інституцій; стійкість енергопостачання; здатність ефективно реагувати на неконтрольоване масове переміщення людей; стійкість продовольчих та водних ресурсів; здатність впоратися з масовими жертвами; стійкість телекомунікаційної системи; стійкість транспортної системи. До 7 принципів стійкості Україна додала суспільну стійкість, включаючи інформаційну стійкість та фінансово-економічну стійкість.

Україна закріпила актуальність підвищення стійкості базових вимог Законом України «Про основи національного спротиву». Сили Тр.О ЗСУ відіграють ключову роль в українському підході до стійкості та діють як комутатор між цивільними та військовими факторами в оперативному середовищі Тр.О ЗСУ - організації з ядром штатних військових, політично розподілена по районах і складається з трьох частин: військової, цивільно-військової та цивільної. Добровольчі формування територіальних громад є частиною цивільно-військового компоненту з метою «підвищення рівня стабільності та обороноздатності держави, надання обороні України

всеохоплюючого характеру, сприяння забезпеченню готовності громадян України до національного опору».

Цивільно-військове співробітництво виступає ефективним елементом досягнення мети національного спротиву.

Яременко Ф.В., Онда В.В. (ВЮІ НЮУ ім. Ярослава Мудрого)

Проблематика воєнних злочинів під час збройної агресії російської федерації проти України

Збройна агресія російської федерації проти України, що розпочалась у 2014 році з анексії Криму і перейшла у повномасштабну фазу 24 лютого 2022 року, супроводжується численними випадками порушення норм міжнародного гуманітарного права. Це викликало серйозну стурбованість світової спільноти та привернуло увагу до проблематики воєнних злочинів.

Воєнні злочини визначаються як серйозні порушення законів та звичаїв війни, що включають, зокрема, умисні вбивства, катування, взяття заручників, незаконне знищення або привласнення майна. Виявлено та зафіксовано багато фактів воєнних злочинів під час конфлікту в Україні.

Станом на кінець 2023 року СБУ не надала точні цифри, натомість повідомила, що загалом розслідує понад 106 тисяч кримінальних проваджень за різними статтями. А саме: пропаганда війни – понад 40 проваджень виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії росії – понад 1 350 проваджень, планування, підготовка, розв’язування та ведення агресивної війни – більше ніж 100 проваджень порушення законів та звичаїв війни – понад 35 тисяч справ. За понад 9 років війни слідчі СБУ повідомили про підозру понад 11 тисячам людей, з них 1 186 – громадяни росії.

Проблематика розслідування та кваліфікації воєнних злочинів в Україні в більшості є недоліки законодавчого визначення: Юридична кваліфікація: Важко чітко відокремити воєнні злочини від інших злочинів (наприклад, від терористичних актів), особливо без повного обсягу доказів. Труднощі у зборі та збереженні доказів: Доступ до територій. Тимчасова окупація територій ускладнюють доступ до місць скоєння злочинів та унеможливлює оперативне збирання доказів. Відсутність досвіду та підготовки у слідчих органів: Більшість слідчих не мають достатнього досвіду у розслідуванні воєнних злочинів, що впливає на ефективність слідства.

Крім того, збройна агресія російської федерації проти України, поставила державу та усю міжнародну спільноту перед новими викликами. Таким чином, ми приходимо до висновків, що актуальність теми воєнних злочинів у кримінальному праві України є надзвичайно високою, але, незважаючи на це, тема залишається малодослідженою. Виходячі з викладеного можна зробити висновок, що підвищення ефективності розслідування та притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні необхідно: визначення «чітку і передбачуванну» політику щодо переслідування за міжнародні злочини, краща

координація різних органів досудового розслідування, затвердження алгоритму розслідування міжнародних злочинів і навчання слідчих. Воєнні злочини не мають терміну давності. Саме тому важливо вже сьогодні закладати фундамент для майбутніх судових процесів та для того, щоб ті, хто винен у злочинах проти людяності, понесли заслужене покарання.

СЕКЦІЯ № 4

ФІНАНСИ

Бєлік П.О. (ВІКНУ)

Грошове забезпечення військовослужбовців: виклики використання фіксованої базової суми

Сучасні економічні умови, зокрема постійні інфляційні процеси, піднімають проблему справедливості та актуальності методики нарахування грошового забезпечення військовослужбовцям. Наразі базисом для розрахунку є фіксована сума – 1762 гривні, а саме прожитковий мінімум на 1 січня 2018 року, яка забезпечує певну передбачуваність виплат, але водночас створює низку збоїв у відображенні реальної купівельної спроможності. Використання константної величини не враховує динаміку цінового середовища: при зростанні інфляції військовослужбовці фактично отримують гроші, що поступово втрачають свою економічну цінність.

Якби базою розрахунку стали показники прожиткового мінімуму на 1 січня календарного року, адаптовані до поточних економічних умов, це дозволило б значно посилити корективи щодо рівня інфляції. Прожитковий мінімум є індикатором, який відображає мінімальний рівень доходів, необхідний для задоволення базових потреб людини, що регулярно переглядається з метою збереження життєвого рівня населення. Інтеграція цього показника у систему нарахування грошового забезпечення впровадила б більш гнучкий і справедливий механізм, який враховує як номінальні, так і реальні зміни вартості грошей. Такий підхід сприятиме підтримці стабільності соціального захисту, дозволяючи військовослужбовцям своєчасно реагувати на економічні виклики.

21 лютого 2018 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову №103, у якій було внесено зміни до пункту 4 Постанови №704. Згідно з новими положеннями, розмір посадових окладів і оклад за військовим званням розраховується за фіксованою сумою, а саме – величиною прожиткового мінімуму станом на 1 січня 2018 року, а не оновлюється щороку на початку календарного року, як це було раніше. До цього рішення розмір виплат коригувався відповідно до зростання прожиткового мінімуму, тоді як після його впровадження сума залишається фіксованою на рівні 2018 року.

Такий підхід зробив фінансово-економічне становище військовослужбовців більш вразливим до змін економічних умов країни. Сучасна система, що базується на статичному показнику прожиткового мінімуму від 1 січня 2018 року, не здатна адекватно реагувати на зміну економічних умов та інфляційні процеси. Постійне використання незмінного коефіцієнта поступово знижує купівельну спроможність виплат, що негативно позначається на соціальному захисті військових.

Бондаренко В.А. (ВІКНУ)
Шевченко А.І. (ВІКНУ)

Актуальні питання взаємодії посадових осіб під час організації фінансово-господарської діяльності в умовах виконання завдань з відсічі збройної агресії російської федерації на території України

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України ставить виклики щодо вдосконалення методів організації взаємодії посадових осіб у військовій частині. Зокрема в підрозділах, що безпосередньо виконують завдання з відсічі збройної агресії російської федерації на території України.

В процесі аналізу повсякденної діяльності військових частин залучених до виконання бойових завдання, можна виділити такі основні фактори, що ускладнюють ефективну роботу фінансово-економічної служби, в аспекті її взаємодії з іншими посадовими особами військової частини в питаннях фінансово-господарської діяльності, а саме: розосередженість підрозділів військової частини, розташування командних пунктів поза пунктами постійної дислокації.

Зважаючи на вищезгадане, варто виділити основні проблемні аспекти взаємодії посадових осіб в процесі фінансово-господарської діяльності:

1) Розосередженість підрозділів та релокація пунктів управління, у зв'язку з веденням активних бойових дій, значно ускладнюють процес оперативної передачі первинних документів в частині ведення бухгалтерського та матеріального обліків, в терміни передбачені чинним законодавством.

2) Несвоєчасне документальне оформлення матеріальних втрат штатних підрозділів приданих у тимчасове підпорядкування до інших підрозділів (угруповань військ).

3) Відсутність централізованої системи електронного документообігу. Ведення обліку та передача первинних документів між посадовими особами у вигляді фізичних копій в умовах залучення підрозділів до бойових дій у визначені нормативними документами терміни є неможливим.

З метою вирішення проблемних питань та досягнення високого рівня оптимізації фінансово-господарської діяльності, питання організації взаємодії посадових осіб у військовій частині вимагає комплексного перегляду на період дії правового режиму воєнного стану. Змін потребують, в першу чергу, засади ведення документообігу у військовій частині в аспектах переходу до новітніх засобів його ведення, так і в питаннях покращення ефективності військового управління на всіх рівнях

У висновку варто зазначити, що адаптація фінансово-господарської діяльності до умов війни через покращення координації між посадовими особами, є вкрай необхідною на сучасному етапі розвитку ЗС України.

Волков О.В. (ВІКНУ)

Видатки державного бюджету на національну оборону: проблеми та перспективи

Для України, яка перебуває у стані неоголошеної війни з рф, питання забезпечення належного фінансування оборони, захисту територіальної цілісності та власного суверенітету постає на перший план. Для того, щоб бути готовим до будь-якого сценарію розвитку подій, потрібно переглянути питання бюджетного фінансування національної оборони і зробити його більш якісним та дієвим.

Видатки на оборону передбачають спрямування грошових коштів на підготовку оборони держави, що охоплює утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, проведення військових досліджень та ліквідацію їхніх наслідків. Найбільша частина видатків Міністерства оборони України йде на утримання військовослужбовців Збройних Сил України, а саме: виплата грошового забезпечення, придбання амуніції, засобів індивідуального захисту, організацію харчування та інше. Враховуючи розширення Збройних Сил України та створення нових військових частин, необхідно здійснити основні заходи, за допомогою яких можна оптимізувати фінансування національної оборони України: забезпечення належного рівня грошового забезпечення військовослужбовців, що має стати конкурентоспроможним на вітчизняному ринку праці; удосконалення структури видатків на національну оборону відповідно до стандартів НАТО; запровадження у механізмі формування оборонного бюджету інструментів довгострокового планування, оскільки наразі головним чином здійснюється лише короткострокове планування; забезпечення зростання обсягів фінансових ресурсів сектору оборони для підтримки належної бойової підготовки військових, адекватного матеріального і технічного забезпечення та підвищення рівня професійної компетентності.

Докорінні зміни, які відбулися у фінансуванні оборони країни після початку повномасштабного вторгнення рф, є закономірними та вкрай необхідними. У процесі реформування Збройних Сил України постає низка питань щодо зміни підходів у плануванні, пошуку додаткових джерел фінансування та контролю за ефективним витрачанням фінансових ресурсів. Крім того, залишаються актуальними проблеми фінансового забезпечення Збройних Сил України і потребують першочергового вирішення, оскільки фінансове забезпечення військовослужбовців перебуває не на найкращому рівні.

Года І.О. (ВІКНУ)
Назарко Ю.І. (ВІКНУ)

Методологічні та практичні аспекти обліку благодійної та гуманітарної допомоги у військових частинах: проблеми та шляхи вдосконалення

Повномасштабна війна в Україні вимагає від військових частин та підрозділів Збройних Сил України (ЗСУ) не лише оперативного реагування на загрози, а й переосмислення підходів до ведення фінансового обліку, зокрема благодійної та гуманітарної допомоги. Актуальність проблеми полягає в необхідності забезпечення прозорого, ефективного та швидкого обліку надходжень і використання допомоги, яка є критично важливою в умовах бойових дій.

На сьогодні благодійна допомога ставиться на позабалансові рахунки військових частин, а її використання можливе лише після внесення змін до кошторису та постановки на балансовий облік. Така затримка іноді триває місяцями, що значно ускладнює забезпечення підрозділів необхідним майном. У воєнний час це може призвести до ситуації, коли видане майно знищується до моменту його офіційного обліку, створюючи юридичні та організаційні труднощі.

Крім того, гуманітарна допомога обліковується за загальними стандартами, що призводить до розбіжностей у трактуванні облікових процедур в різних частинах. Відсутність єдиної інструкції ускладнює звітність, уповільнює облік та знижує точність використання ресурсів.

Для вирішення цих проблем пропонуються два ключові кроки: впровадження єдиного електронного реєстру благодійної допомоги та розробка уніфікованої інструкції з обліку гуманітарної допомоги. Електронний реєстр дозволить волонтерам та військовим у реальному часі фіксувати надходження та передачу майна, що підвищить прозорість і сприятиме антикорупційній діяльності. Уніфікована інструкція дозволить стандартизувати процедури, уникнути бюрократичних затримок і підвищити точність звітності.

Таким чином, цифровізація та уніфікація бухгалтерського обліку допомоги в ЗСУ є критично важливими для ефективного управління ресурсами, зміцнення довіри з боку громадськості й міжнародних партнерів, а також для успішної реалізації оборонних завдань.

Грищенко І.Р. (ВІКНУ)
Шрамко О.В. (ВІКНУ)

Грошове забезпечення військовослужбовців: фундамент мотивації та морального духу

Досліджуючи фактори, які впливають на мотивацію військовослужбовців, можна зробити висновок, що грошове забезпечення має значний вплив.

Військова служба – це не лише військова форма та виконання обов'язку, а й щоденний подвиг, пов'язаний з ризиком для життя та здоров'я. В теперішніх умовах грошове забезпечення набуває особливого значення, адже воно є не просто фінансовою підтримкою, а й важливим фактором, що впливає на мотивацію та моральний дух військовослужбовців.

Перш за все, гідне грошове забезпечення є відображенням поваги держави до своїх захисників. Воно демонструє, що суспільство цінує їхню самовідданість та готове забезпечити гідні умови для виконання службових обов'язків. Велику різницю ми можемо помітити, порівнявши з 2014 роком, коли населення України не повністю усвідомлювало, що таке війна. З початком повномасштабного вторгнення стало дуже помітно, як збільшилися благодійні внески, було зібрано багато коштів на оборону за допомогою зборів небайдужих громадян, а також підвищено грошове забезпечення.

Крім того, грошове забезпечення є важливим фактором соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей. Воно забезпечує фінансову стабільність, дозволяє вирішувати побутові питання та планувати майбутнє, що особливо важливо в умовах нестабільності та ризику військової служби. Окрім цього, справедливий розмір грошового забезпечення підтримує високий моральний дух військовослужбовців.

В умовах війни, коли на плечі військовослужбовців лягає надзвичайно велике навантаження, питання грошового забезпечення набуває особливої актуальності. Однак, не слід забувати, що мотивація військовослужбовців – це не лише гроші, це лише один із чинників, які впливають на мотивацію.

Отже, слід наголосити, що грошове забезпечення – це не просто витрати з бюджету, це інвестиція в обороноздатність країни. Воно є відображенням поваги держави до своїх захисників та сприяє їхній ефективній службі.

Гудко М.В. (ВІКНУ)
Кузьмич О.І. (ВІКНУ)

Актуальні питання оплати праці працівників військових частин: особливості формування та напрямки розвитку

Питання організації та оплати праці завжди були актуальними, тому що будь-яка людина хоче мати стабільну роботу та зідну оплату за свою працю. Воєнні дії в Україні та встановлений воєнний стан змусили Уряд переглянути деяки законодавчі та нормативно-правові акти з організації та оплати праці, у тому числі і щодо залучення працівників до інших робіт, умов та оплати праці і відпочинку на цей період. Це можливо поставить деяких працівників в скрутне становище, особливо працівників окремих галузей бюджетної сфери

Тому, в умовах воєнного стану питання організації та оплати праці працівників військових частин набуває ще більшої актуальності. Після подій 24 лютого 2022 року, попри скорочення штату в бюджетній сфері, зокрема у

військових частинах, оплата праці працівників стає другим за пріоритетністю питанням після грошового забезпечення військовослужбовців.

Заробітна плата – це грошова винагорода, яку роботодавець виплачує працівникові за виконану роботу відповідно до трудового договора. Мінімальна заробітна плата на 2025 рік за поданням Кабінету Міністрів України затверджена Верховною Радою України при прийнятті Державного боджету на 2025 рік у розмірі 8000 грн.

У військових частинах посадові оклади визначаються за тарифними розрядами та коефіцієнтами Єдиної тарифної сітки, залежно від кваліфікації працівника, складності та обсягу робіт. Годинні тарифні ставки обчислюються шляхом ділення місячного окладу на середньомісячну норму робочого часу.

Проблема полягає в тому, що посадовий оклад (мінімальний) працівника 1 тарифного розряду становить 3195 грн – удвічі менше мінімальної заробітної плати. Для дотримання законодавства у військових частинах здійснюється доплата до мінімального розміру, але через це працівники з різною кваліфікацією отримують однакову заробітну плату. Це означає, що тарифна система з тарифними розрядами і відповідними тарифними коефіцієнтами фактично втрачає сво призгачення.

Кабінет Міністрів України призупинив збільшення соціальних стандартів у тому числі мінімального посадового окладу до 2027 року. Востаннє мінімальний посадовий оклад працівника 1 розряду підвищувався з 1 січня 2024 року – з 2893 до 3195 грн.

Отже, система оплати праці у військових частинах потребує термінового перегляду для забезпечення справедливості та мотивації працівників.

Криницький А.С. (ВІКНУ)
Демчук А.С. (ВІКНУ)
Поплавський О.Ф. (ВІКНУ)

Штучний інтелект у військовій частині: динамічні бази нормативних актів як інструмент точного обліку та оперативних фінансових рішень

У сучасній військовій частині нормативно-правове поле змінюється швидше, ніж встигнуть оновитися паперові довідники. Використавши штучний інтелект, можна перетворити набори наказів, законів і фінансових роз’яснень на самонавчальну інформаційну систему, яка в режимі реального часу відповідає на запитання обліковця й одразу застосовує чинні норми до господарських операцій. У межах такої системи формується кілька взаємопов’язаних баз даних: **нормативна бібліотека** з повними текстами документів; **довідник лімітів і норм** (грошове забезпечення, КЕКВ, строки експлуатації майна); **історія змін** з датами набуття та втрати чинності; а також **семантичний пошуковий індекс**, що дозволяє знайти норму навіть тоді, коли формулювання різняться.

Для побудови цих баз потрібен захищений сервер або кластер, список офіційних джерел (портали Верховної Ради, Міноборони, ДКСУ, внутрішні

директиви), ETL-скрипти на Python для регулярного завантаження текстів, реляційне чи документ-орієнтоване сховище з шифруванням, локально розгорнута мовна модель, яка розбиває документи на абзаци, витягує ключові дати, суми й посилання, а також векторний індекс (наприклад, pgvector) для швидкого семантичного пошуку. Невеликий веб-інтерфейс або чат-бот забезпечує доступ обліковцям: вони ставлять запит природною мовою й отримують точний витяг із посиланням на першоджерело, а система попереджає, якщо знайдено колізію чи норму, що втратила чинність.

Практична цінність проявляється під час підготовки електронного «Акта приймання-передачі» запасних частин до бронетехніки. Після занесення даних накладної штучний інтелект звіряє вимоги керівних документів та накладає ліміти за КЕКВ та правила списання, автоматично заповнює реквізити документа й формує проводку. Якщо новий наказ скоротив строк амортизації або змінив граничну суму, система помітить це ще до підпису командира й запропонує коригування. У підсумку військова частина отримує живу правову базу, що зменшує фінансові ризики, пришвидшує забезпечення підрозділів і перетворює бухгалтерський облік з ретроспективної фіксації на превентивний інструмент бойової готовності.

Дяченко М.П. (ВІКНУ)

Застосування інформаційних технологій при здійсненні фінансово-господарської діяльності військової частини в умовах воєнного стану

У сучасному світі ефективне функціонування Збройних сил неможливе без чіткої та прозорої системи фінансового забезпечення. В умовах війни, нестабільної економіки та зростання обсягів державних видатків особливого значення набуває впровадження інформаційних технологій. Інформаційні технології відіграють важливу роль у підвищенні ефективності фінансового забезпечення військових частин. Саме цифрові інструменти дозволять прискорити процеси звітності, підвищити контроль за використанням ресурсів та оптимізувати фінансові потоки.

Інформаційні технології значно змінили підходи до здійснення фінансово-господарської діяльності військових частин. В першу черга мова йдеться про використання системи дистанційного обслуговування. Система дистанційного обслуговування надає можливість місцевим фінансовим органам до органів Казначейства подати річний розпис доходів загального і спеціального фондів місцевих бюджетів, помісячного розпису доходів загального фонду місцевих бюджетів та довідок про внесення змін до них. Також нові функціональні можливості СДО полягають в поданні в електронному вигляді платіжних інструкцій по операціях із залишком власних надходжень, що склався на початок року.

Сучасні програмні рішення можуть забезпечити зниження людських помилок, покращати взаємодію між підрозділами та підвищити прозорість

фінансових процесів. Завдяки інформаційним технологіям командування отримує можливість швидкого доступу та завжди актуальної інформації , що сприяє прийняттю управлінських рішень та забезпечує стабільне функціонування військової частини в умовах змін і викликів.

Крім того, потрібна відповідна підготовка персоналу до роботи з новими технологіями. Необхідно забезпечити відповідний рівень цифрової грамотності військовослужбовців та працівників фінансових органів військових частин.

Таким чином, інформаційні технології стають невід'ємною складовою ефективного здійснення фінансово-господарської діяльності. Вони забезпечать підвищення контролю, точності та швидкості виконання фінансових операцій та дозволяють зосередитися на головному – забезпеченні та підтриманні бойової готовності. Отже, розвиток інформаційних технологій у Збройних Силах України має стати одним із ключових напрямків.

Заліська С.А. (ВІКНУ)

Формування облікової політики військової частини як інструмент забезпечення фінансової прозорості

Формування облікової політики у військовій частині виступає одним із ключових елементів забезпечення фінансової прозорості в умовах сучасної державності. У зв’язку з активним контролем за бюджетними коштами та необхідністю дотримання високих стандартів фінансової звітності, особливо актуальним стає розроблення дієвих підходів до ведення обліку в оборонному секторі.

Розробка облікової політики передбачає створення єдиного нормативного базису, який відповідає державним стандартам та специфічним вимогам військової сфери. Це дозволяє не лише уніфікувати облікові процедури, а й забезпечити своєчасний контроль за використанням бюджетних ресурсів. У таких умовах внутрішній контроль та регулярний аудит стають основними інструментами запобігання фінансових зловживань і помилок, забезпечуючи достовірність і відкритість фінансової інформації.

Сучасні інформаційні технології відіграють важливу роль у вдосконаленні облікових процесів. Автоматизація обліку, впровадження спеціалізованих програмних рішень та інтеграція з державними інформаційними системами сприяють оптимізації процедур, зменшенню кількості помилок і підвищенню оперативності формування звітності. При цьому важливо враховувати, що особливості функціонування військових частин можуть вимагати адаптації загальнодержавних методичних підходів до конкретних умов оборонного сектора.

Науковий підхід до розгляду даної проблематики дозволяє виявити оптимальний комплекс правил і процедур, що сприяє не лише підвищенню прозорості фінансового управління, але й зміцненню стабільності використання бюджетних коштів. Комплексний аналіз, що включає як порівняння з іншими

державними структурами, так і врахування специфіки нормативно-правової бази оборонного сектору, дає змогу розробити рекомендації щодо вдосконалення системи внутрішнього контролю.

Практичне втілення дієвої облікової політики у військових підрозділах потребує не лише ретельного планування, але й інвестицій у підвищення кваліфікації фахівців.Регулярне навчання бухгалтерського персоналу та менеджерів фінансових ресурсів сприяє впровадженню новітніх технологічних рішень і методик керування,що значно поліпшує якість фінансової звітності та підносить рівень внутрішнього контролю.

Отже, формування облікової політики у військовій частині є важливим інструментом забезпечення фінансової прозорості і стабільності використання ресурсів. Цей процес включає інтеграцію нормативно-правових положень, стандартизацію методик обліку, впровадження сучасних інформаційних технологій та постійний контроль за виконанням встановлених норм. Завдяки цьому забезпечується відкритість і правдивість фінансової інформації.

Зоря Д.В. (ВІКНУ)

Одноразова допомога після укладання першого контракту як інструмент державної підтримки військовослужбовців ЗСУ

Одним із ключових інструментів підтримки осіб, що вирішили пов’язати життя з службою в Збройних Силах за контрактом є одноразова грошова допомога після укладання першого контракту. Цей вид державної підтримки має важливе значення, адже вона виконує 2 основні функції.

По-перше, це матеріальна підтримка. Виплата одноразової допомоги дозволяє покрити першочергові витрати: на придбання необхідного спорядження, облаштування побуту чи допомогу рідним. Це особливо важливо для тих, хто залишає цивільну роботу або не мав стабільного джерела доходу. Звичайно, головною мотивацією для служби є патріотизм і прагнення захищати свою країну, проте матеріальна підтримка допомагає адаптуватися. Це сприяє не лише кількісному зростанню армії, а й якісному відбору – адже можливість фінансової підтримки дозволяє людям обирати військову службу як довгострокову кар’єру, а не тимчасовий вимушений крок.

По-друге, мотиваційний чинник. Додаткова допомога на початку служби є підтвердженням того, що держава цінує рішення людини стати на захист країни. Це не просто виплата, а сигнал про цінність військової професії, демонстрація суспільної потреби в армії . Усвідомлення такої підтримки може переконати багатьох людей, що прагнуть знайти своє покликання, обрати саме Збройні Сили."

Розміри грошової допомоги диференціюється залежно від категорії посад та розраховується шляхом множення прожиткового мінімуму для працездатних осіб (станом на 1 січня року укладання контракту) на відповідний коефіцієнт. З цього ми можемо зробити висновок, що розмір допомоги залежить від розміру

прожиткового мінімуму, який в умовах економічної нестабільності може не відповідати реальним потребам.

Однак, після укладання Верховної Ради України Закон №10449 військовослужбовці отримали можливості забезпечити дві з найважливіших потреб в Збройних Силах – житло та транспорт. Право на компенсацію 50 відсотків першого внеску за кредитом по програмі доступного кредитування житла Єоселя, та додатково 100 тисяч гривень після першого року військової служби, та ще 100 тисяч гривень після другого. Додатково видається сертифікат на суму 150 000 гривень, призначений для купівлі транспортного засобу.

Таким чином, одноразова грошова допомога після укладання першого контракту є важливим елементом державної політики в сфері безпеки. В умовах сучасних викликів така фінансова та моральна підтримка набуває виняткової актуальності. Усвідомлення того, що держава цінує їх вибір і готова надати допомогу, є критично важливим для кожного, хто вступає до лав Збройних Сил України. Це зміцнює довіру та бойовий дух, підтверджуючи, що держава стоїть за своїми захисниками.

Король Л.Я. (ВІКНУ)

Переваги використання нецінових критеріїв в закупівлях військових частин

Здійснення закупівель у сфері оборони та безпеки відіграє ключову роль у забезпеченні військових частин необхідними матеріально-технічними ресурсами. Традиційно головним критерієм відбору постачальника була найнижча ціна пропозиції. Проте такий підхід не завжди гарантує належну якість продукції, своєчасність поставок та відповідність технічним вимогам. У зв'язку з цим актуальним є застосування нецінових критеріїв, які дають змогу оцінювати тендерні пропозиції за комплексними характеристиками.

Нецінові критерії – це додаткові параметри оцінки тендерних пропозицій, що дозволяють враховувати якісні, технічні та організаційні аспекти виконання контракту. Вони сприяють об'єктивнішому вибору постачальника, орієнтованому не лише на мінімізацію витрат, але й на забезпечення ефективності закупівель.

Застосування таких критеріїв, як: якість продукції, строки виконання замовлення, гарантійне обслуговування, досвід постачальника, експлуатаційні витрати - сприяє підвищенню ефективності закупівель та забезпеченню військових частин продукцією, що відповідає їхнім потребам за якістю, надійністю та довгостроковою ефективністю.

Для об'єктивного оцінювання пропозицій використовується метод приведеної ціни, який дозволяє враховувати нецінові критерії при визначенні найоптимальнішого постачальника. Приведена ціна розраховується за формулою:

$$КК = 1 +(F1+F2+...+Fn)/ PV$$

У наведеній формулі показник КК – безпосередньо коефіцієнт корекції
F1 - Fn – значення кожного нецінового критерію, який обрав постачальник
PV - вага критерію «Ціна»

В Україні система державних закупівель регулюється Законом «Про публічні закупівлі» [2], який передбачає можливість застосування нецінових критеріїв для оцінки тендерних пропозицій. Закон встановлює механізми забезпечення прозорості та ефективності процесу закупівель, а також містить положення щодо критеріїв оцінки пропозицій, які можуть включати якість, строки постачання, гарантійне обслуговування та інші важливі аспекти. Крім того, нормативно-правове регулювання в цій сфері доповнюється підзаконними актами, які деталізують порядок застосування нецінових критеріїв для різних категорій товарів та послуг.

Застосування нецінових критеріїв у закупівлях для військових частин є виправданим з огляду на потребу в забезпеченні високих стандартів якості та ефективності постачання. Якість продукції має критичне значення для військового використання, а оперативність поставок визначає боєздатність підрозділів. Врахування досвіду постачальника та гарантійного обслуговування мінімізує ризики та сприяє надійності виконання умов договору. Однак застосування нецінових критеріїв також має бути обґрунтованим. Замовник повинен чітко визначити, чому ті чи інші критерії є важливими для конкретної закупівлі. Наприклад, для військових частин швидкість поставки може бути критичною для оперативного забезпечення підрозділів.

Отже, використання нецінових критеріїв у закупівлях для військових частин сприяє підвищенню якості та ефективності процесу постачання. Оцінювання тендерних пропозицій за комплексом параметрів, а не лише за ціною, дозволяє обирати найбільш надійних та відповідальних постачальників. Метод приведеної ціни забезпечує об’єктивність процесу відбору, а обґрунтоване застосування нецінових критеріїв дозволяє покращити якість виконання контрактів та оптимізувати витрати державного бюджету. Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на розробку алгоритмів оцінки та визначення оптимальної ваги кожного критерію залежно від специфіки закупівлі.

Кулик В.Д. (ВІКНУ)

Фінансові методи винагород військовослужбовцям на період дії воєнного стану

Воєнний стан в Україні став суворим випробуванням для всього суспільства, і військовослужбовці опинилися на передовій боротьби за незалежність та територіальну цілісність держави. В цей складний час питання їхнього матеріального забезпечення набуває особливої уваги. Фінансові методи винагород у період дії воєнного стану є не просто інструментом забезпечення

гідного рівня життя, а й фактором мотивації, підтримки бойового духу та визнання надзвичайної відповідальності, покладеної на плечі захисників.

Окрім регулярних виплат, важливу роль відіграють додаткові винагороди та премії за досягнення, успішне виконання бойових завдань, знищення ворожої техніки тощо. Ці заохочення є стимулом для прояву ініціативи, відваги та професіоналізму. Прозора та справедлива система нарахування таких винагород підвищує бойовий дух, сприяє згуртованості підрозділів та формує розуміння того, що кожен внесок у перемогу буде належним чином відзначений. Важливо, щоб критерії для отримання таких винагород були чіткими, об'єктивними та доведеними до особового складу.

Особливої уваги заслуговує питання соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей. У випадку поранення, інвалідності або загибелі військовослужбовця, держава зобов'язана забезпечити належні компенсаційні виплати, медичну допомогу, реабілітацію та підтримку родин. Ці фінансові гарантії є невід'ємною частиною системи винагород, оскільки демонструють турботу держави про своїх захисників та їхніх близьких у найскладніші моменти життя.

Проте, запровадження ефективної системи фінансових винагород у воєнний час стикається з низкою викликів. Серед них – необхідність забезпечення стабільного фінансування в умовах економічної нестабільності, розробка справедливих та прозорих механізмів нарахування виплат, запобігання зловживанням та корупції у цій сфері.

Марценюк І.А. (ВІКНУ)
Мозок В.О. (ВІКНУ)

Особливості оборонного бюджету країн-членів НАТО

Сьогодні, коли рф веде неоголошену війну проти України, питання фінансування та ефективного використання оборонного бюджету стає надзвичайно важливим для належного забезпечення військ. Необхідно забезпечити максимальну готовність армії: укомплектувати її особовим складом за штатами воєнного часу, організувати постачання сучасної техніки та озброєнь, а також забезпечити належне утримання підрозділів. У зв'язку з цим, досвід оборонного бюджетування країн-членів НАТО може бути корисним для впровадження в Україні.

Бюджетування збройних сил є критично важливим інструментом для забезпечення ефективного функціонування в мирний час та в періоди особливих обставин, таких як війна чи надзвичайні ситуації. Бюджет виступає важливим індикатором національних пріоритетів і відображає стратегію уряду.

Рішення щодо розподілу асигнувань є основою для формування оборонної політики. У процесі визначення розподілу оборонного бюджету, країна робить вибір щодо структури і спроможності своїх збройних сил, що може бути не менш важливим, ніж загальний рівень витрат на оборону.

Одним із прикладів ефективного оборонного бюджетування є модель фінансування збройних сил Канади. Вона передбачає два взаємопов'язані рівні: фінансування Національної оборони через щорічний бюджетний процес, затверджений парламентом, і контроль за витратами, пов'язаними із виплатами військовослужбовців грошовим забезпеченням та ін. В Канаді також функціонує Центр оборонних кошторисів, який займається плануванням оборонних витрат, а також розроблений посібник з формування оборонних кошторисів, що дозволяє забезпечити прозорість та ефективність використання коштів.

Оборонні асигнування Канади складають не менше 6% від загальних федеральних витрат, що свідчить про високий рівень фінансування оборони в умовах забезпечення національної безпеки. Водночас варто зазначити, що недооцінка капітальних витрат, навіть протягом одного року, може призвести до серйозних наслідків для спроможності збройних сил, зокрема в плані їхньої готовності до виконання бойових завдань.

Основними проблемами, з якими стикаються країни з високим рівнем військової спроможності, є:

1. Постійно зростаючий попит на нові зразки озброєння і техніки та їх модернізація.
2. Необхідність підтримки та розвитку збройних сил у світлі глобальних конфліктів.
3. Обмеження, пов'язані з державними політиками і економічним розвитком.
4. Ускладнення, спричинені гонкою озброєнь, тероризмом, новітніми формами ведення війни (зокрема "гібридними війнами") та контролем над озброєннями.

Інфляція та інші економічні фактори також мають значний вплив на оборонний бюджет. Наприклад, коливання вартості пального, обмежений асортимент військової продукції та коливання валютних курсів можуть серйозно вплинути на фінансування оборонних потреб.

Таким чином, успішне виконання оборонного бюджету передбачає належне формування, планування та оцінку різних варіантів фінансування, що дозволяє ефективно задовольняти потреби оборонного сектору.

Москальов Я.В. (ВІКНУ)

Проблемні питання підвищення ефективності виплати додаткової винагороди у Збройних Силах України в умовах воєнного стану

У період воєнного стану питання підвищення ефективності виплати додаткової винагороди військовослужбовцям набуло особливої актуальності. Нечіткість нормативно-правового регулювання порядку призначення та виплати зазначеної винагороди, а також випадки превищення повноваженнь командирів усіх рівнів створюють передумови для винкнення порушень та певних

корупційних схем. Як наслідок широкі дискреційні повноваження керівників усіх рівнів призвели до різних практик прийняття управлінських рішень, негативних настроїв у військових колективах та масових звернень військовослужбовців та членів їх сімей з питань необґрунтованого або безпідставного припинення виплати винагороди.

Актуальним завданням є розробка та впровадження ефективного механізму, який би забезпечував прозорість, об'єктивність та справедливість у процесі виплати додаткової винагороди. Водночас в умовах активних бойових дій, оперативного змінення обстановки та високого рівня бюрократичного навантаження на командний склад створення та реалізація універсального й одночасно гнучкого підходу до нарахування додаткової винагороди становить складну задачу.

Однією з головних проблем є те, що чинні регламенти не передбачають ефективного механізму запобігання зловживанням із боку посадових осіб. Відсутність чітких критеріїв для визначення кола осіб, які мають право на отримання додаткової винагороди, фактично надає керівникам підрозділів можливість приймати рішення на власний розсуд. Це створює умови для суб'єктивізму, що може проявлятися як у безпідставному включенні осіб до списків на винагороду, так і в необґрунтованому виключенні з них.

Особливе занепокоєння викликає ситуація, коли військовослужбовці, які безпосередньо виконували бойові завдання в районах активних бойових дій, не отримують додаткову винагороду. Основними причинами цього є перевищення повноважень командирами або неналежне документальне оформлення участі військовослужбовця в бойових діях. У деяких випадках такі рішення можуть бути обумовлені особистими упередженнями, браком належного обліку або відсутністю нормативно визначених критеріїв.

Додатковою проблемою залишається інституційна негнучкість системи. Процедури внесення змін до чинних нормативно-правових актів, що регулюють порядок виплати додаткової винагороди, є надто тривалими і складними. Це перешкоджає оперативному реагуванню на зміни у військово-оперативній обстановці, а також гальмує процес удосконалення системи грошового стимулювання в цілому.

Таким чином, вирішення проблеми ефективності виплати додаткової винагороди потребує комплексного підходу, який передбачає удосконалення нормативної бази, чітке формулювання критеріїв нарахування, посилення механізмів внутрішнього контролю, а також підвищення відповідальності командирів за обґрунтованість прийнятих рішень.

Непийвода Р.В. (ВІКНУ)

Проблеми фінансування в Збройних Силах України в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення

Фінансування Збройних Сил України у воєнний період є надзвичайно важливим чинником, що безпосередньо впливає на обороноздатність держави. З початком повномасштабної агресії російської федерації в 2022 році витрати на сектор оборони різко зросли. Проте, попри збільшення бюджету, система фінансування ЗСУ стикається з низкою проблем, а саме:

Нестабільність надходжень: у воєнних умовах економіка держави зазнає втрат, що негативно впливає на надходження до бюджету;

Корупційні ризики та неефективне використання коштів: наявні випадки зловживань та неналежного контролю за цільовим використанням бюджетних асигнувань;

Залежність від міжнародної допомоги: Україна отримує значну кількість ресурсів від партнерів, однак ці надходження не завжди є стабільними й передбачуваними;

Проблеми логістики та забезпечення: недостатнє фінансування певних напрямів (наприклад, будівництва оборонної інфраструктури або реабілітації військовослужбовців).

Шляхи вирішення проблем полягають у комплексному підході до реформування системи оборонного фінансування**:**

Запровадження ефективного стратегічного планування, формування оборонного бюджету має базуватись на реальних потребах війська, прогнозах бойових дій та розвитку технічного озброєння;

Підвищення прозорості та підзвітності, необхідне впровадження електронних платформ закупівель, обліку та контролю, а також відкритої звітності про використання державних коштів у сфері оборони;

Розвиток національного оборонно-промислового комплексу Власне виробництво озброєння та техніки дозволить не лише заощадити кошти, але й забезпечити армію у стислий термін;

Оптимізація ресурсів, виявлення неефективних статей витрат, їх перерозподіл на пріоритетні напрями, такі як забезпечення особового складу, дрони, контрбатарейна боротьба тощо.

Отже, фінансування Збройних Сил у воєнний час має спиратись не лише на збільшення обсягів коштів, а й на ефективність їх розподілу та використання. Це потребує глибокої трансформації системи управління фінансами у секторі оборони, стратегічного підходу до розвитку армії та залучення потенціалу як держави, так і міжнародних партнерів.

Остапчук Т.В. (ВІКНУ)

Бюджетне планування потреб військових частин: між нормативним імперативом та невизначеністю

На етапі бюджетного планування першочерговим імперативом є визначення реальних потреб військових частин у матеріально-технічних ресурсах, що не просто є адміністративною процедурою, а концептуалізацією оборонної спроможності. Методологія оцінки базується на аналізі завдань підрозділу, наявного забезпечення, прогалин і встановлених норм постачання. Це формує «перелік потреб», який лягає в основу бюджетного запиту.

У контексті нової парадигми фіскальної децентралізації – повернення 10% «військового» ПДФО, частина отримує можливість планувати закупівлю сучасних безпілотників, систем зв'язку, засобів захисту для посилення бойових спроможностей. Методично правильна оцінка потреб гарантує цільове спрямування цих ресурсів. Після визначення запиту на нижчому рівні інформація централізується, аналізується за критерієм критичності, терміновості та відповідності операційним завданням. Це дозволяє уникнути дублювання і зосередитись на пріоритетах – боєприпасах, пальному, захисті.

Узагальнивши потреби, командир частини готує бюджетний запит з обґрунтуванням необхідних коштів по статтях витрат, які подаються до вищого командування. Департамент фінансів МОУ аналізує пропозиції від усіх частин і установ. Важливо, щоб запити відповідали доведеним лімітам фінансування: перед початком планування Мінфін України доводить граничні обсяги видатків до головних розпорядників МОУ, після чого МОУ встановлює ліміти для підпорядкованих частин та організацій. На основі отриманих даних МОУ складає зведений кошторис, який корелюється із Планом утримання і розвитку ЗСУ, державними оборонними програмами. Ключовим є дотримання ПЦМ, який дозволяє прив'язати кожну витрачену гривню до конкретного результату.

Сьогодні стратегічне бюджетне планування в оборонній сфері поступово трансформується від річного циклу до середньострокового горизонту, що забезпечує кращу адаптацію до змін безпекового середовища та дозволяє ефективно інтегрувати повернуті податкові надходження у загальну логіку оборонного розвитку. Осмислення цього процесу культивує відповідальне ставлення до оборонних коштів, зокрема ПДФО, в умовах воєнного стану.

Павлова Д.В. (ВІКНУ)

Визначення потенційних напрямків розвитку автоматизації систем бухгалтерського обліку Збройних Сил України

У сучасних умовах європейської інтеграції України, реформування Збройних Сил та стрімкого розвитку технологій виникає нагальна потреба в оперативному та точному отриманні інформації про зобов'язання й активи

військових частин. Модернізація облікової системи в державному секторі стала пріоритетним завданням, закріпленим у низці нормативно-правових актів.

Законодавчою базою для впровадження таких змін закладено у нормативно-правовому акті, як «Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року». Цей документ передбачає застосування новітніх цифрових технологій, таких як Blockchain, Cloud Computing, Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (Artificial Intellect), BigData та інших, з метою підвищення ефективності та прозорості у державному секторі.

Розвиток технологій дає змогу автоматизувати прийняття управлінських рішень. В ситуаціях високої динамічності алгоритми можуть приводити до втрати якості інформації, адже процес прийняття рішень надто ускладнюється і вимагає достатньої і достовірної інформації, створеної на запит користувача. Саме тому цифрові технології можуть стати можливістю для осучаснення облікової професії та розвитку науки про облік, розширення методології і позбавлення бухгалтерів від рутинних завдань, які виконуватимуть машини.

Сучасна тенденція до віддаленої роботи та мобільності сприяє переходу до цифрових робочих місць, що набуває мобільності та стає цифровим аналогом традиційного офісного простору. Таке «цифрове робоче місце» включає в себе широкий спектр технологічних рішень – від онлайн-застосунків для зустрічей до хмарних сховищ даних. Це забезпечує оперативність, зменшує ризик втрати даних та підвищує ефективність управління фінансовими ресурсами.

Окремо варто виділити роль технології блокчейн, яка дозволяє зберігати дані про операції у структурованих блоках з високим рівнем захисту. Особливістю блокчейну є незмінність даних: будь-які зміни у блоках фіксуються автоматично і можуть бути легко виявлені, що робить цю технологію актуальною для фінансів, державних закупівель та обліку бюджетних витрат.

В умовах воєнного стану особливо гостро постає питання збереження та відновлення документації військових частин. В цьому питанні вирішення може надати хмарна технологія, яка дозволяє зберігати дані та забезпечити доступ до них з будь-якої локації. Основною перешкодою впровадження таких рішень є необхідність стабільного інтернет-з’єднання, однак переваги – централізація, швидкість обробки, надійне збереження інформації – забезпечують вагомий ефект у підвищенні ефективності управління.

Перехід до автоматизованих цифрових систем у бухгалтерському обліку військових частин є необхідною умовою для забезпечення ефективного управління державними фінансами та матеріальними активами. Використання сучасних технологій не лише спрощує ведення обліку, а й сприяє прозорості фінансових операцій, що особливо важливо в умовах воєнного стану та реформування Збройних Сил України.

д.е.н., проф. Панухник О.В. (ВІКНУ)

Адаптивне коригування кошторисних призначень у військових частинах в умовах динамічного безпекового середовища

Коригування кошторисних призначень є важливим інструментом адаптивного бюджетного управління у сфері оборони, що забезпечує оперативне реагування на зміни в умовах виконання бойових і тилових завдань. Динамічність військово-фінансового середовища зумовлює необхідність своєчасного перерозподілу бюджетних ресурсів відповідно до нових пріоритетів і викликів – критичних напрямів діяльності військових формувань.

Необхідність внесення змін до кошторису зумовлюється, насамперед, непередбачуваним зростанням цін на матеріально-технічні ресурси, паливо, медикаменти, продовольство та інші критично важливі товари; терміновою потребою у забезпеченні нових підрозділів; збільшенням чисельності особового складу або передислокацією військових частин у нові регіони. Якщо ці потреби не були передбачені під час початкового бюджетного планування, то їх фінансування можливе лише шляхом внесення коригувань. Військові частини, які не можуть своєчасно здійснити зміни, часто стикаються із затримками у постачанні важливих ресурсів, що негативно впливає на їхню боєготовність.

Процедура коригування визначається Бюджетним кодексом України та нормативними актами МОУ і включає: аналіз фактичного виконання бюджету; формування запиту на коригування; оцінка доцільності; погодження змін із розпорядником бюджетних коштів; внесення змін до фінансових планів військової частини. Цей процес є багатоступеневим і вимагає чіткої координації між фінансовими підрозділами, керівництвом частини та відповідними структурами МОУ. Разом із тим, ефективне коригування сприяє уникненню **неефективного витрачання держкоштів і дозволяє перенаправити невикористані ресурси** на більш пріоритетні напрями. Саме тому сьогодні МОУ вдосконалює механізми фінансового планування та скорочує строки погодження змін у бюджеті. Одним із таких механізмів є впровадження **автоматизованих систем фінансового менеджменту**, які прискорюють аналіз і погодження змін, підвищуючи адаптивність бюджетного процесу.

Гнучке коригування бюджетних призначень дозволяє уникати дефіцитів коштів у критичних напрямах, мінімізувати неефективні витрати та сприяти оперативному фінансовому управлінню. Ефективність цього процесу визначається за результатами аналізу змін у бюджетних показниках та їхнього впливу на забезпеченість військових частин; визначення частки коштів, перерозподілених у межах одного бюджетного періоду, а також моніторингу економії чи перевитрат за окремими статтями бюджету.

доктор філософії з фінансів Пахольчук В.В.
(Воєнна академія імені Євгенія Березняка)

Воєнно-економічний аналіз бюджету рф на 2025 рік

Згідно з даними дослідження польського think-tank OSW, опублікованого осінню 2024 року, економічні санкції, особливо нафтогазового сектору, суттєво вплинули на економіку рф. Однак очікується, що у 2025 році державні витрати Росії досягнуть 41,5 трильйона рублів (приблизно 415 мільярдів доларів за поточним обмінним курсом) у 2025 році, що на 5% більше, ніж у 2024 році, згідно з оцінками уряду.

Це продовжує модель значного розширення бюджету. Бюджет на 2024 рік двічі переглядався у бік збільшення – у липні та жовтні – збільшивши очікувані витрати до 39,4 трильйона рублів. Це на 2,7 трильйона рублів більше порівняно з початковим законом про бюджет, ухваленим у листопаді 2023 року. У результаті видатки 2024 року зрештою перевищать витрати 2023 року на вражаючі 18%.

Хоча уряд не розкрив конкретних деталей розподілу, аналітики вважають, що більшу частину цих додаткових коштів отримають військові. Така схема розподілу відповідає останнім пріоритетам російської фіскальної політики. Важливо відзначити, що виконання російського бюджету часто розходиться з початковими прогнозами. Фактичні витрати протягом фінансового року можуть бути суттєво скориговані на основі зміни пріоритетів Кремля. Отже, урядовий план бюджету на 2025-2027 роки слід тлумачити як загальний фіскальний напрямок, а не обов'язкове фінансове зобов'язання.

Витрати Росії, пов'язані з війною, знову ж таки зростуть у 2025 році, а категорія «національна оборона» досягне 13,2 трильйона рублів (приблизно 132 мільярди доларів). Це на 22,2% більше від 10,8 трильйонів рублів, виділених у 2024 році, і перевищує заплановані витрати на 2023 рік більш ніж на 55%. Збільшення особливо помітне з огляду на те, що підготовлений у 2023 році закон про бюджет спочатку передбачав скорочення витрат на оборону до 8,5 трлн рублів у 2025 році.

Цифри бюджету свідчать про те, що керівництво рф не очікує зменшення інтенсивності ведення бойових дій, а також проводить необхідні заходи з поновлення втрачених запасів озброєння та військової техніки. Водночас у зв'язку із затягуванням війни всупереч очікуванням росіян та посиленням санкційного тиску відбувається процес перекладання витрат на обслуговування війни з державного на федеральні бюджети. В тому числі зростає «податок на війну» шляхом запровадження нових та збільшенням вже існуючих податків та зборів. Ці заходи доповнюються відповідним скороченням соціальних видатків та збільшенням непрямих і прихованих витрат на оборону через бюджети інших міністерств та відомств.

Кузьмич О.І. (ВІКНУ)
Прокопенко В.О. (ВІКНУ)
Толмачова С.К. (ВІКНУ)

Актуальні питання тарифікації посад працівників та її відповідність реальним умовам праці працівників військових частин

Головна причина хронічної демотивації працівників у військових частинах полягає в тому, що базовий посадовий оклад залишився на рівні, який давно не відповідає фактичному навантаженню. Людина, що працює під обстрілами чи регулярно виходить у нічні зміни, отримує майже стільки ж, скільки бухгалтер у тиловому підрозділі. Це породжує відчуття несправедливості, соціальну напругу й, зрештою, плинність кадрів. Міжнародний досвід підтверджує, що гроші справді утримують людей: дослідження RAND (2023) показує, що кожні додаткові 10% до грошового забезпечення підвищують індекс збереження кадрів персоналу на 6-11%. Отже, проблема не лише моральна, а й економічна: після звільнення працівника Збройні Сили України надають перевагу працевлаштуванню військовослужбовців, тому кожен звільнений фахівець коштує державі близько двухсот тисяч гривень на рекрутинг і підготовку заміни.

Щоб розірвати це коло, необхідно перейти від жорсткої «сітки» до гнучкої системи коефіцієнтів, від яких залежить розмір посадового окладу, залежно від чотирьох вимірюваних факторів: складності завдань, фізичного та психологічного навантаження, тривалості робочого часу й місця служби. Така різниця робить оплату прозорою й зрозумілою: хто виконує роботу складніше й небезпечніше- заробляє більше.

Практичне впровадження гнучких коефіцієнтів неможливе без щорічного перегляду їхніх розмірів. Вартість праці в екстремальних умовах змінюється разом із характером бойових дій, інфляцією та технологічними іноваціями. Тому пропонується закріпити в наказі МОУ дату 1 січня календарного року та створити змішану комісію з представників Міністерства, профспілок і незалежних експертів, які щороку підтверджуватимуть або коригуватимуть коефіцієнти. Щоб уникнути ручного втручання й корупційних ризиків, нарахування доплат слід автоматизувати: дані електронних пропусків, бойових журналів і систем обліку робочого часу мають інтегруватися з програмним забезпеченням відділу оплати праці працівників військових частин.

Паралельно потрібно модернізувати нормативну базу. Більшість чинних постанов, що регулюють оплату праці цивільних у війську, датуються 2000-2010 роками й не відповідають сучасній редакції Закону України «Про оплату праці» та Кодексу законів про працю. Оновлення тарифної сітки, запровадження єдиного стандарту оцінки умов праці та внесення змін до керівних документів створять юридичний фундамент, без якого жодна гнучка система не встоїть. Законодавець має передбачити механізм регулярного перегляду цих показників, аби реалії фронту та тилу не «старіли» швидше, ніж нормативні акти.

Економічний ефект реформи вимірюється не лише скороченням витрат на рекрутинг. Підвищення мотивації знижує кількість помилок, спричинених вигоранням; прозора система доплат знімає соціальну напругу й запобігає внутрішнім конфліктам; а автоматизація розрахунків закриває «сірі» схеми, через які держава щороку втрачає мільйони.

Отже, підвищити відсоток надбавок, залишивши мізерний посадовий оклад, - це неефективні дії що не приносять справжньої користі. Потрібна системна терапія: гнучкі коефіцієнти, щорічна індексація, автоматизоване нарахування та оновлена нормативна база. Лише тоді цивільні фахівці військових частин отримають справедливу винагороду за свою працю, а держава - стійкий кадровий резерв, без якого неможлива жодна обороноздатність.

Оваденко А.С. (ВІКНУ)
Пясецька М.О. (ВІКНУ)

Вплив екнономічної ситуації в країні на систему оплати праці працівників

Економічна ситуація в країні має прямий вплив на систему оплати праці працівників в усіх секторах економіки, включаючи державний, приватний та військовий. Зміни в економічному становищі можуть призводити до різних коригувань щодо оплати праці, що впливає на рівень заробітних плат, соціальні гарантії, умови праці та мотивацію працівників.

В умовах високої інфляції заробітні плати можуть не встигати за зростанням цін на товари та послуги, що знижує реальну купівельну спроможність працівників. Висока інфляція часто призводить до необхідності коригування зарплатної плати, але не завжди вдається забезпечити це вчасно, що спричиняє зниження рівня життя:

- Підвищення цін: ціни на основні товари та послуги можуть зрости, що знижує реальний дохід працівників, навіть якщо їхня номінальна зарплата залишається стабільною або зростає незначно.

- Коригування заробітних плат: уряд чи приватні компанії можуть реагувати на інфляцію підвищенням зарплат, але це часто залежить від економічної ситуації. Наприклад, в умовах економічної кризи або дефіциту бюджету підвищення заробітних плат може бути обмежене.

Збільшення податків і зборів.

Поруч з цим уряд може запроваджувати додаткові податки або збільшувати розмір вже існуючих, щоб забезпечити фінансування державних програм, зокрема національної безпеки, інфраструктури або соціальних виплат. Це може знизити реальний дохід працівників, оскільки частина їхніх заробітків буде спрямована на покриття нових податкових зобов'язань:

- Збільшення військового збору: в умовах війни або підвищеного ризику військових конфліктів уряди можуть збільшувати військовий збір, що впливає на рівень чистих доходів працівників. В Україні з 01.12.2024 року ставка

військового збору з 1,5% зросла до 5%, але слід зауважити, що це не стосується працівників військових частин.

Також в умовах економічної нестабільності уряди часто зменшують соціальні виплати або заморожують підвищення пенсій та інших соціальних допомог, щоб збалансувати бюджет.

- Зниження або скасування пільг: уряд може зменшити соціальні виплати або скоротити бюджет на соціальні потреби в умовах економічної кризи, що зменшить рівень соціального забезпечення працівників.

Отже, як висновок можна сказати, що економічна ситуація в країні має безпосередній вплив на систему оплати праці, адже зміни в інфляції, податковій політиці, фінансуванні оборони та соціальних виплатах можуть суттєво змінити рівень доходів працівників. В умовах економічної кризи або війни уряди часто знижують соціальні виплати, скорочують зарплати чи підвищують податкове навантаження, що негативно впливає на реальний дохід громадян. Тому важливою є здатність держави ефективно управляти економікою для збереження стабільності на ринку праці та підтримки соціального забезпечення.

Ровінська О.І. (ВІКНУ)
Лебедєва М.М. (ВІКНУ)

Прогнозно-аналітична модель планування закупівель у військових частинах в умовах воєнного стану

Система закупівель у військових частинах сьогодні надто громіздка: річні плани не встигають за темпом бойових дій, а трансакційні витрати на погодження та тендери іноді поглинають до чверті бюджету. Спроба «зіграти на швидкість» через прямі договори зменшує прозорість і підвищує корупційні ризики – у результаті критичні ресурси запізнюються, а кошти витрачаються неефективно.

Варіантом вирішення може бути через інтеграцію прогнозних моделей у весь цикл закупівель. Перший крок – створення єдиної бази даних, що поєднує історію власних закупівель, відкриті дані Prozorro й макроекономічні індикатори; очищені та стандартизовані масиви стають «паливом» для аналітики. Далі застосовуються методи часових рядів (ARIMA, експоненційне згладжування) та алгоритми машинного навчання, які дозволяють із похибкою 2-4% прогнозувати як коливання цін, так і обсяги потреб на горизонті трьох-дванадцяти місяців . Отримані прогнози автоматично переносяться у динамічний план закупівель: коли очікувана вартість чи терміни виходять за визначені пороги, система пропонує змінити процедуру – наприклад, перейти від відкритих торгів до спрощеної, або, навпаки, розбити велику партію на кілька закупівель через Prozorro Market, щоб виграти у швидкості без втрати конкуренції.

Важливо, що алгоритм закріплюється внутрішніми наказами: чітко призначаються відповідальні за збір даних, моделювання, вибір способу

закупівлі та моніторинг виконання контрактів. Це перетворює «цифровий прогноз» із консультаційного інструмента на обов'язковий етап ухвалення рішень. Одночасно персонал служб забезпечення проходить короткі курси data-upskilling, щоб читати аналітичні дашборди так само впевнено, як і накази. На виході військова частина отримує адаптивний, а не паперово-статичний план: потреби коригуються щокварталу або за тригером зміни ринку, а економія бюджету сягає 10-15% завдяки скороченню трансакційних витрат і уникненню «цінових піків». Крім того, прозора аналітична база полегшує аудит і знижує корупційні ризики, адже обґрунтування вибору процедури та постачальника спирається на об'єктивні дані, а не на суб'єктивні «нагальні потреби».

Таким чином, поєднання правової рамки Законів «Про публічні закупівлі» й «Про оборонні закупівлі» з алгоритмічним прогнозуванням перетворює закупівельний процес із реактивного на проактивний. Це забезпечує одночасно швидкість, економію та контроль – три ключові умови, без яких неможливо підтримувати сталу боєздатність у довготривалій війні.

Рудик З.О. (ВІКНУ)

Проблематика та особливості виплати грошового забезпечення полонених та зниклих безвісті

З 1 лютого 2025 року в Україні набули чинності суттєві зміни до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», що регулюють механізм виплати грошового забезпечення у разі, якщо військовослужбовець потрапляє в полон або вважається зниклим безвісти.

Ключовим нововведенням стало впровадження особистого розпорядження – документа, в якому військовий може самостійно визначити, хто з родичів буде отримувати його грошове забезпечення та в яких пропорціях. У разі відсутності такого розпорядження:

- 50% грошового забезпечення розподіляється між родичами першої черги (дружина/чоловік, діти, батьки);
- 20% – у разі відсутності першої черги – між другою чергою (повнолітні діти, брати/сестри);

Решта коштів накопичується у військовій частині до повернення військового або переходить у спадщину у разі його смерті.

Такі зміни покликані забезпечити збереження коштів самому військовому та уникнути конфліктів між родичами. Однак, окрім позитивів, реформа має низку проблемних аспектів, зокрема:

- зменшення обсягів виплат родині за відсутності особистого розпорядження;
- ускладненість у доступі до виплат через необхідність отримання витягів з державних реєстрів;
- неврегульованість питання перерозподілу раніше призначених виплат.

Отже, нові законодавчі норми демонструють спробу досягти балансу між інтересами родичів військовослужбовців і потребами самих захисників після їхнього повернення. Проте для підвищення ефективності цієї системи необхідна подальша деталізація норм та інформаційна підтримка військових щодо оформлення особистих розпоряджень.

Салінська С.В. (ВІКНУ)
Степанченко С.Д. (ВІКНУ)

Корупційні ризики у сфері публічних та оборонних закупівель під час війни: виклики, динаміка, інституційна відповідь

З початку збройної агресії Російської Федерації у 2014 році Україна суттєво збільшила обсяги закупівель озброєння, боєприпасів та іншого військового спорядження. Якщо у 2014 році витрати на державне оборонне замовлення були порівняно скромними, то у 2021 році бюджет Міністерства оборони в цій сфері сягнув 26,4 млрд грн – що майже у п’ять разів перевищує показники 2014 року. А вже у 2025 році на забезпечення Сил оборони передбачено понад 2,2 трлн грн, з яких 740 млрд грн планується спрямувати на закупівлю зброї (що повністю покриває річну потребу), а майже 50 млрд грн – на виробництво та придбання безпілотних літальних апаратів. Разом із цим, значна частина процедур оборонного замовлення з 2014 року здійснювалась із порушенням базових принципів конкурентності, прозорості та відкритості, що створювало сприятливе середовище для корупційних зловживань. Часто в якості виконавців виступали посередники без виробничих потужностей, які не здійснювали фактичних робіт, а укладені контракти супроводжувалися завищенням вартості, фіктивними постачаннями, підміною продукції на дешевші або вживані аналоги.

1 Січня 2021 року набрав чинності Закон України «Про оборонні закупівлі», який мав замінити стару систему державного оборонного замовлення. Проте імплементація закону була протяжною та непослідовною: протягом всього року тривала розробка необхідних підзаконних актів. Не були внесені зміни до законодавства про державну таємницю, що не дозволило зробити більшість закупівель прозорими без шкоди національній безпеці. Також не був введений у промислову експлуатацію реєстр виконавців державних контрактів, покликаний убезпечити систему від участі фіктивних компаній.

Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році до законодавства було внесено зміни, відповідно до яких особливості здійснення оборонних закупівель у період дії воєнного стану визначає Кабінет Міністрів України. Проте, незважаючи на ці зміни, корупційні прояви у сфері публічних закупівель продовжують мати місце. Найпоширенішими з них залишаються хабарництво, що полягає у наданні неправомірної вигоди з метою впливу на ухвалення рішень; конфлікт інтересів, коли відповідальні за тендерні процедури особи мають особисту або фінансову зацікавленість у результатах конкурсів; маніпуляції

тендерною документацією шляхом створення вимог, які підходять лише обраним компаніям; непрозорість процедур, що проявляється у обмеженні доступу до інформації про закупівлі; фіктивна конкуренція, коли переможець визначається ще до початку торгів, а участь інших учасників є лише формальністю; зловживання службовим становищем, що виражається у використанні посадових повноважень задля сприяння конкретним суб'єктам; а також підробка документів з метою участі у закупівлях або звітування про виконання контрактних зобов'язань.

Система електронних публічних закупівель ProZorro, що функціонує відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», стала потужним інструментом реформування та відкритості. Вона забезпечує конкурентне середовище, автоматичний документообіг та доступ до всієї інформації про тендери через авторизовані електронні майданчики. Однак, навіть після запровадження ProZorro було виявлено нові типи корупційних ризиків, які набули нових форм у цифровому середовищі. Серед них – маніпуляції тендерною документацією, фіктивні учасники, недостатній контроль за виконанням контрактів, а також технічні вразливості системи, що можуть призводити до маніпуляцій або затримок.

Для мінімізації цих ризиків необхідно постійно вдосконалювати нормативну базу, впроваджувати новітні інструменти контролю і моніторингу, залучати незалежні інститути громадського та міжнародного нагляду, а також підвищувати цифрову грамотність відповідальних посадових осіб. Це критично важливо, адже за останні два роки зафіксовано різке зростання кримінальних проваджень у сфері держзакупівель: з 300–340 справ на рік до 779 у 2023 році, а лише за перше півріччя 2024-го вже 674 провадження. Така динаміка підтверджує актуальність та стратегічну важливість системного аналізу корупційних ризиків у публічних закупівлях для забезпечення прозорості, економічної ефективності та національної безпеки.

Сенько В.В.
(Національний університет «Острозька академія»)

Оцінка сучасного стану, ідентифікація та аналіз ризиків для економічної безпеки України в енергетичному секторі

Актуальність дослідження. Енергетична безпека є важливою складовою економічної стабільності України, особливо в умовах сучасних геополітичних викликів та військової агресії. Залежність від імпортних енергоресурсів, зношеність енергетичної інфраструктури та загроза кібератак створюють суттєві ризики для національної безпеки. Дослідження оцінки сучасного стану, ідентифікації та аналізу ризиків у сфері енергетичної безпеки є необхідним для розробки ефективних заходів захисту, диверсифікації джерел енергії та забезпечення сталого розвитку економіки. Аналіз сучасних загроз дозволяє

визначити пріоритетні напрямки державної політики для мінімізації ризиків і зміцнення енергетичної незалежності.

Виклад основного матеріалу. Енергетична безпека є невід'ємною складовою економічної стабільності та національної безпеки будь-якої держави, а для України це питання набуває особливої актуальності в умовах сучасних геополітичних викликів. Енергетичний сектор є стратегічно важливим для економіки, оскільки забезпечує безперебійне функціонування промисловості, соціальної сфери та життєдіяльності населення. Водночас енергетична система України зазнає значного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх ризиків, що можуть призвести до дестабілізації економіки та підриву національної безпеки. Аналіз сучасного стану, ідентифікація та оцінка ризиків в енергетичному секторі є необхідними для формування ефективної стратегії розвитку та мінімізації загроз. Дослідження цих аспектів дозволяє визначити основні виклики та шляхи їх подолання з метою забезпечення енергетичної незалежності та економічної стійкості України.

Сучасний стан енергетичної безпеки України характеризується складною ситуацією, що обумовлена як історичною залежністю від імпорту енергоносіїв, так і наслідками військової агресії. Після 2014 року Україна здійснила низку кроків, спрямованих на зменшення енергетичної залежності від Російської Федерації, зокрема шляхом диверсифікації постачання газу та інтеграції в європейський енергетичний простір. Попри це, значна частина енергетичної інфраструктури залишається застарілою, що підвищує ризики збоїв у постачанні енергії та створює загрозу для економічної стабільності. Крім того, економічні труднощі ускладнюють реалізацію масштабних інфраструктурних проєктів, що посилює вразливість енергетичного сектора. Важливою проблемою залишається також недостатній розвиток відновлюваних джерел енергії, що обмежує можливості України щодо зниження залежності від викопних палив та підвищення енергетичної автономії.

Оцінка сучасного стану енергетичної безпеки України та ідентифікація ризиків для економічної безпеки в енергетичному секторі є ключовими аспектами досліджень у цій галузі. У статті Д. Лазаренка аналізується поточний стан енергетичної безпеки України, підкреслюючи вразливість енергетичної інфраструктури до зовнішніх та внутрішніх загроз.

У статті О. А. Шевченка розглядається еволюція забезпечення енергетичної безпеки в стратегіях національної безпеки України протягом років незалежності. Автор підкреслює, що на державному рівні залишається невирішеною низка питань, пов'язаних зі створенням максимально ефективної системи забезпечення енергетичної безпеки.

Енергетичний сектор України зазнає значного впливу з боку різноманітних ризиків, які можуть мати як зовнішнє, так і внутрішнє походження. Одним із найбільших ризиків є геополітична нестабільність, що проявляється у загрозі припинення постачання енергоресурсів та використанні енергоносіїв як інструменту політичного тиску. Військові дії на території України також створюють безпосередню загрозу для критичної енергетичної інфраструктури,

що може призвести до масштабних перебоїв в енергозабезпеченні. До внутрішніх ризиків належить значне зношення основних фондів, що ускладнює забезпечення стабільного функціонування енергосистеми. Відсутність достатніх інвестицій у модернізацію енергетичних об'єктів посилює цю проблему, ускладнюючи впровадження сучасних технологій та підвищення енергоефективності. Крім того, існує загроза кібератак на енергетичну інфраструктуру, які можуть спричинити серйозні техногенні аварії та фінансові втрати. Сукупність цих ризиків створює значні виклики для економічної безпеки України, знижуючи її енергетичну стійкість та підвищуючи залежність від зовнішніх факторів.

Аналіз ризиків в енергетичному секторі України свідчить про багатовимірність загроз, які мають як короткострокові, так і довгострокові наслідки для економіки. Втрата контролю над частиною енергетичних ресурсів та інфраструктури внаслідок військових дій посилює економічну нестабільність та створює додаткове навантаження на державний бюджет. Енергетична залежність від імпорту газу та ядерного палива робить економіку вразливою до коливань цін на світових ринках, що ускладнює формування прогнозованої тарифної політики. Застаріла інфраструктура та недостатнє фінансування її модернізації поглиблюють проблему енергетичних втрат і знижують конкурентоспроможність національної економіки.

Енергетична безпека є основоположним чинником економічної стабільності України, проте сучасний стан енергетичного сектора характеризується значними викликами та ризиками. Залежність від імпорту енергоресурсів, зношеність інфраструктури, загроза кібератак та геополітична нестабільність створюють серйозні перешкоди для забезпечення енергетичної автономії. Аналіз наявних загроз демонструє необхідність комплексного підходу до їхнього подолання, включаючи модернізацію інфраструктури, диверсифікацію джерел енергії та посилення кіберзахисту. Вирішення цих проблем потребує активної державної політики, міжнародної співпраці та значних інвестицій у розвиток енергетичної галузі. Забезпечення енергетичної безпеки є стратегічним пріоритетом, що визначає економічну стійкість України в умовах сучасних глобальних та регіональних викликів.

Висновки. Оцінка сучасного стану енергетичної безпеки України свідчить про наявність численних викликів, які мають значний вплив на економічну стабільність держави. Основними проблемами є залежність від імпорту енергоносіїв, зношеність енергетичної інфраструктури та нестача інвестицій у її модернізацію. Військова агресія та геополітична нестабільність значно загострили ці ризики, створюючи загрозу для безперебійного функціонування енергосистеми. Важливим фактором є також недостатній розвиток відновлюваних джерел енергії, що обмежує можливості диверсифікації енергопостачання. Враховуючи ці виклики, необхідним є системний підхід до забезпечення енергетичної безпеки шляхом підвищення енергоефективності, впровадження новітніх технологій та зміцнення міжнародної співпраці.

Шрамко О.В. (ВІКНУ)
Сердюк К.М. (ВІКНУ)

Порівняльний аналіз системи мотивації молоді до військової служби в Україні та провідних країнах світу

Мотивація молоді до військової служби – складова національної безпеки, що прямо залежить від ефективності державної політики та матеріального стимулювання. В Україні ключову роль у формуванні патріотизму і військової свідомості відіграє «Концепція національно-патріотичного виховання молоді».

У США мотивація до служби базується переважно на фінансових стимулах: щомісячна оплата від $1568, доступ до безкоштовної освіти, бонуси при вступі до війська, соціальний пакет та житлове забезпечення. Американські військові щорічно виділяють мільйони доларів на рекламні кампанії, що пропагують армію як престижну кар'єру з чіткою соціальною перспективою.

В Ізраїлі мотивування включає не тільки фінансові пільги, а й ідеологічний компонент. Незважаючи на обов'язковий призов, уряд впроваджує систему заохочення через престижність військової кар'єри, соціальні гарантії, пріоритетне працевлаштування для військовослужбовців. Грошове забезпечення військовослужбовця не є провідним фактором, але доповнює загальний комплекс стимулів.

На відміну від США чи Ізраїлю, де фінансова складова тісно інтегрована у стратегію престижності служби, в Україні ще відсутній єдиний системний підхід. Серед основних проблем:

1) базове грошове забезпечення військовослужбовця не забезпечує гідного рівня життя;
2) надбавки виплачуються нерегулярно;
3) компенсація за піднайом житла не покриває реальні витрати;
4) відсутність достатніх освітніх стимулів;
5) пільги є складними в отриманні через бюрократичні перепони.

Фактично, за умов широкомасштабної війни молодь часто мотивується не державою, а особистими почуттями патріотизму, що є виснажуваним ресурсом без матеріальної підтримки.

Мотивація молоді до служби – стратегічний процес для держави. У 2025 році Україна зробила рішучий крок, запровадивши потужний фінансовий стимул у вигляді нового контракту на 1 рік «18-24». Якщо ці заходи будуть доповнені системною інформаційною кампанією, реформою соціальних гарантій та забезпечення житлом – ефективність мотиваційної моделі зросте. Це може стати фундаментом нової армії в умовах довготривалого протистояння.

к.е.н. Сизов А.І. (ВІКНУ)
Дяченко С.В. (ВІКНУ)

Звітування про кошторис: забезпечення фінансової дисципліни у військових частинах

Звітування про виконання кошторису є важливим інструментом контролю за цільовим використанням бюджетних коштів і оцінки ефективності фінансового управління у військових частинах. Відповідно до вимог **Бюджетного кодексу України**, усі державні установи, включаючи військові підрозділи, зобов'язані подавати фінансову звітність про фактичне використання коштів у межах затверджених бюджетних призначень. Фінансова звітність у військових частинах виконує низку критично важливих функцій:

1. *Підтвердження відповідності фактичних витрат плановим показникам.* Це дозволяє порівняти фактичне використання коштів із затвердженим кошторисом, виявити відхилення та оцінити їх обґрунтованість.
2. *Контроль за ефективністю використання бюджетних ресурсів.* На основі поданих звітів Міністерство оборони України (МОУ), Рахункова палата України та інші контролюючі органи можуть аналізувати цільове використання коштів, виявляти їхнє неефективне використання або порушення фінансової дисципліни, що може призводити до внутрішніх коригувальних заходів і відповідальності посадових осіб.
3. *Забезпечення підзвітності військових частин перед МОУ та державними фінансовими органами.* Усі військові частини, що фінансуються з державного бюджету, зобов'язані щомісяця, щокварталу та щорічно звітувати перед МОУ про фактичне освоєння бюджетних коштів, охоплюючи всі статті витрат, включаючи заробітну плату військовослужбовців, закупівлю військового спорядження, технічне обслуговування, навчання персоналу, модернізацію військової техніки тощо.

Таким чином, завдяки своєчасному й детальному звітуванню, військові частини можуть забезпечити прозорість використання державних коштів, підвищити ефективність управління та мінімізувати ризики фінансових порушень. Виконання звітності є важливою частиною процесу фінансового контролю та аудиту, що дозволяє не лише забезпечити відповідність витрат плановим показникам, але й оперативно реагувати на будь-які відхилення. Відтак, подальше вдосконалення практики звітування про виконання кошторису вимагає розвитку нормативно-правової бази та запровадження сучасних інструментів автоматизованого моніторингу фінансових потоків.

Сінна С.С. (ВІКНУ)

Стимулюючі та компенсуючі функції одноразових додаткових видів грошового забезпечення

Грошове забезпечення військовослужбовців є важливою складовою мотивації та стимулювання для підвищення ефективності роботи Збройних Сил України. З початком повномасштабної збройної агресії рф проти України актуальним питанням стало саме стимулювання та заохочення військовослужбовців, у зв'язку з збільшенням ризиків при виконанні бойових завдань та підвищенням рівня соціальних гарантій військовослужбовців.

До одноразових видів грошового забезпечення відносяться: допомога для оздоровлення, матеріальна допомога для вирішення соціально – побутових питань, винагорода на період дії воєнного стану, допомога військовослужбовцям після укладання ними першого контракту тощо. Всі ці виплати є важливим інструментом для покриття витрат, що виникли при проходження служби та можливих ризиків при виконанні завдань, що повязані з захистом Батьківщини. Важливо відмітити, що одноразові виплати позитивно впливають на психологічний стан військовослужбовців, адже держава гарантує матеріальну підтримку.

На цей час нагальною проблемою стала мобілізація та залучення додаткових резервів до лав Збройних сил. За допомогою додаткових одноразових виплат уряд зацікавлює та мотивує, а також підтримує їх під час виконання складних завдань. Одним з прикладів стало впровадження Міністерством Оборони України виплати у розмірі одного мільйону грн при укладання першого контракту. Однією і важливих компенсаційних функцій одноразових додаткових виплат є підтримка та допомога членів сімей військовослужбовців. Компенсаційні виплати допомагають рідним військовослужбовців у складних фінансових ситуаціях, пов'язаних зі загибеллю військовослужбовця або потрапляння його в полон. Важливою мотиваційною складовою є підняття морального духу військовослужбовців, те що їх вклад в є вагомим і держава підтримує їх.

Отже одноразові додаткові виплати військовослужбовцям є важливим механізмом мотивації, стимулювання та підтримки морального духу в умовах військового стану.

Талько А.О. (ВІКНУ)
Степанченко С.Д. (ВІКНУ)

Впровадження IPSAS у державному секторі України: виклики та перспективи

Впровадження Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для державного сектору (International Public Sector Accounting Standards, IPSAS) є ключовим етапом у трансформації системи державного фінансового управління

в Україні. Такий перехід спрямований не лише на підвищення прозорості та підзвітності публічних фінансів, але й на гармонізацію національної системи обліку з вимогами міжнародної спільноти, що є особливо актуальним в умовах інтеграції України до європейського правового та економічного простору. Застосування IPSAS дозволяє підвищити якість фінансової звітності державних установ, забезпечуючи її зіставність, своєчасність і достовірність. Прозорість бюджетного процесу та точне відображення фінансової інформації формують довіру громадськості та донорів, знижують ризики корупційних зловживань та створюють підґрунтя для ефективного стратегічного управління ресурсами. Багато країн із перехідною економікою вже зробили суттєві кроки в напрямку впровадження IPSAS. Наприклад, Румунія, Грузія та Казахстан використовують адаптовані моделі впровадження, що дозволило їм підвищити ефективність бюджетного планування та контролю за державними витратами. Досвід цих країн доводить, що інституційна підтримка, кадрова політика та технічне забезпечення є визначальними факторами успіху.

Попри політичну волю та визначеність стратегічного курсу, процес адаптації IPSAS в Україні стикається з низкою системних бар'єрів. Насамперед, серйозною перешкодою є відсутність офіційного перекладу стандартів. На сьогодні повний та оновлений переклад IPSAS українською мовою відсутній, що суттєво ускладнює їхнє правильне застосування на практиці. Крім того, деякі наявні переклади є неофіційними або неповними, що створює ризик неправильного тлумачення ключових положень. Ще однією проблемою є обмежена відповідність національних стандартів (НП(С)БОДС) міжнародним вимогам. Українські національні положення лише частково гармонізовані з IPSAS, що призводить до різночитань, дублювань та суперечностей у веденні обліку на практиці. Існує також суттєвий кадровий розрив у розумінні та застосуванні нових стандартів. Більшість бухгалтерів державного сектору навчались за старими методиками, які не враховують вимоги IPSAS. В Україні відсутня систематична програма перепідготовки фахівців, а також відповідні сертифікаційні курси для державних бухгалтерів. Не менш критичною є проблема недостатнього фінансування впровадження реформи. Брак коштів на модернізацію облікових систем, програмного забезпечення та навчання персоналу уповільнює впровадження змін. Приклади інших країн свідчать, що успішна адаптація стандартів потребує довгострокового фінансування з боку держави та міжнародних партнерів. До цього додається й відсутність сучасної IT-інфраструктури. Облік за IPSAS передбачає автоматизацію, аналітику, контроль та формування звітності на основі цифрових платформ. У багатьох установах досі використовуються застарілі системи, що не підтримують необхідну функціональність.

Для забезпечення сталого переходу до IPSAS необхідно реалізувати комплексні та міжвідомчі ініціативи. По-перше, слід розробити та впровадити національну програму навчання бухгалтерів, яка включатиме підвищення кваліфікації, сертифікацію, онлайн-курси та підтримку менторів у регіонах. По-друге, потрібно офіційно перекласти та адаптувати IPSAS до українських реалій,

забезпечивши регулярне оновлення стандартів і їх відкриту публікацію. По-третє, необхідно інвестувати у модернізацію програмного забезпечення для обліку та звітності, зокрема через партнерства з міжнародними донорами та технічними консультантами. Нарешті, доцільно створити єдиний координаційний центр з впровадження IPSAS при Міністерстві фінансів або Рахунковій палаті, який би забезпечував методичну підтримку, контроль та моніторинг ефективності впровадження.

Впровадження IPSAS в Україні – це не лише бухгалтерська або технічна реформа. Це інструмент підвищення довіри до державних інституцій, механізм зміцнення фінансової дисципліни та частина загального курсу на доброчесне управління ресурсами. Для її успішної реалізації потрібно діяти системно, опираючись на досвід інших країн, а також тісно співпрацювати з міжнародними партнерами, такими як ICGFM, IFAC та Світовий банк. Лише за умови інтегрованого підходу Україна зможе побудувати ефективну та прозору систему бухгалтерського обліку, що відповідатиме найкращим міжнародним практикам.

Тимошенко Д.С. (ВІКНУ)

Залучення та використання додаткових джерел фінансування для військової частини в умовах воєнного стану: необхідність, виклики та перспективи

В умовах повномасштабної війни, яку веде росія проти України, забезпечення обороноздатності держави стає першочерговим завданням. Проте, обмеженість бюджетних ресурсів вимагає пошуку та залучення додаткових джерел фінансування для військових частин. Ефективне використання благодійної, спонсорської та волонтерської допомоги стає критично важливим для забезпечення необхідних потреб військовослужбовців.

Ефективність залучення та використання додаткових джерел фінансування залежить від низки зовнішніх та внутрішніх факторів. Зовнішні фактори включають рівень громадської підтримки, економічну ситуацію в країні та світі, а також міжнародну допомогу. Внутрішні фактори охоплюють прозорість та підзвітність у використанні коштів, ефективність управління ресурсами, а також здатність військової частини налагоджувати партнерські відносини з донорами та волонтерами.

Одним з ключових зовнішніх факторів є рівень довіри суспільства до військових. Прозорість у використанні благодійних коштів та регулярна звітність перед донорами є необхідними умовами для підтримки цієї довіри. Економічна ситуація в країні також суттєво впливає на обсяг благодійних внесків. В умовах економічної нестабільності військовим частинам необхідно активно шукати альтернативні джерела фінансування, такі як міжнародна допомога та співпраця з іноземними благодійними організаціями.

Внутрішні фактори, такі як ефективність управління ресурсами, відіграють вирішальну роль у забезпеченні максимального використання залучених коштів.

Необхідно розробити чіткі механізми розподілу та використання благодійних, спонсорських та волонтерських ресурсів, щоб забезпечити їхнє цільове використання. Крім того, важливо налагоджувати партнерські відносини з донорами та волонтерами, щоб забезпечити стабільне надходження допомоги.

В умовах воєнного стану особливо важливо враховувати юридичні аспекти залучення та використання благодійної допомоги. Необхідно дотримуватися законодавчих вимог щодо отримання та використання коштів, щоб уникнути будь-яких правових проблем.

Для оцінки ефективності залучення та використання додаткових джерел фінансування необхідно визначити чіткі критерії та показники. Це може включати обсяг залучених коштів, швидкість реагування на потреби військової частини, а також рівень задоволеності донорів та волонтерів.

Вдосконалення системи залучення та використання додаткових джерел фінансування сприятиме підвищенню обороноздатності країни та забезпеченню необхідних потреб військовослужбовців. Це вимагає активної співпраці між військовими частинами, благодійними організаціями, бізнесом та громадськістю.

PhD Цюкало Л.В., Андрієнко О.О. (ВІКНУ)

Цифрові інструменти фінансового моніторингу в системі забезпечення прозорості військових витрат

У сучасних умовах одним із найдієвіших способів запобігання зловживанням і підвищення ефективності використання коштів є цифровізація та забезпечення прозорості бюджетного процесу. У Міністерстві оборони України (МОУ) дедалі ширше застосовуються електронні інструменти фінансового моніторингу, спрямовані на зменшення корупційних ризиків і підвищення інституційної підзвітності розпорядників бюджетних коштів.

Повернення оборонних закупівель до системи Prozorro у 2023 році дало відчутний результат: лише за декілька місяців відкритих торгів вдалось заощадити близько 7 млрд грн (понад 15% від відповідного бюджету) для МОУ. Цей приклад засвідчує, що прозорі конкурси з широким колом учасників знижують ціни і економлять державні кошти. Окрім Prozorro, іншим важливим інструментом є портал Є-Data, де відповідно до Закону України № 183-VII від 11 лютого 2015 року «Про відкритість використання публічних коштів», усі розпорядники (включно з військовими частинами), публікують дані про транзакції з бюджетних рахунків. По суті, кожен платіж частини можна відстежити онлайн – це підсилює громадський контроль і дисциплінує розпорядників. Також впроваджуються внутрішні електронні системи обліку і звітності: автоматизовані системи управління бюджетом, електронні реєстри контрактів, електронний документообіг у фінансових підрозділах. Такі системи зменшують вплив людського фактора та дозволяють керівництву в режимі реального часу бачити картину використання коштів.

Таким чином, використання цифрового фінансового моніторингу значно підвищує прозорість та ефективність витрат. Наприклад, автоматичне відстеження відхилень: якщо якась частина раптом витрачає на певну статтю значно більше, ніж планувала, система може згенерувати сигнал для перевірки. Публічний модуль Prozorro дає можливість журналістам і громадським активістам аналізувати оборонні закупівлі та виявляти підозрілі угоди завдяки DoZorro. У цілому, електронні системи роблять бюджетний процес відкритим і менш придатним для зловживань. Звичайно, з міркувань безпеки не всі дані військових витрат можуть бути у відкритому доступі, але навіть внутрішня прозорість вже створює ефект невідворотності покарання за порушення.

Мельников О.В. (ВІКНУ)
Черняк М.О. (ВІКНУ)

Актуальність проведення внутрішнього аудиту у військовій частині під час повномасштабного вторгнення

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України внутрішній аудит в Збройних Силах України набуває особливої ваги як ключовий інструмент удосконалення системи управління ресурсами, запобігання ризикам зловживань та забезпечення дотримання законодавства в діяльності підконтрольних структур. Функціонування ефективної системи внутрішнього контролю сприяє мінімізації корупційних загроз, зміцнює довіру міжнародних партнерів та гарантує належний рівень підзвітності перед громадськістю. Враховуючи актуальні безпекові виклики, внутрішній аудит посідає важливе місце у формуванні сталої та дієвої системи оборони, підвищуючи здатність держави ефективно реагувати на зовнішні загрози та забезпечувати національну безпеку. Сили оборони держави, його структура та ресурси зазнали великих змін у зв’язку з повномасштабним вторгнення РФ у 2022 році. Незаконне та без результативне використання бюджетних коштів, недотримання норм законодавства, зловживання повноваженнями, системні проблеми. В таких ситуаціях внутрішній аудит є невід’ємним помічником для врегулювання ситуації та її покращення.

Внутрішній аудит зміцнює основу для формування всіх процесів МОУ способами оцінки ефективності використання бюджетних коштів, аналізу використання фінансових та матеріальних ресурсів, виявленню та запобіганню ризиків , що негативно можуть вплину на бойову здатність військовослужбовців та на фінансову ситуацію в Україні загалом, створення умов для відкритого контролю з боку вищого керівництва. З 2022 року збільшився обсяг надання коштів України від інших держав на обороноздатність, збільшилась кількість військових частин, їх потреб, змінилося й забезпечення цих частин, закупівля новітньої зброї та техніки для фронту, боєприпасів, їх перевезення. За цими всіма процесами внутрішній аудит веде постійний ретельний моніторинг, а при виявленні порушень – вказує на помилки.

Неодноразово Україна отримувала благодійну допомогу від інших держав у грошовому вигляді, а також у вигляді матеріального забезпечення. Цей процес потребує найбільше уваги для контролю отримання та правильного і законного перенаправлення коштів чи матеріального забезпечення задля досягнення рівноваги, запобігання корупції та підвищення довіри суспільства.

Таким чином, внутрішній аудит у Збройних Силах України в умовах повномасштабної війни виступає не лише механізмом контролю, а й стратегічним чинником зміцнення національної стійкості. Його роль виходить за межі стандартного фінансового моніторингу – це інструмент довіри, прозорості та адаптивності, що допомагає армії діяти злагоджено в умовах невизначеності, формуючи основу для нової оборонної етики та управлінської культури в державі.

Чімишенко С.М. (ВІКНУ)

Стан оборонної економіки України під час війни

Широкомасштабне вторгнення росії в Україну спричинило цілий ланцюг негативних факторів впливу на економіку України в цілому. Руйнування виробничої інфраструктури, бойові дії на великих територіях, що спричинило величезну хвилю як внутрішньої так і зовнішньої міграції населення, та інші фактори стали причиною падіння обсягу ВВП майже втричі.

Але якщо розглядати окремо оборонний сектор економіки України, тобто оборону економіку, то варто зазначити, що всі ресурси країни були перерозподілені на її користь з метою досягнення перемоги у війні з країною-агресором. Будь яка війна спричиняє такий перерозподіл, і це призводить до падіння обсягів виробництва товарів цивільного призначення, зростання рівня інфляції та низки інших економічних проблем, що врешті можуть спричинити економічну кризу. В Україні економічної кризи не сталося завдяки безпрецедентній допомозі країн-партнерів. Це дозволило зосередити зусилля теперішнього уряду на подоланні руйнівних наслідків злочинних дій попередніх урядів щодо руйнування оборонно-промислового комплексу (ОПК) України, послаблення її обороноздатності через хронічне недофінансування потреб Збройних Сил України (ЗСУ), що спричинило їхню деградацію.

Поступово, починаючи з 2014 року керівництво країни приходило до розуміння необхідності відновлення ОПК, реформування і розбудови ЗСУ, на що почали виділяти все більше бюджетних коштів. Але цей процес до 2022 року тривав повільно, не всі новітні зразки озброєння, що були розроблені в Україні, були поставлені на озброєння.

Втім у 2022 році уряд безпосередньо різко збільшив видатки державного бюджету на фінансування Сил оборони України. Так видатки лише на Міністерство оборони України були збільшені зі 121 млрд. грн у 2021 році до майже 990 млрд. грн. у 2022 році.

У наступні роки ця тенденція зберігалася і темпи зростання обсягів фінансування потреб оборони України навіть пришвидшилися. Так у 2024 та 2025 роках майже всі надходження до державного бюджету України були спрямовані на потреби оборони, які складали 34,5% та 35,1% ВВП відповідно.

За рахунок цього суттєво зріс обсяг виробництва зброї, військової техніки, було налагоджено виробництво боєприпасів як в Україні, так і в країнах-партнерах, у співпраці з партнерами побудовані заводи з виробництва військової техніки.

Все це свідчить про те, що хоч і запізно, але керівництво України змогло мобілізували ресурси для відновлення і зростання оборонної економіки України.

Крім ОПК, зростання оборонної економіки прослідковується у всіх її складових.

Збільшені видатки бюджету на наукові дослідження та розробку нових видів озброєння і військової техніки. Наслідком цього є прийняття на озброєння таких видів військової техніки:

САУ «Богдана»

Танки «Оплот», «Булат» та «Ятаган», а також глибоко модернізовані Т-84 та Т-72АМТ

Бойові автомобілі «Козак», «Халк» та «Спартан»

Бойовий модуль «Тайпан»

Модернізований БТР-3ДА

Бронеавтомобіль «Варта» та інші зразки військової техніки

Були розроблені і прийнятті такі види озброєння:

Крилата ракета «Нептун» і «Довгий Нептун»

120-мм міномети та інші зразки озброєння включно зі стрілецькою зброєю.

Виробництво безпілотних систем зросло у сотні разів і досягло обсягів мале 2 млн БПЛА на рік. Міністерство оборони України навіть не встигає контрактувати весь обсяг виробництва БПЛА.

В Україні за 2024 рік розроблено 251 зразок безпілотних авіаційних комплексів, 169 зразків боєприпасів, 153 зразки засобів радіоелектронної боротьби та розвідки, 108 зразків інженерних засобів, 97 засобів зв’язку, 57 наземних ракетних комплексів

Збільшується також обсяги видатків на бойову підготовку військовослужбовців і підготовку кадрів для ЗСУ. Зростання за 4 (5) років відбулося з 36,4 млрд. грн. у 2021 році до 329,8 млрд. грн. у 2025 році.

Все це свідчить про те, що катастрофічне послаблення оборонної економіки в період до 2014 року з одного боку і спричинило агресію росії, а з іншого не дозволило ефективно відправити на цю агресію. Проте екстремальні обставини, що стали шоком для всієї економіки України, дозволили знайти ресурси для відновлення оборонної економіки. Варто зазначити, що після досягнення перемоги України у війні з росією темпи зростання оборонної економіки не повинні знижуватись, але ще багато років знадобиться для відновлення запасів озброєння, військової техніки і боєприпасів, модернізацію і розвиток військової інфраструктури. ОПК України стане драйвером економічного

відновлення України, а допомога країн - партнерів має забезпечити високі темпи економічного розвитку України в цілому і розвитку оборонної економіки зокрема.

Чорний Д.А. (ВІКНУ)

Фактори, що впливають на виникнення порушень при нарахуванні та виплаті додаткової винагороди військовослужбовцям на період дії воєнного стану

У період воєнного стану забезпечення справедливої та своєчасної винагороди військовослужбовцям стає одним із ключових завдань держави. Проте на практиці процес нарахування та виплати додаткової винагороди часто супроводжується значними труднощами та порушеннями. Причини цього можуть бути різноманітними - від організаційних недоліків до глибших системних проблем.

Одним із головних чинників є недостатня правова визначеність і часті зміни законодавства. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України №168 неодноразово оновлювалася, що призводить до плутанини у застосуванні правил. У бойових умовах складно оперативно реагувати на нові вимоги, особливо коли підрозділи перебувають на передовій.

Другий вагомий фактор - нестача кваліфікованих кадрів. Військові частини не завжди мають у своєму складі досвідчених фінансистів і кадровиків, здатних точно вести облік, оформлювати рапорти та подавати звітність у відповідності до вимог. Через це виникають помилки в документації, що затримує чи унеможливлює виплати.

Також мають місце проблеми в комунікації між підрозділами та вищими органами управління. Брак стабільного інтернет-зв'язку, евакуація з тимчасово окупованих територій, втрати документації - усе це порушує ланцюг фінансового забезпечення.

Не менш важливим є фактор відсутності належного контролю та відповідальності за допущені порушення. У деяких випадках спостерігається свідоме затягування процесу або навіть спроби маніпулювання виплатами, що створює атмосферу недовіри в армії.

Для усунення цих проблем необхідно посилити внутрішній аудит, забезпечити регулярне навчання персоналу, впровадити прозорі цифрові системи обліку, а також вдосконалити нормативну базу. Лише системний підхід дозволить гарантувати, що кожен військовослужбовець отримає заслужену винагороду - не лише як фінансову підтримку, а як моральне визнання його внеску в оборону України.

Шморгун Ю.О. (ВІКНУ)

Актуальні питання використання програми SAP ERP в бухгалтерському обліку військової частини

Програмне забезпечення SAP (System Analysis Program Development) використовується у міжнародній системі сфери управління ресурсами, яка автоматизує процеси постачання, формує інформацію про залишки на складах, заявки, дозволяє бачити реальну потребу, закуповувати та вчасно забезпечувати військових усім необхідним. На даний момент цю систему використовують 28 країн НАТО. Якщо розглядати програму зі сторони бухгалтерського обліку у військовій частині, програмне забезпечення SAP ERP, є модульним програмним забезпеченням яке створене для інтеграції основних функцій процесів підприємства в єдину систему.

Система ERP складається з програмних компонентів, які називаються модулями, кожен з яких орієнтований на важливу функцію, наприклад фінанси та бухгалтерський облік, управління персоналом, виробництво та управління матеріальними потоками. Завдяки впровадження системи в облік фінансової звітності є можливість отримувати інформацію у режимі реального часу. Також це дозволяє вести облік основних засобів, контролювати фінансові операції, автоматизувати роботу бухгалтерії, вести необхідну звітність.

Важливо зазначити, що облік у військовій частині часто містить інформацію, що становить державну таємницю або містить обмежений доступ, тому надто важливо забезпечити захист цих даних, програмне забезпечення SAP ERP має належний захист для забезпечення збереження інформації.

Завдяки введенню в систему логістики військових частин та запровадженню програми в облік фінансами виникає взаємозв'язок між службами військової частини.

Отже, подальше введення SAP ERP в використання військовими частинами, потребує належної підготовки фахівців цієї сфери, тому запровадження займе не мало часу та витрат фінансових ресурсів, але в подальшому забезпечить єдину систему обліку та звітності.

Шульган І.В. (ВІКНУ)

Вплив торговельної політики США на український експорт, гуманітарну та військову допомогу країн-партнерів

Сполучені Штати Америки мають істотний вплив на геополітичну ситуацію у всьому світі. В їхніх руках лежить левова частка торгових та дипломатичних взаємовідносин світу. Тарифи запроваджені США 2 квітня спрямовані на вирівнювання невзаємних торгових дисбалансів між ними та основними торговими опонентами, такими як: Китай, Євросоюз та решта країн Азії.

Основу українського експорту до США становить металургійна продукція. За інформацією Міністерства економіки України, торік вона забезпечила майже 60% загального обсягу поставок з України до США. У грошовому виразі це приблизно 0,5 мільярда доларів. Ця цифра це всього лиш 2% від загальної вартості експорту України. Тому даний ринок не є пріоритетним. Відтак, це хороша можливість будувати нові взаємовідносини з іншими країнами, до прикладу: Індії, Китаю та ЄС.

Торгові тарифи – не нове явище для США, вони використовували їх протягом своєї історії задля посилення внутрішнього виробництва та недопущення заміщення вітчизняних товарів за рахунок імпортних. Торгівельний тиск ймовірно являється планом для отримання більш вигідних умов співпраці та тимчасового підсилення внутрішньої економіки.

Видно явну тенденцію до зміщення виробництва в сторону регіональних та дружніх ринків. Країни, економіка яких орієнтована на експорт в США, намагаються укладати нові торгові угоди з іншими регіонами що призводить до фрагментації глобальної торгівлі на більш взаємозв'язані регіональні блоки.

На мою думку, Німеччина, Італія та Франція досить таки сильно відчують тиск США, який взяв курс на імпортозаміщення товарів однак це хороша можливість для України підписувати нові угоди на впровадження наших товарів та послуг на території Європейського Союзу. Щодо гуманітарної та військової допомоги, країни – партнери зосередять свою увагу на диверсифікації постачання товарів та удосконалення виробництва. Так чи інакше, торгові війни між США та рештою країн світу призведуть до тимчасового уповільнення темпів виробництва

та постачання ОВТ та інших товарів до України. Допоки дипломатичні представництва держав не врегулюють питання взаємних торгових тарифів, питання військової допомоги України буде відкладатись «в дальній ящик». Тому ця історія досить таки негативно впливає у всіх відношеннях і на неї. Головне завдання нашої держави не допустити погіршення тарифної ситуації в розрізі експорту до США, а також паралельно з цим будувати нові торгові шляхи на територіях регіонально ближчих держав.

Ярова О.В. (ВІКНУ)

Роль фінансової дисципліни у забезпеченні ефективного функціонування військової частини

Ефективне функціонування сучасної військової частини неможливе без чіткої та прозорої системи фінансового менеджменту, заснованої на принципах суворої фінансової дисципліни. Це не лише дотримання формальних правил витрачання коштів, а й комплексний підхід, що охоплює стратегічне планування, оперативний контроль та постійний аналіз ефективності використання ресурсів. Відсутність фінансової дисципліни призводить до безладного витрачання бюджетних коштів, недостатнього забезпечення військовослужбовців необхідним спорядженням і ресурсами, зниження боєготовності та, що особливо небезпечно, створює сприятливе середовище для корупції.

Ефективне бюджетне планування передбачає не лише детальний розрахунок витрат, а й чітке визначення пріоритетів, врахування довгострокових перспектив і можливих ризиків. Це вимагає глибокого аналізу потреб частини, оцінки ефективності різних програм та пошуку оптимальних рішень. Прозорість бюджетного процесу є ключовим фактором, що забезпечує довіру до військового керівництва та запобігає зловживанням. Регулярний моніторинг виконання бюджету дозволяє своєчасно виявляти відхилення та коригувати плани.

Раціональне використання ресурсів – це не лише економія, а й пошук інноваційних рішень, які дозволяють досягти максимальної ефективності за мінімальних витрат. Це включає оптимізацію логістичних процесів, впровадження сучасних технологій, ефективне управління запасами та мінімізацію втрат. Важливим аспектом є пошук альтернативних джерел фінансування, залучення інвестицій та використання грантів.

Суворий фінансовий контроль є невід'ємною частиною системи фінансової дисципліни. Це передбачає ретельний облік усіх фінансових операцій, проведення регулярних аудиторських перевірок, своєчасне подання звітності та забезпечення прозорості фінансової діяльності. Ефективний контроль дозволяє вчасно виявляти та усувати порушення, запобігати зловживанням і забезпечувати відповідальність за використання коштів.

Підвищення фінансової грамотності військовослужбовців є не менш важливим аспектом. Навчання персоналу основам фінансового менеджменту, етичним аспектам використання коштів та методам запобігання корупції сприяє підвищенню відповідальності та ефективності використання ресурсів.

Отже, фінансова дисципліна є невід'ємною складовою забезпечення ефективного функціонування військової частини. Вона є запорукою боєздатності, запобігає корупції та зміцнює довіру до військового керівництва. Постійне вдосконалення системи фінансового контролю та підвищення фінансової грамотності військовослужбовців є ключовими факторами забезпечення національної безпеки та ефективного використання державних коштів.

Бойко А.А. (НУОУ)

Актуальні питання функціонування внутрішнього контролю у системі Міністерства оборони України

Міністерство оборони України (МОУ), Збройні Сили України (ЗСУ) та Державна спеціальна служба транспорту (ДССТ) функціонують як єдина система МОУ. Виконавцями основних завдань та функцій МОУ, зокрема щодо забезпечення діяльності, функціонування і розвитку ЗСУ, є як структурні підрозділи МОУ так і ЗСУ, які координують діяльність ДССТ.

Отже, для забезпечення досягнення бажаних результатів діяльності МОУ відповідно до визначених завдань (функцій, планів) та ефективного і законного використання необхідних для цього ресурсів внутрішній контроль (ВК) у розумінні статті 26 Бюджетного кодексу України має функціонувати як цілісний процес у системі МОУ.

Згідно нормативно-правових актів у МОУ та в кожному органі військового управління, військовій частині, закладі ЗСУ, ДССТ повинна функціонувати система ВК (СВК), складові елементами якої мають такі функції:

внутрішнє середовище – сприяння створеного в установі організаційного та культурного середовища результативній, законній та ефективній діяльності;

управління ризиками – забезпечення своєчасного виявлення та оцінки ризиків для прийняття обґрунтованих управлінських рішень);

заходи контролю – забезпечення мінімізації або усунення впливу ризиків на діяльність установи та недопущення створення умов для неправомірних чи необґрунтованих дій персоналу установи);

інформація та комунікація – забезпечення в установі повного, достовірного та своєчасного створення, збору, аналізу, передачі та використання інформації;

постійний моніторинг – дотримання персоналом установи в повсякденній діяльності нормативних вимог, стандартів, планових показників тощо;

внутрішній аудит – сприяння удосконаленню СВК, процесів системи управління та надання керівнику установи об'єктивної інформації про спроможність СВК досягати поставлену їй ціль, виконувати функції.

Однак результати аудитів діяльності МОУ, ЗСУ та ДССТ, проведених Рахунковою палатою, засвідчують значні проблеми в організації та функціонуванні СВК. Це створює підґрунтя для незаконного, неекономного, нерезультативного та непродуктивного використання бюджетних коштів, а також ризики прийняття неефективних управлінських рішень та порушень вимог законодавства, що негативно впливає на результативність діяльності МОУ, ЗСУ та ДССТ.

Вказані проблемні аспекти вимагають негайного вирішення та потребують наукового дослідження за наступними напрямами:

- підвищення ефективності СВК у МОУ та органах військового управління, військових частинах, закладах ЗСУ, ДССТ.

- забезпечення взаємозв'язку СВК у МОУ та СВК в органах військового управління, військових частинах, закладах ЗСУ, ДССТ, що дозволить ВК у системі МОУ функціонувати як цілісному процесу.

СЕКЦІЯ № 5

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Абражевич М.М. (ВІКНУ)

Стандартизація військової мови в умовах повномасштабної війни: вплив термінологічної точності на оперативні рішеня

Повномасштабна війна створює екстремальні умови для ухвалення оперативних рішень, у яких швидкість і точність комунікації є критично важливими. У цих умовах стандартизація військової мови виступає як інструмент збереження керованості та злагодженості між підрозділами. Відсутність уніфікованої військової термінології, що відповідає стандартам НАТО, та збереження елементів застарілих радянських мовних доктрин призводить до непорозумінь, помилкового тлумачення наказів, затримки рішень або їх неправильної реалізації. Це створює ризики для оперативної взаємодії між підрозділами різних видів і родів військ, особливо в умовах координації з іноземними партнерами.

В умовах російської агресії проти України точність і однакове розуміння термінів є критично важливими для запобігання помилкам у бойових наказах, розподілі ресурсів чи технічному обслуговуванні озброєння. Чітко визначені терміни знижують ризик двозначності та сприяють точному виконанню наказів у динамічному середовищі бойових дій. В умовах швидкоплинної обстановки правильне тлумачення навіть одного слова може впливати на результат операції. Однак наразі в Збройних Силах України зберігається фрагментарне використання термінології радянського зразка, що не відповідає сучасним реаліям та стандартам взаємодії з державами-членами НАТО. Особливо складною є ситуація з обслуговуванням іноземної військової техніки, яка надходить до України, адже документація до неї подається англійською мовою з уніфікованими термінами НАТО, які не завжди мають прямі відповідники в українському військовому лексиконі.

Участь ЗСУ в системі колективної безпеки вимагає гармонізації термінології з натівськими стандартами (STANAG). Стандартизація сприяє інтеграції, підвищенню ефективності спільних дій та обміну розвідданими.

У межах науково-дослідної роботи «Яблуко» було розроблено мобільний застосунок MilDict, покликаний вирішити проблему термінологічної неузгодженості. Цей застосунок надає користувачеві інструменти для швидкого доступу до стандартизованої військової термінології відповідно до стандартів НАТО, зокрема STANAG 3680. Структурно MilDict складається з головного меню для швидкої навігації, інтелектуальної системи пошуку термінів (українською, англійською та стандартизованими кодами), класифікатора термінів за функціональними ознаками (логістика, озброєння, тактика, командування тощо), а також модуля контекстних пояснень, який містить

приклади вживання терміна у документах, донесеннях чи під час бойових операцій. Однією з ключових особливостей є офлайн-доступ, що забезпечує повноцінну роботу в польових умовах. Також реалізовано можливість інтеграції термінів у текстові документи для підготовки бойових розпоряджень чи технічних звітів.

Стандартизація військової мови – це не лише лінгвістичне завдання, а й елемент національної безпеки. В умовах повномасштабної війни термінологічна точність стає фактором, що прямо впливає на якість командування, ефективність бойових дій і збереження життів особового складу. Термінологічна стандартизація є критично важливою складовою ефективного командування та взаємодії у Збройних Силах України. В умовах повномасштабної війни, де кожна секунда та кожне слово мають значення, мобільні цифрові рішення, такі як *MilDict*, стають ключем до підвищення боєздатності та інтеграції України до системи колективної безпеки НАТО.

к.т.н. Бабіч О.М. (ВІКНУ)

Особливості змін російської пропаганди на тему війни в Україні в зарубіжному інформаційному просторі

Російська пропаганда в ході війни в Україні вже з самого початку зустріла активний спротив українців. Тому, втративши можливості впливу на Україну через вдалу протидію, наразі росія вкладає багато коштів у пропагандистську роботу за кордоном. При цьому фахівці ворога дуже активно і фактично безконтрольно використовують можливості штучного інтелекту, продуктом якого є сотні тисяч псевдоновин та мемів. За допомогою таких інструментів російські фахівці з інформаційної війни не комунікують з аудиторією раціонально, а просто завалюють її величезною кількістю брехливої інформації. У людей, які легко піддаються пропаганді, це відкладається вже на підсвідомому, формуючи викривлене ставлення до України.

Помічено, що навіть незалежні російські медіа не є надійними джерелами інформації. Вони використовують методи, які знімають відповідальність із росії, применшують злочини її армії та створюють хибний баланс між агресором та жертвою. Це не просто журналістські помилки – це цілеспрямовані інформаційні маніпуляції, які в підсумку грають на руку Кремлю.

Аналіз російської пропаганди, спрямованої на аудиторію зарубіжних країн, свідчить про такі основні напрями впливу:

- Тенденція до демонізації України та українців, спроби прив’язати до всіх негативних подій у світі. Розповсюджені теми новин про Україну в зарубіжному інфопросторі: 1) Виставлення України ненадійним партнером у постачанні зброї, яку далі виявляють в інших гарячих точках світу; 2) Українські війська забруднюють навколишнє середовище та спричиняють екологічну катастрофу (наприклад, у Чорному морі); 3) Обстріли ЗСУ завдають ударів по російських містах та інфраструктурі, спричиняють загибель мирних росіян та зимою залишають їх будинки без опалення та електрики; 4) Українці замішані у скоєнні

терористичних актів у росії, порушують громадський спокій та вбивають людей. 5) Вимагання у громадян Євросоюзу особистого транспорту, грошей та інших матеріальних статків для потреб України.

- Нові способи дискредитації України, які насправді – гарно забути старе з курсу історії, таке як, наприклад, методи КДБ, якими вони працювали після Другої світової війни. Наприклад, в українських громадах вишукуються активісти для створення громадських організацій, об'єднань українців, з вимаганням збільшення поступок і допомоги від країн перебування.

Отже, наразі інформаційні зусилля рф спрямовані на те, щоб відділити українське суспільство від армії, а Україну – від іноземної допомоги. Тому важливо об’єднання зусиль у різних напрямах, щоб своєчасно реагувати на дії ворога в інформаційному просторі та координувати заходи на міжнародному рівні.

Венгер А.Р. (ВІКНУ)

Data modeling, platform justification, and ui/ux design in the development process of a nato terminology APP

This research focuses on the development of a mobile application aimed at providing standardized NATO military terminology currently used by the Armed Forces of Ukraine. The main objective of the study is to create a reliable, technically sound, and user-friendly tool to ensure interoperability in military communication and terminology unification.

The development process began with a comprehensive analysis of existing terminology sources and the classification of terms according to NATO coding standards. This analytical stage included the collection, verification, and codified organization of military terms from multilingual NATO glossaries, ensuring their relevance to the operational context of the Armed Forces of Ukraine.

Following the analytical phase, a suitable data model was selected to meet the functional requirements of the app. A relational model was chosen due to its flexibility, ease of maintenance, and suitability for hierarchical classifications. The model supports multilingual fields, category-based term grouping, cross-referencing, and version tracking. These features are crucial for scalability and future updates.

To implement the data model, an appropriate technical platform was chosen. The Android operating system was selected due to its wide user base among Ukrainian military personnel and the open-source nature of development tools. The programming language Kotlin was justified for its modern syntax, safety features, and full interoperability with Java. For iOS compatibility, Swift was identified as a secondary language, ensuring potential cross-platform scalability.

Library and framework selection was based on performance, reliability, and community support. Jetpack Compose was adopted for Android UI development, offering declarative UI construction, seamless integration with Kotlin, and better performance over XML-based layouts. For networking and data handling, libraries

such as Retrofit and Room were integrated to handle API communication and local database management, respectively.

Design patterns such as MVVM (Model-View-ViewModel) were used to ensure a clean and maintainable architecture. This separation of concerns enhances testability, supports reactive programming paradigms, and reduces code coupling.

The final stage focused on UI/UX design and the development of graphic interfaces. The application layout was designed with simplicity, clarity, and accessibility in mind. Key design principles such as intuitive navigation, responsive transitions between windows, and dark mode support were implemented to meet usability expectations in field environments.

This research contributes both to the field of military lexicography and mobile application engineering. The developed application serves as a bridge between NATO standardization and national defence practices, offering a scalable and technically grounded solution for terminology access and usage.

Гончарук Л.М. (ВІКНУ)

Використання додатків як інновація під час вивчення іноземної мови

У сучасному світі мобільні пристрої стали невід'ємною частиною життя людей, витісняючи традиційні засоби навчання, зокрема книги. Ця тенденція особливо проявляється у сфері вивчення іноземних мов, де мобільні додатки пропонують безпрецедентну гнучкість. Дослідження показують, що інтерактивні методи, такі як гейміфікація, аудіовправи та інші мультимедійні функції, підвищують рівень залучення та мотивації, що, своєю чергою, може позитивно впливати на запам'ятовування.

Ключовою перевагою таких платформ є здатність адаптуватися до рівня знань користувача, що дозволяє індивідуалізувати процес навчання та робить його більш ефективним.

Наступною перевагою можна вважати зручність використання для студентів, які часто подорожують. Смартфони та планшети, що дозволяють використовувати додатки для нарощування лексики, доступні у будь-якому місці. Це не лише надає студентам гнучкість у розкладі для вивчення англійської, але й відкриває можливість для розширення словникового запасу.

Не варто забувати, що більшість додатків подають матеріал у вигляді ігор, вікторин, флеш-карток та інших активностей, що допомагає учням більше залучатися до процесу. Конкуренція та заохочення ще більше підвищують мотивацію та рівень запам'ятовування. Мобільний додаток пропонує різноманітні ресурси у форматах аудіо, візуальних матеріалів та відео, що відповідають різним уподобанням користувачів і, таким чином, враховують різні стилі навчання. Така гнучкість дає студентам можливість обирати методи навчання відповідно до їхнього особистого стилю, покращуючи ефективність і задоволення від процесу опанування лексики.

Серед популярних додатків для вивчення англійської мови в 2024 році виділяються такі застосунки як RosettaStone, Babbel, Busuu Premium Plus, Memrise та SuperDuolingo. Кожен з них пропонує унікальні функціональні можливості, включаючи вимову, використання різноманітних медіаформатів для навчання, інтерактивні вправи та адаптацію до рівня знань користувача. Перспективи розвитку додатків для вивчення мов на основі штучного інтелекту (ШІ) віщують подальше покращення інтерактивності та персоналізації навчального процесу. З використанням генеративного ШІ, який може створювати реалістичні розмовні сценарії та вправи на основі помилок користувачів, додатки стають здатними надавати майже безмежні можливості для вдосконалення мовних навичок.

Довгопола О.Ю. (ВІКНУ)

Justification for choosing mobile application distribution platforms

In the process of developing the MILDICT mobile application, aimed at implementing and promoting standardized NATO military terminology within the Armed Forces of Ukraine, the correct selection of a distribution platform is a crucial step. This is determined not only by the ease of user access to the software but also by requirements for information security, updateability, stable technical support, and feedback from the target audience.

The current mobile operating system market is dominated by two major platforms – Android and iOS, with software distribution provided through Google Play Market and Apple App Store, respectively. According to statistical observations within the Armed Forces of Ukraine, the largest share of mobile device users are Android users. Therefore, the initial publication and deployment of the application should be implemented via Google Play, which allows access to the majority of potential users. However, full cross-platform implementation of the project also requires support for iOS, ensuring accessibility of the application for all categories of users, including command staff and international partners who use Apple devices.

Given the specific nature of the software product, which includes the use of military terminology – some of which may be classified – access control becomes a critical requirement for distribution. To address this, distribution through private channels such as Google Play Private Channel or Apple Business Manager is recommended, allowing the application to be installed only by authorized users. Alternatively, it is possible to implement a centralized Mobile Device Management (MDM) system within the internal infrastructure of the defense sector.

Equally important is the platform's capability to support automatic updates, beta testing of new features, usage analytics, and feedback collection. These capabilities enable flexible application adaptation, early error detection, and functional improvements based on user needs.

In the event that conditions make it impossible to publish the product on public platforms – such as under martial law or due to security policy restrictions – alternative distribution methods may be used, such as secure deployment of APK or IPA

installation files via internal portals of the Ministry of Defense of Ukraine or restricted FTP servers with user authentication.

Thus, the choice of platform for distributing the MILDICT mobile application should be based on an analysis of both technical capabilities and organizational-security requirements. Integration with certified distribution systems that ensure controlled delivery, updates, and support is a key step towards the successful implementation of a tool for harmonizing military terminology in accordance with NATO standards.

Карпенко В.Ю. (ВІКНУ)

Кодування військових термінів за функціональними ознаками як засіб стандартизації в умовах трансформації ЗСУ

У процесі трансформації Збройних Сил України (ЗСУ) відповідно до стандартів НАТО важливим аспектом є стандартизація військової термінології. Це дозволяє забезпечити узгодженість та ефективність комунікації між різними підрозділами та міжнародними партнерами. Одним із ефективних інструментів такої стандартизації є кодування військових термінів за функціональними ознаками. Кодування за функціональними категоріями сприяє не тільки упорядкуванню термінів, але й полегшує їхнє використання у військовій практиці.

Функціональне кодування передбачає присвоєння кожному терміну унікального коду, що відображає його основну функцію або призначення. Це дозволяє створювати зручні для використання категорії термінів, які можна застосовувати в різних контекстах військової діяльності. Наприклад, терміни можуть бути класифіковані за такими функціональними ознаками, як командування та управління (C2), розвідка (INT), зв’язок (COM), логістика (LOG), озброєння (ARM) тощо. Така система класифікації дозволяє швидко знаходити потрібні терміни, зменшуючи ймовірність непорозумінь і підвищуючи оперативність у виконанні завдань.

Уніфікація військової термінології є одним із ключових аспектів інтеграції ЗСУ до НАТО, оскільки забезпечує сумісність національних термінів з міжнародними стандартами. Кодування термінів за функціональними ознаками дає змогу вирішити кілька важливих завдань: забезпечити однозначне розуміння термінів на всіх рівнях командування, покращити взаємодію між різними підрозділами та партнерами, а також підвищити ефективність навчання. Стандартизовані терміни спрощують навчальний процес, зменшують час, необхідний для адаптації нових співробітників, і підвищують якість взаємодії під час проведення спільних операцій.

Завдяки використанню таких документів, як STANAG 3680 «NATO Glossary of Terms and Definitions», військові терміни стають універсальними, і їх можна застосовувати в міжнародному контексті без ризику неправильного тлумачення. Цей глосарій є основою для розробки національних

термінологічних систем і є важливим елементом у забезпеченні спільної оперативності між військовими силами різних країн.

Отже, кодування військових термінів за функціональними ознаками є необхідною складовою процесу стандартизації в Збройних Силах України. Цей підхід не тільки полегшує взаємодію між підрозділами та з міжнародними партнерами, але й забезпечує підвищення ефективності роботи військових структур в умовах швидкої адаптації до стандартів НАТО.

Логунов І.Ю. (ВІКНУ)

Оптимізація процесу лінгвістичної експертизи у системі стандартизації Збройних Сил України

Оптимізація процесу лінгвістичної експертизи є важливим елементом забезпечення якості військової документації, що має прямий вплив на ефективність Збройних Сил України. В умовах реформування ЗСУ відповідно до стандартів НАТО важливою є точність і однозначність формулювань у військових документах. Лінгвістичні помилки або термінологічні невідповідності можуть призвести до помилок у прийнятті рішень і зниження бойової ефективності, що може загрожувати безпеці особового складу.

Удосконалення лінгвістичної експертизи дозволяє забезпечити єдність термінології та чіткість у військових документах на різних рівнях управління, що особливо важливо в умовах багатонаціональних операцій. Лінгвістичний контроль також сприяє спрощенню процесу перекладу, підвищенню якості командно-штабної підготовки і стандартизації бойового управління.

У межах науково-дослідної роботи ОЗ «Експертиза» було проведено дослідження з оптимізації процесу лінгвістичної експертизи у системі стандартизації Збройних Сил України, здійснено підбір, аналіз та узагальнення нормативної, науково-технічної, лінгвістичної літератури, патентної інформації та інших матеріалів, що стосуються лінгвістичного забезпечення оборонної сфери. Складено аналітичний огляд, який виявив низку системних проблем: фрагментарність методичних підходів, неоднозначність або застарілість термінів, а також відсутність єдиної методики лінгвістичної експертизи військових нормативних документів. На основі аналізу стану проблеми обґрунтовано актуальність створення єдиної методології та визначено перспективний напрям дослідження – впровадження багаторівневої лінгвістичної оцінки текстів військових стандартів.

Додатково, оптимізація експертизи відкриває можливості для автоматизації перевірки військових документів за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення. Впровадження сучасних технологій для автоматизації процесу перевірки військових документів підвищує продуктивність і точність роботи фахівців, що має стратегічне значення в умовах швидко змінюваних військових і технологічних реалій.

Таким чином, оптимізація лінгвістичної експертизи сприяє зміцненню обороноздатності та боєготовності Збройних Сил України, покращуючи координацію між підрозділами, забезпечуючи надійність і точність командної інформації та знижуючи ймовірність критичних помилок у критичних ситуаціях.

Федоренко Л.О. (ВІКНУ)

Роль лексико-граматичних навичок у формуванні комунікативної компетенції

Лексико-граматичні навички відіграють важливу роль в процесі формування комунікативної компетенції, яка є ключовим завданням у вивченні іноземної мови. Володіння граматикою та лексикою закладає основу для успішного розвитку видів мовленнєвої діяльності, а саме аудіювання, говоріння, читання та письма. Послідовність розвитку цих навичок допомагає не тільки зрозуміти структуру мови, а й успішно використовувати її.

Лексико-граматичні навички - це вміння правильно застосовувати граматичні структури, використовувати лексичний матеріал в різних ситуаціях, а також поєднувати ці два аспекти для формування правильних висловлювань.

Навчання граматики на заняттях іноземної мови має характеризуватися такими ознаками як автоматизованість, гнучкість і стійкість. Але важливо, щоб вивчення граматики не полягало в механічному запам’ятовуванні правил, а було спрямоване на їх практичне застосування в контексті, в реальних ситуаціях.

Вивчення лексики також має відбуватися не лише в ізольованому вигляді, а й у контексті, що дає можливість побачити її взаємодію з граматичними структурами.

Розвиток усного мовлення на основі лексико-граматичних навичок відбувається за допомогою рольових ігор, діалогів, дискусій, коли лексика та граматика засвоюється у вільному спілкуванні. Важливо, щоб викладач створював умови для невимушеного спілкування, вміло стимулюючи студентів використовувати вивчені конструкції в різних ситуаціях. Важливу роль сьогодні також відіграють онлайн-ресурси, навчальні пдатформи, що дозволяють відпрацьовувати граматику та лексику через інтерактивні завдання та тести.

Отже, використання лексико-граматичних навичок відіграє дуже важливу роль у формуванні комунікативної компетенції студентів.

Ляховська Ю., Кириленко Д. (ВІКНУ)

Етапи формування комунікативної культури курсантів закладів вищої освіти

Освітній простір закладу вищої освіти орієнтує курсантів на професійну діяльність, предметом якої є полісуб'єктні взаємини у процесі комунікації. Основне завдання професійної підготовки курсантів полягає в тому, щоб ввести їх у світ професійних цінностей, надати допомогу в оволодінні основними характеристиками майбутнього фахівця, основами комунікативної культури.

Проблемам формування комунікативної культури майбутнього фахівця присвячені дослідження науковців (І. Большакова, М. Вашуленко та ін.). На основі аналізу їх досліджень у формуванні комунікативної культури курсантів закладів вищої освіти нами виділено три етапи.

Перший етап (підготовчий). Його основною метою є формування ціннісного ставлення курсантів до спілкування та його культурних норм. Він здійснюється у процесі вивчення нормативних, а також вибіркових компонентів. Результатом першого етапу є сформованість мотивації курсантів на оволодіння комунікативною культурою та усвідомлення своїх комунікативних потреб, наявність узагальнених знань про комунікативну культуру, готовність до ухвалення цінностей професіоналізму тощо.

Другий етап (теоретична підготовка). Основною метою етапу є формування системи знань про спілкування, комунікативну діяльність та комунікативну культуру. Це може бути досягнуто шляхом запровадження додатково окремих тем у межах нормативних та вибіркових компонентів. Реалізація цих тем пов'язана з використанням активних методів навчання: дискусії, соціально-психологічного тренінгу, ділових, ситуаційно-рольових ігор тощо. Оптимальною формою навчання в процесі розвитку досліджуваної якості, на наш погляд, є групова форма, в якій домінуючою ознакою є спілкування та взаємодія між курсантами. Результатом другого етапу є достатня розвиненість комунікативних професійно-особистісних якостей, усвідомлення відповідальності в професійно-комунікативній взаємодії.

Третій етап (практична підготовка). Основною метою є розвиток та закріплення навичок комунікації на спеціально організованому соціально-педагогічному тренінгу. Застосовано практичні методи: спостереження та аналіз комунікативної діяльності курсантів, вправи та тренінги, організація комунікативної діяльності курсантів у різних ситуаціях. Результатом третього етапу є творча комунікативна особистість курсанта з інтенціями до добра, справедливості, здатна самостійно і творчо здійснювати комунікативну діяльність, виробляти індивідуальний стиль комунікативної взаємодії.

Отже, у процесі проведеного дослідження визначено три етапи, які б дозволили з урахуванням сучасних реалій здійснювати формування комунікативної культури курсантів закладів вищої освіти: підготовчий, теоретичний та практичний.

Мазурок В.Р. (ВІКНУ)

Mildict: a digital platform for aligning ukraine's military education with NATO standards

The implementation of the Mildict application into the professional military education system of the Armed Forces of Ukraine represents a strategically justified step in the context of reforming educational processes in line with NATO standards and modern operational planning challenges. According to official documents of the Ministry of Defense, professional military education is based on a multi-level system of L-courses (L1-L4), covering tactical, operational-tactical, and operational levels of officer training. Mildict, as a tool for integrating standardized glossaries, MDMP/OPP procedures, and tactical guidelines, addresses the critical requirement to align training programs with operational planning processes under NATO standards, particularly through decision-making simulation modules essential for courses such as L-1C and L-2. This ensures the development of cadets' skills in operational analysis, action plan development, and resource assessment, corresponding to real-world operational planning conditions in joint headquarters.

The app provides mobile access to specialized knowledge, which is imperative for modern military training. In field exercises or training center scenarios with limited internet connectivity, Mildict's offline functionality allows cadets and officers to instantly access up-to-date tactical protocols, glossaries, and MDMP instructions. This is particularly critical for tactical L-1A/B courses, where practicing decision-making algorithms under time constraints forms the core of the curriculum. The integration of translation features and English-language NATO glossaries in Mildict meets the language proficiency requirements for operational-level courses (L-3), where standardized English terminology is mandatory for participation in international exercises. The app's technical features make it an optimal tool for implementing unified training standards.Real-time content updates via a centralized administrative panel allow military institutions to immediately adjust tactical instructions, critical in dynamic operational environments. Integration with LMS platforms (e.g., Moodle or SharePoint) used by military universities and academies ensures synchronization of training materials, assessments, and evaluation criteria. For example, during L-2 courses focused on unit management, users can simultaneously work with interactive maps in Mildict and analyze case studies in LMS, fostering a comprehensive learning approach.

Thus, Mildict serves as a tool for systemic transformation of military education. Piloting the app at the tactical L-1A/B course level will allow testing its functionality in scenarios emphasizing intensified combat training. For instance, during electronic warfare drills, users can apply built-in MDMP report templates to analyze casualties and plan counterattacks, closely mirroring real combat conditions. Scaling Mildict to operational L-3 courses, where international interoperability is paramount, will standardize curricula according to NATO requirements–a priority in Ukraine's

integration efforts. This positions Mildict as a critical enabler of professional military education reform, bridging tactical proficiency with coalition operational standards.

Rymma Maiboroda, Sviatoslav Mohylnyi,
Military Institute of Taras Shevchenko
National University of Kyiv

Navigating challenges: teaching english to military personnel

Teaching English to military personnel presents unique challenges that require thoughtful consideration and tailored instructional approaches. From diverse linguistic backgrounds to operational demands and cultural sensitivities, English teachers must address a variety of factors to ensure effective language acquisition and proficiency among military learners. So, it is necessary to specify the challenges faced by English teachers when teaching military personnel and explore strategies to overcome them.

Military personnel often come from diverse linguistic backgrounds. This diversity can pose challenges in the classroom, as learners may have different proficiency levels and language learning strategies. To address this challenge, English teachers can employ differentiated instruction techniques, such as flexible grouping, individualized learning plans, and targeted language support, to meet the diverse needs of military learners effectively.

Military training schedules are often demanding, leaving limited time for language instruction. English teachers must navigate these time constraints by maximizing instructional efficiency, prioritizing language skills relevant to military tasks, and integrating language learning into existing training activities. Short, focused language drills, mobile learning applications, and asynchronous online resources can offer flexible learning options that accommodate military personnel's busy schedules.

Military training environments can be high-stress settings, characterized by intense physical demands, psychological pressures, and time-sensitive tasks. In such environments, learners' ability to focus, retain information, and engage in language learning may be compromised. English teachers must employ stress-reduction techniques, such as mindfulness exercises, relaxation strategies, and stress management workshops, to create supportive and conducive learning atmospheres that optimize language acquisition outcomes.

The military vocabulary includes specialized vocabulary, acronyms, and technical terminology that is unfamiliar to the military men. English teachers must develop instructional materials that prioritize the acquisition and mastery of military-specific language, incorporating contextualized examples, visual aids, and interactive activities to reinforce comprehension and retention. Glossaries, flashcards, and mnemonic devices can facilitate the memorization of complex terminology and enhance learners' communication skills in military contexts.

Language instruction must be directly relevant to military operational contexts to ensure its applicability and utility in real-world scenarios. English teachers must

align curriculum content with the communication needs and tasks encountered by military personnel in their professional roles. Authentic materials, scenario-based simulations, and role-playing exercises can immerse learners in realistic communication scenarios, allowing them to practice language skills within the context of military operations and enhance their operational readiness.

Unlike civilian learners, military personnel may have limited exposure to English language immersion environments or opportunities for authentic language practice outside the classroom. English teachers must compensate for this lack of exposure by incorporating immersive language experiences, cultural immersion activities, and language-rich environments into their instructional methodologies. Virtual reality simulations, and community engagement projects can provide opportunities for authentic language practice and cultural exchange, enhancing learners' linguistic competence and confidence.

Military units frequently experience personnel turnover due to deployments, transfers, and rotations, leading to transient populations within language training programs. English teachers must adapt instructional approaches to accommodate the dynamic nature of military personnel assignments and ensure continuity of learning despite frequent personnel changes. Flexible enrollment options, modularized curriculum structures, and ongoing support systems can facilitate seamless transitions for incoming personnel and promote sustained language learning progress across diverse learner populations.

Deployments, overseas assignments, and remote locations may hinder access to traditional classroom-based language instruction for military personnel. English teachers must leverage technology, distance learning platforms, and asynchronous delivery methods to facilitate language learning opportunities for learners deployed in remote or inaccessible areas. Virtual classrooms, video conferencing tools, and mobile learning applications can enable military personnel to access language instruction anytime, anywhere, ensuring continuity of learning and language proficiency development despite geographical constraints.

In conclusion, teaching English to military personnel requires a varied approach that understands and tackles the different challenges found in military training. By using creative teaching methods, technology, and promoting cultural understanding, English teachers can give soldiers the language skills they need for their work. Despite the complex nature of military environments, effective English teaching can improve communication, support teamwork, and make soldiers better prepared for their roles in various missions.

Нагнибіда В.В. (ВІКНУ)

Проблематика проведення науково-лінгвістичних експертиз військових стандартів

Науково-лінгвістична експертиза військових стандартів є ключовим етапом у процесі адаптації та впровадження іноземних документів у національні системи. В умовах інтеграції до міжнародних структур (зокрема НАТО) підвищується потреба в точному, функціонально орієнтованому перекладі та експертному аналізі документів.

Л.І. Шевченко та Д.Ю. Сизонов визначають лінгвістичну (спеціальну) експертизу як аналіз і фахову інтерпретацію тексту, представленого в усній або письмовій формі.

Проведення лінгвістичних експертиз військових стандартів є складною міждисциплінарною діяльністю, що потребує не лише високого рівня мовної компетентності, але й глибокого розуміння предметної сфери. Проблематика полягає в тому, що військові стандарти – це документи, насичені вузькоспеціалізованою термінологією, скороченнями, абревіатурами, структурними конструкціями, притаманними не тільки технічній, але й юридичній та адміністративній сферам.

Однією з ключових проблем лінгвістичної експертизи є відсутність уніфікованої методики оцінки відповідності перекладу військових стандартів як лінгвістичному, так і функціональному еквіваленту. Існує суттєвий дефіцит національних лінгвістичних ресурсів – корпусів, баз термінів, стандартизованих глосаріїв, які відповідали б актуальним потребам військової сфери та враховували б контекстуальну специфіку відповідних понять.

Іншою серйозною проблемою є недостатній рівень міждисциплінарної взаємодії між лінгвістами та фахівцями з військово-технічного профілю. Внаслідок цього переклад або експертиза часто ігнорують прагматичні аспекти тексту – тобто ті функціональні ознаки, які забезпечують його ефективне застосування в реальних умовах бойового управління, логістики, технічного обслуговування тощо.

Не менш важливою є й проблема автоматизації експертного процесу. Незважаючи на стрімкий розвиток інструментів комп’ютерної лінгвістики та штучного інтелекту, у сфері військової стандартизації вони застосовуються вкрай обмежено, що пояснюється обмеженим доступом до вихідної інформації (через її конфіденційність або засекреченість), а також відсутністю адаптованих технологічних рішень для аналізу подібних документів. У перспективі впровадження нейролінгвістичних моделей, створення національних термінологічних баз та впровадження корпусного аналізу військових текстів можуть суттєво підвищити якість експертизи.

Таким чином, подолання зазначених вище викликів є пріоритетним завданням, яке потребує як теоретичних досліджень, так і практичних рішень на

рівні державної та міждержавної політики у сфері мовної безпеки та стандартизації.

Паніна О.О. (ВІКНУ)

Специфіка відтворення термінології англійських текстів науково-технічного стилю українською мовою

Сучасне суспільство визначається бурхливим зростанням науково-технічних знань, які призвели до появи у мові великої кількості спеціальної лексики, отже, і величезного обсягу науково-технічної літератури, переклад якої постає як важливий інструмент співробітництва у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Знання основних аспектів перекладознавства значною мірою підвищує ефективність спілкування з представниками інших країн у галузі науки та техніки. Переклад термінів вимагає знання галузі, до якої належить переклад, розуміння змісту термінів іноземною мовою та знання науково-технічної термінології на рідній мові. Основні проблеми перекладу пов'язані не з перекладом окремих термінів, які зафіксовані у термінологічних словниках, а з передачею правильного сенсу кожної фрази, чому завжди відповідає дослівний переклад. Перекладач повинен виконувати принаймні дві умови: хоча б частково орієнтуватися в тематиці текстів, що перекладаються.

Переклад науково-технічного тексту має на увазі стислість, точність і ясність, тому в ньому відсутні елементи емоційної виразності, такі як, наприклад, метафори. Для того, щоб перекладати з англійської мови на українську мову, і навпаки, необхідно мати уявлення про граматику обох мов та про стиль науково-технічної літератури. Не слід допускати дослівного перекладу, адже більшість речень в науково-технічних текстах часто бувають довгими та складними за своєю структурою.

З розвитком науки та зміною наукових уявлень про ті чи інші об'єкти дослідження змінюється і значення відповідних термінів. Спеціальні терміни (неологізми), що знову з'явилися, викликають велику складність у практиці перекладу з іноземної мови, оскільки такі слова ще не зареєстровані в сучасних словниках. Перед технічним перекладачем стоїть складне творче завдання створення нових еквівалентних українських технічних термінів для передачі понять рідною мовою.

Згодом науково-технічні терміни виходять за межі вузькоспеціалізованого дискурсу та входять у повсякденну лексику. Таким чином, науково-технічна сфера є комплексною та складною у контексті лінгвістики та перекладу. Особливою складністю є система термінів науково-технічної галузі. При роботі з текстами науково-технічної тематики перекладачеві необхідно знати та враховувати багатозначність термінів та грамотно визначати контекст вживання терміну, оскільки від цього залежить підсумковий переклад слова.

Таким чином, можна зробити висновок, що науково-технічний переклад відрізняється від інших видів перекладу своїми лексичними, граматичними та

стилістичними особливостями та труднощами. При перекладі науково-технічного тексту домінуючими є засоби, які забезпечують об'єктивність, логічність та компактність викладу: терміни, пасивні дієслівні конструкції, складні слова, дієслівні форми сьогодення, невизначено особисті та безособові структури, різноманітність синтаксичних структур.

Плиска Н.В. (ВІКНУ)

Лексичний підхід в навчанні англійської мови: переваги, виклики та перспективи

Традиційне навчання англійської мови зазвичай базується на граматико-перекладному або комунікативному методі. Однак, у сучасній лінгводидактиці все більше уваги приділяється лексичному підходу (Lexical Approach), який був запропонований Майклом Льюїсом (Lewis, M. Lexical Approach: The State of ELT and a Way Forward) у 1993 році. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що засвоєння мови відбувається не через вивчення окремих слів чи граматичних правил, а через освоєння стійких словосполучень та виразів.

Лексичний підхід ґрунтується на кількох ключових положеннях:

- мова складається з лексичних блоків (chunks) – комбінацій слів, що часто використовуються разом (наприклад, "make a decision", "strong coffee").
- колокації відіграють основну роль у комунікації – носії мови рідко будують речення на основі окремих слів, вони використовують усталені конструкції.
- граматика є вторинною – замість того, щоб вивчати граматичні правила окремо, вони засвоюються в контексті реальних мовних зразків.

Основними принципами лексичного підходу є наступні:

1. Використання реальних текстів і автентичних матеріалів (замість ізольованих граматичних вправ студенти працюють з текстами, що містять природні мовні зразки).
2. Засвоєння словосполучень замість окремих слів (студенти вчаться розпізнавати та використовувати поширені вирази).
3. Активне слухання та читання (сприйняття мови на слух та візуально сприяє запам’ятовуванню лексичних структур).
4. Використання завдань на розпізнавання та відтворення колокацій (студенти аналізують контекст та визначають правильне вживання словосполучень).

Серед переваг лексичного підходу можна назвати швидке формування мовленнєвої компетенції, використання автентичних зразків мовлення; одночасне запам’ятовування та відпрацювання лексичної, граматичної й фонетичної структури мови; розвиток мовної здогадки й чуття мови; подолання мовного бар’єру та страху допустити помилку; зосередження уваги на результативному спілкуванні.

Незважаючи на численні переваги, лексичний підхід має й певні недоліки, які можуть ускладнювати його впровадження в навчальний процес.

Відсутність систематичного вивчення граматики може призвести до того, що студенти недостатньо добре розуміють граматичні закономірності мови, особливо в академічному або формальному контексті.

Складність у виборі матеріалів. Навчальні матеріали, створені на основі лексичного підходу, не завжди відповідають потребам різних рівнів студентів. Викладачам доводиться самостійно добирати автентичні тексти та складати вправи, що потребує значних зусиль та часу.

Проблеми з продуктивним використанням мови. Лексичний підхід орієнтований переважно на розпізнавання та відтворення готових мовних структур. Однак це може обмежувати здатність студентів до гнучкого конструювання власних висловлювань. У результаті вони можуть зазнавати труднощів із формуванням нових граматично правильних речень.

Труднощі з запам’ятовуванням великої кількості виразів. Оскільки цей підхід вимагає засвоєння значної кількості колокацій, фразеологізмів та стійких виразів, студенти можуть відчувати перевантаженість. Без ефективних мнемонічних стратегій запам’ятовування цих фраз може бути складним і не завжди результативним.

Недостатня універсальність для всіх рівнів студентів. Для початківців, які ще не мають базових знань граматики та словникового запасу, лексичний підхід може бути малоефективним. Без розуміння основних граматичних структур їм складно сприймати та засвоювати колокації.

Лексичний підхід є ефективним методом навчання англійської мови, який сприяє швидшому й природнішому засвоєнню мовного матеріалу. Застосування лексичного підходу в навчанні англійської мови не суперечить комунікативно-діяльнісному підходу, більш того, доповнює й поглиблює його. Він дозволяє студентам розвивати мовленнєву компетенцію, використовуючи реальні мовні конструкції, що є особливо важливим у сучасному комунікативному середовищі. Запровадження цього підходу в освітній процес може значно покращити якість викладання англійської мови та підвищити рівень володіння мовою серед учнів. Однак для повноцінного вивчення мови необхідно інтегрувати лексичний підхід з граматикою та враховувати індивідуальні потреби студентів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку ефективних методів інтеграції лексичного підходу з іншими аспектами мови та адаптацію його до різних рівнів навчання.

Победря В.О. (ВІКНУ)

Designing a bilingual english-ukrainian military terminology database for enhanced operational efficiency and NATO interoperability

Ukraine’s ongoing defence reforms emphasise integration with NATO procedures, doctrines, and terminology. Official documents–including national

statutes, Ukrainian Armed Forces regulations, NATO guidelines (e.g., AAP-6), and U.S. Army field manuals–highlight the importance of standardised lexical resources. However, the current Ukrainian defence sector lacks a single, comprehensive repository that captures both domestic and NATO-aligned terms in a bilingual format. This deficiency not only hampers interoperability in multinational operations but also creates confusion in legislative and doctrinal interpretations. Our terminology collection process draws on multiple sources:

1. National legislation, including the Laws of Ukraine and official statutes of the Armed Forces.
2. NATO standards (e.g., STANAGs) and glossaries (AAP-6).
3. Selected doctrinal and technical publications from the U.S. Department of Defense.

We apply a multi-stage analytical verification: semantic alignment to ensure concept equivalence, cross-referencing in both Ukrainian and English sources, and hierarchical classification per functional codes (such as J-1 for personnel, J-2 for intelligence, etc.). Each term is then annotated with: (a) standardized bilingual definitions, (b) relevant abbreviations, (c) source links (e.g., official laws or websites), and (d) assigned functional codes indicating its operational domain.

Contrary to traditional alphabetical dictionaries, our approach enables multi-dimensional classification. A single term can have multiple codes, reflecting its relevance to several operational areas. For instance, a concept related to «unmanned aerial systems» might appear under intelligence (J-2) and operations (J-3) simultaneously. This structure aligns closely with NATO's J-code framework and the organisational logic in Ukrainian defence management, allowing users to filter or explore terms by domain.

In conclusion, establishing a unified English-Ukrainian military terminology base, grounded in standardized definitions and hierarchical classification, represents a critical milestone in strengthening Ukraine's operational readiness and alignment with NATO practices. By providing reliable, context-driven lexical resources to a broad user spectrum, this initiative addresses the linguistic demands of modern defence systems and underscores the role of language standardization in effective military collaboration.

Поліщук О., Боженко О. (ВІКНУ)

Інтеграція веб-додатків у програми вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах

Інтеграція веб-додатків у програми вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах значно трансформувала традиційні педагогічні підходи. З розвитком цифрових технологій веб-інструменти відіграють вирішальну роль у покращенні засвоєння мови, сприянні автономії студентів та розвитку їхньої комунікативної компетентності.

Такі веб-додатки, як Duolingo, Quizlet, Google Classroom, Padlet та інші, пропонують інтерактивне, орієнтоване на студента навчальне середовище, що

відповідає підходу комунікативного викладання мови (CLT). Ці інструменти сприяють розширенню словникового запасу, граматичній практиці, покращенню вимови та спілкуванню в режимі реального часу. Вони також уможливлюють персоналізовані навчальні траєкторії, дозволяючи учням просуватися у власному темпі, отримуючи негайний зворотній зв'язок.

Однією з головних переваг використання веб-додатків у вищій освіті є те, що вони сприяють залученню студентів. Мультимедійні ресурси, гейміфіковані елементи та спільні завдання підвищують мотивацію та збільшують участь. Наприклад, додатки, які включають елементи гейміфікації, такі як бейджі та таблиці лідерів, стимулюють інтерес студентів і заохочують до подальшого використання поза межами аудиторії. Крім того, такі платформи, як Padlet і Google Docs, підтримують спільне написання текстів і зворотний зв'язок, що є важливими компонентами ефективного вивчення мови.

Ще однією перевагою є доступність і гнучкість. Студенти можуть отримати доступ до мовних матеріалів у будь-який час і з будь-якого місця, що підтримує змішані та дистанційні моделі навчання. Це особливо актуально у вищій освіті, де студенти часто балансують між академічними, професійними та особистими зобов'язаннями. Таким чином, веб-додатки задовольняють різноманітні стилі та графіки навчання, сприяючи більш інклюзивній освіті.

Однак успішна інтеграція вимагає ретельного планування та педагогічного узгодження. Викладачі повинні бути навчені ефективно використовувати ці інструменти і вибирати додатки, які відповідають конкретним навчальним цілям. Крім того, для забезпечення справедливого впровадження необхідно вирішити такі питання, як цифрова грамотність, доступ до Інтернету та конфіденційність даних.

Емпіричні дослідження показують, що студенти, які вивчають мову в технологічно вдосконаленому середовищі, демонструють кращий рівень володіння мовою та вищий рівень мотивації. Тим не менш, веб-додатки повинні доповнювати, а не замінювати традиційні методи навчання. Людська взаємодія, культурний контекст і кероване навчання залишаються важливими для ефективного вивчення мови.

Отже, інтеграція веб-додатків у програми вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах має численні педагогічні переваги. За умови продуманого впровадження ці інструменти можуть збагатити навчальний процес, підвищити мовну компетенцію та краще підготувати студентів до глобалізованого цифрового світу.

Приліпко М.О. (ВІКНУ)

Аналіз цільової аудиторії глосарія для оптимізації термінологічної бази

Аналіз цільової аудиторії глосарія для оптимізації термінологічної бази має на меті визначити основні групи користувачів і їхні потреби, що дозволить створити ефективний ресурс. Перш за все, важливо розподілити аудиторію на кілька категорій. Це фахівці, студенти, практики, перекладачі та редактори, а також широка зацікавлена аудиторія. Кожна з цих груп має свої специфічні вимоги до термінології, тому глосарій має враховувати їх інтереси.

Фахівці та дослідники потребують точних і науково обґрунтованих визначень, оскільки використовують терміни в професійній діяльності. Студенти і викладачі очікують зрозумілих, але точних пояснень для навчання та підготовки до іспитів. Практики мають потребу в простих і чітких визначеннях, які дозволяють швидко отримати необхідну інформацію в роботі. Перекладачі та редактори часто потребують двомовних глосаріїв для точного перекладу термінів. Для широкої аудиторії важливо мати доступні та зрозумілі визначення термінів.

Щодо рівня підготовки користувачів, для професіоналів важливі глибокі, точні терміни, а для початкових користувачів – прості, зрозумілі пояснення. Це дозволяє створити ресурс, що відповідає потребам різних категорій користувачів.

Цілі використання глосарія також варіюються. Користувачі можуть використовувати глосарій для швидкого пошуку термінів, для навчальних цілей або для точного застосування термінології у роботі. Тому важливо врахувати ці різні функції при створенні термінологічної бази.

Мовні особливості користувачів також відіграють важливу роль. Для міжнародної аудиторії можна створити двомовні чи багатомовні версії глосарія, а для перекладачів важливо забезпечити точність і уніфікацію термінів.

Зручність доступу до глосарія є не менш важливою. Врахування онлайн-доступу, адаптація до мобільних пристроїв та можливість завантаження у різних форматах значно підвищують комфорт користування. Інтерактивність глосарія, наприклад, через гіперпосилання та приклади вживання термінів, покращує його ефективність.

Насамкінець, зворотний зв'язок від користувачів дозволяє постійно оновлювати та вдосконалювати глосарій. Це забезпечує актуальність і корисність термінологічної бази, що є важливим для кожної з груп користувачів.

Таким чином, оптимізація термінологічної бази повинна базуватись на аналізі потреб цільових аудиторій, рівня їх підготовки та функцій, які вони хочуть отримати від глосарія. Це дозволить створити ресурс, який буде корисним, точним та зручним для широкого кола користувачів.

Рахнянський В., Бас І. (ВІКНУ)

Культурно маркована лексика у філології та перекладознавстві

Сьогодні культурно маркована лексика є значною частиною мовної картини світу, що у свою чергу відображає історичний, соціальний та ментальний досвід певного народу. Через неї передаються певні унікальні національні традиції, звичаї, цінності, а також особливості світогляду, які сформувались під впливом культурного розвитку. Такі лексичні одиниці несуть у собі не лише номінативну, проте глибоку культурну функцію, а саме: вони є носіями колективної пам'яті, національної ідентичності та культурних кодів.

Необхідно зауважити, що у перекладознавстві культурно маркована лексика становить одну з найскладніших проблем. Її адекватна передача в іншу мову часто потребує більше, ніж просто знання лексичних відповідників. Такі слова і вирази, як "вишиванка", "сенсей", "tea time", "sakura", "Oktoberfest" та багато інших, мають глибокий культурний підтекст, що не завжди має прямі аналоги в інших мовах. Тому перекладач повинен володіти не лише лінгвістичною компетенцією, але також має бути компетентним у культурі обох мов - вихідної та цільової. Він виконує роль, так би мовити, "культурного посередника", який інтерпретує культурні реалії для носіїв іншої мови, зберігаючи автентичність тексту та забезпечуючи його зрозумілість [1], [2].

Відповідні процеси, що сприяють активному міжкультурному обміну, підсилюють актуальність теми дослідження культурно маркованої лексики. У світі, де комунікація між культурами стає щоденною, важливим є не лише правильний переклад, але також збереження глибинного змісту та автентичності культурного вислову. Саме тому співпраця філології та перекладознавства набуває особливого значення: філологічні знання збагачують перекладацьку практику, тоді як перекладознавчі підходи виявляють нові аспекти культурної семантики мови.

Таким чином, культурно маркована лексика є не просто мовним явищем, але також слугує мостом між культурами, що дозволяє краще зрозуміти інші народи, зберегти власну ідентичність і забезпечити ефективну міжкультурну комунікацію в умовах сучасного світу.

Романюк В., Соловйова К. (ВІКНУ)

Іншомовна підготовка як елемент національної безпеки

У XXI столітті поняття національної безпеки виходить за межі суто військової оборони і охоплює інформаційний, кібернетичний, економічний, екологічний і гуманітарний аспекти. У всіх цих сферах критично важливе місце займає ефективна комунікація на міжнародному рівні, що неможлива без володіння іноземними мовами.

У сучасному світі національна безпека набуває нових вимірів. В умовах глобалізації, зростання гібридних загроз, інформаційної боротьби та міжнародної взаємодії, іншомовна підготовка фахівців набуває стратегічного значення. Володіння іноземною мовою – це не лише освітня чи культурна перевага, а реальний інструмент забезпечення ефективної оборонної, аналітичної та дипломатичної діяльності.

Спеціалісти сектору безпеки щоденно працюють з відкритими та закритими інформаційними джерелами, багатьом із яких першоджерело – іноземна мова. Аналіз звітів розвідки, міжнародних оглядів, військових доктрин, геополітичних оцінок потребує розуміння мови оригіналу, аби уникнути спотворень при перекладі.

Фахівці, задіяні в оборонному секторі, розвідці, інформаційній безпеці, правоохоронній діяльності та кризовому управлінні, повинні мати здатність швидко орієнтуватися в багатомовному середовищі. Знання іноземної мови:

- підвищує оперативність прийняття рішень;
- забезпечує доступ до закордонних джерел інформації;
- сприяє об’єктивній оцінці міжнародної обстановки.

Україна активно співпрацює з НАТО, ООН, ОБСЄ, Європолом, FRONTEX тощо. Для участі в міжнародних миротворчих місіях, спільних військових навчаннях, тренінгах, програмах обміну, представники сектору безпеки мають володіти щонайменше англійською мовою на рівні професійної комунікації. Фахівці без відповідної мовної підготовки обмежені в участі в міжнародних операціях, навчаннях та програмах обміну.

В епоху інформаційних війн, дезінформації та пропаганди важливою є здатність аналізувати первинні джерела іноземними мовами. Це дозволяє:

- виявляти фейки;
- розуміти справжні наміри противника;
- формувати грамотну інформаційну політику на національному рівні.

Під час надзвичайних ситуацій (природних катастроф, терактів, збройних конфліктів) ефективна комунікація з іноземними фахівцями, миротворцями чи гуманітарними організаціями може бути вирішальною. У таких умовах знання мови рятує життя, допомагає координувати дії та уникати міжнародних конфліктів.

Іншомовна підготовка має бути включена до освітніх стандартів силових структур, цивільного захисту, органів влади та дипломатичних служб. Найефективнішими підходами вважаються:

- міждисциплінарні курси за професійним спрямуванням;
- практичні семінари з участю міжнародних інструкторів;
- імітаційні моделі (ролеві ігри, сценарії реальних ситуацій);
- участь у міжнародних програмах Erasmus+, NATO DEEP та подібних ініціативах.

Отже, іншомовна підготовка – це не лише освітній компонент, а стратегічна складова національної безпеки. Вона забезпечує якісну підготовку кадрів, підвищує боєздатність держави у міжнародному середовищі, сприяє

ефективній протидії зовнішнім загрозам та формує професійну мобільність фахівців. У XXI столітті неможливо уявити фахівця сектору безпеки, який не володіє хоча б однією іноземною мовою.

Самелюк А., Шевлякова О. (ВІКНУ)

Зовнішня мотивація у вивчення іноземної мови курсантами ЗВВО

За умов сучасного військового середовища, коли йдеться про потенційне створення єдиної європейської армії, де українській військові посідатимуть ключове місце не тільки як найчисленніше національне військо Європи, але і єдине від часів Другої світової війни з бойовим досвідом, знання іноземної мови як універсального комунікативного коду є чільним фактором професійної підготовки курсантів.

Ефективне засвоєння мови залежить, як і будь-яка інша діяльність, від рівня мотивації, зокрема зовнішньої та інструментальної [1; 2]. Зовнішня мотивація (англ. *extrinsic motivation*) є більш загальною й передбачає стимулювання активності курсанта у вивченні іноземної мови через зовнішні фактори. Зазвичай це чинники близької перспективи (напр., хороша оцінка, вимога викладача, академічна мобільність тощо), але сюди можуть належати й віддаленіші цілі, тому часто інструментальна мотивація розглядається як елемент зовнішньої мотивації. Інструментальна мотивація (англ. *instrumental motivation*) означає усвідомлення мови як засобу досягнення більш віддалених, проте конкретних професійних цілей (кар'єрне зростання або отримання підвищення, участь у професійних міжнародних навчаннях, спілкування із союзниками, доступ до військових ресурсів іноземними мовами). Тож інструментальна мотивація є конкретним типом зовнішньої мотивації, орієнтованим на досягнення практичних цілей.

У контексті курсантів ЗВВО інструментальна мотивація є ключовою складовою зовнішньої мотивації, оскільки знання мови прямо впливає на їхню кар'єру та професійну діяльність. У такому разі методами підвищення зовнішньої та інструментальної мотивації є використання реальних кейсів, які б демонстрували професійний успіх військового завдяки знанню іноземної мови, а також професійно орієнтованих завдань у навчальному процесі, які б демонстрували, у який конкретний спосіб знання мови дає змогу бути кращим у фаху. Елементарний приклад – злагоджені й результативні дії із представником іноземного легіону за умов бою, націлені на збереження безпеки свого бойового підрозділу та ефективну роботу на знищення ворожих сил. У пригоді стануть також мотиваційні програми та заохочення за досягнення у вивченні мови (наприклад, практика закривати частину самостійної роботи курсантів сертифікатами за успішне проходження ними курсів з вивчення іноземної мови – на кшталт English4Ukraine). Доречним є також упровадження інтерактивних методів (рольові ігри, симуляції міжнародних переговорів, виконання бойових завдань у складі інтернаціональних легіонів тощо).

Отже, формування мотивації курсантів потребує комплексного підходу, що охоплює як зовнішні стимули, так і усвідомлення практичної (буквально – інструментальної) цінності іноземної мови. Розвиток інструментальної мотивації сприяє підвищенню ефективності мовної підготовки та адаптації до поточних військових реалій, надто за прагматичних світоглядних установок сучасної молоді.

Стамі А.Ю. (ВІКНУ)

Justification of platforms, programming languages, libraries and frameworks for mobile application

Choosing the right platform for mobile application distribution is crucial for reaching the target audience effectively. The two dominant platforms, Google Play Store and Apple App Store, provide extensive reach and security measures. Google Play Store supports a broad range of Android devices, while the Apple App Store ensures high-quality standards for iOS applications. Depending on the target audience, market share, and monetization strategy, selecting the appropriate distribution platform significantly impacts an application's success.

For mobile application development, the choice of programming language plays a crucial role in efficiency, performance, and maintainability. Swift is the preferred language for iOS applications due to its modern syntax, safety features, and improved performance over Objective-C. It offers better memory management with Automatic Reference Counting (ARC) and a powerful standard library that simplifies development. Swift also supports SwiftUI, making UI development more intuitive and efficient. Kotlin is the recommended language for Android development, offering concise and expressive syntax compared to Java. It enhances code safety with null safety features, reducing runtime errors. Kotlin also integrates seamlessly with Java, allowing developers to use existing Java libraries and frameworks. With Jetpack Compose, Kotlin facilitates declarative UI development, improving efficiency and maintainability. Both Swift and Kotlin are officially supported by Apple and Google, ensuring long-term stability and continuous improvements.

For modern mobile application development, SwiftUI and Jetpack Compose provide robust frameworks for building dynamic and responsive user interfaces. SwiftUI, introduced by Apple, enables declarative UI development, reducing boilerplate code and enhancing reusability. It integrates seamlessly with Swift and supports real-time previews, simplifying UI design and layout adjustments. SwiftUI also promotes a consistent look and feel across iOS devices, ensuring a smooth user experience. On the Android side, Jetpack Compose serves as Google's modern UI toolkit, leveraging Kotlin for declarative UI development. Jetpack Compose streamlines UI creation by eliminating XML-based layouts and allowing direct UI definition within Kotlin code. It improves performance by reducing unnecessary recompositions and enables a more reactive programming approach. Jetpack Compose also integrates well with existing Jetpack libraries, providing enhanced support for navigation, state management, and theming.

Both SwiftUI and Jetpack Compose offer significant improvements in UI development efficiency, maintainability, and scalability. Their declarative nature simplifies code structure, accelerates prototyping, and ensures better adaptability across different screen sizes and orientations.

к.військ.н., доц. Невольніченко А.І. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)

Система воєнно-наукового забезпечення як складова ефективності застосування об'єкта воєнної науки «військо»

Організаційно система воєнно-наукового забезпечення (ВНЗ) не визначена на тепер як структурний «елемент» (підрозділ забезпечення) ЗСУ, хоча за змістом «воєнно-наукова діяльність» спрямована на всебічне підвищення ефективності ЗС на науковій основі.

Фундаментальним принципом класифікації (систематизації) спеціалізацій воєнної науки у воєнному наукознавстві є «структурна декомпозиція» об'єкта воєнної науки «військо», науковою моделлю якого є «складна ергатична бойова система», яка містить керуючу підсистему, виробничу (комбатантну) підсистему, підсистему забезпечення застосування і підсистему забезпечення здатності.

Управляючу частину системи ВНЗ складає її «керівна підсистема» (органів управління), і її функції визначаються її призначенням – «цілеспрямуванням» застосування системи ВНЗ, яке й визначає ефективність існуючої системи завдяки саме оптимальному управлінню, яка максимізує групову продуктивність сил системи по створенню системного ефекту в керованому акті застосування. Функції даної підсистеми є саме змістом воєнно-наукового менеджменту.

Варто зазначити, що потрібне повне знання «об'єкта управління» – виконавчої частини «складної» ергатичної системи ВНЗ. Тому першою функцією керуючої підсистеми є «системний синтез» (проект) оптимальної (за змістом параметрів системних ознак – факторів ефективності – на основі системного аналізу) системи ВНЗ і реалізація проекту (створення максимально ефективної системи).

Другою функцією керуючої підсистеми є саме оптимальне управління процесом застосування системи ВНЗ, яке полягає на етапі організаційного управління – в оптимальному розподілі об'ємів воєнно-наукових досліджень, розробці планових завдань силам воєнно-наукового комплексу (виробничої підсистеми), силам підсистем інформаційного забезпечення і силам (ресурсного) забезпечення здатності; на етапі оперативного управління – координація дій сил по виконанню планових завдань, контроль ходу процесу функціонування системи в акті застосування.

Третьою функцією керуючої підсистеми є взаємодія із замовниками тем воєнно-наукових досліджень щодо впровадження результатів, проведення заходів щодо підвищення ефективності системи ВНЗ.

Четвертою функцією керуючої підсистеми є управління фаховою підготовкою (ФП) воєнних науковців-системологів для системи ВНЗ (професійна підготовка, підвищення кваліфікації, підготовка воєнних учених).

Зміст фахової підготовки визначається воєнним наукознавством. Тезаурус фахівця «воєнний науковець–системолог» визначається об'єктно-предметною областю «системи ВНЗ»– наукової моделі сфери воєнно-наукової діяльності. Тому основою «спрямованості» фахової підготовки воєнних науковців є саме «воєнна системологія» (наукові поняття, методологія, науковий апарат). «Прикладна» фахова підготовка ґрунтується на основах «військових наук» – воєнне мистецтво, воєнне кібернетика, будівництво і розвиток ЗС.

Фахова підготовка і подальше підвищення кваліфікації воєнних науковців (менеджерів і дослідників) потребує створення (вдосконалення) відповідного структурного підрозділу в системі ВНЗ.

«Система фахової підготовки» (ФП), згідно з принципом «ієрархічності» (Берталанфі) складних ергатичних систем, є однією з фрактальних підсистем – підсистеми «забезпечення застосування» системи ВНЗ. Проте підсистема ФП також є «складною ергатичною системою», бо має усі її ознаки, властивості й характеристики.

Складна ергатична «система ФП»є системою інформаційного типу і має дві «ієрархічні частини» на першому рівні декомпозиції (до структурно-функціональних частин): вищій рівень ієрархії - управляюча (інформаційна) частина і нижчій рівень ієрархії - виконавча (ресурсна) частина. Об'єктом застосування системи ФП є контингент «осіб, що навчаються» (ОН) – змінний склад воєнних науковців-системологів.

Управляюча частина системи ФП є підсистемою (органом) управління. Виконавча частина містить виробничу підсистему ФП (що утворює силами і засобами саме системний ефект на «об'єкті застосування»), підсистему забезпечення функціонування («технологічним» інформаційним ресурсом «наукових понять», «наукових знань» і «наукових методів») і підсистему забезпечення здатності системи ФП («матеріальним» ресурсом спеціального і загального призначення). Системні ознаки об'єкту «система ФП»: призначення; системний ефект (модальність); контроль рівня навченості (завдання з фаху «воєнний системолог» (воєнно-наукові комплексні задачі по спеціалізаціях «дослідник» і «менеджер»); спосіб утворення системного ефекту; ресурсний склад управляючої частини (підсистеми управління); ресурсний склад виконавчої частини:

виробничої (навчальної) підсистеми; підсистеми інформаційного (технологічного) забезпечення навчального процесу; підсистеми ресурсного забезпечення здатності, інформаційний ресурс баз вихідних даних, ресурс засобів інформатизації управління підсистемою.

Феньова А.Д. (НУОУ)

Подолання мовного бар'єру шляхом застосування методу драми на заняттях з іноземної мови

Питанню використання методу драми на заняттях з іноземної мови присвячено сучасні роботи таких українських педагогів, як Брик Т.О., Калюжної Л.Б., Козубай І.В. та Михайлової О.С. У своїх наукових працях Брик Т.О. акцентує увагу на методичних аспектах формування іншомовної комунікативної компетентності. Дослідниця розглядає драматизацію як важливий засіб розвитку іншомовних мовленнєвих навичок слухачів, особливо в контексті професійно-орієнтованого навчання. Зокрема, Калюжна Л.Б. розглядає психологічні причини виникнення мовного бар'єру у слухачів та пропонує ефективні педагогічні стратегії його подолання шляхом урізноманітнення методів навчання. Козубай І.В. досліджує активні методи навчання англійської мови, зокрема підхід Dogme, що орієнтований на спонтанну комунікацію без опори на традиційні матеріали та попередньої підготовки. Михайлова О.С. досліджує інноваційні підходи у викладанні іноземних мов, зокрема інтеграцію елементів театру в освітній процес. У своїх працях дослідниця зазначає, що драматизація не лише сприяє вдосконаленню лексико-граматичних навичок, але й суттєво знижує мовну тривожність у слухачів

У сучасних підходах до викладання іноземних мов особливої уваги набуває питання подолання внутрішніх бар'єрів, які заважають ефективному засвоєнню іншомовних мовленнєвих навичок. Одним із таких бар'єрів є страх перед помилками, що супроводжується тривожністю й невпевненістю у власних знаннях.

Серед методів, здатних ефективно впоратися з цим викликом, виділяється метод драми, що полягає в інтеграції театральних елементів у освітній процес: рольових взаємодій, сценічних ситуацій, імпровізаційних завдань і коротких постановок. Такий підхід дає змогу сформувати іншомовне середовище, наближене до реального, де слухачі не лише відпрацьовують мовленнєві навички, а й занурюються в комунікативні ситуації з емоційною залученістю.

Участь у сценічних діях дозволяє слухачам зменшити внутрішню напругу, оскільки мовлення здійснюється не "від себе", а від імені вигаданого персонажа. Це створює відчуття безпеки і свободи висловлення іноземною мовою. Імпровізація, як складник цього підходу, формує здатність до мовленнєвої гнучкості, розширює активний лексичний запас.

Драматизація сприяє також розвитку навичок аудіювання та соціальних компетентностей, формуючи здатність до ефективного діалогу, взаємодії в парі або групі, адаптації до непередбачуваних комунікативних ситуацій. Така діяльність не лише стимулює інтерес до вивчення мови, а й сприяє створенню позитивної, творчої атмосфери на заняттях.

Таким чином, драматичний підхід є не лише інструментом урізноманітнення освітнього процесу, а й потужним засобом формування

комунікативної компетентності та подолання іншомовного бар'єру у процесі вивчення іноземної мови.

Шевчик А.В. (ВІКНУ)

Лінгвістичні стратегії перекладу термінів інформаційних технологій у військово-технічному дискурсі

У сучасних умовах цифровізації такі питання, як використання та розробка штучного інтелекту, кібербезпека, програмування та цифровізація державних послуг, є активно обговорюваними та зустрічаються практично в кожній галузі: від кіберзахисту, безпілотних технологій до обробки розвідданих і логістики. Відповідно до технічного розвитку у світі та гострої потреби Збройних Сил України в найновіших розробках у сфері безпеки та ОВТ, збільшується кількість заходів міжнародного співробітництва з метою обміну досвідом, спільної роботи над проєктами тощо. Однак складність полягає в тому, що значна частина ІТ-термінів англійського походження або не має усталеного перекладу українською, або вживається у вузькоспеціалізованому контексті, що створює потребу в поглибленому вивченні відповідних матеріалів та формуванні правил, яких слід дотримуватися під час перекладу термінів зі сфери інформаційних технологій.

Розглянемо три основні способи перекладу ІТ-термінології: транскрипцію, еквівалентний переклад і калькування. Найбільш поширеним способом є транскрипція – передача іншомовного слова на основі його звучання, наприклад: «*дебаггер*», «*флудинг*», «*хешування*».

Калькування в ІТ-перекладі також має свої особливості. Це спосіб буквального перекладу складових іншомовного терміну без глибшої адаптації до професійного контексту. Наприклад: «*key wrapping*» – «*пакування ключів*», «*modern key*» – «*сучасний ключ*». Деякі з таких перекладів увійшли в обіг, проте інші залишаються кальками, що не відповідають нормам технічного стилю або викликають непорозуміння. Наприклад, калькований варіант «*точка виконання політики*» не передає справжнього функціонального змісту «*policy enforcement point*» як механізму (наприклад, механізму контролю доступу файлової системи або вебсервера), який фактично захищає (з точки зору контролю доступу) ресурси, що надаються веб-сервісами. Аналогічно, калькований переклад «*медовий горщик*» для «*honeypot*» не відображає суті терміну, а саме пастки для зловмисників у комп'ютерній мережі. В останньому випадку доцільним є пошук семантичного еквівалента.

Використання семантичних еквівалентів полягає в доборі повнозначного відповідника іншомовному терміну. Це найбільш академічно обґрунтований спосіб перекладу. Наприклад: «*end-to-end encryption*» – «*наскрізне шифрування*», «*honeypot*» – «*приманка*», «*over-the-air rekeying*» – «*бездротовий перезапис ключів*», «*non-repudiation*» – «*недопущення відмов*». Водночас не завжди можливо знайти повноцінні функціональні відповідники для складних або вузькоспеціалізованих термінів.

З огляду на відсутність уніфікованих стандартів і значну кількість термінів, що не мають усталеного перекладу, існує об’єктивна потреба в їх упорядкуванні, виробленні українських відповідників і подальшій стандартизації.

Юр’єв О.О. (ВІКНУ)

Challenges of translating military standards: a scientific analysis

The translation of military standards represents one of the most complex areas of technical translation. This complexity stems from the specificity of terminology, the layered nature of documentation, and the need to preserve content with high accuracy – without compromising functionality or legal validity.

A primary issue involves terminology systems. Military terms differ across countries due to variations in doctrines, technical traditions, and political contexts. For example, the term "command and control" in NATO documents has a broad scope that often defies direct translation. Renderings such as «управління і контроль» (management and control) may not fully capture the operational or organizational subtleties.

Another challenge is the absence of direct equivalents. Foreign standards, such as U.S. MIL-STD, often lack counterparts in local systems like ГОСТ or ДСТУ, especially in post-Soviet states. Thus, translation requires conceptual adaptation rather than literal rendering, demanding both linguistic and technical expertise.

Limited access to source materials also complicates the task. Due to classification or export control restrictions, translators may work with incomplete texts or insufficient context, making accurate interpretation of technical content difficult.

Additionally, most military standards are written in technical English, dense with abbreviations, acronyms, and phrases typical of engineering or defence sectors. This presents further obstacles, as translators must navigate highly specialized language while ensuring clarity and precision.

These challenges are especially relevant to Ukraine, which is actively reforming its defence sector to align with NATO. Since 2014, and particularly after attaining Enhanced Opportunities Partner (EOP) status in 2020, Ukraine has been adapting its security systems to NATO practices. This includes the phased adoption of NATO STANAGs, doctrines, procedures, and training methods used by member states and key partners like the U.S., U.K., and Canada.

Accurate translation of such standards is vital to Ukraine's integration goals. This process demands not only precise terminology localization but also an understanding of operational frameworks that differ from Soviet-era structures. Ukrainian translators, therefore, must balance linguistic fidelity with conceptual adaptation, often working alongside defence experts and international advisors.

To address these challenges, several strategies are effective. Terminology unification through NATO glossaries and multilingual resources such as AAP-6 supports consistency and standardization.

Equally important is the involvement of subject-matter experts. Translation should involve professionals with military, technical, or legal backgrounds to ensure contextual and functional accuracy.

Lastly, contextual translation should be prioritized. Translators must focus on the document's purpose and use, not just its language. For Ukraine, this ensures that translated standards reflect both the form and intent of NATO and partner documents, aiding their effective adoption into the national defence framework.

Лісовський В.М., Березецький Д.С. (ВІКНУ)

Труднощі перекладу англомовних технічних інструкцій українською мовою

Англомовна військово-технічна термінологія має свої особливості, які викликають труднощі під час перекладу англомовних технічних інструкцій (далі – АТІ) українською мовою. Окрім досконалого володіння мовами, військовий перекладач повинен бути обізнаним не лише з властивостями притаманними АТІ, які належать до жанрової групи військово-технічних текстів, але й про конструктивні особливості (вузли, механізми) озброєння та військової техніки (далі – ОВТ), принципи їх функціонування, стильові особливості нормативно-технічної документації та стандарти безпеки. Під час перекладу технічних процесів слід забезпечити стандартизованість, стереотипність побудови таких текстів, регульовано-імперативний характер АТІ із збереженням їх змістовного навантаження та відповідності встановленим нормам.

З'ясовано, що загальновживаним технічним термінам АТІ притаманна неоднозначність і багатозначність. Отже, серед труднощів перекладу англомовної військово-технічної термінології виокремлюємо специфіку перекладу загальновживаних науково-технічних, спеціалізованих термінів АТІ, насиченість вузькоспеціалізованою військово-технічною термінологією, абревіатурами, акронімами, номенклатурами, кресленнями та малюнками, а також двозначність та множинне значення деяких термінів. Деякі позначення обладнання та процедури відображають специфічні технологічні процеси, що можуть бути малозрозумілими для фахівців без спеціалізованої підготовки. Військово-технічна термінологія не завжди має прямі українські відповідники і тому потребує адаптації або додаткового пояснення, конструктивні особливості та процеси експлуатації військової техніки вимагають ретельного контекстуального аналізу для точного перекладу. Сучасні АТІ часто містять неологізми, абревіатури та скорочення, які викликають значні труднощі у будь-якого перекладача, потребують детального розгляду, аналізу та ґрунтовних філологічних знань, володіння прийомам їх перекладу для правильного та точного їх відтворювання.

Визначено також такі граматичні відмінності АТІ, які ускладнюють їх процес перекладу українською: активний стан і наказовий спосіб: речення АТІ використовують активний стан і наказовий спосіб (імператив) для

безпосереднього та чіткого надання вказівок наприклад: “*Перевірте наявність патрону в патроннику”*, порядок слів у реченні: вплив порядку слів на зрозумілість і точність інструкцій; частота використання пасивного стану; насиченість модальними дієсловами (*повинен, може, треба тощо)*; використання переважно простих та складних речень для чіткості та зрозумілості, безособових форм займенників тощо. Точність перекладу АТІ є критично важливою, оскільки помилка може призвести до серйозних непорозумінь або навіть нещасних випадків.

Отже, для еквівалентного перекладу АТІ перекладач повинен володіти високим рівнем знань обох мов, мати достатній досвід, володіти прийомами перекладу лексичних, синтаксичних, стилістичних особливостей АТІ. Переклад АТІ у військово-технічному перекладі є складним процесом, який вимагає від перекладача глибокого розуміння специфіки ОВТ, лексико-семантичних особливостей, ґрунтовних знань синтаксичні конструкції, лексичних та граматичних трансформацій, військово-технічної термінології, абревіатур, акронімів та алгоритм дій.

Клівак С.В. (ВІКНУ)

Переклад англомовних військово-технічних багатокомпонентних термінів

У сучасних умовах інтенсивного військового-технічного співробітництва, зокрема активного залучення України до програм військово-технічної допомоги з боку держав-членів НАТО, особливої актуальності набуває проблема коректного перекладу англомовної військово-технічної термінології. Багатокомпонентні терміни, які є невід’ємною частиною документації з озброєння та військової техніки (далі – ОВТ), потребують не просто перекладу, а глибокого термінологічного аналізу. Актуальність дослідження полягає в необхідності забезпечити еквівалентний переклад змісту інструкцій, технічних описів, протоколів і нормативних документів, що прямо впливає на ефективність використання та обслуговування сучасного ОВТ українськими військовими фахівцями. З огляду на постійне оновлення термінології та впровадження новітніх технологій у Збройних Силах України, постає гостра потреба у розробці чіткого алгоритму перекладу та адаптації таких термінів у професійне українське мовне середовище.

Об’єктом дослідження визначено англомовні військово-технічні багатокомпонентні терміни, а предметом – прийоми їх перекладу українською мовою. Серед основних прийомів перекладу варто відзначити адаптацію, калькування, транскрипцію та комбіновані способи. Адаптація дозволяє передати значення терміну з урахуванням української лексичної системи: *fail-safe mechanism* перекладається як *запобіжний механізм*, де зберігається функціональне призначення поняття. Калькування часто застосовується у випадках, коли структура англійського терміну може бути безпосередньо відтворена в українській мові: *command-and-control system – система управління*.

Транскрипція використовується, коли термін не має точного відповідника або є новим явищем у військовій сфері, як-от *drone jammer – дрон-джаммер*. Іноді застосовується також комбінований підхід, коли частина терміну калькується, а інша транскрибується, наприклад: *cyber warfare unit – підрозділ кібер-війни*. Укладання спеціалізованого глосарія ключових термінів сприяє стандартизації військово-технічних термінів, що є критично важливим для формування єдиних стандартів у військово-технічній комунікації.

Чітке розуміння структури таких термінів, володіння ефективними перекладацькими прийомами та наявність систематизованого глосарія дозволяють підвищити якість перекладацького супроводу, уникнути помилок у тлумаченні технічної інформації та сприяти ефективному застосуванню ОВТ. У цьому контексті дослідження має не лише теоретичне, а й прикладне значення, адже його результати можуть бути впроваджені у навчальний процес і практику військово-технічного перекладу.

Лісовський В.М., Скомаровський Я.М. (ВІКНУ)

Афіксальний аналіз англомовних військово-технічних словосполучень

У сучасному світі, охопленому військовими конфліктами та стрімким розвитком військово-технічної сфери, особливої актуальності набуває якість лінгвістичного забезпечення. Щоденне розширення обсягу військово-технічної термінології, що пов’язане з появою нових зразків озброєнь та військової техніки, вимагає від офіцерів-філологів максимальної ефективності та швидкості роботи. В умовах відбиття збройної агресії та інтенсифікації співпраці з іноземними партнерами у військово-технічній сфері необхідність надання адекватного перекладацького супроводу має велике значення та зростає з кожним днем.

Об'єктом цього дослідження є англомовні військово-технічні тексти, а предметом – афіксальний аналіз військово-технічних словосполучень. За мету визначено: проаналізувати афікси англомовної військово-технічної термінології в галузі бронетанкової техніки та частоту їх використання. Для досягнення цієї мети визначено такі завдання: уточнити поняття «афіксальний аналіз» та розробити власний алгоритм проведення аналізу префіксальних і суфіксальних моделей у військово-технічних термінах. Афіксальний аналіз – метод морфологічного аналізу, спрямований на визначення афіксальних морфем, їхніх функцій, значень та способів поєднання з кореневими морфемами. У результаті дослідження визначено, такі найбільш уживані префікси: *anti-, counter-, sub-, super-, multi-, re-, de-, inter-, pre-*; суфікси: *-er/-or, -tion, -ment, -able, -ic, -ive, -ity, -ize/-ise*. Афікси найчастіше використовуються під час термінотворення та нормалізування термінів, які потім можуть утворювати складні військово-технічні словосполучень.

Запропоновано бази даних для побудови словотвірної моделі на прикладі словотвірного типу англійської мови «прикметник із пасивним значення» моделей із суфіксами – able, -ible (табл. 1).

Табл. 1. Розробка бази даних для побудови словотвірної моделі (суфіксальний спосіб словотворення)

Суфікс	Граматична х-ка похідного слова	Модель	Граматичне зн-я твірного слова	Семантична х-ка	Похідне слово	Слово для пошуку слов-нику	Перек-лад	Лексичні обмеження	Виключення
- able	перехідні і дуже рідко неперехідні дієслова, ще рідше іменники	v + - able → a n + - able = a	віддієслівні прикметники з пасивним значенням	здатний зробити щось; той, що допускає щось	acceptable	accept	прийнятний	inevitable capable improbable inflatable probable impermeable	negotiate+ able=negotiable drop+able = droppable separate + able = separable
					achievable	achieve	досяжний		

Наукова новизна роботи полягає в уточненні дефініції терміна «афіксальний аналіз» та розробці алгоритму аналізу афіксальних моделей.

Одержані результати можуть бути застосовані для побудови узагальненої словотвірної моделі англійської мови для систем машинного перекладу, що дозволить на практиці покращити якість автоматичного перекладу з англійської мови українською.

Суднікова А.С. (ВІКНУ)

Стилістичні особливості українських офіційних промов англійською мовою

Аналіз українських офіційних промов англійською мовою, демонструє взаємодію мовних, риторичних та культурних особливостей, які відображають національну ідентичність і прагматичну дипломатію. Офіційні промови є інструментами політичної комунікації, формуючи уявлення про національні інтереси та сприяючи розвитку міжнародних відносин. Розуміння стилістичних характеристик, притаманних цим промовам, дозволяє глибше оцінити дискурс у дипломатичному середовищі.

Мова, як основний елемент комунікації, відіграє ключову роль у структурі українських офіційних промов. Багато українських англомовних ораторів використовують специфічну лексику, яка відображає культурну ідентичність.

Українські офіційні промови, зокрема ті, які виголошує президент України Володимир Зеленський, є прикладом відображення національної ідентичності. Промови президента України під час повномасштабної війни рф проти України передають не лише політичні меседжі, але й глибоке відчуття єдності та українського спротиву. Наприклад, він у своїх промовах постійно використовує займенник “ми”, що слугує засобом культурної ідентичності. Цей мовний засіб

підсилює ідеї солідарності проти зовнішньої агресії, демонструючи, як мова може формувати та зміцнювати національну ідентичність у складні часи.

Риторика в українських офіційних промовах є ще одним важливим аспектом. Українські оратори зазвичай використовують класичні риторичні прийоми, такі як етос, пафос, тощо для ефективного донесення своїх повідомлень. Особливий акцент робиться на емоційних зверненнях (пафос), з метою сприяння емпатії та солідарності з національними та міжнародними зацікавленими сторонами. Завдяки ретельному формулюванню цінностей і принципів українська влада прагне створити переконливий наратив, який узгоджується із глобальними демократичними ідеалами.

Культурні впливи також відіграють значну роль у формуванні стилю та подачі цих промов. Історичний контекст України, позначений її боротьбою за суверенітет та ідентичність, визначає комунікативні стратегії, які використовуються її представниками.

Загалом, стилістичні характеристики українських офіційних промов англійською мовою охоплюють багатий спектр мовних, риторичних і культурних особливостей. Перетин цих елементів демонструє прагнення до ефективної дипломатії, дозволяючи міжнародним партнерам зрозуміти українських офіційних діячів, зберігаючи свою унікальну культурну ідентичність.

Для адекватного та якісного перекладу політичних промов необхідний комплексний підхід із залученням відповідних перекладацьких прийомів і стратегій: калькування, описовий переклад, функціональні аналоги, збереження стилістичного навантаження та емоційної тональності оригіналу. Водночас, забезпечення точності й об'єктивності перекладу можливе лише за умови ретельного дотримання норм і правил перекладацької етики, уникнення стилістичних, граматичних і семантичних помилок, а також ідеологічної упередженості.

Гриневич Є.О. (ВІКНУ)

Огляд наукових праць з проблематики лінгвістичного аналізу та перекладу військово-технічних текстів

За результатами аналізу наукових праць з проблематики лінгвістичного аналізу та перекладу військово-технічних текстів було досліджено фундаментальні теоретичні підходи до вивчення тексту, специфіку його структури у цифровому просторі, функціональне значення в освітньому процесі, а також методи перекладу, зокрема у військовій сфері.

Лінгвістичний аналіз тексту постає як універсальний інструмент дослідження мовної реальності, що особливо ефективно реалізується в рамках лінгвосеміотичного підходу. Такий підхід дозволяє охопити мовні, знакові та комунікативні аспекти тексту, вивчаючи не лише мовні одиниці, а й способи кодування та передавання змісту. Структура англомовного цифрового дискурсу, у свою чергу, виявляється багаторівневою, із чітким поділом на макро-, мезо- та

мікрорівні, що взаємодіють у межах природної та штучної мов. Для дослідження цих процесів активно застосовуються сучасні методи, такі як контент-аналіз, корпусна лінгвістика, парсинг, а також аналіз мовленнєвих закономірностей у системі «Людина ↔ Машина», що дає змогу комплексно охоплювати цифрові мовні явища.

У межах філологічного знання лінгвістичний аналіз тексту виступає як самостійна наукова дисципліна, що базується на аналізі текстів за фонетичним, морфологічним, синтаксичним і семантичним рівнями. Цей підхід дозволяє виявляти структуру тексту, його комунікативну мету, прагматичне навантаження, стильову специфіку. Визначення функцій лінгвістичного аналізу охоплює не лише змістовий розбір, а й з'ясування способів організації тексту та механізмів впливу на реципієнта. В освітньому процесі лінгвістичний аналіз сприяє розвитку мовної компетенції, формує вміння читати між рядками, аналітично мислити, глибше розуміти семантичні й синтаксичні закономірності, що у свою чергу є необхідними як для навчання, так і для практичної діяльності, зокрема у сфері перекладу та редагування.

Окрему увагу в дослідженні було приділено методам перекладу, особливо у сфері військових і технічних текстів. З урахуванням специфіки цієї категорії текстів – їхньої підвищеної термінологічної щільності, однозначності та стратегічної важливості – було розглянуто основні теоретичні засади перекладу: буквальний, смисловий, адаптований, трансформаційний і еквівалентний. Особливе місце займають функціонально-семантичний і ситуативний методи, що дозволяють точно передати зміст у відповідному контексті. Значну роль відіграє стандартизована термінологія, яка забезпечує уніфікацію військового перекладу, зокрема через міжнародні нормативи. Практичний аспект перекладу доповнюється активним використанням автоматизованих систем, таких як CAT-засоби та нейромережеві перекладачі, що особливо актуально в умовах швидкої передачі інформації у воєнний час. Разом з тим, збереження культурних і прагматичних особливостей, які впливають на точність сприйняття, залишається критично важливим.

Лінгвістичний аналіз тексту та переклад військово-технічних текстів — це взаємопов'язані сфери, які забезпечують глибоке розуміння механізмів функціонування мови, сприяють точному передаванню змісту, а також відіграють ключову роль у професійній, освітній та інформаційній діяльності.

Лісовський В.М. (ВІКНУ)

Прецизійна інформація англомовних військово-технічних текстів

Насиченість англомовних військово-технічних текстів прецизійною інформаціє значно ускладнює процес перекладу.

У військово-технічних текстах виокремлює такі основні види прецизійної інформації: назви видів озброєння та військової техніки *(«Abrams», «Leopard 2» Main Battle Tank, «Bradley» Infantry Fighting Vehicle)*; номенклатура та індексні позначення озброєння і військової техніки *(M1A2, Су-27СМ, T-72, F-16, Arleigh Burke, T-90, M113, BTR, 2S19 Msta)*; назви корпорацій/компаній виробників озброєння та військової техніки *(Raytheon Technologies (США), Northrop Grumman (США), BAE Systems (Велика Британія)*; одиниці виміру *(length of 12.2m, height of 4.1m, wingspan of 20m, and a maximum take-off weight of 5,500kg)*; скорочення та абревіатури *(MG (machine gun), LMG (light machine gun), HMG (heavy machine gun), AT msl (anti-tank missile), SA (small arms), HEAT (high explosive anti-tank)*; акроніми *(RADAR (radio detection and ranging), MANPADS (Man-Portable Air-Defense Systems), NASA (National Aeronautics and Space Administration), HIMARS (High Mobility Artillery Rocket System)).*

Отже, прецизійна інформація є невідє'мною складовою англомовних військово-технічних текстів, має свої особливості та викликає труднощі як в усному, так і в письмовому перекладах. При перекладі прецензійної інформації з англійської мови українською слід вчасно її ідентифікувати, занотувати та правильно відтворити, для правильного і точного перекладу тексту.

Найбільш поширеними прийомами перекладу прецизійної інформації англомовних військово-технічних текстів є транслітерація, прийом калькування та пошук лексичного еквівалента. Приклад транслітерації: *Northrop Grumman Systems Corp – Компанія «Нортроп Грумман Системс Корпорейшн*», калькування та транслітерації – *Northrop Grumman B-21 Raider stealth bomber бомбардувальника-невидимки B-21 «Рейдер» компанії «Нортроп Грумман»* тощо. При перекладі *«AGM-158 JASSM Joint Air-to-Surface Standoff Missile)* – використовуємо підбір лексичного еквіваленту – *американська високоточна крилата ракета класу «повітря-поверхня», розроблена корпорацією Локхід Мартін»*.

Прийом транслітерації допомагає зберегти максимальну точність відтворення структури прецизійної інформації при перекладі з англійської мови українською та уникнути втрати у разі відсутності прямого відповідника. Прийом калькування є найбільш частотною трансформацією при передачі прецизійної інформації. Поширеним при перекладі прецизійної інформації англомовних військово-технічних текстів є також прийом підбору лексичного еквіваленту.

Переклад прецизійної інформації англомовних військово-технічних текстів українською мовою вимагає від перекладача особливої уваги через їх

насиченість такою інформацією, яка має бути точно і правильно перекладена із застосуванням відповідних прийомів та алгоритм перекладу.

Фоміна Я. (ВІКНУ)

Перекладознавчий аналіз як методологічна основа сучасної перекладацької діяльності

Сучасна перекладознавча наука охоплює широке коло теоретичних і прикладних аспектів, серед яких перекладознавчий аналіз відіграє ключову роль. Його застосування дозволяє перекладачеві глибше осмислити структуру, зміст і функції вихідного тексту, що, своєю чергою, забезпечує створення повноцінного, адекватного та функціонально релевантного перекладу. Перекладознавчий аналіз є необхідним інструментом не лише в академічному середовищі, але й у професійній перекладацькій практиці, оскільки він забезпечує системний підхід до розв'язання перекладацьких завдань.

Метою дослідження є виявлення основних теоретичних засад перекладознавчого аналізу та визначення його ролі у формуванні професійної компетентності перекладача. У роботі розглянуто різні підходи до аналізу тексту, зокрема лінгвістичний, комунікативно-функціональний, когнітивний та прагматичний. Особливу увагу приділено етапам перекладознавчого аналізу: визначенню жанру і типу тексту, виявленню його комунікативної мети, аналізу мовних особливостей, термінології, стилістичних засобів, а також інтертекстуальних зв'язків та культурно маркованих елементів.

У роботі підкреслюється, що перекладознавчий аналіз не обмежується лінгвістичним розглядом тексту, а включає також вивчення ситуації спілкування, адресата, функцій мови в конкретному комунікативному контексті. Це дозволяє перекладачеві не лише зберегти змістове наповнення, а й адаптувати переклад до потреб цільової аудиторії. Крім того, перекладознавчий аналіз є основою критичної оцінки перекладу, сприяє розвитку перекладацької рефлексії та підвищенню якості перекладацької діяльності.

Таким чином, перекладознавчий аналіз є фундаментальним елементом у структурі теоретичних досліджень перекладу та невід'ємним компонентом професійної підготовки сучасного перекладача.

Бельська Б.В. (ВІКНУ)

Аналіз терміносистем у військово-технічнову перекладі

У сучасних умовах стрімкого розвитку військових технологій та поглиблення співпраці України з міжнародними партнерами у сфері військово-технічного співробітництва зростає потреба в перекладі великої кількості спеціалізованих текстів. Це є важливим чинником для посилення національної безпеки, модернізації Збройних Сил України та підвищення їхньої боєздатності

відповідно до сучасних викликів і загроз.

Переклад військово-технічної термінології (далі – ВТТ) потребує ґрунтовного вивчення принципів формування й функціонування термінологічних одиниць у контексті міжмовної взаємодії. Необхідно враховувати структурно-семантичні особливості термінів, а також специфіку їхнього вживання в різних типах технічної документації.

Військово-технічна термінологія – це вузько спеціалізована терміносистема, що використовується у військовій та суміжних технічних галузях для опису виробництва, функціонування, технічного обслуговування, утилізації озброєння та військової техніки (далі – ОВТ). ВТТ характеризується точністю, стандартизацією та актуальністю для військової справи і має на меті сприяти чіткому розумінню міжкультурної комунікації та координації між військовослужбовцями, науковцями та іншими зацікавленими сторонами, які беруть участь у сфері виробництва, обслуговування та застосування та утилізації ОВТ.

Наукове й практичне значення цього напряму зумовлене потребою у точному й однозначному відтворенні спеціалізованої лексики, особливо за відсутності усталених термінологічних відповідників. Одним із ключових аспектів є дослідження перекладацької відповідності.

Окрім цього, системний підхід до аналізу військово-технічних терміносистем передбачає створення сучасних двомовних глосаріїв і термінологічних баз даних, які б відображали поточний рівень розвитку ОВТ, з урахуванням особливостей їх перекладу. Це сприятиме підвищенню якості перекладу технічної документації та ефективності міжнародного співробітництва в оборонній сфері.

Військово-технічний переклад належить до найскладніших і водночас найпоширеніших видів науково-технічного перекладу. Він вимагає не лише досконалого знання мов, а й глибоких фахових знань у галузі озброєння, техніки та військової справи. Помилки в перекладі можуть мати суттєві наслідки, отже дослідження термінологічних систем у цій сфері має виняткову практичну цінність.

Для ефективного аналізу ВТТ необхідне використання комплексу методів, зокрема аналізу структури термінів, способів їх утворення, виділення терміноелементів, розчленування складних одиниць, тобто методів класифікації. Такий підхід дозволяє сформувати цілісну картину функціонування терміносистем і розробити дієві перекладацькі стратегії.

Таким чином, комплексне дослідження терміносистем у військово-технічному перекладі і впровадження сучасних лінгвістичних підходів сприяють підвищенню точності перекладу, мінімізації ризиків і забезпеченню фахової комунікації в оборонній сфері.

к.пед.н., доц. Златніков В.Г. (ВІКНУ)

Integrating ai tools in the foreign language classroom

Artificial Intelligence is becoming an essential part of modern education. In the foreign language classroom, it opens many new opportunities to make learning more engaging, personalized, and effective. Today's language learners and teachers have access to powerful tools such as ChatGPT, Grammarly, DeepL, text-to-speech applications, and speech recognition systems. These tools can support the development of all four language skills—reading, writing, listening, and speaking—while also promoting learner autonomy and creativity.

One of the most visible benefits of AI in language learning is the support it provides for writing. Tools like Grammarly or AI writing assistants can help students improve their grammar, sentence structure, and vocabulary. They offer instant feedback, which allows learners to correct their mistakes and develop more accurate writing habits. In addition, AI tools can suggest different ways to express ideas, which helps students expand their language repertoire and become more confident writers.

Speaking and listening practice can also be improved through AI. For example, learners can interact with AI-powered chatbots or use speech recognition tools to practice pronunciation and fluency. These tools are available anytime, giving students a chance to practice outside the classroom in a comfortable and low-pressure environment. This is especially helpful for learners who are shy or need extra time to build their speaking confidence.

AI can also personalize the learning process. Students can ask AI tools to explain grammar rules, provide vocabulary lists, or generate reading texts that match their interests or professional needs. For instance, a military cadet preparing for NATO STANAG Level 3 English exams might ask ChatGPT to provide reading comprehension questions or speaking prompts based on military topics, such as peacekeeping operations or international cooperation.

In the classroom, AI tools bring creativity and variety to the learning process. Teachers can use them to generate role-play situations, discussion questions, or story starters. These activities encourage active participation and help students use the language in realistic and meaningful contexts. AI can also simplify complex texts or generate comprehension questions, making authentic materials more accessible to learners at different levels.

AI is not only a useful tool for students—it also supports teachers. Educators can save time by using AI to create lesson plans, grammar exercises, vocabulary games, or writing tasks. These tools can assist with translation, proofreading, or even generating ideas for classroom discussion. This frees up more time for the teacher to focus on interaction, guidance, and feedback.

To use AI tools effectively in the classroom, it is important to guide students on how to use them with purpose. Teachers can model responsible use of AI—for example, showing how to compare AI-generated answers with their own work, or how to check vocabulary suggestions for accuracy. Encouraging students to reflect on what

they learn from AI interactions helps them become more active, critical learners.

AI is not meant to replace teachers, but rather to support the teaching and learning process. With thoughtful integration, AI can make language learning more flexible, more learner-centered, and more motivating. It offers opportunities for both structured practice and creative exploration, helping students develop not just their language skills, but also their confidence, independence, and curiosity.

In conclusion, integrating AI tools into the foreign language classroom is a promising direction for modern education. It brings real benefits to both students and teachers, supporting communication, creativity, and autonomy. By using AI tools wisely and with clear learning goals, teachers can create a more dynamic and supportive environment for language learners in today's digital world.

Лавренко А.О. (ВІКНУ)

Технічна настанова ТМ-1-1520-238-23-1 «АН-64А APACHE attack helicopter» як вид військово-технічного тексту

В умовах збройної агресії з боку рф, проголошеного курсу на євроінтеграцію та прагнення України до вступу в НАТО постає потреба у вивченні й адаптації стандартів Альянсу, зокрема у царині планування військових операції, техніки та озброєння, прийомів ведення тактичних дій, штабних процедур тощо. З цією метою досліджено текст технічної настанови з проміжного обслуговування бойового гелікоптера «АН-64А Apache», який є однією з основних одиниць армійської авіації збройних сил держава-членів НАТО. Якісний переклад такого типу документації забезпечує точність інструкцій та узгодженість дій персоналу, що неможливо без адаптації технічного тексту до українського мовного й військового середовища. Уніфікація технічних процедур відповідно до стандартів НАТО з питань експлуатації та обслуговування гелікоптерів типу «*Apache»*, є важливим чинником досягнення сумісності з системами озброєння збройних сил держав-членів Альянсу, зниження ризиків під час спільних операцій і підвищення оперативної сумісності Збройних Сил України.

Військова лексика характеризується чіткістю, точністю, лаконічністю і застосовується в таких жанрах, як військова публіцистика та документообіг (інструкції, настанови, розпорядження тощо). Продемонструємо характерні риси технічного тексту: стислість, точність, термінологічне насичення та імперативна форма. Так, у англійському реченні *Perform a continuity check on the generator control unit wiring harness* спостерігається типове для технічної документації насиченість іменників, що створює тимчасову структурну неоднозначність. При цьому словосполучення *generator control unit wiring harness* сприймається як послідовність окремих термінів. Лексичний аналіз цього речення допомагає військовому перекладачу визначити смислову структуру та синтаксичний зв'язок: *wiring harness* є головним іменником; *generator control unit* виступає означенням, що уточнює його призначення; *perform* – дієслово-наказ; *a continuity*

check – іменна група-об’єкт; *on the generator control unit wiring harness* – прийменникова конструкція. За підсумками такого аналізу можна запропонувати варіант перекладу українською мовою: *Здійсніть перевірку цілісності джгута проводки блоку керування генератором*.

Технічна настанова ТМ-1-1520-238-23-1 належить до військово-технічних текстів, що підтверджується її змістом, структурою та лексикою. Документ поєднує військову та науково-технічну термінологію, має характерні риси технічної інструкції – чіткість, стандартизованість і термінологічну точність. Її переклад вимагає фахового підходу, що сприяє адаптації української термінології до стандартів НАТО та підвищує якість військово-технічного перекладу.

Муха А.Р. (ВІКНУ)

Лексичний аналіз технічної настанови «ТМ-1-1520-238-10»

Технічна документація відіграє ключову роль у функціонуванні складних технічних систем, зокрема у військово-промисловій галузі. Її мова характеризується як формалізований, високо стандартизований лексико-граматичний комплекс. Документ «ТМ-1-1520-238-10 АН-64А Apache» є технічною настановою до ударного гелікоптера «Апачі» і слугує унікальним джерелом для вивчення фахової лексики та синтаксичних моделей. Повноцінне розуміння граматичної структури й змісту висловлювань неможливе без глибокого усвідомлення значення окремих слів та природи словосполучень.

Лексичний аналіз – це різновид лінгвістичного аналізу, який спрямований на всебічний опис слова як основної одиниці мови з урахуванням його етимології, значення, граматичної категорії, зв’язків з іншими словами та особливостями уживання. Лексичний аналіз зумовлений науково-практичною необхідністю і є важливим з метою стандартизації військової термінології та впровадженні автоматизованих систем обробки тексту у сфері авіації. Об’єктом дослідження виступає технічна документація, яка є типовим прикладом технічних текстів і використовується в авіаційній галузі для передачі спеціалізованої інформації щодо технічних характеристик, процедур обслуговування та експлуатації авіаційної техніки. Предметом дослідження слугують лексичні особливості, визначені в технічній настанові, а також специфіка використання мови.

У реченні «*The pilot monitors engine performance parameters during hover flight*» словосполучення *engine performance parameters* може викликати труднощі в розумінні через надмірне скупчення багатокомпетентність терміну. Усі слова можуть сприйматись як самостійні іменники, що створює тимчасову структурну неоднозначність. Читач може спершу сприйняти *performance* як основний іменник, а *parameters* – як нову частину речення. Проте подальший лексичний аналіз виявляє, що *engine* та *performance* функціонують як означення до слова *parameters*, яке є головним у цій групі. Аналогічне словосполучення, *during hover flight* може трактуватися як складна обставина, але важливо розуміти, що *hover*

тут виконує роль означення до flight, а не самостійного дієслова. Правильний лексичний аналіз виглядає так: *The pilot* – іменна група; *monitors* – дієслово; *engine performance parameters* – іменна група; *during hover flight* – прийменникова обставина часу. Проведений лексичний аналіз дозволяє запропонувати такий переклад речення: «Пілот контролює параметри роботи двигуна під час зависання в польоті».

Технічна настанова «ТМ-1-1520-238-10 АН-64А Apache» демонструє приклад максимально оптимізованої технічної мови, адаптованої до умов експлуатації в екстремальних ситуаціях. Її лексичні та граматичні особливості можуть бути використані для побудови моделей автоматичного перекладу, створення глосаріїв, навчання перекладачів у сфері технічного перекладу.

Нефьодов О.Д. (ВІКНУ)

Труднощі перекладу складних речень англомовних військово-технічних текстів

В умовах російської агресії Збройні Сили України у пришвидшеному темпі переходять на зразки озброєння та військової техніки збройних сил держав-членів НАТО та потребують кваліфікованого навчання особового складу для ефективного його використання. Водночас суттєво збільшилась потреба у якісному перекладі військово-технічної документації (інструкцій, військових стандартів, технічних описів тощо), під час перекладу якої часто виникають труднощі навіть у досвідчених перекладачів, особливо під час усного послідовного або письмового перекладу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю якісного перекладу військово-технічної документації, що використовується при виробництві та експлуатації озброєння та військової техніки. Помилки у перекладі таких текстів можуть призвести до серйозних наслідків, зокрема, до неправильної інтерпретації технічних характеристик або порушення експлуатаційних вимог.

Об’єктом дослідження є англомовні військово-технічні тексти, а предметом – практичні труднощі, що виникають при перекладі цих текстів. Під час дослідження за результатами аналізу використаних наукових джерел було визначено та систематизовано основні труднощі перекладу англомовних військово-технічних текстів, а саме: складнопідрядні, складносурядні речення та їх паралельні конструкції, номінативні конструкції, умовні, безсполучникові речення та пасивний стан. Проаналізовано теоретичні засади труднощів перекладу англомовних військово-технічних текстів, які є невід’ємною частиною для розуміння практичної складової: уточнено поняття «військово-технічний текст» та «складне речення», «класифікація військово-технічних текстів» та їх характеристика і мовні особливості.

Результати роботи будуть корисні для підготовки військових перекладачів за спеціальністю В11 Філологія, науковцями Центрального воєнно-наукового управління Генерального штабу Збройних Сил України, військовими фахівцями

і науковцями лінгвістичного науково-дослідного управління НДЦ ВІКНУ, під час опрацювання документів військово-технічного співробітництва. Перспективою дослідження є проведення лексичного аналізу військово-технічних текстів або здійснення синтаксичного аналізу воєнно-політичних або військово-спеціальних текстів.

Плясецька К.В. (ВІКНУ)

Допит військовополонених як спеціальний вид перекладацького супроводу

Допит військовополонених є невід'ємною частиною військових операцій. Цей спеціальний вид перекладацького супроводу потребує залучення військових перекладачів, які мають володіти спеціальними знаннями, навичками та компетенціями, що безпосередньо впливають на ефективність, об'єктивність і правомірність допиту. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю комплексного аналізу лінгвістичних особливостей перекладацького супроводу під час допиту військовополонених. Така діяльність вимагає від перекладача не лише лінгвістичної підготовки, але й високої психологічної стійкості, аналітичного мислення, культурної обізнаності та здатності до швидкої адаптації в умовах стресу.

Метою роботи є опис змісту і специфіки перекладацького супроводу під час допиту військовополонених. Для досягнення поставленої мети дослідження було визначено такі завдання: проаналізувати досвід участі військових перекладачів у процесі допиту військовополонених та виокремити основні мовні, психологічні, комунікаційні труднощі, з якими стикаються військові перекладачі; визначити ефективні прийоми перекладу в умовах стресу та обмеженого часу. Об'єктом дослідження є перекладацький супровід як основа лінгвістичного забезпечення військ. Предметом дослідження є операційна діяльність військового перекладача під час допиту військовополонених як спеціального виду перекладацького супроводу.

У процесі дослідження встановлено, що допит військовополонених поєднує правові, морально-етичні, соціокультурні й лінгвістичні складові. Військовий перекладач повинен володіти не лише мовною компетенцією, а й глибоким розумінням різноманітної військової термінології, норм МГП, етики професії. Розкрито розуміння реальних умов роботи перекладача: стресові фактори, культурні бар'єри, необхідність точного і нейтрального передавання інформації. Проаналізовано лінгвістичні особливості перекладу допиту військовополонених, доведено важливість знання та розуміння сленгу, жаргонізмів, синтаксичних конструкцій, еквівалентної та адекватної побудови запитань та відповідей, запропоновано визначення поняття «перекладацький супровід допиту військовополонених». У результаті сформовано практичні рекомендації щодо міждисциплінарної підготовки військових перекладачів, які залучаються до допиту військовополонених, підкреслено важливість спеціалізованих навчальних програм у ВВНЗ.

Отримані результати підтверджують необхідність формування професійної компетентності військових перекладачів не лише в лінгвістичній, але й у правовій, психологічній та етичній царинах. Розроблені пропозиції можуть бути використані в практиці підготовки фахівців для Збройних Сил України та інших формувань сфери національної безпеки та оборони України.

Сорокіна А.С. (ВІКНУ)

Структурно-семантичний підхід до лексичного аналізу англомовних військово-технічних текстів

У сучасних умовах інтенсивного розвитку оборонних технологій англомовні військово-технічні тексти відіграють ключову роль у міжнародній комунікації. Такі тексти забезпечують передачу точних технічних даних, описують технічні рішення, регламентують порядок експлуатації техніки та озброєння. Водночас лексичні особливості цих текстів потребують спеціального аналізу, адже їхня структура формується під впливом високого рівня стандартизації та міждисциплінарної взаємодії.

Лексика військово-технічних текстів характеризується прагненням до максимальної стислості та точності. Це обумовлює активне використання спеціальних термінів і фразеологічних одиниць, які мають сталий зміст у межах конкретного дискурсу. Типовим прикладом такого явища є складені номінативні конструкції: “guided missile system”, “combat-ready unit”, “remotely operated weapon station”. Вони дозволяють передавати складну технічну інформацію у стислій формі, що є надзвичайно важливим для оперативності військової комунікації.

Багатозначність окремих термінів є ще однією характерною рисою військово-технічної лексики. Слово “engagement” у військових текстах може позначати як активну участь підрозділу в бойових діях, так і запуск автоматизованого механізму, що активує конкретний елемент зброї або техніки. Такі слова часто функціонують одночасно як елементи загальновживаної англійської мови та як терміни в межах фахового контексту.

Абревіатури та акроніми займають особливе місце у структурі лексики військово-технічних текстів. З одного боку, вони сприяють лаконічності комунікації, а з іншого — створюють додаткові труднощі для перекладачів. Наприклад, абревіатури AWACS (Airborne Warning and Control System) та ROE (Rules of Engagement) широко використовуються у військових документах без пояснень, оскільки їх значення вважається загальновідомим для цільової аудиторії.

Окрему групу лексичних одиниць становлять фразеологічні конструкції з фіксованим значенням. Вирази “boots on the ground”, “kill chain”, “zeroed in” мають чітко визначений зміст у військовому контексті, який часто не збігається з їх буквальним перекладом. Саме тому правильне розпізнавання таких одиниць

є необхідною умовою для точного розуміння тексту та його подальшого перекладу.

Сучасний стан військово-технічної лексики свідчить про активне оновлення словникового складу під впливом нових технологій. Зокрема, особливу увагу привертають терміни, пов’язані з цифровими системами управління, штучним інтелектом та автономною зброєю. Наприклад, “drone swarm” позначає групу безпілотних літальних апаратів, що діють синхронізовано як єдиний бойовий елемент, а “AI-enabled targeting” описує системи з автоматизованим вибором цілей на основі алгоритмів машинного навчання.

Аналіз структури військово-технічної лексики показує, що найбільш ефективним підходом до роботи з такими текстами є створення тематичних глосаріїв, які відображають не лише словникові значення термінів, але й контекстні варіанти їхнього використання. Саме контекстуальний підхід дозволяє уникнути хибних тлумачень і зберегти точність при перекладі та опрацюванні технічної документації.

Аналіз лексики англомовних військово-технічних текстів являє собою складну структуру, що базується на поєднанні термінологічної чіткості, логічного застосування мовних засобів та значної контекстуальної залежності. Подальша робота з такими текстами передбачає не лише поглиблене вивчення нових термінів, що з’являються разом із технологічними інноваціями, але й розробку методів автоматизованої обробки спеціалізованої лексики для забезпечення ефективної міжмовної військової комунікації.

Тарапута О.І. (ВІКНУ)

Використання технологій штучного інтелекту для вивчення англійської мови військовослужбовцями

Ефективна комунікація – це основа успішних операцій в сучасному багатонаціональному військовому контексті. Англійська мова набула ролі головної робочої мови в НАТО та інших коаліціях, що робить її критично важливою навичкою для всього особового складу, особливо для тих, хто працює перекладачами, офіцерами зв'язку або входить до складу багатонаціональних штабів. Однак традиційне навчання англійської мови в класі може не відповідати практичним і тактичним вимогам військової комунікації під час військових операцій. Тому зростає інтерес до навчальних інструментів зі штучним інтелектом, які пропонують масштабовані та адаптивні навчальні рішення.

Інструменти на основі штучного інтелекту мають низку переваг у контексті вивчення мови військовослужбовцями. Завдяки своїй гнучкості та доступності вони дозволяють особовому складу навчатися автономно, що робить їх ідеальними для підготовки до розгортання або перепідготовки під час періодів між операціями. Що ще важливіше, платформи зі штучним інтелектом забезпечують негайний персоналізований зворотний зв'язок - те, що інколи буває важко отримати в умовах традиційних аудиторних занять.

Однак виклики залишаються. Хоча ШІ може імітувати взаємодію, йому бракує культурних і емоційних нюансів реальної військової комунікації. Тому інтеграція ШІ має доповнювати підготовку під керівництвом інструктора, особливо щодо таких навичок, як використання умовних скорочень, культурної дипломатії або усного перекладу у бойових умовах.

Гібридна модель, що поєднує шляхи навчання зі штучним інтелектом з цілями, що базуються на виконанні завдань, відповідає Директиві Bi-SC 075-007. Така модель дозволяє поєднати вивчення мови з важливими для виконання завдання навичками та відповідає принципам системного підходу до підготовки (SAT).

У ході дослідження було проведено аналіз широко розповсюджених платформ для вивчення англійської мови на основі штучного інтелекту, зокрема:

- ChatGPT і TalkPal (моделювання спілкування),
- Elsa Speak (відстеження вимови),
- LingQ, Anki та Quizlet (адаптивне вивчення лексики),
- YouGlish (розвиток навичок сприйняття мови на слух),
- Grammarly та Quillbot (допомога у написанні текстів).

Ці платформи були проаналізовані на основі їхньої відповідності комунікативним вимогам і вимогам, що базуються на завданнях, типових для військової підготовки.

Критерії оцінювання включали адаптивність для користувачів, відповідність вимогам англійської мови, зворотній зв'язок у реальному часі та інтеграцію в існуючі навчальні програми.

Платформи штучного інтелекту продемонстрували значний потенціал у покращенні результатів навчання військової англійської мови:

- Вимова та чіткість: Інструменти для вимови зі штучним інтелектом, зокрема Elsa Speak, продемонстрували значне покращення у вправах з радіообміну: за 4 тижні слухачі зменшили кількість помилок у вимові на майже на 30%.

- Ситуативне володіння мовою: Тренажери на основі чату сприяли зануренню в комунікацію для таких сценаріїв, як проходження контрольно-пропускних пунктів, доповіді під час патрулювання та багатомовні брифінги, підвищуючи впевненість та покращуючи розуміння мови та запам'ятовування.

- Письмо: Платформи для написання текстів, такі як Grammarly, дозволили слухачам створювати стандартні операційні процедури, накази та звіти про надзвичайні події, здійснюючи на 70% меншу кількістю граматичних помилок після ітеративних циклів виправлення з підтримкою штучного інтелекту.

- Засвоєння лексики: Системи дистанційного повторення на основі ШІ покращили запам'ятовування військової лексики (напр., « евакуація», «оточення», «правила застосування сили») порівняно з контрольними групами, які використовували лише флеш-картки.

- Залучення учасників навчання: Самостійне використання додатків зі штучним інтелектом збільшило загальний час навчання на 20-35% серед учасників, особливо тих, хто готується до відправки за кордон.

Штучний інтелект є цінним інструментом для вивчення англійської мови серед військових, які не є її носіями. За умови продуманого застосування разом з практичними заняттями, інструменти штучного інтелекту можуть прискорити навчання, підвищити впевненість і безпосередньо сприяти підвищенню бойової ефективності. Майбутні дослідження мають бути зосереджені на розробці інструментів штучного інтелекту, спеціально пристосованих для військового використання, інтеграції секретної термінології та покращенні розпізнавання багатомовного мовлення в умовах високого рівня шуму.

Цвітун Н.В. (ВІКНУ)

Особливості перекладу документу Security within the NATO C-M(2002)49-REV1 у відповідності до законодавства України

Зі зростанням інтеграції України до євроатлантичного безпекового простору, питання адаптації нормативно-правових актів НАТО до українського законодавства стає все більш актуальним. Особливо важливим є документ Security within the NATO C-M(2002)49-REV1, який визначає стандарти захисту інформації в збройних силах держав-членів НАТО. Адекватний переклад таких документів має вирішальне значення для забезпечення інформаційної сумісності між Збройними Силами України та державами-членами НАТО.

Основною дослідження є лексичний аналіз документа «C-M(2002)49-REV1 Security» (далі – документ). Такий аналіз охоплюватиме вузькоспеціалізовані терміни, абревіатури та номенклатурні одиниці, які стосуються захисту інформації в НАТО. Визначено частоту використання ключових лексем і виокремлені терміни, які викликають найбільші труднощі перекладу. Серед них: багатозначні лексичні одиниці, терміни-омоніми та вузькоспеціалізовані терміни в сфері забезпечення захисту інформації НАТО. Приділено особливу увагу аналізу компонентів термінів і словосполучень, а також вивченню особливостей перекладу англомовної військово-спеціальної лексики.

Проведено порівняльний лексичний аналіз виявлених термінів з лексичними одиницями діючого законодавства України з питань захисту інформації. Основна мета з’ясувати наявність прямих лексичних відповідників, а також виявити випадки часткової семантичної еквівалентності або концептуальних розбіжностей у розумінні певних термінів, вживання запозичень та іншомовних слів в документі НАТО, застосування адаптації, чи транслітерації під час перекладу українською мовою. Отже, лексичний аналіз є основою для виявлення особливостей перекладу та розробки рекомендацій для забезпечення належної точності та адекватності передачі спеціальної лексики документа українською мовою.

Результатом цього дослідження стала розробка глосарія спеціальної лексики в галузі «охорона державної таємниці» та узагальнення особливостей її перекладу. Укладений глосарій допоможе точніше адаптувати стандарти НАТО

в українській військовій сфері та стане корисними у підготовці військових перекладачів.

Чепіль М.Р. (ВІКНУ)

Синтаксичний аналіз англомовних воєнно-політичних текстів

Синтаксис є важливим лінгвістичним засобом у формуванні змісту та структури воєнно-політичних текстів. Синтаксичні конструкції не лише структурують інформацію, а й передають позицію мовця, сприяють увиразненню, підсилюють переконливість або навпаки – маскують певні смисли. Вивчення синтаксису англомовних воєнно-політичних текстів є актуальним, адже саме через синтаксичні засоби можна простежити політичну аргументацію, розпізнати маніпулятивні прийоми та глибше зрозуміти механізми стратегічної комунікації. Зважаючи на специфіку воєнно-політичного дискурсу, дослідження синтаксичної організації таких текстів дозволяє виявити зв'язок між формою висловлювання і його комунікативним наміром.

Об'єктом даного дослідження є англомовні воєнно-політичні тексти, предметом – синтаксичні конструкції, характерні для цього типу дискурсу. Метою роботи визначено здійснення синтаксичного аналізу англомовних військово-політичних текстів з метою виявлення структур, що забезпечують ефективну комунікацію в межах офіційного політичного дискурсу.

У межах дослідження було поставлено такі завдання: проаналізувати та визначити найбільш типові синтаксичні конструкції воєнно-політичних текстів. Попередній аналіз офіційних міжнародних документів (Будапештський меморандум, Хартія Україна – НАТО, Женевські конвенції), аналітичні звіти провідних центрів досліджень безпеки (RAND Corporation, SIPRI, Інститут стратегічних досліджень) виокремив складні, інверсійні, умовні конструкції.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці алгоритму проведення синтаксичного аналізу англомовних воєнно-політичних текстів, узагальнені прийомів перекладу синтаксичних конструкцій англомовних воєнно-політичних текстів. Перспектива дослідження полягає у подальшому дослідженні синтаксичних труднощів, що виникають при перекладі військово-спеціальних та науково-технічних текстів, а також при дослідженні лексичних та граматичних труднощів перекладу англомовних воєнно-політичних текстів.

Шкіль П.В. (ВІКНУ)

Перекладознавчий аналіз військово-технічної термінології збройних сил США

У сучасних умовах інтенсивного військово-політичного та військово-технічного співробітництва України з країнами-членами НАТО, зокрема зі США, особливого значення набуває професійний і точний переклад військово-

технічної документації. Це зумовлює необхідність перекладознавчого аналізу англомовних військово-технічних текстів, що супроводжують сучасні зразки озброєння та військової техніки (ОВТ), які передаються Україні.

Об’єктом дослідження стали англомовні технічні інструкції до бойової машини піхоти M2A3 “Bradley”.

Предметом – військово-технічна термінологія, яка використовується в технічних настановах збройних сил США. У ході дослідження проведено лінгвістичний і перекладознавчий аналіз корпусу технічних текстів, узагальнено та класифіковано термінологічні одиниці за типами, виявлено труднощі перекладу, пов’язані з багатозначністю, контекстуальними змінами та відсутністю українських відповідників.

Наукова новизна роботи полягає в класифікації військово-технічної термінології та узагальненні підходів до її перекладу. Практична цінність полягає в можливості застосування результатів дослідження в діяльності Збройних Сил України, наукових установ і навчальних закладів під час перекладу технічної документації та розробки термінологічних баз даних.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розширенні термінологічного корпусу, створенні глосаріїв, а також у поглибленому аналізі перекладацьких стратегій для абревіатурних, складноскорочених і багатозначних термінів.

СЕКЦІЯ № 6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬК В УМОВАХ ВЕДЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Чухлєб О.В. (ВІКНУ)
Бартманський Б.О. (ВІКНУ)

Використання ArcGIS Excalibur для аналізу супутникових знімків

Одним із лідерів у сфері геоінформаційних технологій є компанія Esri, що розробила програмне забезпечення ArcGIS, яка відіграє ключову роль в опрацюванні супутникових даних.

Найновітнішим інструментом цієї платформи є **ArcGIS Excalibur** – веб-орієнтоване середовище для аналізу зображень, що забезпечує інтеграцію ГІС із сучасними методами візуальної аналітики. За інформацією розробників, ArcGIS Excalibur дозволяє працювати з великими масивами супутникових знімків, завантажених у хмару, здійснювати геопросторовий аналіз, а також створювати спеціалізовані проєкти для розширеного дослідження територій.

Однією з ключових функцій ArcGIS Excalibur є можливість поєднання супутникових знімків із картографічними шарами, що дає змогу отримувати більш детальну інформацію про об’єкти на місцевості. Використовуючи зображення та відео як ключові джерела даних, користувачі можуть створювати ресурси для звітів, презентацій або інформаційних панелей, щоб ділитися ними із заінтересованими сторонами для прийняття обґрунтованих рішень. Також система підтримує інструменти автоматичного визначення змін, додавання анотацій та створення звітів на основі аналізованих даних. Завдяки інтеграції зі штучним інтелектом ArcGIS Excalibur дозволяє значно скоротити час на обробку великих масивів інформації, що є особливо важливим у сфері моніторингу земельного покриву, екологічних досліджень та управління природними ресурсами.

Окрім цього ArcGIS Excalibur інтегрується з іншими продуктами з «екосистеми» Esri, зокрема Esri Image Server, що власне є хмарним сховищем та дозволяє одночасно працювати та зберігати значний обсяг супутникових даних. Не менш значущим є те, що ArcGIS Excalibur використовує передові техніки машинного навчання, засновані на штучному інтелекті, для розпізнавання об'єктів. Це суттєво збільшує аналітичні можливості обробки супутникових даних.

Кажукало К.В. (ВІКНУ)

Роль та перспективи розвитку оборонної геопросторової інформаційної структура у НАТО

Оборонна геопросторова інформаційна структура (Defence Geospatial Information Framework, DGIF) – це комплекс стандартів, що забезпечує єдиний підхід до обробки, обміну та аналізу військової геопросторової інформації в НАТО. Вона включає топографічні, морські та аеронавігаційні дані, що підвищує ефективність співпраці країн-членів у сфері просторового забезпечення оборонних операцій. DGIF сприяє створенню стандартизованих геопросторових продуктів, покращенню сумісності даних і оптимізації військового планування та управління.

Членство України в НАТО має важливе значення для національної безпеки. По-перше, доступ до стандартів DGIF дозволить інтегрувати геопросторові системи ЗСУ із системами Альянсу, покращуючи спільне планування та проведення операцій. По-друге, співпраця сприятиме розвитку національної геоінформаційної інфраструктури відповідно до міжнародних стандартів. По-третє, використання передових технологій картографії, супутникової розвідки та геоаналітики посилить ефективність військового управління.

Окрім військової сфери, впровадження DGIF сприятиме покращенню цивільної безпеки та реагуванню на надзвичайні ситуації завдяки стандартизованим геопросторовим даним.

Таким чином, DGIF і співпраця з НАТО є стратегічно важливими для України, оскільки зміцнюють обороноздатність, сприяють євроатлантичній інтеграції та забезпечують стабільність і безпеку країни.

Лук'янчук А.В. (ВІКНУ)
к.геогр.н. Підлісецька І.О. (КНУТШ)

Використання космічної стереозйомки для забезпечення геопросторової підтримки військ

Космічні технології відіграють ключову роль у сучасних військових операціях, надаючи можливість для точного моніторингу, аналізу та підтримки військових дій. Одним з основни напрямів є використання космічної стереозйомки, що дозволяє отримувати тривимірні зображення земної поверхні з високою розрізненістю. Ці зображення мають широкий спектр застосувань, зокрема для планування бойових операцій, моніторингу територій та забезпечення картографічної підтримки військових сил.

Використання стереозйомки має особливе значення в умовах швидко змінюваної ситуації на полі бою, коли оперативність і точність інформації визначають успіх військових операцій. Сучасні космічні системи мають

можливість отримувати зображення з дуже високою розрізненістю, що дозволяє здійснювати точний моніторинг земної поверхні на різних етапах військових операцій. Ось кілька найбільш відомих і перспективних космічних систем:

WorldView (DigitalGlobe) – одна з найбільш відомих космічних платформ, яка надає зображення з просторовою розрізненістю до 31 см. Космічні апарати цього класу можуть виконувати стереозйомку, що дозволяє створювати тривимірні моделі місцевості.

Pleiades (Airbus Defence and Space) – французька система, що забезпечує зображення з розрізненістю до 50 см. Вона також має можливість здійснювати стереозйомку для отримання тривимірних моделей.

Стереозйомка ґрунтується на використанні двох або більше зображень, отриманих з різних точок огляду, що дозволяє визначити висоти об'єктів та створювати тривимірні моделі місцевості. Космічна стереозйомка є незамінним інструментом для геопросторової підтримки військ, оскільки вона дозволяє ефективно вирішувати завдання з моніторингу, картографування та аналізу місцевості в реальному часі. Для успішного проведення військових операцій важливо мати точне уявлення про рельєф місцевості. Стереозйомка дозволяє створювати точні цифрові моделі місцевості (DSM), що є основою для проведення топографічних досліджень і планування наступальних або оборонних дій.

У випадках, коли доступ до певних територій обмежений або неможливий через бойові дії, космічна стереозйомка може бути єдиним способом отримати точну інформацію.

Сучасні космічні системи з надвисокою просторовою розрізненістю надають можливість отримувати точні 3D-моделі місцевості, що є необхідними для планування та проведення військових операцій. Тому розвиток та вдосконалення космічних систем, здатних виконувати стереозйомку, є важливим кроком у покращенні геопросторової підтримки військових операцій.

Ярмулківський А.В. (ВІКНУ)
к.геогр.н. Підлісецька І.О. (КНУТШ)

Оцінки ризиків забруднення навколишнього середовища внаслідок ведення бойових дій на території України

Військові конфлікти на території України спричинили значні екологічні проблеми, що потребують оперативного реагування та довготривалих заходів з відновлення довкілля. Серед яких забруднення повітря, водних ресурсів, деградація ґрунтового покриву, руйнування екосистем та потенційні хімічні й радіаційні загрози та інші.

Внаслідок військової агресії росії Україна стикнулися з масовими ракетними обстрілами, забрудненнями повітря, мінуванням та ін. Земельні ресурси зазнають масштабної руйнації, погіршується стан ґрунтів та процеси їх деградації, зазнають збитків власники землекористувань. Обстріли також

стають причиною пожеж внаслідок чого пошкоджується родючий стан ґрунтів. На сьогодні питання щодо завданої шкоди земельним, водним та лісовим ресурсам України, а саме її фіксації є дуже важливим. Все це вимагає ґрунтовного аналізу стану довкілля та прийняття термінових ефективних рішень. Особливо потерпають території, розташовані поблизу зони ведення активних бойових дій та близькості до кордону з рф.

На жаль повноцінну оцінку масштабів і рівня забруднення довкілля можлива лише по завершенню воєнних дій. Проведення комплексного моніторингу стану довкілля потребує значних коштів. Сучасні технології та методи дистанційного зондування можна використати для попереднього аналізу територій. Дистанційний моніторинг дозволяє отримати загальне уявлення про ступінь забруднень.

Вже сьогодні на державному рівні необхідна розробка комплексної програми та алгоритму дій щодо екологічної оцінки та відновлення. Також складною є юридична та економічна складова вирішення цього питання.

Оцінити ризики забруднення навколишнього середовища можливо з використанням супутникових технологій дистанційного зондування Землі, що забезпечують виявлення ризиків на великих територіях. Використання безпілотних літальних апаратів для оперативного збору даних у важкодоступних районах. Наземні методи, які забезпечують точний аналіз джерел забруднення. Інноваційні підходи, такі як використання штучного інтелекту. Методи геоінформаційного та просторового моделювання допоможуть спрогнозувати наслідки екологічних катастроф та оптимізувати заходи щодо їх ліквідації.

Моніторинг екологічних ризиків, спричинених бойовими діями, є важливим для забезпечення сталого розвитку та відновлення постраждалих територій України. Аналіз існуючих методів показав, що ефективною стратегією є інтеграція наземних, дистанційних, аналітичних підходів, яка дозволяє отримати комплексну картину забруднень та їх впливу на екосистеми.

Антонюк А.А. (ВІКНУ)

Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності геопросторової підтримки військ (сил) на основі впровадження системи цілеуказання MGRS

Дослідження системи геопросторової підтримки військ базується на аналізі сучасних підходів до забезпечення бойових дій точними просторовими даними. Особливу увагу приділено оцінці ефективності існуючих форматів координат та аналізу вимог до оперативного управління підрозділами в умовах складного тактичного середовища. Вивчаються концептуальні основи геоінформаційного забезпечення, включно з питаннями точності, оперативності та інтеграції просторових даних у бойове управління.

Дослідження можливостей системи цілеуказання MGRS передбачає розгляд її структури, принципів роботи та практичних переваг у військових

операціях. Розглядається застосування MGRS для цілевказання, координації вогневих ударів, орієнтування та спільної дії підрозділів. Аналізуються потенційні труднощі під час впровадження системи, зокрема потреба в підготовці особового складу, адаптації технічних засобів і змінах у нормативній базі.

Дослідження способів інтеграції MGRS у військові інформаційні системи спрямоване на підвищення точності, надійності та уніфікованості геопросторового забезпечення. У роботі розробляються практичні рекомендації з модернізації процесів збору, обробки та передачі координатної інформації, що використовує MGRS. Також розглядаються можливості використання цієї системи в автоматизованих системах управління військами та в умовах мережево-центричних операцій.

Таким чином, впровадження системи цілеуказання MGRS у практику геопросторової підтримки військ дозволяє суттєво підвищити ефективність управління підрозділами, точність бойового планування та координацію дій. Запропоновані в дослідженні рекомендації сприяють розвитку сучасних підходів до інформаційного забезпечення Збройних Сил, що є критично важливим в умовах сучасної війни.

Биковець Д.Я. (ВІКНУ)

Рої дронів

Рій дронів – це група безпілотників, які працюють разом як єдина команда. У такій системі немає головного або командувача – кожен дрон самостійно приймає рішення, орієнтуючись на те, що відбувається навколо: положення інших дронів поруч, сигнали з камер, сенсорів, GPS та інших навігаційних систем. Цей принцип нагадує природну поведінку зграї птахів або рою бджіл – кожен учасник діє самостійно, але разом вони створюють злагоджену та ефективну групу.

Ключова особливість такої системи – децентралізоване управління. Якщо один дрон виходить з ладу, це не зупиняє роботу всього рою – інші продовжують діяти, адаптуючись до ситуації. У своїй поведінці дрони дотримуються простих правил: не наближатися надто близько один до одного, триматися в межах рою та рухатися в одному напрямку. Такі прості дії дозволяють уникати зіткнень і зберігати єдність групи навіть у складних умовах.

Усі ці дії координуються за допомогою спеціальних алгоритмів, які називаються сворм-алгоритмами. Вони створені для того, щоб імітувати поведінку живих істот у природі, таких як мурахи, бджоли чи птахи. Завдяки їм дрони можуть разом виконувати завдання – наприклад, проводити розвідку, атакувати цілі або обходити загрози.

Кожен дрон може мати власну карту місцевості або працювати з однією спільною. Він сам планує маршрут, враховуючи рельєф, перешкоди й завдання. Для цього використовуються навігаційні системи: GPS, INS (інерційна система), камери, а також технології комп’ютерного зору та штучного інтелекту, які допомагають "бачити" навколишній світ.

Щоб обмінюватися інформацією, дрони використовують кілька типів зв'язку. Один із них – це mesh-сітка, коли кожен дрон є частиною мережі й може напряму передавати дані іншим. Якщо один з них помітив небезпеку – про це миттєво дізнаються інші. Також існує P2P-зв'язок (peer-to-peer), коли дрони спілкуються між собою без посередників. У деяких випадках дрони можуть отримувати команди від центрального джерела – наприклад, оператора з планшетом або мобільного командного пункту.

Ще однією важливою складовою є штучний інтелект. Завдяки машинному навчанню дрони здатні розпізнавати об'єкти – наприклад, техніку чи людей, самостійно навчатися уникати загроз та змінювати свою поведінку в залежності від обставин. Усе це робить рій дронів гнучким і ефективним інструментом, здатним виконувати складні завдання без постійного контролю з боку людини.

Рої дронів – перспективна форма автономних систем, здатна забезпечувати високу надійність, гнучкість і ефективність у складних динамічних умовах, що відкриває нові можливості в оборонній, цивільній та науковій сферах.

Бобошко М.Р. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Кольцов Р.Ю. (ВІКНУ)

Рекомендації щодо використання супутникових знімків для планування та ведення бойових дій частинами та підрозділами Збройних Сил України

У сучасних умовах ведення бойових дій інформаційне забезпечення відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного управління військами. Одним із найважливіших джерел розвідувальної інформації є супутникові знімки, які забезпечують отримання актуальних, достовірних і масштабних даних про противника, місцевість та інфраструктуру. Їхнє раціональне використання підрозділами Збройних Сил України сприяє підвищенню точності планування операцій, ефективності ураження цілей та зниженню ризиків для особового складу. Супутникова зйомка дозволяє здійснювати систематичне спостереження за об'єктами на великій території у високій просторовій деталізації. Основними типами супутникових даних є оптичні (мультиспектральні) та радарні знімки. Перші забезпечують візуалізацію місцевості при сприятливих погодних умовах, тоді як радарні – дозволяють проводити моніторинг незалежно від часу доби та наявності хмарного покриву.

Завдяки високій частоті оновлення даних, супутникові знімки дають змогу своєчасно фіксувати зміни у дислокації противника, виявляти інженерне обладнання позицій, рух техніки, облаштування логістичних маршрутів та ознаки підготовки до бойових дій.

Інтеграція супутникових зображень у процес планування операцій дозволяє:

- уточнювати бойові порядки противника та виявляти приховані об'єкти;
- здійснювати попередню оцінку місцевості щодо прохідності, укриттів, маршрутів маневру;

- моделювати бойові дії на основі реальних геопросторових даних;
- верифікувати результати ударів та коригувати подальші дії;
- підтримувати процес прийняття рішень у динамічній обстановці.

Особливу цінність становлять знімки у поєднанні з даними інших джерел – аерофотозйомки, БПЛА та розвідки. Комплексний підхід дає змогу отримати повну оперативну картину та підвищити достовірність оцінки ситуації.

Проблемні аспекти та обмеження

Водночас, використання супутникових знімків супроводжується низкою викликів:

- обмеження оптичних знімків у разі несприятливих погодних умов;
- потреба в підготовлених фахівцях для аналітичної обробки знімків;
- необхідність захисту каналів передачі геопросторової інформації;
- обмежений доступ до високодеталізованих зображень у відкритому просторі.

Ці чинники мають бути враховані при плануванні заходів бойового застосування частин та підрозділів.

Висновки

Супутникові знімки є стратегічно важливим інструментом інформаційного забезпечення бойових дій. Вони дозволяють отримувати точну, актуальну та об’єктивну інформацію, необхідну для прийняття рішень на всіх рівнях управління військами. Запровадження уніфікованих підходів до використання супутникових даних, навчання персоналу та розвиток системи оперативної аналітики значно підвищує ефективність бойових операцій Збройних Сил України.

Подальший розвиток супутникової розвідки, а також її інтеграція з іншими засобами ситуаційного моніторингу, є важливою складовою підвищення обороноздатності держави в умовах повномасштабного збройного конфлікту.

Бурчак Н.О. (ЦНДІ ЗСУ)

Метод компенсації впливу навмисних завад від декількох джерел на навігаційні засоби

Досвід відбиття широкомасштабного вторгнення рф та територію України черговий раз засвідчив, що ефективність виконання підрозділами Збройних Сил України поставлених завдань і зусилля, що до цього прикладаються, а також ефективність застосування високоточної зброї та безпілотних систем (комплексів) знаходяться в прямій залежності від оперативності, точності та повноти їх забезпечення навігаційною інформацією. Крім того, в умовах активного застосування противником засобів радіоелектронної боротьби з метою подавлення сигналів навігаційних приймачів та суфінгу, що знаходяться на озброєнні та військовій техніки, значно зросли вимоги військ (сил) до надійності, точності та достовірності вихідної навігаційної інформації.

На сьогодні можливо виділити такі основні напрями (методи) забезпечення зростаючих вимог військ (сил) у якості і точності навігаційної інформації, а саме:

мультисистемність і багаточастотність, яка передбачає приймання й оброблення сигналів від різних супутникових радіонавігаційних систем: GPS, GALILEO, SBAS (WAAS, EGNOS, MSAS) у кілька робочих діапазонах;

просторова селекція сигналів і придушення сигналу перешкод, що дозволяє здійснювати ослаблення впливу завад, в тому числі від декількох джерел;

передкореляційне оброблення суміші сигналів і перешкод, яке включає оброблення спектра суміші сигналів і перешкод з метою придушення зосереджених спектральних складових і алгоритмічне посткореляційне оброблення сигналу;

комплексування із зовнішніми джерелами навігаційної інформації (ІНС, БІНС, локальна радіонавігаційна система, додаткові датчики швидкості, прискорення тощо).

На сьогодні одним з перспективних методів підвищення якості в частині завадозахищенності є метод компенсації впливу навмисних завад від декількох джерел, за допомогою просторової селекції, що значно підвищує ефективність застосування апаратури і засобів супутникової навігаційної навіть в умовах активного застосування супротивником засобів РЕП.

Просторова селекція дозволяє здійснювати ослаблення впливу завад, але для забезпечення точності виникає необхідність позбутися від завад, що приходять з напрямків, близьких до напрямку приходу корисного сигналу. Компенсацію таких навмисних завад можна забезпечити за рахунок використання апріорної інформації про їх частотно-часову структуру.

Завдання компенсації навмисних завад можна сформулювати наступним чином: джерело корисного сигналу і *N (невизначена кількість)* джерел навмисних завад, рівень яких вище рівня корисного сигналу, у навігаційному приймачі є інформація про частотно-часову структуру навмисних завад (несуча частота, закон модуляції, час приходу).

Зазначений метод складається з наступної послідовності дій: введення вихідних даних; оцінка стану каналу; ранжування джерел завад по рівню потужності; порівняння параметрів завад з еталонними значеннями; компенсації негативного впливу кожного з джерел завад шляхом їх складання по модулю з еталонними значеннями завад, вибір алгоритму компенсації залишкового впливу завад.

Отже, запропоновано метод компенсації навмисних завад, в тому числі від декількох джерел і практична реалізація послідовних дій забезпечить на оперативному рівні якісне виконання поставлених завдань, значно підвищить ефективність прийняття рішень, сприятиме збереженню здоров’я та життя військовослужбовців, дозволить на практиці ефективно використовувати вітчизняну та закордонну техніку і технології.

Вєрємєєва М.І. (ВІКНУ)

Використання топогеодезичних польових аерознімальних комплексів для моніторингу земель оборони

Використання топогеодезичних польових аерознімальних комплексів відіграє ключову роль у забезпеченні точного і систематичного моніторингу земель оборони у забезпеченні точного та систематичного моніторингу земель оборони, сприяючи ефективному управлінню земельними ресурсами, контролю за станом територій та їх подальшого використання в стратегічних цілях.

Моніторинг земель оборони є важливим компонентом управління та захисту територій України. Застосування сучасних технологій, таких як топогеодезичних польових аерознімальних комплексів, значно підвищує ефективність всіх процесів, для забезпечення швидкості, точності даних і можливість оперативного редагуванння.

Топогеодезичні польові аерознімальні комлекси є сукупністю обладнання, яке дозволяє проводити детальну аерозйомку територій. Аерознімальні комплекси складаються з дронів або літальних апаратів, оснащених високоточними камерами, датчиками, лідарною зйомкою та GPS-системами. Завдяки таким технічним характеристикам можна отримувати дані з високою деталізацією та геопросторовою прив’язкою.

Основними етапами моніторингу земель оборони є:

- Оцінка стану територій. Аерознімальні комплекси дозволяють створювати актуальні картографічні матеріали, які відображають зміни на землях оборони.
- Виявлення незаконних використання земель. За допомогою аерозйомки можна ідентифікувати незаконне використання земель або зміни, які порушили їх функціональне призначення.
- Ефективне управління ресурсами. Отримані дані з аерознімальних комплексів використовують для планування та оптимізації використання земель.

Таким чином, топогеодезичні комплекси надають точність, оперативність та зменшують час роботи на проведення моніторингу. Крім того, вони дозволяють знизити час для оновлення топографічних карт. Впровадження аерознімальних комплексів є важливим кроком у модернізації управління територій, для сприяння захисту національних інтересів України.

Вовк А.В. (ВІКНУ)

Удосконалення методики створення ортофотопланів з використанням безпілотних літальних апаратів

Дослідження присвячене аналізу сучасних підходів до створення ортофотопланів на основі матеріалів, отриманих за допомогою безпілотних літальних апаратів (БПЛА). Розглянуто технологічний процес фотознімання, обробки зображень та генерації ортофотопродукції із забезпеченням високої точності та актуальності геопросторової інформації. Особливу увагу приділено оцінці впливу параметрів польоту, типів сенсорів та програмного забезпечення на якість кінцевого результату.

У дослідженні проаналізовано типові проблеми, що виникають під час побудови ортофотопланів у складних ландшафтних умовах, зокрема спотворення, пов'язані з рельєфом місцевості та неоднорідністю освітлення. Також розглянуто особливості калібрування фотокамер, використання наземних опорних точок (GCPs) та методів аеротриангуляції з метою підвищення точності просторової прив'язки.

Запропоновано шляхи вдосконалення методики, які включають автоматизацію попередньої обробки даних, впровадження алгоритмів машинного навчання для підвищення ефективності класифікації об'єктів, а також оптимізацію параметрів місії залежно від цілей зйомки. Обґрунтовано переваги використання адаптивних маршрутів польоту для покращення покриття складних ділянок місцевості.

Таким чином, удосконалення методики створення ортофотопланів із використанням БПЛА сприяє підвищенню точності, оперативності та ефективності геоінформаційного забезпечення у військовій справі, містобудуванні, природоохоронній діяльності та інженерних вишукуваннях. Запропоновані в дослідженні рекомендації можуть бути використані як основа для розробки стандартів та протоколів фотограмметричних робіт із застосуванням безпілотних платформ.

Волков О.М. (ВІКНУ)

Переваги використання даних дистанційного зондування землі для моніторингу руйнувань об'єктів інфраструктури внаслідок ведення бойових дій на території України

Дистанційне зондування Землі (ДЗЗ) – це технологія отримання інформації про об'єкти та явища на поверхні Землі без прямого контакту з ними, зазвичай за допомогою супутникових або авіаційних платформ. У контексті сучасної військової агресії проти України, технології ДЗЗ набули критичного значення для оперативного моніторингу стану об'єктів інфраструктури, оцінки масштабів руйнувань, та планування відновлення.

Вагомою перевагою застосування даних ДЗЗ є системний підхід до використання супутникових даних для оперативного виявлення, фіксації та аналізу руйнувань на територіях, де ведуться або велись бойові дії.

Основними етапами методики моніторингу місцевості із застосуванням даних ДЗЗ є:

1. Отримання та попередня обробка даних – включає завантаження супутникових знімків з відкритих або комерційних джерел, геоприв'язку та калібрування.

2. Виділення зони бойових дій та об'єктів спостереження – використання відкритих джерел, аналітики OSINT, даних ДСНС, військових звітів для визначення цільових зон.

3. Виявлення змін – застосування алгоритмів порівняння знімків до та після подій для ідентифікації змін, а також інтерферометрії для фіксації руйнувань поверхні.

4. Класифікація, візуалізація та звітність – побудова карт та інтерактивних панелей моніторингу з використанням ГІС-платформ та їх класифікація.

Впровадження такої системи дає змогу отримувати об'єктивну інформацію в реальному часі, навіть у недоступних або тимчасово окупованих районах. Це забезпечує стратегічну перевагу як у воєнному, так і в цивільному аспекті управління територіями в умовах війни.

Гамузинський В.О. (ВІКНУ)

Застосування терміналів супутникового зв'зку Starlink операторами БПЛА

У ході сучасних збройних конфліктів, зокрема в умовах російсько-української війни, супутниковий інтернет Starlink відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної роботи операторів безпілотних літальних апаратів (БПЛА). Використання терміналів Starlink дозволяє зберігати надійний канал зв'язку з дронами навіть у районах із повністю зруйнованою інфраструктурою або в умовах радіоелектронної боротьби. Це суттєво підвищує точність розвідданих, ефективність коригування артилерії, безперебійну трансляцію відео в реальному часі та можливість оперативно реагувати на зміни обстановки на полі бою.

Starlink дозволяє операторам БПЛА керувати дронами на більших відстанях, ніж це можливо за допомогою стандартного радіозв'язку. Наприклад, у бойових умовах часто використовуються дрони дальньої дії для розвідки або ураження цілей і для цього потрібен стабільний зв'язок на кілька кілометрів, а іноді й десятки. Звичайні канали управління можуть бути під впливом РЕБ і він буде створювати перешкоди або глушіння, тоді як Starlink забезпечує **стійкий зворотній канал зв'язку через супутники**, що дає змогу передавати відео, координати в реальному часі.

Starlink допомагає встановлювати **безперервну комунікацію** між операторами дронів, артилерією, командними пунктами та іншими підрозділами.

Це особливо важливо при веденні бойових дій в складних умовах – наприклад, у населених пунктах, лісистій місцевості або зонах, де знищено мобільну інфраструктуру. Важливу роль відіграє Starlink саме в обміні інформацією, це можуть бути команди або дані у чатах, обмін кортографічною інформацією або використання бойових застосунків типу DELTA, Kropyva, GIS Arta.

Після початку повномасштабного вторгнення Україна стала **першою країною у світі,** де Starlink був використаний **в умовах активних бойових дій у промислових масштабах**. Уже в березні 2022 року на територію України прибули перші партії терміналів завдяки дипломатичним зусиллям і прямому контакту з Ілоном Маском. Досвід України став **прецедентом для інших країн,** і тепер Starlink починають вивчати та впроваджувати як елемент військової інфраструктури в арміях НАТО.

Добровіцький В.І. (ВІКНУ)
Шпортко С.А. (ВІКНУ)

Удосконалення методики використання БПЛА для визначення змін та оцінки місцевості

Сучасні виклики у сфері національної безпеки, а також потреби в ефективному управлінні природними ресурсами, вимагають оперативного та точного отримання просторових даних. Безпілотні літальні апарати (БПЛА) стали незамінним інструментом у розвідці, моніторингу територій, аналізі змін рельєфу, а також у надзвичайних ситуаціях.

Удосконалення методики використання БПЛА полягає у поєднанні технічного вдосконалення апаратури (високоточні сенсори, камери з високою роздільною здатністю, LiDAR-сканери) та впровадження новітніх програмних рішень для обробки отриманих даних. Зокрема, активно застосовуються методи машинного навчання та алгоритми штучного інтелекту для автоматичної класифікації об'єктів, виявлення аномалій, оцінки пошкоджень інфраструктури та змін у навколишньому середовищі.

Удосконалення методики використання БПЛА полягає у поєднанні технічного вдосконалення апаратури (високоточні сенсори, камери з високою роздільною здатністю, LiDAR-сканери) та впровадження новітніх програмних рішень для обробки отриманих даних. Зокрема, активно застосовуються методи машинного навчання та алгоритми штучного інтелекту для автоматичної класифікації об'єктів, виявлення аномалій, оцінки пошкоджень інфраструктури та змін у навколишньому середовищі.

До складу оновленої методики входять:

- попереднє планування польотних місій із урахуванням топографічних особливостей;
- використання мультиспектральних та гіперспектральних камер для оцінки стану рослинності та ґрунтів;

- побудова цифрових моделей місцевості (ЦММ) та цифрових моделей поверхні (ЦМП);
- інтеграція результатів в геоінформаційні системи (ГІС) для подальшого аналізу та візуалізації.

Практичне застосування вдосконаленої методики дозволяє виявляти динаміку змін на територіях, що постраждали від бойових дій, оперативно відстежувати лінії фронту, оцінювати ефективність застосування озброєння або змін в екосистемах. В цивільному секторі методика є корисною для моніторингу стану мостів, дамб, дорожньої мережі, а також для оцінки наслідків паводків, зсувів та інших природних катастроф.

Таким чином, удосконалення методики використання БПЛА є важливим елементом модернізації оборонного й цивільного геопросторового забезпечення. Вона сприяє більш точному прийняттю управлінських рішень, підвищенню безпеки та збереженню життєво важливих об'єктів і природного середовища.

Железняков М.В. (ВІКНУ)

Електронна картографія в законодавчих координатах сучасного цифрового простору

У цифрову епоху, коли геоінформаційні технології стають не лише засобом візуалізації простору, а й інструментом стратегічного управління, безпека, точність і правова визначеність електронної картографії набувають критичного значення. Сучасна електронна картографія – це складний цифровий продукт, що включає просторові дані, багаторівневу обробку інформації, інтеграцію з державними реєстрами, системами навігації та інфраструктурою відкритих даних. Її створення, зберігання, використання та розповсюдження потребують чіткого законодавчого врегулювання, аби запобігти зловживанням, забезпечити інформаційну безпеку та гармонізувати національні стандарти з міжнародними нормами.

Комплексний аналіз чинної нормативно-правової бази України у сфері електронної картографії засвідчує наявність прогалин у правовому регулюванні, зокрема, щодо відкритості геопросторових даних, захисту персональної інформації, стандартизації форматів та сумісності електронних мап на різних платформах, а отже вимагає адаптації до умов цифрової трансформації, активізації розробки державної політики у сфері геопросторової інформації та створення єдиної національної геоінформаційної системи.

Дослідження даного напрямку є надзвичайно актуальним у контексті розвитку електронного урядування, цифровізації державних сервісів, військової та цивільної навігації, а також впровадження інновацій у сфері містобудування, логістики й екологічного моніторингу.

Кавун К.О. (ВІКНУ)

Теоретичні основи топографічної розвідки в умовах сучасної війни

У сучасних умовах ведення війни топографічна розвідка (ТР) залишається одним із важливих завдань геопросторової підтримки Збройних Сил України. Вона надає підрозділам достовірну і актуальну інформацію про місцевість, що критично важливо для підтримки прийняття рішень на застосування сил та засобів. Сучасна ТР включає збір, обробку й аналіз географічних даних для створення актуальних цифрових, електронних та спеціальних карт.

Основними джерелами інформації для ТР є: супутникові знімки, аерофотоматеріали з БПЛА, польові обстеження, бази геопросторових даних, відкриті джерела, а також перехоплена інформація противника. Поєднання цих джерел дозволяє актуальну інформацію в режимі реального часу.

Водночас, проведення ТР стикається з низкою проблем. Найбільш вагомою з них є відсутність актуальних карт для тимчасово окупованих чи прифронтових територій, де ситуація змінюється щодня. Через це підрозділи не завжди мають точне уявлення про зміни рельєфу, інфраструктури або розташування інженерних споруд.

Одним із можливих рішень є масове застосування розвідувальних БПЛА з гіперточною оптикою та вбудованими ГІС-модулями, які здатні передавати зображення у режимі реального часу для оперативного оновлення картографічної інформації. Інтеграція таких даних у цифрові карти дозволить створювати «живі карти», що постійно оновлюються відповідно до змін на полі бою.

Отже, ТР в умовах сучасної війни трансформується в динамічну й інтегровану систему збору і аналізу просторової інформації, де важливу роль відіграє використання новітніх технологій.

Калюжний Б.С. (ВІКНУ)
к.військ.н., с.н.с. Федченко О.П. (ВІКНУ)

Аналіз тактичних властивостей місцевості за допомогою геоінформаційних технологій

Оцінка тактичних властивостей місцевості є важливим аспектом військового планування, що безпосередньо впливає на ефективність ведення бойових дій. Такі фактори, як рельєф, типи ґрунтів, наявність природних і штучних перешкод, визначають можливості маневру військ, прихованого розташування позицій, організації вогневого ураження та логістичного забезпечення.

Традиційні методи вивчення місцевості, такі як топографічні карти, польові дослідження та аерофотозйомка, мають певні обмеження щодо швидкості оновлення даних і інтеграції з іншими системами. У сучасних умовах

ведення бойових дій використання геоінформаційних технологій є ефективним інструментом для збору, аналізу та візуалізації просторових даних.

Геоінформаційні технології дозволяють проводити комплексну оцінку місцевості, використовуючи сучасні методи цифрового картографування, тривимірного моделювання та супутникового моніторингу. Основними параметрами, що підлягають аналізу, є:

прохідність місцевості – визначення оптимальних шляхів руху військ і техніки, з урахуванням особливостей рельєфу, водних перешкод, дорожньої мережі та погодних умов; маскувальні можливості – оцінка природного та штучного покриття для прихованого розташування особового складу, техніки та бойових позицій; вогневий потенціал місцевості – аналіз видимості, зони контролю, розміщення вогневих точок та можливостей ведення бойових дій у різних умовах.

Досвід відбиття збройної агресії російської федерації проти України показав необхідність оперативного оновлення та точного відображення інформації про місцевість у цифрових форматах. Використання безпілотних літальних апаратів, супутникових знімків та інструментів геоінформаційних систем дозволяє отримувати актуальні дані, що відіграють вирішальну роль у бойовому плануванні.

Однією з найефективніших платформ для військового аналізу місцевості є ArcGIS, що надає широкі можливості для інтеграції просторових даних, їх обробки та моделювання. Зокрема, спеціалізований модуль ArcGIS Military Tools, який дозволяє використовувати інструменти для аналізу місцевості, ліній видимості, кутів обстрілу та багато інших військових і тактичних завдань.

Застосування геоінформаційних систем у військовій сфері значно підвищує швидкість і точність аналізу місцевості, що безпосередньо впливає на ефективність бойових дій. Інформаційна перевага є ключовим фактором сучасної війни, а використання геоінформаційних технологій забезпечує командирам всіх рівнів доступ до критично важливих даних у режимі реального часу.

Катеринко Михайло (ВІКНУ)

Використання штучного інтелекту для покращення супутникового зображення

Супутникові знімки стали ключовими інструментами для ведення розвідки, надаючи безцінні дані для широкого спектру застосувань. Проте якість та інформативність необроблених супутникових даних часто обмежені різними факторами, як роздільна здатність сенсорів та перешкоди (хмари, шуми, спотворення).

Штучний інтелект дозволяє нам покращити супутникове зображення, забезпечуючи можливість покращення якості та автоматизації процесів їхнього аналізу. Використовуючи алгоритми машинного навчання дозволяє обробляти великі об’єми даних, виявляти закономірності та підвищити точність

розпізнавання об’єктів на знімках. Процеси покращення супутникового зображення за допомогою штучного інтелекту включають: автоматичне покращення роздільної здатності, усунення шумів, корекції кольорів.

Це особливо важливо для військової розвідки, де висока роздільна здатність зображення може суттєво впливати на точність та аналіз. Важливим аспектом є те, що сучасні алгоритми спроможні працювати з великими обсягами даних, що важливо для застосування у сучасних умовах.

Маючи покращений знімок нам вдасться зробити сегментацію зображень, що дозволяє точно визначити об’єкти на поверхі Землі, як будівлі, дороги, ріки, машини, а натренерувавши модель під свої потреби, цей список збільшується в рази.

Майбутні навчання моделей спрямовані на розробку ефективнішої роботи інтелекту з іншими джерелами даних для ще більш точного комплексного аналізу.

Таким чином, штучні моделі є потужним інструментом, що дозволяє долати обмеження традиційних методів, значно підвищуючи якість знімків та пошуку потрібної інформації.

Кононенко Д.Р. (ВІКНУ)

Оцінка навігаційного забезпечення миротворчих операцій Збройних Сил України

Миротворчі операції є важливим елементом зовнішньої політики Збройних Сил України. Оцінка навігаційного забезпечення цих операцій має велике значення для підвищення ефективності виконання завдань на міжнародній арені. В умовах миротворчої діяльності точність та надійність навігаційних систем є критичними для координації дій підрозділів, визначення їх позицій на місцевості, а також для забезпечення безпеки миротворчих сил.

Інтеграція сучасних навігаційних технологій у систему управління миротворчими операціями дозволяє значно покращити ефективність планування, здійснення маневрів та логістичне забезпечення військових підрозділів. Використання високоточних супутникових навігаційних систем, таких як GPS, Galileo та ГЛОНАСС, у поєднанні з новітніми методами картографії дозволяє підвищити точність координування операцій та оперативно реагувати на змінні умови на місці.

Завданням роботи є оцінка сучасного рівня навігаційного забезпечення миротворчих операцій Збройних Сил України та визначення перспективних напрямків розвитку цієї галузі в контексті міжнародного співробітництва та інтеграції в систему НАТО. Для цього розглядатимуться основні етапи застосування навігаційних технологій, проблеми інтеграції різних навігаційних систем, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення навігаційного забезпечення для досягнення максимальної ефективності миротворчих операцій.

Розвиток навігаційного забезпечення є важливим етапом на шляху до інтеграції України в НАТО та підвищення обороноздатності держави. Оцінка та

впровадження новітніх технологій дозволить значно покращити стратегічне планування та оперативне управління миротворчими силами, забезпечивши стабільність і безпеку в міжнародних миротворчих місіях.

к.геогр.н. Коренець О.В. (ВІКНУ)
д.філософії Булгаков А.А. (ЦНДІ ЗСУ)

Економічне оцінювання топографо-геодезичних і картографічних робіт у секторі оборони України

Топографо-геодезичні та картографічні роботи є основою для ефективного військового управління, забезпечення навігації та оперативного планування операцій (бойових дій). Топографічна служба (далі – ТС) Збройних Сил України (далі – ЗС України) у свої діяльності керується чинними нормативно-правовими актами у сфері геодезії та картографії та відомчими керівними документами.

Проблематика економічного оцінювання топографо-геодезичних і картографічних робіт (далі – ТГКР) у секторі оборони України залишається недостатньо висвітленою у сучасних наукових дослідженнях. В умовах реформування сектору безпеки та оборони, а також активного залучення ресурсів до потреб воєнного забезпечення, постає необхідність у науково обґрунтованій методиці визначення вартості ТГКР, яка враховувала б специфіку діяльності підрозділів ТС ЗС України. Зокрема, відсутня систематизована методика, яка б враховувала: обсяги і специфіку ТГКР; рівень залучених ресурсів; технічні параметри обладнання; умови виконання (включно з бойовими умовами або умовами надзвичайного стану); критерії ефективності витрат.

Світові тенденції розв’язання визначених проблем у сфері ТГКР включають:

– автоматизацію процесів збору та обробки геопросторових даних (використання штучного інтелекту, машинного навчання, Big Data-аналітики);

– інтеграцію даних, що отримані від різних засобів (супутникові знімки, лазерне сканування LIDAR, GPS/GNSS);

– перехід до цифрових і 3D-моделей місцевості для більш детального аналізу та прогнозування;

– впровадження ГІС-технологій для управління геопросторовими даними у реальному часі.

В Україні питання стандартизації та пошуку шляхів удосконалення процесу розрахунків вартості ТГКР є актуальними через низку проблемних питань, що потребують невідкладного вирішення. Серед цих проблемних питань найважливішими слід вважати:

– потребу в оновленні топографічних карт з урахуванням сучасних методів ДЗЗ;

– недостатню автоматизацію процесу розрахунків, що ускладнює формування кошторисів;

– високі витрати на виконання відповідних робіт, що потребують оптимізації.

Таким чином, існує очевидна наукова і практична потреба у розробленні економіко-методичної моделі оцінювання вартості ТГКР, адаптованої до структури та завдань ТС ЗС України, яка б стала основою для прийняття управлінських рішень у плануванні, логістиці та ресурсному забезпеченні.

к.геогр.н. Коренець О.В. (ВІКНУ)
Буромський М.І. (ВІКНУ)

Гравіметричні вимірювання для потреб оборони

Гравіметр – це прилад, який призначений для здійснення вимірювання параметрів гравітаційного поля. Вони бувають оптичними, лазерними, кварцовими та ін. Гравіметри здатні виконувати вимірювання гравітаційного прискорення, що впливає на нього в різних точках на поверхні Землі і може відрізнятися у залежності від зміни густини гірських масивів, водойм, наявності певних корисних копалин та інших факторів. Гравіметричні дані можуть використовуватися для гравіметричного картографування, геологорозвідки, моніторингу тектонічної активності, при проведенні геодезичних вимірювань, а також у військовій сфері.

У військовій сфері точне моделювання гравітаційного поля Землі та аналіз його змін мають велике стратегічне значення. Основні напрямки застосування гравіметричних даних є:

- точне наведення ракет і боєприпасів – гравітаційні аномалії впливають на траєкторію ракет і снарядів, тому їхнє врахування дозволяє підвищити точність ударів;
- корекція траєкторій міжконтинентальних балістичних ракет – навіть незначні варіації у гравітаційному полі можуть впливати на точність наведення ядерної зброї;
- удосконалення інерціальних навігаційних систем – автономні навігаційні системи, які залежать від гравітаційних моделей;
- покращення роботи супутникових систем спостереження – точні гравітаційні карти потрібні для корекції орбіт супутників-розвідників;
- для точного визначення висоти і координат у регіонах, де традиційні навігаційні системи можуть давати похибки через локальні гравітаційні аномалії (наприклад, наявність підземних порожнин або великих масивів гірських порід);
- виявлення підземних споруд, тунелів, бункерів тощо.

Сучасні гравіметри повністю автоматизовані, але мають обмеження в застосуванні – не пристосовані до використання в експедиційних умовах при проведеннях польових вимірювань. Крім того, висока вартість стримує їх використання у навчальних і практичних цілях. Тому, на нашу думку, доцільною є проведення модернізації кварцових гравіметрів для автоматизації систем зчитування інформації та управління ними, що забезпечить покращення їх

функціональних можливостей та точність гравіметричних вимірювань (з врахуванням наявності на зберіганні аналогових гравіметрів у спеціалізованих військових частинах).

Модернізовані аналогові гравіметри також можуть бути застосовані при реалізації Системи інтегрованих геодезичних, геофізичних та метеорологічних спостережень для потреб Збройних Сил України.

Кучер А.О. (ВІКНУ)
Чухлєб О.В. (ВІКНУ)

Рекомендації щодо використання геоінформаційних систем для моделювання логістичної підтримки військ (сил)

Геоінформаційні системи (ГІС) є провідним інструментом для моделювання та оптимізації логістичної підтримки військ у сучасних конфліктах. В умовах динамічних бойових дій та гібридних загроз ефективність логістичної підтримки визначає боєздатність військ, їхню мобільність, оперативність та здатність вести тривалі операції в складних умовах. Використання ГІС у логістичному моделюванні дозволяє інтегрувати великі масиви просторових, розвідувальних та логістичних даних, що критично важливо для ухвалення швидких та обґрунтованих рішень.

Геоінформаційні системи дозволяють оперативно адаптувати маршрути постачання, розміщення складів та логістичних баз відповідно до змін на полі бою. Використання ГІС сприяє зменшенню часу на прийняття рішень, мінімізації логістичних втрат та підвищенню ефективності матеріально-технічного забезпечення військ. Поєднання ГІС із супутниковими знімками, безпілотними літальними апаратами та системами ситуаційної обізнаності дозволяє виявляти потенційні загрози для логістичних маршрутів, аналізувати ворожі дії та планувати альтернативні шляхи постачання, що значно підвищує безпеку військових перевезень. З огляду на сучасні загрози кібератак, особливу увагу слід приділити захисту ГІС від можливого втручання противника. Використання захищених каналів зв’язку, шифрування даних та контроль доступу до інформації є критично важливими для забезпечення надійності логістичних операцій. ГІС можуть бути інтегровані у системи медичної логістики для швидкого визначення оптимальних маршрутів евакуації поранених, розміщення польових госпіталів та управління медичними запасами. Це дозволяє зменшити час доставки постраждалих у безпечні зони та підвищити рівень медичного забезпечення військових. Військові інженери можуть використовувати ГІС для оцінки стану інфраструктури (мостів, доріг, аеродромів) та визначення необхідності їхнього ремонту або покращення для забезпечення ефективної логістики. Це сприяє покращенню мобільності військових підрозділів та безпеці транспортних операцій. ГІС можуть бути використані для координації спільних військових операцій між різними державами, що входять до військових альянсів. Єдина база геоінформаційних даних дозволяє швидко узгоджувати логістичні

маршрути, точки розгортання та спільне використання ресурсів, що значно підвищує ефективність коаліційних сил.

Інтеграція ГІС із сучасними технологіями (квадрокоптерами, супутниковими системами, штучним інтелектом) забезпечує стратегічну перевагу, роблячи військову логістику точнішою, мобільнішою та стійкішою до викликів сучасної війни.

Лабич О.В. (ВІКНУ)
к.військ.н., с.н.с. Федченко О.П. (ВІКНУ)

Удосконалення методики топогеодезичної прив'язки інженерних загороджень з використанням геоінформаційних технологій

Інженерними загородженнями називаються встановлені на місцевості мінно-вибухові засоби, штучно створені перешкоди, руйнування споруд і різних об'єктів з метою нанести втрат противнику, затримати його просування, створити сприятливі умови для ураження його вогнем з усіх видів зброї, скувати маневр або змусити рухатися у вигідному для наших військ напрямку.

Інженерні загородження облаштовуються у всіх видах бою. Ними прикривають райони, що займають війська, рубежі й позиції, фланги й проміжки між ними, пункти управління та інші об'єкти.

Топогеодезична прив'язка інженерних загороджень набуває все більшої актуальності у розвитку сучасних військових технологій і підвищення вимог до точності та швидкості створення захисних рубежів. Інженерні загородження, що охоплюють як вибухові, так і не вибухові, фортифікаційні споруди та інші елементи оборони є важливими складовими системи безпеки й оборони країни. Їх ефективне розташування, чітка прив'язка до місцевості та постійний контроль відіграють ключову роль в забезпеченні високого рівня захисту території, особливо в умовах бойових дій.

Значні зміни в методах топогеодезичної прив'язки відбуваються завдяки активному впровадженню новітніх технологій, таких як безпілотні літальні апарати і геоінформаційні системи. Традиційні методи топографічної прив'язки часто є тривалими, ресурсозатратними та менш точними, особливо у складних польових умовах або на місцевості з ускладненим рельєфом. Завдяки сучасним технологіям, процеси визначення координат, створення карт і прив'язки загороджень можуть бути значно спрощені, а похибки – зменшені до мінімуму. Це, у свою чергу, підвищує ефективність побудови оборонних ліній, що є критично важливим в умовах швидко змінюваних військових ситуацій.

Крім того, інтеграція спеціалізованих геодезичних приладів та безпілотників дозволяє оперативно отримувати високоточні дані без залучення великих людських ресурсів, що сприяє прискоренню інженерних робіт у зоні бойових дій. Геоінформаційні системи надають можливість візуалізувати отриману інформацію, інтегрувати її з системами управління і забезпечити штаби всіх рівнів управління актуальними картографічними матеріалами в режимі реального часу.

Таким чином, новітні технології створюють нові перспективи для топогеодезичної прив'язки інженерних загороджень, забезпечуючи точність, надійність і оперативність. Це дозволяє не лише оптимізувати ресурси, але й значно покращити якість оборонних заходів, що є необхідним елементом сучасних військових операцій.

Лаврінчук І.О. (КНУ)
к.військ.н., с.н.с. Федченко О.П (ВІКНУ)

Автоматизація процесів дешифрування космічних знімків

Дешифрування матеріалів космічної зйомки має складний психофізіологічний характер і включає декілька рівнів розумової активності та логічні рішення різної складності. Об'єктами дешифрування є штучні утворення, зокрема: засоби виробництва, цивільна та військова техніка, інженерні споруди, населені пункти, аеродроми та порти; рідше – природні. Специфічність дешифрування матеріалів космічної зйомки зумовлена способами і методами отримання зображення і формами його подання. Отримання зображень базується на здатності апаратури космічного апарата фіксувати властивості об'єктів та поглинати, відбивати і випромінювати електромагнітну енергію відповідно до їх форми, матеріалу і т.д.

До нещодавнього часу обробка космічних знімків проводилась за допомогою спеціальних пристроїв за участю людини-оператора. Але такий метод обробки потребує значних затрат часу на отримання інформації зі знімка. Подальший розвиток технологій показав, що для проведення оперативного отримання інформації про місцевість обробка зображень повинна проводитися автоматизовано на ПЕОМ за допомогою відповідних програмних засобів.

Процес дешифрування складається з декількох рівнів та етапів, що ведуть дешифрувальника від виявлення до розпізнавання об'єктів, а потім до їх загальної оцінки, визначення сутності складного об'єкта і формування інформації про нього. Залежно від властивостей зображень, характеру місцевості і розташованих на ній об'єктів, кваліфікації дешифрувальника та інших факторів, рівні й етапи дешифрування можуть чітко розділятися чи непомітно переходити з одного в інший. Так чи інакше, усі вони обумовлені прямими та зворотними зв'язками між собою і утворюють декілька локальних систем аналізу.

Метою автоматизованих методик є підвищення оперативності виявлення та розпізнавання простих об'єктів на багатоспектральному/гіперспектральному цифровому космічному зображенні. Для цих цілей було розроблено і математично описано ряд алгоритмів виявлення простих об'єктів за даними космічної зйомки на основі методу фільтрації, що базується на розпізнаванні елементарних одиниць (пікселів), а також методику розпізнавання простих

об’єктів за даними оптико-електронної розвідки на основі алгоритмів та методів контурного аналізу.

Сучасні методики автоматизованого дешифрування матеріалів космічної зйомки, спрямовані на розвиток новітніх технологій з використанням можливостей штучного інтелекту та сучасних геоінформаційних систем.

Марценковський І.В. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ)

Використання радарних знімків для ведення військової розвідки

Сучасні технології дистанційного зондування набувають критичного значення у сфері військової розвідки, забезпечуючи можливість оперативного моніторингу та аналізу об’єктів навіть у складних умовах бойових дій. Серед них особливе місце займають радарні знімки, отримані за допомогою систем Synthetic Aperture Radar (SAR), що надають високоінформативні дані про стан території незалежно від погодних умов, освітлення та часу доби.

Технологічні переваги та принцип роботи SAR

Суттєвою перевагою SAR-систем є їх здатність працювати у режимі добового спостереження за рахунок використання мікрохвильового діапазону, який проникає через хмарність та забезпечує отримання зображень високої роздільної здатності. Принцип синтетичної апертури дозволяє створювати деталізовані карти з обробкою сигналів, що повертаються від об’єктів, завдяки чому навіть незначні зміни в інфраструктурі чи переміщення бойових формувань можуть бути виявлені на ранніх етапах. Це є особливо важливим під час ведення бойових дій, коли швидка реакція та актуальна інформація можуть мати вирішальне значення для прийняття стратегічних рішень.

Інтеграція з геоінформаційними системами та аналітичними підходами

Взаємодія даних, отриманих із радарних знімків SAR, з іншими джерелами інформації, такими як оптичне зондування, супутникові знімки високої роздільної здатності та дані з геоінформаційних систем (ГІС), відкриває широкі можливості для комплексного просторового аналізу. Сучасні аналітичні платформи дозволяють використовувати алгоритми машинного навчання для автоматичної інтерпретації зображень, виявлення аномалій та прогнозування розвитку бойової обстановки. Завдяки інтерфейсам інтеграції SAR-даних з ГІС-системами, оператори можуть будувати динамічні моделі місцевості, що враховують як горизонтальні, так і вертикальні зміни, визначаючи потенційні загрози для інфраструктури та життєдіяльності населення.

Конкретні функції та можливості застосування в військовій розвідці

Практичне застосування SAR-технологій у військовій розвідці охоплює ряд конкретних завдань:

- виявлення змін на місцевості: завдяки високоінформативним радарним знімкам оперативно фіксуються будь-які зміни у структурі території, що можуть

свідчити про переміщення бойових підрозділів, створення нових оборонних споруд або наслідки атаки;

- моніторинг інфраструктури: SAR-знімки дозволяють виявляти руйнування або пошкодження об'єктів критичної інфраструктури, зокрема мостів, командних пунктів та логістичних центрів, що сприяє прийняттю своєчасних рішень щодо їхнього відновлення або евакуації населення;
- оцінка деформацій та аналіз структурних змін: використовуючи техніки інтерферометрії (InSAR), аналітики можуть визначати мікро-деформації та накопичення напруг у будівлях і спорудах, що дозволяє прогнозувати ймовірність їхнього колапсу у разі подальших обстрілів;
- інтеграція даних для стратегічного планування: SAR-дані в комплексі з інформацією від інших джерел дозволяють створювати багаторівневі моделі, які використовуються для планування пересування військових сил, оптимізації маршрутів та розгортання систем протиповітряної оборони.

Перспективи розширення функціонального застосування SAR у військовій сфері

Подальший розвиток технологій SAR спрямований на підвищення точності зображень та швидкості обробки даних. Інтеграція новітніх алгоритмів штучного інтелекту дозволяє автоматизувати процес аналізу зображень, зменшуючи час від виявлення загрози до прийняття рішення. Розробка мобільних платформ для збору та передачі SAR-даних у режимі реального часу відкриває нові горизонти для оперативного командування і контролю, забезпечуючи безперервність інформаційного потоку навіть у складних умовах бойових дій.

Таким чином, використання радарних знімків SAR для ведення військової розвідки забезпечує широкий спектр можливостей для моніторингу, аналізу та управління бойовою обстановкою. Завдяки своїм технологічним перевагам, гнучкості у застосуванні та інтеграції з сучасними аналітичними системами, SAR-технології є незамінним інструментом для підвищення ефективності оперативного реагування та стратегічного планування у сучасних умовах військового конфлікту.

к.геогр.н. Мельник Л.В. (ВІКНУ)
к.геогр.н. Батиченко С.П. (НУХТ)

Застосування геоінформаційних систем у географічних дослідженнях: аналіз та візуалізація просторових даних землі

Сучасні географічні інформаційні системи (ГІС) мають широке застосування в різних галузях, таких як містобудування, земельний кадастр, природоохоронна діяльність, транспортне планування, сільське господарство, військова справа, туристична діяльність. Застосування ГІС у дослідженнях землі дозволяє оптимізувати використання природних ресурсів, моніторити навколишнє середовище та керувати територіями ефективніше. Використання

супутникових даних дозволяє оцінювати стан земельних угідь, інвентаризувати лісові ресурси та виявляти екологічні ризики.

ГІС мають важливе значення у вирішенні глобальних викликів, таких як зміна клімату та урбанізація. Вони дозволяють ефективно проводити моніторинг зміни, прогнозувати наслідки та розробляти стратегії адаптації. Наприклад, ГІС допомагають виявляти території, схильні до природних катастроф, і вживати заходів для зменшення ризиків.

На сучасному етапі ГІС стають доступними для широкого загалу, сприяючи поширенню знань про географічні процеси та залученню громадськості до вирішення екологічних та соціальних проблем. Розвиток ГІС супроводжується вдосконаленням методів збору та обробки даних за допомогою штучного інтелекту та великих даних, що розширює можливості аналізу просторових даних.

Геоінформаційні системи є потужним сучасним інструментом для збору, обробки, зберігання та аналізу просторової інформації, що становить фундаментальну основу для багатьох галузей науки та практичної діяльності.

Функціонування геоінформаційних систем (ГІС) значно залежить від отримання первинної інформації, яка служить основою для подальшої обробки та аналізу. Сучасні технології пропонують різноманітні методи збору даних, включаючи традиційні геодезичні вимірювання, дистанційне зондування Землі, GPS-технології, лазерне сканування та безпілотні літальні апарати. Автоматизовані методи збору даних дозволяють скоротити час отримання інформації та мінімізувати людський фактор. Інтеграція різних джерел даних створює багатошарові інформаційні моделі території, відображаючи різні аспекти досліджуваного простору.

Отже, географічні інформаційні системи (ГІС) є не просто інструментом для роботи з просторовою інформацією, а комплексною технологією, яка суттєво змінює підходи до управління територіями та прийняття рішень. ГІС надають широкі можливості для аналізу та візуалізації просторових даних, підтримки прийняття рішень та моделювання процесів. Їх подальший розвиток пов'язаний з впровадженням хмарних технологій, розвитком мобільних ГІС, інтеграцією з технологіями Інтернету речей та розширенням можливостей 3D-моделювання та візуалізації. Це створює нові перспективи для застосування ГІС у різних сферах людської діяльності та сприяє розвитку "розумних міст" та цифрової трансформації економіки.

Мерчанський Д.О. (ВІКНУ)
Левінськова Н.В. (ВІКНУ)

ГІС-моніторинг родючості землі

В сучасних умовах особлива увага приділяється проблемі ефективного використання земельних ресурсів та збереження родючості ґрунтів. Динамічний розвиток суспільства та промисловості, зростання кількості населення та інтенсивне використання земельних ресурсів призводить до їх виснаження та

деградації. Постійне розширення кордонів урбанізованих територій та зменшення сільськогосподарських угідь потребують сучасних дієвих рішень щодо моніторингу стану ґрунтів для забезпечення продовольчої безпеки.

Геоінформаційні системи (далі - ГІС) являються важливим інструментом у вирішенні цих завдань. Вони дозволяють збирати, зберігати, аналізувати та керувати просторовими даними про стан ґрунтів, включаючи їх фізико-хімічні властивості та структуру. Інтеграція даних з різних джерел, таких як дистанційне зондування та сільськогосподарська статистика, дозволяє отримати комплексне уявлення про стан ґрунтів їх родючість на певній території та приймати відповідні рішення.

Один із напрямів використання ГІС-моніторингу з метою контролю за родючістю ґрунтів полягає в аналізі впливу антропогенних факторів та зміни використання земельних ділянок. Це дозволяє вчасно виявляти проблемні ділянки, де родючість ґрунтів знижується або утворюється загроза ерозії. Одним з методів моніторингу та прогнозування родючості ґрунтів за допомогою ГІС є використання моделей, які базуються на аналізі просторових залежностей між різними параметрами ґрунту та іншими фізико-географічними характеристиками. Наприклад, можна розробити модель, яка передбачатиме залежність рівня родючості ґрунтів від кліматичних умов, типу ґрунту, частоти використання землі та інших факторів. Крім того, ГІС дозволяють проводити просторовий аналіз даних, що встановлює зв'язки між різними факторами та родючістю ґрунтів на конкретній території. Наприклад, можна встановити, як впливає на родючість ґрунтів висота над рівнем моря або нахил схилу, вплив людської діяльності – використання добрив, частота зміни ділянки, а також на основі встановлених характеристик ґрунтів визначати оптимальні області для вирощування певних культур. Такий підхід дозволяє розробляти стратегії збереження родючості ґрунтів, уникнення їх виснаження та деградації у майбутньому та прийняття ефективних рішень щодо управління земельними ресурсами.

Особливо актуальною проблемою є руйнування сільськогосподарських угідь і родючого шару земель внаслідок бойових дій, що становить серйозний виклик сучасності. У результаті вибухів, пересування військової техніки, мінування територій та хімічного забруднення, ґрунтовий покрив зазнає істотних змін. Відбувається порушення структури ґрунтів, ущільнення верхнього шару, забруднення важкими металами, паливом і хімікатами, що значно знижує їхню родючість і придатність для сільськогосподарського використання.

Моніторинг таких змін можливий завдяки анализу даних дистанційного зондування Землі (ДЗЗ).

Супутникові знімки високої роздільної здатності дозволяють виявити:

зміну кольору та текстури поверхні, що може свідчити про пошкодження рослинного покриву та ерозію;

- формування воронок та кратерів, характерних для зон обстрілів;
- зміну рельєфу через вибухи або пересування техніки;

- ознаки забруднення – зміни спектральних характеристик ґрунтів, які свідчать про наявність сторонніх речовин.

Інтеграція цих даних у ГІС-платформи дає змогу створювати тематичні карти пошкоджених територій, аналізувати масштаб деградації земель, визначати найбільш постраждалі райони та планувати заходи з рекультивації і відновлення. Такий підхід також дозволяє оцінити потенційні ризики для здоров'я населення та екосистем, що є критично важливим у післяконфліктний період. Але використання ГІС і даних дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) у моніторингу стану ґрунтів має ряд важливих переваг і певні недоліки.

Серед основних **переваг** варто виділити:

- високу точність просторового аналізу та можливість оцінки великої кількості параметрів;
- охоплення великих територій, включаючи важкодоступні або небезпечні зони;
- оперативність оновлення даних та можливість моніторингу змін майже в реальному часі;
- доступ до історичних супутникових архівів для аналізу динаміки стану ґрунтів;
- ефективну візуалізацію результатів у вигляді тематичних карт, які полегшують прийняття рішень.

Серед **недоліків**:

- висока вартість обладнання, програмного забезпечення та супутникових даних високої якості;
- необхідність залучення кваліфікованих фахівців для збору, обробки й інтерпретації просторової інформації;
- залежність якості знімків від погодних умов, особливо в оптичному діапазоні;
- складність інтеграції великої кількості різнорідних даних у єдину аналітичну систему.

Незважаючи на ці виклики, застосування ГІС і ДЗЗ є надзвичайно перспективним інструментом для забезпечення раціонального використання земель і відновлення деградованих територій.

Мудрак Х.Б. (ВІКНУ)
к.т.н., доц. Кольцов Р.Ю. (ВІКНУ)

Мережа контрольно-корегуючих станцій системи координатно часового та навігаційного забезпечення України

Система координатно-часового та навігаційного забезпечення України – це система збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу навігаційної інформації в інтересах координатно-часового та навігаційного забезпечення користувачів. Система побудована як наземна система

функціонального доповнення до ГНСС: GPS (США), GALILEO (ЄС), ГЛОНАСС (рф), BEIDOU (КНР). Система створена як наземне диференційне доповнення до глобальних навігаційних супутникових систем , що безперервно постачає через Інтернет диференційно-коригувальну інформацію і дозволяє користувачам у реальному часі досягти високої точності позиціонування. Система є постійнодіючою. Розглянемо особливості побудови мережі ГНСС-станцій Системи. Мережа ГНСС-станцій Системи, забезпечує повне покриття території України (за винятком тимчасово окупованих територій). Це забезпечує можливість користувачам Системи працювати у будь-якому регіоні України.

ГНСС-станції мережі Системи прив'язані в європейській системі координат ETRS 89. ГНСС-станції мережі Системи як пункти Української постійнодіючої мережі спостережень ГНСС Державної геодезичної мережі можуть бути використані у всіх видах топографо-геодезичних робіт. До основних сервісів Системи належить надання користувачам в Україні диференційних корекцій у RTK-режимі (точність позиціювання 2-3 см у плані та до 5 см по висоті).

RTK (Real Time Kinematic) - це послуга, що дозволяє отримувати поправки до вимірювань та встановлювати положення з сантиметровою точністю в режимі реального часу за допомогою GNSS приймача в мережі постійно діючих опорних станцій GNSS. Використання мережевого RTK має ряд переваг перед одиночними базовими станціями. Зокрема, це більш висока точність, простота, економічність, можливість роботи практично в будь-якій точці України.

Нещерет Д.О. (ВІКНУ)
Циба М.М. (ВІКНУ)

Рекомендації щодо удосконалення оперативного друку на офсетних друкарських машинах

Оперативний друк на офсетних друкарських машинах ґрунтується на аналізі сучасних технологічних процесів, що використовуються в друкарській промисловості для забезпечення високоякісного та швидкого виготовлення друкованої продукції. Офсетний друк, будучи однією з найбільш поширених технологій у видавничій справі, потребує постійного вдосконалення для забезпечення ефективності виробництва, зменшення витрат на матеріали та час, а також досягнення стабільно високої якості готової продукції.

Основною метою є удосконалення оперативного друку на офсетних машинах з урахуванням сучасних вимог до якості, швидкості та економічної ефективності. Це передбачає комплексний аналіз чинників, що впливають на ефективність технологічних процесів, таких як налаштування машин, вибір матеріалів, оптимізація робочих параметрів та автоматизація виробничих процесів.

Дослідження охоплює низку важливих аспектів, а саме:

1. Аналіз існуючих технологічних рішень у сфері оперативного друку, включаючи вивчення сучасних офсетних машин, технологічних параметрів і методів оптимізації процесу.

2. Визначення основних факторів, що впливають на швидкість та якість друку: температура, вологість, налаштування преса, вибір фарб та паперу, а також інші зміни, що можуть призвести до покращення результатів.

3. Оцінка існуючих технологій та підходів, спрямованих на підвищення ефективності оперативного друку, зокрема методи автоматизації налаштувань, застосування цифрових технологій та інноваційних матеріалів.

4. Інтеграція новітніх технологій та матеріалів, таких як нові типи фарб, паперу, а також програмних рішень для автоматизованого контролю та корекції параметрів процесу друку в реальному часі.

Одним із важливих аспектів є також оцінка економічної ефективності впровадження нових технологій в оперативний друк. Вивчення варіантів зниження витрат, зменшення кількості браку та скорочення часу на підготовку друкарських форм, є ключовими для поліпшення фінансових показників виробництва.

Таким чином, вдосконалення оперативного друку на офсетних машинах є важливим кроком для забезпечення конкурентоспроможності друкарських підприємств, що працюють в умовах високих вимог до швидкості та якості виготовлення друкованої продукції.

Овчар О.Р. (ВІКНУ)
к.геогр.н. Підлісецька І.О. (КНУТШ)

Аналіз існуючих підходів до виявлення змін стану місцевості

Використовуючи аерокосмічні методи дослідження можна отримати об’єктивні та оперативні дані великих територій для виявлення змін стану місцевості. Розпізнавання змін у ландшафті є надзвичайно важливим для багатьох сфер діяльності, таких як екологічний моніторинг, ліквідація наслідків катастроф, геопросторова розвідка, просторове планування та сільське господарство та інші. З появою нових технологій було розроблено безліч методів та прийомів виявлення змін місцевості, і кожен з них має свої сильні та слабкі сторони. Для виявлення змін стану місцевості використовуються наступні методи: дистанційне зондування, геодезичні, польові дослідження, геоінформаційні системи.

Метод дистанційного зондування забезпечує отримання даних про земну поверхню, використовуючи аеро- і космічні знімки для моніторингу змін рослинного покриву, водних ресурсів та інших компонентів ландшафту. Порівняльний аналіз зображень: порівняння зображень місцевості, отриманих у різні моменти часу, для виявлення відмінностей та моніторингу. Класифікація зображень: класифікація зображень на різні типи землекористування або рослинності, а потім порівняння класифікованих зображень для виявлення змін.

Виявлення змін на основі об'єктів: виявлення змін на рівні окремих об'єктів, таких як будівлі, дороги або поля. Аналіз часових рядів: аналіз часових рядів даних дистанційного зондування для виявлення тенденцій та аномалій у змінах місцевості. Використання LiDAR та радіолокаційних даних відкриває можливості для виявлення змін рельєфу та прихованих змін, але має високу вартість та складність інтерпретації. Порівняння растрових зображень, використовуючи алгоритми обробки, забезпечує об'єктивність та автоматизацію, але вимагає значних обчислювальних ресурсів.

Використання геодезичних методів може забезпечити високоточними вимірюваннями земної поверхні фіксуючи різні зміни рельєфу за допомогою інструментальних спостережень.

Польові дослідження надають можливість вивчення території та спостережень за компонентами природнього середовища.

Географічні інформаційні системи використовуються, як інструмент геоінформаційного аналізу, що дозволяє створювати моделі зміни стану місцевості та прогнозувати їх розвиток у часі. Візуальний аналіз, хоча і простий, залежить від суб'єктивності та досвіду, обмежуючи здатність виявляти незначні зміни. Порівняння растрових зображень, використовуючи алгоритми обробки, забезпечує об'єктивність та автоматизацію, але вимагає значних обчислювальних ресурсів. Векторний аналіз пропонує точність при аналізі конкретних об'єктів, але залежить від якості вхідних даних.

Вибір методів і підходів залежить від поставленого завдання, інформаційного і програмного забезпечення та необхідної точності результатів дослідження. Комплексне використання вищезазначених підходів є найефективнішим для виявлення змін стану місцевості.

Осетров В.В. (ВІКНУ)
к.геогр.н. Підлісецька І.О. (КНУТШ)

Фактори, від яких залежить якість ортофотознімків

Одним із найпоширених продуктів цифрової фотограмметрії є ортофотоплани та ортофотокарти, створення яких базується на зображеннях місцевості, які отримують різними аеро- і та космічними знімальними системами. Аерофотознімання з безпілотного літального апарату (БПЛА) – оптимальний варіант для оперативного отримання просторових даних. Знімання з БПЛА підходить для моніторингу невеликих площ з метою отримання ортофотопланів місцевості та подальшим вирішенням поставлених завдань.

Якість зображення місцевості отриману з використанням БПЛА можна покращити використовуючи фотограмметричні методи обробки даних та оптимізацію процесу знімань. Важливим фактором є вибір оптимальних алгоритмів обробки даних. Використання сучасного фотограмметричного програмного забезпечення надасть можливість підвищити якість ортофотознімків.

Візуальні помилки в остаточному ортофотознімку здебільшого виникають через деформацію ЦМП (цифрової моделі поверхні). Така деформація була спричинена недостатнім перекриттям під час знімання. Через це створена хмара точок не мала необхідної щільності для геометричної реконструкції деяких об'єктів. Це підкреслює важливість ретельного планування польоту та точності знімання, щоб гарантувати якість кінцевого продукту. Інші деформації, як-от дублювання рухомих об'єктів, можна усунути вручну, підбираючи вхідні зображення для створення ортофотознімка.

Якість ортофотознімка також залежить від того, який алгоритм використовується для інтерполяції ЦМП із хмари точок. Поширеним є метод тріангуляції, який може призводити до появи шумів навколо нависаючих країв дахів. Інші методи інтерполяції, такі як зворотно-зважених відстаней (Inverse Distance Weighting), покращують візуальне відображення нависаючих країв дахів, проте спричиняють заокруглення кутів дахів. Такі спостереження підкреслюють, що якість ЦМП та ортофотознімка також залежить від того, яке програмне забезпечення та які алгоритми використовуються.

Щодо точності геоприв'язки, було проведено порівняння між використанням лише бортового GNSS і додаванням зовнішніх опорних точок (GCP) для орієнтації зображень. Отримані результати показали, що орієнтація сенсора з допомогою GNSS і координат, наданих БПЛА, забезпечує низьку точність. Це пов'язано з використанням GNSS споживчого класу. Це свідчить про те, що для досягнення максимальної точності все ще існує залежність від якісних GCP. Якість GCP може залежати від точності використовуваного геодезичного обладнання, їхнього розподілу по території дослідження, а також від похибок позиціонування, які виникають під час ручного позначення GCP на знімка. Помилки на будь-якому з цих етапів впливають на точність кінцевого продукту.

Пилипчук І.П. (ВІКНУ)

Важливість топографічної підготовки

Ще з початку 2014 року, наші війська використовують паперові карти, але з огляду на сучасні вимоги до швидкості та точності інформації, виникла необхідність у впровадженні електронних карт. Відповідно до сучасних викликів, було створено базу даних геопросторової інформації, яка постійно оновлюється. У ній містяться актуальні картографічні матеріали. Основною розробкою топографічної служби є Геоінформаційний портал який дозволяє військам отримувати необхідну їм геопросторову інформацію в режимі реального часу.

Для оперативного отримання інформації та ситуаційної обізнаності сьогодні частіше використовують електронні карти, оптичні та радарні знімки, а також знімки отримані за допомогою квадрокоптерів. Наприклад, такі програми як: «Кропива», «Delta», «ArcGIS», є ефективними інструментами для планування військових операцій. Робота з електронними картами в цих ПЗ, дозволяє

виконувати задачі швидше та ефективніше, оскільки вони надають актуальну комплексну інформацію одночасно з усіх джерел, це значно покращує обізнаність командира, та впливає на прийняття рішення на застосування сил та засобів.

Отже сьогодні, усім без виключення військовослужбовцям потрібно вміти користуватися топографічними картами. Не лише командиру потрібні ці знання та уміння, а й звичайному солдату, адже завдяки таким знанням і умінням боєць може самостійно орієнтуватися на місцевості, аналізувати бойову обстановку та знаходити шляхи для вирішення поставлених перед ним завдань, що виникають у ході виконання бойових завдань. Хоча відповідь на питання є в підручниках з військової топографії та геодезії, проте вони ще не адаптовані до воєнного сьогодення. Крім того, для вивчення матеріалу таких підручників потрібно чимало часу, якого часто бракує в умовах ведення бойових дій. Водночас знання військовослужбовцям про топографічні карти необхідні тут і зараз, адже це великий вклад для успішності виканню бойових завдань. Тому, елементарна база знань повинна бути в кожного, адже знання, впливають не тільки на успішність виконання бойових завдань, а й можуть коштувати життя свого і побратима. Для того, щоб військовослужбовці змогли отримати ці знання в найкоротший час, існує необхідність створення стислих, адаптованих для військовослужбовців посібників, у яких буде подано лише найнеобхіднішу інформацію, без зайвої теорії. Такий посібник повинен бути зрозумілий для військовослужбовці різної вікової категорії, адже сприйняття інформації в кожного різне. До прикладу в цьому посібнику повинна міститися інформація, як: поняття топографічної карти; принципи роботи з топографічною картою (умовні позначення, кути орієнтування, довжини ліній та координат) методи їх визначення; методи орієнтування та місцевості; основи роботи з БПЛА для отримання актуальної інформації про місцевість. За даним посібником організовується курс з вивчення військової топографії. Він поділяється на 3 розділи, кожен розділ на 5-7 днів. І цей час є проблемою, період навчання, зумовлений строками ротації військових або термінами їх реабілітації. Це максимум один тиждень, а потім перерва і формування нової групи. У цей термін потрібно дати максимум знань про карту і практичних навичок. Кожного дня вивчається та практикується певна частина інформації, яка закріплюється практикою в польових умовах, тільки так можна досягти хорошого результату. Таким чином, топографічна підготовка є важливою для кожного військовослужбовця чи призовника, адже вона має значення для бойової готовності та успішного виконання завдань під час ведення бойових дій, навчань та у мирний час.

Піскун Б.О. (ВІКНУ)
к.військ.н., с.н.с. Федченко О.П. (ВІКНУ)

Використання штучного інтелекту для автоматичного розпізнавання та класифікації об'єктів за матеріалами дистанційного зондування землі

Дані дистанційного зондування земної поверхні відіграють важливу роль у плануванні та веденні бойових дій. Проблемним є час, який має прямий вплив на оперативність виконання бойових завдань і витрачається на розпізнавання об'єктів на космознімках місцевості.

Розпізнавання та класифікація географічних об'єктів за матеріалами дистанційного зондуваннння Землі – це нешвидкий процес, а в умовах ведення бойових дій, де секунди стають вирішальними, для прийняття рішення на застосування сил та засобів, необхідно використовувати інструменти, які зможуть пришвидшити цей процес.

Дешифрувати об'єкти місцевості вручну складно і довго, тому штучний інтелект стає незамінним помічником у розпізнаванні географічних об'єктів на космознімках. Він може швидко знаходити на знімках об’єкти, як-от будинки, дороги чи ліси, і визначати, що це таке.

Використання штучного інтелекту для розпізнавання та класифікації об’єктів на космознімках є інноваційним методом отримання даних, що забезпечує оперативність та точність. Розпізнавання об’єктів – це процес визначення географічних чи штучних об'єктів на знімках місцевості, таких як: будинки, водойми, дороги. Класифікація об’єктів – це наступний крок, коли штучний інтелект вирішує, до якої категорії належить визначений об’єкт. Наприклад, він бачить прямокутник на знімку, і класифікує його до категорії «Будинки», а довгу лінію, як «Дороги».

Щоб штучний інтелект мінімізував неточності, його спочатку навчають на прикладах. Для цього використовують великі набори даних, таких як PASCAL VOC або xView. Ці набори даних мають тисячі зображень, з попередньо визначеними об’єктами. Штучний інтелект звіряє отримані дані, та навчається знаходити об’єкти на нових знімках місцевості. Зазвичай, для систематизації, застосовують спеціальні програми – нейронні мережі. Вони аналізують зображення пошарово, шукають ознаки (кути, лінії, кольори) і роблять висновки. Популярні моделі, такі як YOLO і Faster R-CNN, уже довели свою ефективність у таких задачах.

Використання можливостей штучного інтелекту значно спрощує роботу з дешифрування даних дистанційного зондування Землі, дозволяючи швидко і точно розпізнавати об’єкти. Хоча використання штучного інтелекту потребує якісного технічного обладнання і даних для навчання, його переваги очевидні.

У подальшому, такі технології необхідно вдосконалювати, щоб вони працювали із різними даними дистанційного зондування земної поверхні в реальному часі, включаючи дані, отримані з безпілотників.

Sikora V.K. (VIKNU)
Tkachenko D.M. (VIKNU)

From pencil to algorithm: the need to modernize the cartographic process in the AFU

Map development is a key element of operational planning and decision-making in the Armed Forces. Modern technologies, particularly artificial intelligence (AI), open up new possibilities for processing large volumes of data, optimizing routes, and forecasting changes on the battlefield. However, the lack of initiative in implementing AI can significantly impact the speed, efficiency, and safety of the Armed Forces of Ukraine.

Currently, maps are being produced in topographic centers throughout Ukraine, and their importance remains undiminished. A major issue is the shortage of specialists in topographic map development, as well as the lengthy process of terrain processing and digitization. This has a substantial impact on the course of military operations and the overall battlefield situation.

In the context of dynamic combat operations, rapid decision-making is a decisive factor for success. Modern technologies allow for the creation of highly detailed and up-to-date maps. AI can integrate various data sources, enabling more accurate and timely interpretation of situations. The integration of advanced technologies provides military personnel with a strategic advantage over the enemy by optimizing logistical and tactical processes. Key issues associated with the rejection of AI and outdated analysis methods include the time-consuming nature of manual work and map digitization, which significantly delays the delivery of essential maps–often critical for the execution of combat missions. Limited human resources lead to errors and delays in data processing, where map verification using AI could take only minutes, allowing for rapid error detection and correction.

The large volume of data collected from satellites, drones, and other sources cannot be efficiently analyzed by humans when time is of the essence. The absence of AI limits the potential for automated integration of cartographic information with other operational systems. This may reduce the speed of information transmission and decision-making at all levels of command.

Manual map creation without AI support increases the risk of human error, potentially leading to flawed strategic conclusions. A lack of timely updates cancreate "dead zones" on the map, negatively impacting the safety of military operations. Although AI is still evolving, its current capabilities could give us the critical time we so often lack, and verification of work would take significantly less time than manually creating maps from scratch.

Securing funding for the acquisition and implementation of AI systems–which can automate data analysis processes–as well as providing training and skill enhancement for personnel, organizing specialized courses and training for military analysts on the use of modern AI tools, establishing partnerships with tech companies and research institutions for experience sharing and joint projects, developing

integrated systems that combine cartographic data with other operational inputs to synchronize information flows, and using platforms that enable real-time map updates and battlefield condition forecasts–all of these steps can take map development to the next level. This will enhance scalability and accelerate map production and delivery for units that urgently need them.

The lack of initiative in using AI in map development within the Armed Forces of Ukraine creates significant limitations for operational efficiency and adaptability in military operations. Integrating AI into cartographic systems will greatly enhance data processing, reduce the risk of human error, and ensure faster decision-making. Proper investment, technological infrastructure modernization, and personnel training are critical steps toward strengthening national defense capability.

Соколова С.І. (ВІКНУ)
к.військ.н., с.н.с. Федченко О.П. (ВІКНУ)

Інформаційна безпека геопросторових даних на геоінформаційному порталі Збройних Сил України

За останні десятиліття інформаційно-комунікаційні технології стали неодмінною складовою сучасного суспільства, де вони займають ключове місце в управлінні та збереженні великих обсягів даних. Зокрема, геопросторові дані, що містять інформацію про географічні об'єкти та їх взаємодію, є критично важливими для різних галузей, включаючи оборонну сферу.

Захист геопросторових даних є невід’ємною складовою сучасної системи національної безпеки, особливо в умовах гібридної війни, де кіберзагрози посідають центральне місце серед актуальних викликів.

Геоінформаційний портал Збройних Сил України, який об'єднує важливі просторові дані, використовується для забезпечення органів військового управління, військ (сил) актуальною геопросторовою інформацією, що необхідна для стратегічного планування, оперативного управління військовими підрозділами та координації дій в реальному часі. Вразливість таких даних може призвести до значних ризиків, включаючи втрату конфіденційності, порушення цілісності інформації та функціональної доступності систем.

Геопросторові дані становлять значну цінність не лише для військових цілей, але й для аналітичних, логістичних і стратегічних завдань. Їхній захист забезпечує можливість точного моделювання сценаріїв, планування операцій і реагування на непередбачувані ситуації. Недостатній рівень безпеки може створити умови для використання даних ворогом, маніпуляцій інформацією та дезорієнтації, що безпосередньо вплине на прийняття рішень у важливих ситуаціях.

Якщо не забезпечувати належний рівень інформаційної безпеки, це може створити ризики для обороноздатності держави. Неавторизований доступ до даних дозволяє ворогу отримати інформацію про розташування військ, логістику та ресурси, що ставить під загрозу проведення військових операцій. Кібератаки

можуть спричинити викривлення або видалення даних, що унеможливлює точне планування і прийняття рішень. Крім того, витік конфіденційної інформації може вплинути на міжнародні відносини та призвести до втрати довіри з боку партнерів. Окрім прямої шкоди, недостатній захист геопросторових даних може також вплинути на довгострокову стійкість інформаційної системи. Втрата або порушення даних можуть вимагати значних ресурсів для відновлення, а також шкодити репутації та ефективності військових структур.

Забезпечення інформаційної безпеки геопросторових даних на Геоінформаційному порталі Збройних Сил України є важливим стратегічним завданням, яке потребує комплексного підходу, орієнтованого на мінімізацію сучасних ризиків та викликів. Створення надійного механізму захисту даних дозволить забезпечити їх цілісність, конфіденційність та доступність. Це не лише підвищить ефективність військових операцій, але й стане вагомим внеском у зміцнення обороноздатності держави та гарантування стійкості інформаційної інфраструктури в умовах гібридних загроз.

Соловйов В.В. (ВІКНУ)
Левінськова Н.В. (ВІКНУ)

Удосконалення методики оновлення топографічних карт з використанням даних дистанційного зондування землі

Топографічна служба виконує ключові завдання, пов’язані зі створенням, оновленням і розповсюдженням актуальної картографічної інформації для потреб Збройних Сил. Оперативне оновлення топографічних карт є важливим елементом військового планування, забезпечуючи підрозділи актуальними просторовими даними для прийняття тактичних і стратегічних рішень.

Дані дистанційного зондування Землі дозволяють здійснювати автоматизований моніторинг змін на місцевості, виявляючи нові військові об’єкти, фортифікаційні споруди, техніку та інженерні загородження. Це дає змогу значно скоротити час оновлення картографічної інформації, знизити навантаження на розвідувальні підрозділи та мінімізувати ризики для особового складу, оскільки збір даних здійснюється без фізичної присутності на місцевості. Використання сучасних супутникових систем та безпілотних літальних апаратів, забезпечує отримання знімків високої роздільної здатності, які можуть бути швидко оброблені методами штучного інтелекту. Алгоритми машинного навчання дозволяють автоматизовано визначати зміни рельєфу, виявляти нові об’єкти та аналізувати просторову динаміку військової інфраструктури.

Для доступу до актуальних топографічних карт та оновлених даних ДЗЗ застосовуються військові геоінформаційні системи, інтегровані у Єдину автоматизовану систему управління військами. Це дозволяє оперативним штабам та командним пунктам отримувати актуальну інформацію в режимі реального часу, проводити аналіз місцевості, планувати маршрути пересування та оцінювати тактичні переваги на полі бою. Автоматизовані системи

картографічного аналізу також дозволяють розраховувати профіль місцевості, визначати зони видимості та оцінювати потенційні маршрути маневру військ. Використання аналітичних модулів на основі великих даних дає можливість прогнозувати зміни бойової обстановки та моделювати сценарії розвитку подій. Окреме значення має впровадження новітніх методів оновлення картографічної інформації у систему підготовки військових фахівців. Навчання особового складу роботі з ДЗЗ та військовими геоінформаційними системами сприятиме підвищенню ефективності управління військами та прийняття рішень у динамічних умовах бойових дій.

Таким чином, удосконалення методики оновлення топографічних карт з використанням даних дистанційного зондування Землі сприятиме підвищенню точності, швидкості та безпеки збору військової картографічної інформації, що є критично важливим фактором для забезпечення ефективного командування та ведення бойових операцій.

Теличко Д.О. (ВІКНУ)

Оцінка ризиків забруднення навколишнього середовища внаслідок військових дій з використанням даних дистанційного зондування землі

Конфлікти мають значний вплив на стан навколишнього середовища, спричиняючи забруднення повітря, ґрунтів, водних ресурсів та руйнування екосистем. В умовах активних бойових дій зростає потреба в оперативному моніторингу екологічної ситуації для своєчасного реагування на екологічні загрози та планування заходів з мінімізації наслідків. Дистанційне зондування Землі (ДЗЗ) є ефективним інструментом для виявлення та оцінки екологічних ризиків. Супутникові знімки та дані з безпілотних літальних апаратів дозволяють фіксувати масштаби руйнувань промислових об’єктів, витоки небезпечних речовин, пожежі на складах боєприпасів, а також зміни у стані водних систем і рослинного покриву. Це дає змогу оперативно і точно визначити потенційно небезпечні зони, оцінити масштаби забруднення та ризики для населення й довкілля.

Застосування сучасних методів обробки супутникових даних, зокрема із використанням штучного інтелекту та машинного навчання, забезпечує автоматизоване виявлення ознак забруднення: зміну спектральних характеристик поверхні, появу плям на водоймах, знебарвлення або відмирання рослинності. Крім того, знімки різної часової давності дозволяють відстежувати динаміку змін та ефективність заходів з ліквідації наслідків.

Для аналізу ризиків використовуються також геоінформаційні системи, які дозволяють поєднувати супутникові дані з іншими джерелами інформації – метеоданими, відомостями про типи ґрунтів, гідрологічну ситуацію тощо. Це сприяє побудові комплексних екологічних моделей, які враховують можливе поширення забруднення, вплив на природні об’єкти та населені пункти.

Оцінка екологічних ризиків на основі ДЗЗ має стратегічне значення для ухвалення управлінських рішень у сфері екобезпеки, відновлення територій, планування гуманітарних і санітарних заходів. Вона також є важливою складовою екологічного моніторингу в умовах післяконфліктного відновлення.

Таким чином, використання даних дистанційного зондування Землі для оцінки ризиків забруднення навколишнього середовища внаслідок військових дій дозволяє здійснювати своєчасне виявлення загроз, зменшити екологічні втрати та забезпечити ефективну підтримку прийняття рішень у сфері національної безпеки та довкіллєвого захисту.

Tkachenko D.M. (VIKNU)
Sikora V.K. (VIKNU)

The use of uavs in ukraine's post-war reconstruction

After the active phase of hostilities is over, Ukraine will face a large-scale task of rebuilding destroyed settlements and critical infrastructure. In this context, it is especially important to introduce modern technologies that can speed up reconstruction work, ensure the safety of workers and optimize resource consumption. Among such technologies, unmanned aerial vehicles (UAVs) play a significant role, as they have significant potential in the field of geodetic and mapping works due to their versatility, mobility and technological capabilities and can become an effective tool in solving these problems.

The use of UAVs should not be considered a universal solution or a complete replacement for traditional technologies. UAVs are an effective tool to complement classical methods.

Prolonged hostilities leave behind a large number of explosive objects that pose a serious threat to people and impede construction work. UAVs are able to quickly detect and neutralize such objects with the possibility of loss, without risk to personnel.

UAVs are able to quickly take aerial photographs of the destroyed areas, creating high-precision maps and 3D models. This makes it possible to assess the extent of the damage in detail, identify key problem areas, and plan restoration work. The data collected by UAVs can be used to create detailed urban recovery projects. This includes planning new buildings, restoring communications, and installing temporary solutions.

From an economic point of view, the use of UAVs in the reconstruction process helps to reduce costs through more accurate and faster work planning. Thanks to the prompt collection of information, the time for surveying the territory is reduced, the required volumes of materials are more accurately forecasted, and the likelihood of errors at the procurement and logistics stages is reduced. In addition, timely identification and elimination of design flaws before active construction work begins helps to avoid additional unforeseen costs.

Thus, the use of UAVs in the post-war reconstruction of Ukraine provides a comprehensive solution to the problems of personnel safety, operational monitoring of territories, and significant resource savings. The introduction of unmanned

technologies in geodetic and mapping work is an important step to accelerate the recovery process.

Шепелєв В.С. (ВІКНУ)
Чухлєб О.В. (ВІКНУ)

Класичні способи створення фотодокументів про місцевість

Фотодокументи про місцевість є важливим джерелом геопросторової інформації, яка використовується Збройними Силами України для аналізу та візуалізації просторових даних у геоінформаційних системах задля планування і проведення операцій.

Фотодокументи про місцевість – це фотографічні зображення місцевості, які отримуються через аерофотозйомку або супутникові знімки, а також містять додаткову інформацію, отриману з топографічних та розвідувальних даних.

Основні етапи створення фотодокументів включають кілька важливих процесів:

- Підготовка – аналіз вихідних даних, визначення масштабу, підбір матеріалів та обладнання, а також встановлюються вимоги до точності й якості кінцевого продукту.
- Створення оригіналу – виготовлення первинної фотосхеми з урахуванням усіх необхідних параметрів. Виконується ретельне коригування зображення, щоб забезпечити точність відображення об'єктів та їх масштабування.
- Доопрацювання – нанесення координатної сітки, позначень, спеціальних міток для покращення читабельності.
- Оформлення – перевірка якості, виправлення неточностей. Визначаються фінальні параметри відтворення фотосхеми, її формат та способи збереження.
- Тиражування – після затвердження оригіналу виконується його розмноження у потрібній кількості примірників. Додатково може здійснюватися цифрове копіювання або адаптація матеріалу для електронного використання.

Ідентифікація та підписи об’єктів на фотосхемі виконуються шляхом порівняння зображень із матеріалами аерофотозйомки, топографічними картами та іншими джерелами, які містять детальні характеристики місцевості. Всі дані ретельно звіряються, щоб уникнути помилок у визначенні точного розташування та особливостей об’єктів.

Для нанесення спеціального навантаження на оригінал фотосхеми проводиться комплексний аналіз вихідних матеріалів. Одним із ключових етапів є дешифрування аерофотознімків, яке дозволяє точно визначити характеристики об'єктів місцевості. Крім того, використовуються дані, отримані від розвідувальних служб, що забезпечує максимальну достовірність інформації.

Юськов О.О. (ВІКНУ)

Сучасні методи покращення якості даних дистанційного зондування землі

Дистанційне зондування Землі (ДЗЗ) є важливим інструментом для моніторингу природних явищ, управління ресурсами та дослідження змін навколишнього середовища. Якість отриманих даних залежить від точності сенсорів, атмосферних умов та алгоритмів їх обробки. Сучасні методи значно підвищують достовірність і деталізацію даних, що дозволяє ефективніше використовувати інформацію для наукових та практичних цілей.

Поєднання даних з супутникових знімків, аерофотозйомки дронів та наземних сенсорів дозволяє отримати більш детальну картину досліджуваної території. Використання багатоджерельного аналізу покращує якість просторової та часової роздільної здатності.

Методи атмосферної корекції, такі як DARK Object Subtraction (DOS) та Fast Line-of-sight Atmospheric Analysis of Spectral Hypercubes (FLAASH), дозволяють усунути вплив поглинання та розсіювання світла в атмосфері, що підвищує точність спектрального аналізу.

Сучасні супутники, такі як Sentinel та Landsat, оснащені вдосконаленими оптичними, радіолокаційними та тепловими сенсорами, що забезпечують високу якість отримуваних даних. Використання новітніх технологій в сенсорах покращує точність та деталізацію зображень.

Обробка даних ДЗЗ у хмарних середовищах, таких як Google Earth Engine та Amazon Web Services (AWS), значно скорочує час аналізу та надає доступ до великих архівів супутникових знімків. Використання технологій Big Data допомагає отримувати точні моделі змін середовища.

Сучасні методи покращення якості даних дистанційного зондування Землі сприяють підвищенню точності та ефективності їх використання. Інтеграція штучного інтелекту, багатоджерельного аналізу, удосконалення сенсорів і використання хмарних технологій дозволяють отримувати більш надійні результати для дослідження змін довкілля та прийняття стратегічних рішень.

СЕКЦІЯ № 7
МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ І ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Алєксєєва Марія (ВІКНУ)

Воєнні медіа-тренди

З початком повномасштабного вторгнення воєнні медіа перейшли на новий рівень висвітлення воєнних подій. Наразі всі медіа платформи та соціальні мережі переважно наповнені подіями війни, в інформаційну боротьбу залучені уряди, медіа, цивільні журналісти, волонтери та навіть штучний інтелект.

Популярними платформами стали Tik-Tok, Telegram, YouTube, які використовуються, як державними органами влади так і звичайними громадянами. Користувачі, які активно використовують Tik-Tok платформу, неодноразово натикаються на політиків, які ведуть онлайн-трансляцію на своїх офіційних сторінках з Верховної ради України, підтверджені сторінки ЗСУ викладають відео з розгрому ворогу та взяття в полон російських військових. Також суспільство почало активніше використовувати соціальну мережу Telegram, з'явилося багато каналів на воєнну тематику, де українці слідкують за подіями війни та сигналами повітряної тривоги. Якщо порівнювати 2022 рік з теперішнім, то є очевидним, що використання медіа платформ перейшло на новий рівень за рахунок розвитку медіа-трендів. Волонтерська діяльність також стала тісно пов'язана з медіа. Завдяки соціальним мережам громадяни дізнаються про допомогу військовим, оперативну інформацію стосовно втрат ворога та решту, а головне – така подача інформації швидко та якісно доноситься до людей. Але є і інші сторони цього: ворог так само активно користується всіма платформами та вводить в оману наше суспільство, використовуючи різні способи подачі дезінформації, навіть ШІ. Як приклад можна згадати черговий deepfake –відеозвернення нашого президента про капітуляцію України в російсько-українській війні. Особливо часто в Tik-Tok рекомендаціях попадаються відео, які можуть негативно впливати на суспільну думку. Тому важливо вміти відрізняти deepfake та наративи від правди.

Як розпізнати deepfake та фейкові новини?

Deepfake- це відео або зображення створене ШІ, тому важно помітити деталі: неприродні рухи губ, очей, аномалії в голосі або розмиті та неправильно сформовані часті тіла.[1]Щодо фейкових новин, достатньо звертати увагу на « шумні » заголовки , підозріле джерело інформації та маніпулятивний текст. Допомогти з перевіркою таких джерел можуть фактчекінг – сервіси, такі як: **StopFake, По той бік новин**, **VoxCheck** та детектор медіа. Щодо міжнародних сервісів, то це: **Snopes, PolitiFact, FactCheck.org, Reuters Fact Check** і **BBC Reality Check.**Вони добре аналізують світові та українські події, оскільки спрямовані на перевірку місцевих фактів та маніпуляцій.

Історії військових, які безпосередньо пов’язані з війною відіграють важливу роль у висвітленні воєнних дій. Висвітлення воєнних подій не обійшло і платформу YouTube. Онлайн -стріми з бойових дій, взяття в полон російських військових, трансляції з дронів – публікуються на цю відео платформу. Це повністю новий рівень візуалізації конфлікту. Найпопулярнішою рубрикою стали мілітарні подкасти такі як : « Воїни» , « Свої серед своїх», « Армія – TV», « Герої», « ВІДДУШІВДУШУ», « Бомбардир » та канал Володимира Золкіна, який бере інтервю у російських військовополонених.

Крім того,цікавою тематикою є розбір військового озброєння та озброєння, що допомагає суспільству не тільки теоритично з цим ознайомитись, а і візуально.

Чому подкасти стали популярними?

1. Це зручно. Можна слухати в дорозі чи під час роботи
2. Відсутність цензури. Незалежні автори можуть висвітлювати події об’єктивніше , ніж традиційні ЗМІ.
3. Цікаво. Можна використовувати для саморозвитку.

Під час повномасштабного вторгнення суспільство почало активно висміювати ворога, підриваючи його, як морально , так і візуально. Перший мем - « рускій воєнний корабль », який потім активно використовували друковані медіа , а вчасності Укрпошта, яка створила з цим марку. «Бавовна» – іронічна назва вибухів на військових об’єктах ворога, яка стала символом успішних ударів по противнику. «Пес Патрон» – реальний саперний собака, який став мемом та символом розмінування в Україні. «Добрий вечір, ми з України» – фраза, що перетворилася на популярний патріотичний слоган. Та історії про військових, які стали відомі весь світ. «Привид Києва» – історія про легендарного пілота, який став символом повітряної переваги України. «Захисники Маріуполя» – розповіді про оборону «Азовсталі», які стали відомими в усьому світі.У світі, де інформація поширюється миттєво, використання мемів та культурних референсів стає не лише інструментом розваги, а й потужним засобом інформаційної війни.

Воєнні медіа-тренди відображають зміни у способах ведення інформаційної війни та комунікації між військовими, суспільством і міжнародною спільнотою. Сучасні технології, соцмережі та нові формати подачі інформації кардинально змінюють сприйняття війни та участь громадян у її інформаційному висвітленні.

д.ю.н., проф. Апаров А.М. (ВІКНУ)

Основні напрямки вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності служби військового капеланства в Збройних Силах України

Узагальнений правовий аналіз нормативно правових актів про правовий статус Служби військового капеланства в Збройних Силах України, вказує на необхідність зміни існуючих підходів до організації та діяльності служби військового капеланства в цілому, а також на вдосконалення системних підходів до реалізації норм законодавства про Службу військового капеланства в Збройних Силах України та розробки нових проєктів нормативно-правових актів для забезпечення сучасних викликів та потреб військових капеланів в умовах військового стану в Україні.

Проблемним питанням правового характеру на сьогодні, є визначення меж правосуб'єктності Служби військового капеланства в Збройних Силах України та механізмів її ефективної реалізації.

Необхідно на законодавчому рівні закріпити особливий статус військових капеланів, які в силу специфіки своєї діяльності, мають два рівноважливі центри управління. Перший духовний центр – це власна Церква, служителями якої вони є, а другим військовим центром є власне Служба військового капеланства Збройних Сил України де вони перебувають на посаді та здійснюють своє капеланське служіння.

Необхідними питаннями в правовій площині, що вже назріли і підлягають негайному вирішенню є:

- закріплення в ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили України», Служби військового капеланства як обов'язкового окремого елементу структури Збройних Сил України;

- визначення та забезпечення правових гарантій проходження військової служби військовими капеланами з чіткими механізмами реалізації законодавчо закріплених для капеланів прав та обов'язків. Встановити, що факт відкликання мандату на здійснення військової капеланської діяльності є підставою для звільнення з військової служби в період воєнного стану для військового капелана;

- негайне прийняття положення про порядок проходження служби військовими капеланами як спеціального нормативного акту у цій сфері (ст. 9 Закону України «Про Службу військового капеланства»). Уповноваженою особою затверджувати такі положення є Президент України, відповідно до пп. 4, п. 2, ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»;

- вирішення питання реєстрації актів нормативного характеру СВК ЗСУ, які стосуються прав та обов'язків людини та громадянина;

- нормативне внесення змін до штатних розписів ЗСУ, з метою введення штатних посад капеланів в підрозділах де вони відсутні, а також унормування правового статусу помічників військових капеланів на законодавчому рівні;

- закріплення на нормативному рівні джерел та обсягів фінансування потреб СВК ЗСУ в матеріально-технічному забезпеченні та транспорті, а також перегляд нормативних підходів до питання володіння зброєю, удосконалення норм щодо використання богослужбового одягу, конкретизація правового статусу духовних центрів військових підрозділів;

Вирішення зазначених вище питань, дозволить забезпечити належне виконання Службою військового капеланства Збройних Сил України своїх завдань, та збільшить мотивацію священнослужителів на зайняття вакантних посад військових капеланів у військових підрозділах.

Буряк Анжеліка (ВІКНУ)

Трансмедіація у сучасній військовій журналістиці

Трансмедіація – це спосіб розповіді історії через кілька різних медіаплатформ, де кожен канал доповнює загальний наратив і додає нову інформацію.

Трансмедіація одна з найважливіших тенденцій в сфері військової журналістиці, вона потрібна для того, щоб подавати інформацію через різні платформи та створювати багатовимірний наратив, що не лише передає інформацію, а й впливає на її сприйняття аудиторією. Трансмедійний підхід у військовій журналістиці дає змогу об’єднати різні формати контенту, такі як текстові матеріали, відео, аудіоподкасти, інтерактивні карти, соціальні мережі та навіть документальні фільми. Це дозволяє не лише розширити охоплення аудиторії, а й представити події з різних ракурсів. Наприклад, репортаж про бойові дії може супроводжуватися відео з місця подій, аналітичними статтями, інтерв’ю з військовими та інтерактивними мапами бойових дій. Такий підхід формує більш комплексне розуміння ситуації та сприяє підвищенню довіри до медіа.

Особливу роль у трансмедіації відіграють соціальні мережі та месенджери, які стали основними каналами оперативного поширення інформації. Журналісти активно використовують Telegram, Instagram, YouTube та інші платформи для миттєвого донесення новин. Крім того, формат коротких відео та фото звітів значно впливає на емоційне сприйняття війни. Військові журналісти, які працюють безпосередньо в зоні бойових дій, часто публікують офіційні репортажі, «живі» історії з місця подій, що робить інформацію більш доступною.

Трансмедіація також може допомагати обходити інформаційні обмеження. Наприклад, якщо офіційні ЗМІ працюють в умовах цензури, журналісти можуть використовувати соціальні мережі або незалежні платформи для поширення інформації. Однак такий підхід має свої ризики, особливо якщо журналіст працює в зоні бойових дій. Якщо він намагається обійти систему та опублікувати матеріал, який підпадає під обмеження, це може мати серйозні правові наслідки. Зокрема, журналіст може бути притягнутий до адміністративної або

кримінальної відповідальності, що може призвести до позбавлення акредитації або навіть позбавлення волі.

Однак трансмедіація у військовій журналістиці має і свої недоліки. Це проблема верифікації інформації, адже в умовах війни дезінформація та фейки поширюються надзвичайно швидко. Також, є питання безпеки журналістів та джерел інформації, особливо коли йдеться про дані, які можуть мати стратегічне значення та інтеграція різних форматів контенту вимагає додаткових ресурсів, зокрема фінансових і технічних, що може бути викликом для незалежних медіа.

Трансмедіація відіграє ключову роль у сучасній військовій журналістиці, дозволяючи створювати багатовимірний наратив та залучати широку аудиторію. Завдяки використанню різних медіаплатформ журналісти можуть оперативно передавати інформацію, адаптуючи її під особливості кожної платформи. Однак трансмедійний підхід вимагає від журналістів високої відповідальності, оскільки у військових умовах помилка або порушення інформаційних правил можуть мати серйозні наслідки. Важливо знаходити баланс між правом суспільства на правду та дотриманням етичних і безпекових норм. Попри всі недоліки, трансмедіація залишається потужним інструментом, що дозволяє робити військову журналістику глибшою, об'єктивнішою та більш доступною для суспільства.

Гай Нікіта (ВІКНУ)

Роль PR-кампаній у військових рекрутингових проектах

Сучасний інформаційний простір відіграє ключову роль у формуванні громадської думки та мотивації громадян до проходження військової служби. У цьому контексті PR-кампанії стають невід'ємною частиною військового рекрутингу, оскільки вони сприяють підвищенню довіри до армії, створенню привабливого іміджу військової служби та мобілізації суспільства в умовах гібридних загроз. Грамотно побудована інформаційна кампанія здатна не лише залучати нових військовослужбовців, а й зміцнювати бойовий дух нації. Дослідження показує, що ефективні PR-кампанії у військових рекрутингових проектах базуються на використанні різноманітних комунікаційних стратегій, включаючи соціальні мережі, телевізійну рекламу, документальні проєкти, відеоролики мотиваційного характеру та пряму взаємодію з аудиторією. Особлива увага приділяється емоційному впливу, формуванню почуття патріотизму та відповідальності, а також використанню реальних історій військовослужбовців, що додає автентичності меседжам. Аналіз PR-кампаній різних країн свідчить, що успішні медійні стратегії включають не лише інформування про переваги служби, але й створення переконливих наративів, які відображають героїзм, командний дух та можливості кар'єрного росту в армії. Одним із важливих факторів ефективності є адаптація контенту до соціальних і культурних особливостей населення, що підвищує рівень довіри та

зацікавленості громадян. Важливу роль відіграє також співпраця з лідерами думок, медіа-персонами та ветеранами, які можуть виступати амбасадорами військової служби. Також сучасні PR-кампанії активно застосовують інструменти цифрового маркетингу: таргетовану рекламу, аналітику поведінки користувачів, інтерактивні платформи та гейміфікацію. Це дозволяє більш ефективно залучати молодіжну аудиторію та робити рекрутингові кампанії динамічнішими й гнучкішими. PR-кампанії у військових рекрутингових проєктах є потужним інструментом комунікації, який не лише формує позитивний образ військової служби в суспільстві, а й суттєво сприяє збільшенню кількості новобранців. Подальші дослідження у цій сфері дозволять розробити ще ефективніші методи впливу, адаптовані до сучасних викликів інформаційної війни та трансформацій у сфері медіа.

Гудзь Анна (ВІКНУ)

Наративи висвітлення в медіа на початку повномасштабного вторгнення образу українського воїна-захисника

На початку повномасштабного вторгнення Збройні Сили України стали інституцією із найвищим рівнем довіри суспільства. Феномен українських захисників реалізований у контексті спроможності здійснювати якісний захист держави та відображений в українських медіа та світовому інформаційному просторі.

На початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року іноземні медіа відіграли ключову роль у формуванні образу українського воїна-захисника.

Серед наративів, досліджених у світових інформаційних агентствах, найбільш поширеними на початку повномасштабного вторгнення є висока мотивація українських захисників та готовність до захисту, емпатія військового та цивільного сегменту, вдячність цивільної аудиторії, акцентуація на жінках-військових, а також акцент на підготовці та забезпеченні захисників.

Висвітлення в іноземних медіа еволюціонувало протягом перших місяців війни, відображаючи ширший контекст конфлікту. Якщо на початку вторгнення домінували драматичні оповіді про битви за Київ чи Маріуполь, то згодом з'явилися матеріали, які розкривали підготовку, мотивацію та повсякденне життя українських захисників.

Наратив високої мотивації та готовності до захисту представлений контентом про професійність українських захисників, що є контрастним з підготовкою росіян на початку повномасштабного вторгнення та їх відступ з Київщини та Харківщини зокрема. Також українські військові стають приводом для гордості, що реалізоване у відео та фото матеріалах з передової лінії оборони.

Наратив емпатії військового та цивільного сегменту проявляється у контенті подяки та вдячності до військових, особливо на тлі контрнаступу та успішних бойових дій. Особливу вдячність демонструють мешканці звільнених

міст, які реалізовані в коментарях медіа. Особлива повага до військових висловлюється у некрологах, які поширюються в закордонних медіа.

Наратив жінки в медіа поширений у вигляді статистичних даних про кількість жінок, які проходять службу у секторі безпеки і оборони. Також акцентною подією стала презентація жіночого військового одностроюю.

Наратив підготовки та забезпечення реалізується шляхом поширення контенту про нові зразки зброї, передані в межах надання допомоги, а також швидкого опанування та її використання. Велика увага приділяється тренуванням військових у країнах НАТО. Підготовка військових продемонстрована в якості матеріалів про надання військової допомоги – техніки, озброєння, а також гуманітарної допомоги.

Калиновська О.В. (ВІКНУ)

Вистава, яка змінить світ

Спільний проєкт ТРО Медіа та Театру Драматургів, що має на меті надихнути воїнів, які повернулися з війни, на нове життя, творче життя. Саме так проєкт «Театр ветеранів» презентують на youtube-каналі ТРО Медіа його творці.

Одне із завдань нового проєкту - створення повноцінного мистецького продукту, текстів та вистав, що зможуть презентувати історії українських воїнів на міжнародних артмайданчиках. Адже дуже важливо в умовах інформаційної війни достукатись до світової спільноти засобами сучасного театру, дати змогу бачити події російсько-української війни очима найбільш переконливого свідка – українського громадянина-захисника.

Крім того, це сигнал українському суспільству: люди із травматичним бойовим досвідом – це потужне джерело креативного творення, енергії розбудови та змін.

Але ознайомившись із ним, ти розумієш, що його ідея, місія та результати набагато більші і глибші, ніж просто нове творче життя тих, хто повернувся з війни.

Учасники проєкту – ветерани - можуть спробувати себе в ролі акторів, авторів сценарію, режисерів. Причому їхніми учителями є іменити та відомі в Україні і за її межами актори та режисери. На кшталт Ахтема Сеітаблаєва.

Можливо, саме під час реалізації цього проєкту в Україні зявиться нова когорта творчих особистостей – акторів, драматургів, сценаристів, режисерів. Причому це будуть не випускники Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. Це будуть випускники «Театру ветеранів». Ті, хто, можливо, мріяли про кіно та театр, але або не мали можливості реалізувати цю мрію. Або не вірили у власні сили.

Враховуючи те, що в Україні у творчій сфері спостерігається брак ідей та брак гарних сценаристів, можливо, реалізація цього проєкту може змінити цю ситуацію на краще.

На фронті є таке поняття як військова сім’я. І ця сім’я може народитися і в тилу. Сім’я театралів-ветеранів, об’єднаних, як на фронті, однієї метою, однією ціллю. Сім’я, яка підтримуватиме один одного. І зможе багато чого зробити не лише для країни, але й для побратимів та посестер.

Кикоть Олександра (ВІКНУ)

Нелінійні мультимедіа військових ЗМІ України

Мультимедіа – це медіа, які використовують різні формати інформаційного контенту та обробки інформації (наприклад, текст, аудіо, графіка, анімація, відео, інтерактивність), для інформування або розваги користувача.

Мультимедіа може бути грубо класифікована як лінійна й нелінійна. Аналогом лінійного способу подання може бути кіно. Людина, що переглядає даний документ жодним чином не може вплинути на його зміст. Нелінійний спосіб подання інформації дозволяє людині брати участь у поданні інформації, взаємодіючи якимось чином із засобом відображення мультимедійних даних. Участь людини в даному процесі також називається «інтерактивністю».

Військові ЗМІ України активно впроваджують нелінійні мультимедійні формати для ефективного донесення інформації до громадськості та військовослужбовців. Наприклад, використання інтерактивних інфографік дозволяє наочно демонструвати складні військові операції, структуру збройних сил або хронологію подій. "Мілітарний" створює докладні інтерактивні розбірки сучасної військової техніки, зокрема аналізує характеристики танків, артилерії та безпілотників .Такі матеріали дозволяють користувачам обирати, які параметри їх цікавлять, порівнювати зразки техніки та аналізувати інформацію детальніше, ніж це можливо в стандартній статті. Мультимедійні лонгріди, які поєднують текст, зображення, відео та аудіо, надають можливість глибокого занурення в тему та детального ознайомлення з матеріалом.

Також важливим напрямком є навчальні мультимедіа-матеріали. Вони використовуються для тренування військових, моделювання тактичних ситуацій та підготовки бійців. Наприклад, віртуальні симуляції дозволяють військовослужбовцям відпрацьовувати тактичні навички в умовах, максимально наближених до реальних. Такі технології вже давно використовуються в арміях НАТО, і зараз Україна активно впроваджує подібні рішення у своїх військових навчальних програмах. "Defense Express" створює мультимедійні матеріали, що пояснюють новітні методи ведення війни, зміни у військових доктринах та аналізують стан оборонних підприємств України.

Новітнім трендом є використання ігрових технологій у військових ЗМІ. Деякі українські розробники створюють інтерактивні симуляції боїв, які дозволяють користувачам зрозуміти тактичні аспекти військових дій. Це не тільки освітній інструмент, а й спосіб пояснити аудиторії складні військові рішення у доступній формі.

Також зростає роль соціальних мереж, де нелінійні мультимедіа використовуються у форматі коротких інтерактивних історій та динамічних відео. Українські військові блогери та офіційні сторінки Міноборони активно використовують TikTok та Instagram для створення анімованих карт, пояснень тактики бою та розбору військової техніки.

На мою думку нелінійні мультимедіа роблять інформацію доступнішою та зрозумілішою. Люди краще сприймають візуальні матеріали, особливо коли мова йде про складні військові теми. Такі формати сприяють глибшому залученню аудиторії, адже користувач сам вирішує, які деталі йому цікавіші. Але розробка таких матеріалів потребує значних ресурсів: дизайнерів, програмістів, аналітиків. Також є питання безпеки: важливо, щоб у публічний доступ не потрапляли чутливі військові дані. Наприклад, під час створення інтерактивних карт необхідно уникати розкриття деталей, які можуть використати ворожі аналітики для планування атак.

Нелінійні мультимедіа відкривають нові можливості для військових ЗМІ України. Вони дозволяють подавати інформацію зрозуміло, залучати аудиторію та протидіяти пропаганді. Крім того, інтерактивний контент допомагає не лише висвітлювати події, а й навчати військових, готувати населення до кризових ситуацій і спростовувати фейки. Попри складність створення, цей формат стає дедалі важливішим у сучасній медіапросторовій війні. Тому розвиток таких технологій має бути одним із пріоритетів для українських військових медіа. Чим більше якісного та достовірного контенту буде створюватися, тим менше шансів у ворожої пропаганди впливати на суспільство.

заслужений журналіст України Клубань Олександр (ВІКНУ)

Деякі інструменти формування, створення та легалізації інформаційно-медійного контенту «ТРО Медіа»

«Поки ворог руйнує і нищить, ми щодня створюємо унікальний якісний контент для вас, фіксуємо кадри героїчного спротиву українського народу та розбиваємо вщент російські фейки…».

Цей слоган презентації, розташований на одній із ключових сторінок Служби зв'язків з громадськістю Командування Сил ТРО ЗСУ в світовій мережі характеризує сутність, принципи і спрямованість, які зосереджені в основі діяльності цього інформаційного підрозділу, що відповідає за комунікацію із суспільством в процесі виконання ним завдань за призначенням в межах його компетенції.

Палітра сценарних планів довгострокової дії, які лежать в основі створення контенту відповідної тематики і спрямованості та технологій його легалізації і просування в публічних полях, доволі яскрава, широка і різноманітна. То ж зупинимося на розгляді найбільш вдалих, на нашу думку, кейсів, які включають медійні проекти, які пробуджують найбільшу емпатію і здатні тримати в напрузі аудиторію, здатні впливати на розуміння того, що відбувається навколо нас в

умовах жорстокого цивілізаційного протистояння, вистояти і вийти переможцем з якого потребує неабияких зусиль. Тож стисло розглянемо проекти, що прижилися в глокальному інформаційному просторі і стали візитівкою завдяки роботі злагодженої медійної команди.

«Твої листи» - потужний багатогранний і глибокий за змістом проект, контент якого заслуговує високої оцінки. Він дає можливість зануритися в світ реальних почуттів конкретних людей, які би в інший час залишалися під сімома замками родинних стосунків, сьогодні стають відвертими сповідями в трагічних умовах воєнного буття, і спонукають замислитися над життєвими цінностями, подумати про велич душі, відчути істину та межі самопожертви усіх, хто доторкнувся до цих воістину святих почуттів, закарбованих в словах і переданих візуально.

Документальний цикл *«Готові до спротиву»* є найбільш динамічним проектом ТРО Медіа. Відчувається сміливе і успішне поєднання досить оригінального змістовного контенту з професійною режисурою і проникливим видовищем. Документалістика ТРО Медіа, як один із дієвих і успішних напрямків комунікації в умовах жорсткого протистояння потужній гібридній агресії підступного ворога. Це не просто хроніка подій війни путінської московії проти України, яка в реальному часі відображає титанічні зусилля діючих осіб, справжніх героїв з їх подвигами в ім'я перемоги над цивілізаційним злом. Це – глибокий суспільний зріз, який дає можливість зрозуміти, наскільки прості українці готові стояти на смерть за свої ідеали, за свої родини, за все те, що цінує кожен із нас. Ми бачимо в об'єктиві, спостерігаємо на екрані не просто якість дії чи захоплюючий екшн. Перед нами постають в усій багатогранності і душевній красі людські долі тих, хто добровільно зробив свій вибір і прийняв непросте рішення, що балансує на межі життя і смерті – полишив свій дім, де зосталося найдорожче, особисте, потаємне, і пішов на зустріч смертельній небезпеці виконувати свій громадянський обов'язок.

«Точка зору» - це серія аналітичних інтерв'ю. В основі цього телевізійного проекту - регулярні студійні бесіди, де *гостями є фахівці самих різноманітних військових спеціальностей і компетенцій, які з глибини своєї компетентності репрезентують власні експертні погляди на вирішення багатьох проблем*, пов'язаних із життєдіяльністю підрозділів Сил ТРО та підвищенням їх боєздатності в умовах відбиття агресії московитів.

Спектр обговорюваних питань досить широкий і охоплює майже усі напрямки професійної діяльності військових спеціалістів різного рівня, котрі щоденно беруть участь у бойових діях високої інтенсивності із застосуванням сучасних засобів ураження, виконуючи завдання за призначенням. Тематика бесід з експертами відображає реальний стан справ в підрозділах Сил ТРО і спрямована на покращення професійної підготовки військових, поглиблення їх знань та умінь щодо використання штатної техніки та озброєння, організації ефективного управління та зміцнення психологічної стійкості. Тут фахово обговорюються питання мобілізації та комплектування підрозділів з урахуванням існуючих проблем, питання професійного відбору та використання

рекрутингу, застосування ефективних методик навчання спеціалістів з метою освоєння новітніх технологій і систем бойового застосування сил і засобів.

«Школа мужності» - це перше в Україні військове реаліті. Так позиціонують свій новий медійний проект в ТРО Медіа. Він з'явився в інформаційному просторі країни лише в березні 2025 року. Поява такого проекту назріла вже давно, бо повномасштабна агресія, а значить і мобілізація, триває четвертий рік. Його необхідність відчувалася потребою у суспільстві. Адже за абревіатурою БЗВП (базова загально-військова підготовка) тягнувся досить контраверсійний шлейф, зітканий з міфів, видумок, тривоги і навіть сраху. Цей проект, на думку самого авторського колективу, мав би стати оригінальним та цікавим інструментом комунікації Сил ТРО із суспільством, який допоможе процесу адаптації цивільних осіб в умовах військової служби під час російсько-української війни.

Мета даного проекту – розвіяти міфи про армію та показати реалії служби у сучасному війську. Про це розповів керівник проекту, офіцер Дмитро Гавриленко: «Багато цивільних мають фобію, що в разі мобілізації їх відправлять до бойових підрозділів без необхідного навчання. Ми хочемо розвінчати цей міф…».

Що таке курс БЗВП? Іноді складне, часто болісно-незрозуміле для багатьох питання. Тому цей проект й створений, щоби на нього відповісти. 49 днів жорсткої, реалістичної підготовки: вогнева, тактична, інженерна, медична та психологічна підготовка – усе, що потрібно воїну на передовій. Інструктори – лише бойові військові, котрі пройшли випробування війною, тому знають, як вижити і перемагати. Досить інформативно і корисно – в цьому сутність даного проекту. Дуже цікаво побачити *перевтілення цивільних у воїнів.*

«Мені це потрібно» - проект ТРО Медіа в основі якого психологічна підтримка. Втрата близьких – це той біль, який не можна порівняти ні з чим. Вона несподівана, жорстока і завжди передчасна. «Горювання – природна, адаптивна реакція на втрату. Неможливо прискорити або прожити цей процес за людину», - вважають фахівці. У відео сюжетах йдеться про те, як підтримати тих, хто переживає горе, і чого робити не варто.

Ми навели лише деякі приклади того, як команда ТРО Медіа реалізовує свої проекти, легалізує їх в інформаційному просторі, і не лише в Україні, а й далеко за її межами. Ця робота заслуговує найвищої оцінки. І не лише з точки зору її вагомості в багатогранному інструментарії побудови комунікації Сил ТРО із суспільством, але й в розумінні професійного виконання задуманого авторами. Тут відчувається системність, різноплановість і високе емоційне напруження. І все це *базується на глибоких знаннях психології людини і суспільства в поєднанні з творчими здібностями авторського колективу та можливостями задіяних сил і засобів.* Тут є вражаючі емоції, висока проза життя і системність.

заслужений журналіст України Клубань Олександр (ВІКНУ)

Синергія добровольців в системі комунікаційно-контентного забезпечення медійної компоненти Сил ТРО ЗСУ

Спроможності визначаються силами і засобами, які є в наявності і задіяні для виконання функціональних завдань структури. І в цьому питанні, безумовно, має велике значення матеріально-ресурсне забезпечення.

Дослідивши потенціал реальних можливостей в даному питанні, слід зазначити, що при такому технічному забезпеченні та ресурсах, які є в наявності досить важко вписатися в рамки високоякісного виробництва контенту, який би задовольняв сучасні формати. Однак йдеться не про мирний час. Ми третій рік в умовах війни, яка накладає відповідні ризики, обмеження та можливості. Тому важливою складовою, яка підсилює потенціал і спроможності медійної компоненти Сил ТРО є людський фактор. Адже як і в цілій системі ТРО, що базується на синергії добровольців, котрі в 2022 році стали на захист України, в ТРО Медіа прийшли ті самі добровольці - представники творчої інтелігенції, які в мирний час були задіяні в різних сферах комунікаційно-контентної індустрії держави.

Треба віддати належне ініціаторам і організаторам цього проекту, які в екстремальних умовах і в короткий термін професійно прийняли вдале управлінське рішення, об'єднавши цих людей в потужну творчу команду. Тому їх досвід, знання та вміння, їх глибока компетентність значно розширили компетенції самої структури, яку досить проблемно втиснути в рамки одного штатного відділу комунікацій. Це набагато більше ніж можна уявити з позицій професійного бачення даного питання.

В арсеналі сервісних послуг та можливостей використання власних сил і засобів є певні обмеження, які зумовлені багатьма чинниками – від наявності ресурсного забезпечення до формування і функціонування штатної структури медійної компоненти Сил ТРО, яка діє в рамках відповідного правового поля і існуючих реалій, як об'єктивних так і суб'єктивних, про що зазначалося вище в контексті проблемних питань, що потребують вирішення. Проте можливості партнерів і колег, які функціонують в сфері комунікаційно-контентної індустрії в країні та світі в цілому, необмежені рамками певної компетенції і можуть бути активно використані з метою просування необхідного контенту в будь-яких форматах, що відповідають вимогам обраних носіїв інформації та відповідних публічних полів. А це вже залежить від компетентності фахівців ТРО Медіа, вміння їх професійно комунікувати на всіх рівнях організації творчих процесів і взаємодії.

В свою чергу основними чинниками, котрі визначають формат взаємодії є:

- мета, якої треба досягти в результаті комунікації;
- аудиторія, на яку розрахований певний контент;
- актуальність тематики, яка би відповідала інтересам не лише виробників контенту, але й зацікавила потенційного споживача медійної продукції;

- доступність та оригінальність форм подачі;
- рівень довіри до джерела інформації, його авторитет і популярність; ділова репутація самих комунікаторів від ТРО Медіа, відповідальність і професійний імідж котрих не викликає сумнівів ні в кого.

Під час дослідження діяльності ТРО Медіа в рамках наукової роботи, що триває, перед нами розкрилась сутність самого процесу популяризації діяльності комунікаційних підрозділів Сил ТрО шляхом залучення до функціонування власних сил авторитетних особистостей та експертів медійного середовища, вітчизняної кіноіндустрії, відомих журналістів та популярних діячів культури і мистецтва.

Разом з наповненням системи комунікації фахівцями високого рівня із сфери медійної індустрії прийшло і розуміння місця, можливостей та місії підрозділу відносно діючих правил і технологій творення і легалізації відповідного контенту. Особливого звучання в спроможностях медійної компоненти набуло кіновиробництво. Це також пов'язано з добровольцями, які прийшли сюди із вітчизняної кіноіндустрії. В певній мірі це пояснює, чому саме кіно стало одним із найбільш ефективних і успішних напрямків діяльності ТРО Медіа. Сама за себе говорить присутність відомого кінорежисера Ахтема Сеїтаблаєва (фільми «Кіборги», «Хайтарма» - відомі його проекти в сучасному українському кіно) серед керівництва ТРО Медіа.

«Чому саме кіно? Це питання виноситься вже в самій презентації основної діяльності ТРО Медіа. Сюжет новин в нашу еру живе від десяти хвилин до доби, а якісне документальне кіно живе сторіччями. Ми показуємо героїчну історію нашого спротиву через унікальність історій звичайних людей що взяли до рук зброю, через їх обличчя, їх переживання та їх голос в кадрі нашого об'єктиву».

Коцюбайло О.І. (ВІКНУ)

Шортси як міст між армією та суспільством: нові формати взаємодії в війни

У сучасних умовах повномасштабної війни короткі відеоформати, зокрема шортси, стали ефективним інструментом комунікації між армією та суспільством, оскільки поєднують емоційний вплив, оперативність і доступність. Завдяки шортсам Міністерство оборони України не лише інформує громадян про перебіг подій на фронті, а й формує наратив національної єдності, посилює довіру до Збройних сил та мобілізує суспільство до підтримки армії. Їхня дієвість зумовлена здатністю миттєво охоплювати широку аудиторію, адаптувати складні меседжі до легкого сприйняття та бути конкурентоспроможними в умовах інформаційної війни.

Ефективність шортсів як інструментарію в інформуванні населення має вагомий внесок в українсько–російській війні. Адже вони мають великий

потенціал вірусності: легко поширюються в TikTok, YouTube, Instagram, завдяки чому посили про ЗСУ, успіхи армії чи заклики до допомоги швидко доходять до мільйонів українців і користувачів за кордоном. Навіть 30–60 секунд шортса здатні показати справжні обличчя наших воїнів, їхній гумор, втомленість, героїзм і будні. Це зменшує дистанцію між армією та цивільним населенням, посилює емпатію та солідарність. Короткі відео дозволяють швидко реагувати на інформаційні атаки, публікуючи підтвердження фактів, спростування фейків або правдиві свідчення без довгих пояснень.

Яскравим прикладом успішного використання шортсів у комунікації з населенням є канал Територіальної оборони ЗСУ. Їхні короткі відео системно демонструють підготовку бійців, життя підрозділів, інструктажі, а також мотиваційні звернення до цивільних. Завдяки шортсам глядачі отримують не лише оперативну інформацію, а й бачать, що в лавах ТрО служать звичайні українці – вчителі, айтішники, музиканти – що створює ефект близькості та заохочує до мобілізації. Особливо ефективними є відео з гумористичними елементами або креативною подачею, які швидко розлітаються мережею, перетворюючи оборонне повідомлення на вірусний тренд. Формат відео дозволяє за лічені секунди донести ключовий меседж – від запрошення до служби до демонстрації єдності та бойового духу.

Шортси стали потужним інструментом взаємодії між армією та суспільством у цифрову добу війни. Їхня ефективність полягає в поєднанні емоційного впливу, швидкого поширення і можливості адаптувати інформацію до нових форматів сприйняття. Водночас важливо враховувати ризики та етичні виклики, щоб не зруйнувати довіру до джерел і зберегти баланс між правдою, безпекою та впливом. У руках держави шортси – не просто відео, а нова форма «цифрової броні», яка захищає суспільство від інформаційних атак та формує активну громадянську позицію.

Криволап Антон (ВІКНУ)

Іноземні медіа про українських героїв

З початку повномасштабного вторгнення Росії Україна стала головною темою для світових медіа. Іноземні журналісти пишуть про українських військових, волонтерів, лікарів і звичайних людей, які проявили сміливість і самопожертву в боротьбі за свою країну. Такі матеріали допомагають світу краще зрозуміти, що відбувається в Україні, а також підтримують міжнародну увагу до війни. Одним із перших символів українського опору став «Привид Києва» – легендарний пілот, якому приписували знищення багатьох російських літаків у перші дні війни. І хоча згодом ЗСУ спростували існування конкретної людини під цим позивним, історія про «Привида» стала важливим символом українських військових льотчиків. Про нього писали такі видання, як The Guardian, BBC та CNN. Ця легенда надихнула не лише українців, а й людей по всьому світу, які побачили, що Україна не має наміру здаватися. Ще одна історія,

що широко висвітлювалася міжнародними ЗМІ, – це оборона Маріуполя. Місто стало символом незламності, а особливу увагу приділили захисникам «Азовсталі». Бійці полку «Азов» та інших підрозділів понад два місяці тримали оборону в надзвичайно складних умовах, без достатньої кількості їжі, води та медикаментів. Репортажі про них публікували The New York Times, The Washington Post і Der Spiegel. Світові медіа наголошували, що захисники Маріуполя не лише боролися за своє місто, а й відтягували на себе значні сили противника, даючи змогу іншим українським військам перегруповатися. Особливе місце у висвітленні українських героїв займають історії військових медиків. Наприклад, видання Time розповідало про Юлію «Тайру» Паєвську – парамедикиню, яка врятувала сотні життів. Вона потрапила в полон, де провела кілька місяців, але після звільнення поділилася своєю історією з журналістами. У своїх інтерв'ю вона розповідала про жорстокі умови полону, а також про важливість надання медичної допомоги навіть у найскладніших ситуаціях.

Окрім військових та медиків, міжнародні ЗМІ розповідають про українських волонтерів. Reuters і Le Monde публікували матеріали про звичайних людей, які допомагають армії та цивільному населенню. Деякі організовують збір коштів на техніку та спорядження для військових, інші евакуюють мирних жителів із зони бойових дій. Ці історії демонструють, що українці чинять опір не лише на фронті, а й у тилу, об'єднуючи зусилля для перемоги. Тому, іноземні медіа відіграють важливу роль у поширенні інформації про українських героїв. Вони не лише розповідають про окремі історії мужності, а й допомагають міжнародній спільноті краще зрозуміти масштаб боротьби України за свободу. Завдяки цим публікаціям світ не забуває про війну та продовжує підтримувати українців у їхній боротьбі.

Кухарська Олександра (ВІКНУ)

Медіа-підтримка військових соціальних проектів

В умовах збройного конфлікту Росії проти України інформаційна складова є не менш важливою ніж матеріальна допомога, адже вона формує суспільну думку, впливає на міжнародну підтримку та сприяє збору ресурсів. Українські та міжнародні ЗМІ активно висвітлюють програми, що допомагають військовим, ветеранам, переселенцям та цивільному населенню у проблемах спричиненими війною.

Висвітлення гуманітарної допомоги - поширення інформації та залучення додаткових ресурсів.

• Українські компанії активно підтримують військових та постраждалих, а медіа допомагають висвітлювати їхню діяльність. Наприклад, Київстар спільно з фондом dobro.ua спрямовує кошти на медичну допомогу дітям. Фармацевтична компанія Кусум надає медикаменти та обладнання для лікарень на деокупованих територіях.

Психологічна підтримка військових і цивільного населення - сприяє адаптації до нових реалій життя.

• Медіа-кампанії відіграють важливу роль у підтримці психологічного здоров'я громадян. Проєкти, такі як «Лінія довіри», надають безкоштовну психологічну допомогу постраждалим під час війни. Через медіа вони поширюють інформацію про доступність таких послуг та формують атмосферу довіри.

• Медіа сприяють поширенню історій успішної реабілітації військових, що мотивує інших звертатися за допомогою та підтримує психологічну стійкість суспільства.

Інформаційна боротьба та документування воєнних злочинів. Військові конфлікти супроводжуються інформаційними війнами, але надзвичайно важливим є правильне донесення правди до світової спільноти.

• Українські журналісти та медіа-платформи відіграють надзвичайно важливу роль у зборі доказів воєнних злочинів. Платформа **"АрміяInform"**, систематично документує злочини російської армії та публікує матеріали для міжнародної спільноти. Це сприяє формуванню правдивого інформаційного простору та допомагає в юридичному переслідуванні воєнних злочинців.

• Медіа-проєкти, такі як «Пресофіцери важливі», допомагають військовим ефективніше комунікувати з громадськістю та міжнародними ЗМІ, що забезпечує оперативне висвітлення подій та протидії російській пропаганді.

Використання соціальних мереж та міжнародних платформ. Завдяки ним інформація про військові соціальні проєкти швидко поширюється серед аудиторії, тим самим залучає більше людей до підтримки.

• Соціальні мережі дозволяють швидко поширювати інформацію про військові соціальні проєкти та залучати міжнародну аудиторію до підтримки. Наприклад, українські медіа- компанії використовують TikTok, Twitter, Facebook та YouTube для привернення уваги до гуманітарних потреб країни.

• Відомі світові особистості, як-от Джоан Роулінг та Девід Бекхем, використовують свої платформи для привернення уваги до проблем українців. Бекхем передав свій Instagram українській лікарці, що допомогло зібрати допомогу для новонароджених у прифронтових зонах.

Медіа-підтримка є критично важливим елементом для військових соціальних проєктів, оскільки вона сприяє збору ресурсів, підвищенню обізнаності громадськості, формуванню міжнародної підтримки України та ефективній боротьбі з дезінформацією. Інформаційна складова сучасної війни є ключовою для перемоги не лише на полі бою, а й у глобальному медійному просторі. Подальша активна медіа-підтримка військових соціальних проєктів залишається важливим завданням для суспільства, уряду та міжнародних партнерів.

Людвік В.А. (ВІКНУ)

The importance of designing graphical windows and transitions between them

In today's digital world, graphical user interfaces (GUIs) are an integral part of our daily lives. We interact with them through computers, smartphones, tablets, ATMs, information kiosks, and many other devices. In this context, the design of graphical windows and smooth, intuitive transitions between them plays a key role in ensuring a positive and efficient user experience. Carefully thought-out design not only makes a product visually appealing, but also has a significant impact on its functionality, usability, and overall perception.

One of the most important functions of graphical window design is the organization of information. Each window is a container for a specific set of data or controls. A clear structure, logical arrangement of elements, and the use of visual hierarchy (size, color, contrast) help the user to quickly navigate, find the information they need, and perform the necessary actions. A disorganized, cluttered interface can cause irritation, confusion, and reduce productivity. A well-designed window, on the other hand, provides easy navigation and intuitive functionality.

Transitions between windows are an equally important aspect of the user experience. They ensure smooth and uninterrupted interaction. Abrupt, unexpected screen changes can disorient the user and create a sense of disruption. Sophisticated animations and visual effects during transitions help the user understand what has changed, how different screens are connected, and where they are at the moment. For example, a smooth sliding window can indicate the transition to the next step in a sequence of actions, and a fade-out effect can signal the closing of a certain element.

In addition, the design of windows and transitions has a significant impact on the efficiency of using the product. An intuitive interface reduces the cognitive load on the user. They do not need to spend time and effort on understanding how the system works. Clear visual cues, logical arrangement of controls, and smooth transitions allow the user to quickly achieve their goals. This is especially important for complex software products or websites with a lot of functionality.

Don't forget about the aesthetic component. Visually appealing design creates a positive impression of the product and the brand in general. A harmonious combination of colors, fonts, icons, and other graphic elements makes the interface pleasing to the eye and increases user satisfaction. However, aesthetics should not dominate functionality. The main goal of design is to ensure usability and efficiency, and visual appeal is an important, but still auxiliary factor.

To summarize, the development of thoughtful and high-quality design of graphical windows and transitions between them is critical to the success of any digital product. It ensures effective organization of information, smooth and continuous interaction, increases efficiency of use, creates a positive aesthetic impression, and promotes accessibility. Underestimating the importance of these aspects can lead to user frustration, reduced productivity, and a negative impact on brand reputation.

Лякішева Софія (ВІКНУ)

Фактчекінг як провідний інструмент інформаційної протидії

Сучасні інформаційні війни стали невід'ємною частиною гібридних конфліктів, де маніпуляція даними та поширення фейкових новин виступають потужною зброєю. В умовах російської агресії проти України інформаційна складова є важливим елементом протидії. У цьому контексті особливого значення набуває фактчекінг як метод перевірки достовірності інформації.

Метою дослідження стало визначення ефективності фактчекінгу як методу інформаційної протидії та дослідження потенціалу новітніх технологій у цьому напрямі.

Фактчекінг – це процес перевірки інформації на відповідність дійсності шляхом аналізу першоджерел та незалежних даних. Його розвиток набув особливої актуальності у цифрову епоху, коли зростання впливу соціальних мереж призвело до масового поширення неправдивих новин.

Історично фактчекінг бере свій початок у традиційній журналістиці, де редакційні відділи займалися перевіркою фактів перед публікацією. Проте з появою цифрових ЗМІ та соціальних мереж роль незалежних фактчекінгових організацій значно зросла.

Методи фактчекінгу включають:

- Перевірку першоджерел – аналіз офіційних документів, статистичних даних та наукових досліджень.
- Аналіз зображень та відео – використання сервісів реверсивного пошуку (Google Reverse Image, TinEye) для перевірки автентичності контенту.
- Застосування штучного інтелекту – автоматизовані алгоритми можуть аналізувати великі обсяги даних та визначати можливі маніпуляції.

Сучасні війни включають використання інформаційної зброї для дестабілізації суспільства. Дезінформація спрямована на створення паніки, недовіри до офіційних джерел та поширення фальшивих наративів.

Прикладом ефективного фактчекінгу є проекти StopFake та Bellingcat, які спростовують російські фейки, аналізуючи дані з відкритих джерел (OSINT). В Україні діють такі фактчекінгові ініціативи, як StopFake, VoxCheck, "По той бік новин". Вони використовують різні методи перевірки інформації та взаємодіють із міжнародними партнерами.

Штучний інтелект може аналізувати величезні обсяги текстової та візуальної інформації, виявляючи можливі фейки на основі історичних даних. Наприклад, алгоритми Google Fact Check Explorer дозволяють швидко перевіряти достовірність заяв у ЗМІ.

Фейкові новини поширюються в соціальних мережах значно швидше, ніж спростування. Тому фактчекери працюють у режимі реального часу, використовуючи:

- Ботів для перевірки фактів (наприклад, алгоритми, що виявляють підозрілі новини).
- Колаборацію з соцмережами – спільні ініціативи з Facebook щодо позначення неправдивого контенту.

Блокчейн забезпечує захист даних від маніпуляцій та підробок. Його використання дозволяє створювати незмінні реєстри достовірних новин.

Розвиток децентралізованих баз даних дозволяє зберігати підтверджену інформацію та унеможливлює її фальсифікацію. Такі рішення можуть бути використані фактчекінговими організаціями для збереження перевірених даних.

Важливим проєктом в Україні став SHIELD – спрямований на підвищення відповідальності технологічного сектору та медіарегуляторів щодо протидії дезінформації та мові ворожнечі. Член Національної ради Олександр Бурмагін наголошує: «Платформи повинні бути соціально відповідальним бізнесом, інвестувати в мінімізацію ризиків, які вони створюють. Їхня діяльність приносить величезні прибутки, тому відповідальність за наслідки також повинна бути частиною їхньої стратегії».

Для посилення фактчекінгу в Україні необхідно:

- Розширити інтеграцію ШІ для аналізу великих обсягів інформації.
- Створити єдину платформу для верифікації новин.
- Законодавчо закріпити стандарти протидії дезінформації.

Дослідження підтверджує, що фактчекінг є ключовим інструментом інформаційної протидії у контексті гібридної війни. Він дозволяє не лише ідентифікувати фейкові повідомлення, а й формувати довіру до достовірних джерел інформації.

Аналіз показав, що оперативність є одним з головних викликів у діяльності фактчекінгових організацій. У той час як дезінформація поширюється з великою швидкістю, реагування на неї потребує сучасних технологічних рішень. Інтеграція штучного інтелекту дозволяє автоматизувати процес перевірки фактів, а блокчейн-технології гарантують збереження автентичності перевіреної інформації.

Подальше вдосконалення системи фактчекінгу в Україні можливе за умов активної державної підтримки, посилення співпраці між медіа, фактчекінговими організаціями та технологічними компаніями, а також за участі міжнародних партнерів. Важливо створити уніфіковану інфраструктуру, яка б забезпечувала швидкий доступ до перевіреної інформації, одночасно запобігаючи маніпуляціям у цифровому просторі.

Таким чином, поєднання професійної журналістики, алгоритмів штучного інтелекту та децентралізованих систем зберігання даних є перспективною моделлю інформаційної безпеки, що здатна ефективно протистояти дезінформації в умовах сучасних загроз.

Митрофанова Мар'яна (ВІКНУ)

Воєнний контент у TikTok мережі

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну збільшилась кількість мілітарі контенту у соціальних мережах. Не стало виключенням і така платформа як TikTok – відносно молода соціальна мережа, що стрімко увірвалася у медіапростір і набуває поширення щодня.

Багато охоплень набирає розважальний воєнний контент, метою якого є мотивація населення, підтримка морального духу та створення позитивного іміджу Збройних Сил України.

Спираючись на офіційну сторінку Збройних Сил України у TikTok, найпопулярніші відео це короткі ролики про роботу підрозділів Сухопутних військ.Такі та подібні суттево сприяють позитивному іміджу ЗСУ на соціальній арені. Якщо переглянути акаунт Третьої окремої штурмової бригади, бачимо багато різноманітного контенту, а унікальний стиль робить їх впізнаваними поміж інших. Вони активно використовують зйомку з дрона, що приносить велику кількість переглядів, адже глядачам подобається «ефект присутності», а ще унікальні історії військових, які доводять нам, що немає нічого неможливого.

Окрім офіційних сторінок окремих підрозділів ЗСУ, які адмініструє відділення комунікацій, багато військовослужбовців створюють контент для власних акаунтів. Наприклад, у 2022 році набуло величезного поширення відео, де двоє українських військових танцюють у повному спорядженні зі зброєю.[5]У коментарях під цим відео люди з різних країн світу досі пишуть слова на підтримку України та захоплюються оптимізмом і незламністю наших військових.

Військовослужбовцям слід пам`ятати і про власну відповідальність, коли вони створюють той чи інший контент. Ворог може скористатися цим проти них і підрозділу, в якому вони знаходяться. Викриття позицій противнику може нести за собою фатальні наслідки. Не потрібно недооцінювати ворога. Він також «сидить в тіктоці «.

Пропаганда рф активно просувається й у TikTok мережі шляхом створення діпфейків та наративів, а також маніпулятивних заголовків. Наприклад, наративи щодо примусової мобілізації населення, ТЦК та «руского миру». Поява штучного інтелекту значно полегшила роботу пропагандистам. Алгоритми цієї соцмережі просувають вірусний і емоційний контент, незалежно від його правдивості, тому повністю зупинити поширення фейків майже неможливо. Переважна більшість досліджених ворожих тікток-каналів створені задля підвищення соціальної напруги та налаштування населення проти державних інституцій.

Загалом, соціальні мережі, зокрема TikTok, стали не лише майданчиком для розважальних відео. Сьогодні це важливий засіб комунікації на війні. Ворог використовує будь-яку можливість завдати нам інформаційного тиску, і порушити довіру суспільства до ЗСУ. Війна продовжується – воєнного контенту

стає більше. Тому потрібно пам'ятати про інформаційну гігієну і створювати контент, який працюватиме на нас, а не на ворога.

Нікітін Денис (ВІКНУ)

Кросмедійний принцип військових ЗМІ

Термін «крос-медіа» можна вважати синонімом «мультимедійної журналістики», так як вони обидва вказують на створення журналістського продукту як мінімум для двох медіа, суть якого полягає в тому, що один і той же контент може поширюватися на різних платформах.

Частіше спостерігається на веб-сайтах редакцій. Наприклад, веб-сайт радіостанції може містити текстові статті та фоторепортажі, тоді як веб-сайт газети або інформаційного агентства може пропонувати аудіо-новини та відеорепортажі.

Зі стрімким розвитком технологій XXI століття трансформації на медіаринку неминучі: комунікативні стратегії ЗМІ переглядаються, а їхнє функціональне середовище розширюється. За таких умов стає цілком зрозуміло, що мономедійне середовище, яке існувало протягом тривалого періоду для традиційних ЗМІ, вже належить минулому, і на його місце приходить нове мультимедійне поліфункціональне середовище, у центрі якого знаходиться споживач.

У галузі комунікації, термін «конвергенція» використовується для позначення взаємодії та об'єднання різних платформ під час розвитку сучасних медіа процесів. Це здійснюється завдяки широкому застосуванню нових технологій, які забезпечують цифрову передачу інформації в комутуючих телекомп'ютерних та телефонно-кабельних мережах. Результатом цих дій є значне зростання інформаційних потоків і трансформація наявних медіаформатів.

Прикладом типологічної конвергенції у ЗМІ є розвиток чеської веб-редакції «Ceska televize». Журналісти відповідають не лише за написання статті, а й за мультимедійний контент (відео, фото, аудіо та інфографіку). Як зазначає редактор даного видання Jan Bursik, вони намагаються бути настільки універсальними, наскільки це можливо, навчаючись за допомогою різноманітного програмного забезпечення та технік. Минулого 2023 року, наприклад, вони успішно створили серію подкастів з колегою з наукового підрозділу.

В Україні ж поява широкої конвергентності в ЗМІ пов'язана напряму з вторгненням росії, адже саме через брак персоналу, який виїхав, рятуючись від обстрілів, а також технічний брак через зруйновані подекуди офіси – все це напряму вплинуло на роботу не лише журналістів. Наприклад, офіс Суспільного мовлення в Херсоні був окупований російськими військами, а весь персонал евакуювався на безпечні території. Двоє операторів однак залишились, попри ризики висвітлювати події. Саме через це, будучи операторами, вони були

змушені оперативно навчитися навичкам інтерв'ювання, адже записували свідків воєнних злочинів, або ж очевидців російських обстрілів.

У навчальному посібнику «Інтернет журналістика» дослідниця С. Машкова стверджує, що в українських онлайн медіа найпоширенішими є інформаційний, аналітичний та художньо-публіцистичний жанри, а найефективнішими вважає видання, що об'єднують новинний та аналітичний типи інформації. Особливої популярності з початком війни набрали особисті блоги, прототипами яких прийнято вважати експертні колонки в газетах чи онлайн-виданнях.

Кореспондентка «Суспільного» Каріна Бугайченко пояснює, що конвергентна журналістика – це «вміння працювати на різні платформи» та «одночасна робота на мінімум на 3 платформи: телебачення, радіо та соцмережі чи сайт». Додає, що «це має бути один матеріал, адаптований під різні формати».

Оцінюючи конвергентну роботу «Суспільного», працівники кажуть, що перехід на всезадачність стався ще до повномасштабного вторгнення. «Десь роки 2 тому, у нас спершу почав запускатися сайт. З тих пір, ми почали працювати на повну потужність. До цього ми міксували телебачення і радіомовлення», – стверджує Роксолана Лісовська, керівниця міжнародного відділу новин на Суспільному. Сплеск конвергентності після повномасштабного вторгнення у 2022 році Роксолана визнає, однак називає це «більше зміною ролей».

Враховуючи зазначене вище можна зробити висновок, що повномаштабне вторгнення росії змусило переналаштуватися військових журналістів і швидко набувати нових навичок. Журналісти мають бути багатофункціональними: вміти робити фоторепортажі, займатися графікою, вміти користуватися фотошопом та іншими інтерактивними засобами. Якщо це аудіо – формат радіо – тоді додаються виїзди на зйомки і робота «в полі», фотовідгуки з місця подій, адаптація матеріалів для сайту і соцмереж. Для кореспондентів телебачення відбулися найбільші зміни, адже нових завдань додалося багато: монтаж, зйомки, режисування та інші. Журналісти стали більш мультимедійними і більш спроможними до роботи з веб-технологіями, що в свою чергу дозволило їм стати більш універсальними.

Орлова Валерія (ВІКНУ)

Медіаконвергенція у військовій сфері

У сучасних умовах ведення військових дій інформаційний простір стає не менш важливим полем битви, ніж традиційні театри воєнних дій. Медіаконвергенція, тобто інтеграція різних медіа-платформ та технологій, відіграє ключову роль у формуванні громадської думки, підвищенні морального духу військовослужбовців та протидії інформаційним атакам противника. Особливо в контексті російсько-української війни, грамотне застосування конвергентних медіа відіграє ключову роль у зміцненні національної безпеки та обороноздатності.

Дослідження медіаконвергенції у військовій сфері є відносно новим напрямом в українській науці. Хоча існують праці, присвячені загальним аспектам медіа-конвергенції, питання її специфічного застосування у військовому контексті, особливо в умовах гібридної війни, залишаються недостатньо вивченими. Це дослідження спрямоване на заповнення цієї прогалини та надання практичних рекомендацій для військових журналістів та комунікаторів.

Метою даного дослідження є аналіз ролі та впливу медіаконвергенції у військовій сфері України в період 2020–2025 років. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

1. Визначити основні тенденції та форми медіаконвергенції у військовій сфері.

2. Проаналізувати вплив конвергентних медіа на інформаційну безпеку та морально-психологічний стан військовослужбовців.

3. Оцінити ефективність використання конвергентних медіа у протидії інформаційним атакам та дезінформації.

4. Надати рекомендації щодо оптимізації використання медіаконвергенції у військовій сфері.

Медіаконвергенція у військовій сфері проявляється через інтеграцію різних комунікаційних платформ для створення єдиного інформаційного простору. Це включає використання соціальних мереж, офіційних веб-сайтів, мобільних додатків та традиційних медіа для поширення інформації серед військовослужбовців та цивільного населення. Зокрема, дослідження показують, що локальні видання, такі як «Кордон.Медіа», активно генерують конвергентний контент під час російсько-української війни, що сприяє підвищенню обізнаності та мобілізації населення.

Використання конвергентних медіа також сприяє підвищенню політичної обізнаності військовослужбовців. Наприклад, дослідження Вікторії Гридчиної підкреслює, що військові медіа можуть бути ефективним інструментом для формування ідейних переконань та мотивації до збройного захисту України.

Еволюцію медіаконвергенції у військовій сфері України можна умовно розділити на два періоди: перший період – поступової інтеграції традиційних та цифрових медіа за час проведення АТО/ООС; другий період – стрімкого переходу на мультимедійні платформи та активного використання соціальних мереж в умовах повномасштабної війни. Ці зміни підкреслюють важливість адаптації інформаційної стратегії до сучасних викликів та потреб забезпечення національної безпеки.

Після подій Революції Гідності та початку російської агресії у 2014 році Україна зіткнулася з необхідністю адаптації інформаційної політики до нових реалій гібридної війни. У цей період медіаконвергенція у військовій сфері розвивалася поступово, зосереджуючись на інтеграції традиційних та цифрових медіа для протидії російській пропаганді та дезінформації. Офіційні медіа, зокрема сайти Міністерства оборони України та інформаційне агентство «АрміяInform», активно використовувалися для підвищення політичної

обізнаності військових та сприяння формуванню патріотичних настроїв. Водночас, дослідження показують, що до 2021 року в інформаційному середовищі України домінували проросійські медіа, які впливали на створення спотвореного уявлення про політичну ситуацію.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року медіаконвергенція у військовій сфері зазнала значних трансформацій. Роль соціальних мереж, зокрема Telegram, значно збільшилася як основне джерело інформації для населення. За результатами опитувань, проведених у травні 2022 року, 76,6% українців користувалися соцмережами для отримання новин, при цьому Telegram зайняв лідерські позиції серед платформ. Питання використання Telegram в Україні залишається актуальним та дискусійним. Хоча офіційні органи вживають заходів для обмеження його використання на службових пристроях через потенційні загрози безпеці, месенджер продовжує відігравати значну роль у житті багатьох українців. Користувачам рекомендується зважено підходити до вибору платформи для комунікації, враховуючи як зручність, так і рівень безпеки та конфіденційності. Деякі користувачі активно розглядають альтернативні месенджери, такі як Signal, WhatsApp та Viber, які відомі своїм акцентом на конфіденційності та безпеці. Зокрема, WhatsApp у 2023 році запровадив функцію каналів, аналогічну до Telegram, що може сприяти його популяризації серед українських користувачів.

В умовах війни традиційні медіа були змушені адаптуватися, переходячи в онлайн-простір та розвиваючи свої канали в соціальних мережах. Це сприяло швидшому та більш ефективному поширенню інформації, а також протидії ворожій пропаганді. Водночас, зросла увага до питань медіаграмотності серед населення, що стало важливим елементом інформаційної безпеки країни.

В ході дослідження автором були сформовані деякі рекомендації щодо розвитку медіаконвергенції у військовій сфері.

Автоматизація інформаційної безпеки. Впровадження систем штучного інтелекту для моніторингу інформаційного простору та оперативного виявлення дезінформації. Такий підхід вже використовується в передових військових структурах НАТО (cyberdefensejournal.com).

Розвиток стратегічної комунікації. Важливо розширювати діяльність спеціалізованих підрозділів, які аналізують інформаційні атаки противника, розробляють контрнаративи та будують довгострокові інформаційні кампанії на міжнародному рівні.

Співпраця з цивільними журналістами. Створення спільних освітніх програм для журналістів і військових комунікаторів, де вони зможуть навчатися методам інформаційної війни, контрпропаганди та фактчекінгу.

Активніше залучення міжнародних експертів. Вивчення досвіду США, Великої Британії, Ізраїлю у використанні медіаконвергенції під час військових конфліктів та інформаційних операцій.

Таким чином, можна зробити висновок, що медіаконвергенція є потужним інструментом у військовій сфері, який сприяє ефективному поширенню інформації, підвищенню морального духу військовослужбовців та протидії

інформаційним загрозам. Інтеграція різних медіа-платформ дозволяє створити єдиний інформаційний простір, що є критично важливим в умовах сучасних гібридних воєн.

Результати цього дослідження можуть бути використані для розробки стратегій інформаційної політики у військовій сфері, підготовки військових журналістів та комунікаторів, а також для підвищення ефективності комунікації між військовими структурами та цивільним населенням. Зокрема, рекомендації щодо використання конвергентних медіа можуть сприяти покращенню інформаційної безпеки та зміцненню національної оборони України.

Піковська Іванна (ВІКНУ)

Стереотипні уявлення фемінізації в українській військовій журналістиці

Фемінізація професій, які колись традиційно вважалися «чоловічими» є однією з тенденцій сучасного суспільства, що дуже впливає на військову журналістику. У зв'язку зі зростанням кількості жінок у цій сфері та активною участю у висвітленні бойових дій, виникає питання: наскільки вона супроводжується гендерними стереотипами? Українська військова журналістика, що розвивається в умовах війни, демонструє різні підходи до представлення ролі жінок, проте в медійному просторі досі простежуються упередження щодо їхньої компетентності, професійної спроможності та відповідності «традиційним» уявленням про військового журналіста.

Стереотипи щодо жінок у військовій журналістиці можна поділити на кілька прикладів. Перший приклад – це сумніви щодо їхньої фізичної та емоційної витривалості. Жінок часто сприймають як менш стійких до стресових умов, що породжує думку про їхню типу «непридатність» до роботи у бойових зонах. Та другий приклад стосується їхньої професійної компетентності. Існує припущення, що жінки у військовій журналістиці більше зосереджуються на емоційних аспектах, тоді як чоловіки нібито краще висвітлюють стратегічні й тактичні питання.

Наприклад, жінки-журналістки стереотипно постають як «посередники» між суспільством і військовими, зосереджуючись на гуманітарних питаннях, історіях про родини військових, волонтерську діяльність. Водночас чоловіки-журналісти, як правило, висвітлюють безпосередньо бойові дії, аналізують хід військових операцій і мають більший доступ до військових командирів для ексклюзивних коментарів, але це не завжди так.

Попри наявність стереотипів, українська військова журналістика поступово рухається в бік гендерного балансу. Все більше жінок беруть участь у висвітленні подій на передовій, працюють військовими кореспондентками й аналітиками. У професійній армії кожен військовослужбовець – фахівець вищої кваліфікації, необхідні для військовослужбовця особистісні якості у нього

сильно розвинені, він (незалежно від статі) однаково ефективний набудь-якій посаді. Це характерно для ідеальної моделі армії.

Висновки цього дослідження свідчать про необхідність подолання сталих стереотипів та створення рівних умов для жінок і чоловіків у військовій журналістиці. Зміна підходів у висвітленні їхньої діяльності, усунення гендерно-забарвленої лексики та ширше залучення жінок до аналізу стратегічних військових питань сприятимуть формуванню більш об'єктивного та професійного медійного середовища. Таким чином, подальший розвиток української військової журналістики має ґрунтуватися на принципах рівності, де головним критерієм успішності є професіоналізм, а не відповідність традиційним уявленням про «чоловічу» чи «жіночу» роботу.

Пілат Світлана (ВІКНУ)

Меметична тематика у військових медіа

Сьогодні меми оточують нас в різноманітних вимірах інформаційного середовища – соціальних мережах, заголовках ЗМІ, розмовах зі знайомими чи навіть заявах офіційних осіб. Мем, як продукт індустрії розваг, став невід'ємною частиною сучасної комунікації. В умовах гібридного характеру сучасних воєн, меми відіграють роль солдат пропагандиського фронту. Вони знаходились на передовій інформаційного протистояння Росії та України задовго до повномасштабного вторгнення Кремля.

Термін мем 1976 р. уперше використав британський біолог Р. Докінз у праці «Егоїстичний ген», зазначивши, що передавання культурної спадщини є аналогічним до передавання генів. Учений провів аналогію між генетичною і культурною еволюцією та існуванням частинок, здатних до реплікації (самовідтворення, самокопіювання і передавання інформації), якими є гени у живій природі. Тобто меми – це певна культурна інформація, яка переростає у соціальне явище завдяки передаванню від людини до людини [1]. Головне призначення мема – зробити повідомлення емоційно виразнішим, що сприятиме його розповсюдженню та запам'ятовуванню, оскільки емоційна забарвленість підкреслює його зміст.

В умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну, меми в соціальних мережах стали інструментом так званого «відповідального гумору», ефективною інформаційною зброєю проти ворожої пропаганди. Є. Бровко класифікує інтернет-меми воєнної тематики за комунікативною функцією. На її думку, за часів війни медіа використовують меми переважно з такими функціями:

1) висміювання й деморалізація ворога;

2) підтримка морального духу «своїх»;

3) ідеалізація особистості;

Також меми, що з'явилися в військових медіа та в загальному інформаційному просторі можна умовно розділити на декілька категорій.

Меми перших воєнних тижнів: Тракторні війська; гопники з Оболоні; конотопська відьма; жінка, яка збила дрон банкою з огірками; чоловік, який з цигаркою в зубах голими руками переніс міну; крейсер «Москва».

Меми про зброю: Чорнобаївка; лендліз; «Байрактари»; біологічна зброя; Кримський міст; ППО – ці меми змінюють ставлення до зброї як до символу захисту, символу надії.

Меми про зневагу до ворогів та зрадників: Чмоня; Віктор Медведчук та Оксана Марченко; «А я сєйчас вам покажу, откуда на Бєларусь гатовілось нападєніє»; Білгородська народна республіка; «Фонд помсти» Ані Лорак.

Меми про волонтерство: гуманітарка; Тарас Чмут; Сергій Притула;

Меми у військових медіа стали одним із вагомих інструментів інформаційного впливу. Вони слугують ефективною зброєю у смисловій війні, де сторони воюють за системи світоглядних переконань і цінностей людей, хочуть нав'язати потрібну картину світу, створити нові смисли. За допомогою мемів можна легко маніпулювати свідомістю людей, схиляючи її на свою сторону. Меметична зброя націлена не тільки на руйнування, а ще й на піднесення. Наприклад, військові медіа застосовують меми задля покращення морального стану населення, його настрою. Також меми допомагають боротися з дезінформацією, підтримують моральний дух та мобілізують суспільство.

доктор філософії Рудик А.О. (ДНДІ ВС ОВТ)

Типові помилки інформаційно-медійного забезпечення інноваційної діяльності у Збройних Силах України

Інноваційна діяльність у Збройних Силах України, як об'єкт військового управління, характеризується підвищеною увагою з боку медіа та громадськості. Така зацікавленість зумовлюється як поглибленням та ускладненням повномасштабної агресії російської федерації, так і стійким переконанням, що в умовах неспівмірності доступних сил та засобів військові інновації є тим інструментом, який дозволить миттєво й ефективно здобути перемогу над ворогом.

Безумовно, інноваційна діяльність має трансформаційний вплив різного ступеня. Досить часто той чи інший винахід, новий підхід чи модернізація наявного озброєння призводила до кардинальної зміни ситуації на полі бою. В рамках повномасштабної агресії російської федерації проти України можна згадати масове використання безпілотних комплексів (літальних, наземних, надводних), стрімкий розвиток військової медицини, автоматизацію і цифровізацію управління військами тощо. Однак при цьому важливим є не лише факт запровадження і застосування конкретної військової інновації, а належне інформаційно-медійне забезпечення даних процесів. Підтвердженням цього є закріплення у свідомості українських громадян в якості символів таких озброєнь як ПКР Р-360 «Нептун», американської РСЗВ М142 Himars, БпНА «Sea Baby». Важливо зауважити, що це стосується не лише українських, а й російських

інновацій. Тут можна згадати баражуючий боєприпас іранського виробництва Shahed-136, уніфікований модуль планерування і коригування (УМПК) до фугасних авіаційних бомб (ФАБ) різних типів тощо. Тобто йдеться як про позитивне сприйняття та відповідні асоціації, так і про негативне.

У даному контексті першою типовою помилкою інформаційно-медійного забезпечення інноваційної діяльності у Збройних Силах України є неврахування ірраціональності віри медіа та громадськості у трансформаційний характер військових розробок. Очевидно, що одна інноваційна технологія не тотожна іншій. Вони можуть відрізнятися сферою застосування, потенціалом, наслідками тощо. Але часто медіа та громадськість, керуючись успішним досвідом однієї інновації, переносять її ознаки на іншу. Звідси і з'являються словосполучення «український Patriot», «вітчизняний Himars», «аналог Shahed» тощо. Однак отриманий зразок може не відповідати таким гучним назвам. Перш за все, в контексті такого ефекту як «втрата інновацією актуальності». Наприклад, якщо ударний БпЛА турецького виробництва Bayraktar TB2 відігравав суттєву роль на початку відбиття повномасштабної агресії російської федерації, то нині дане озброєння не має подібного значення. Неврахування або навіть свідома експлуатація ірраціональності віри медіа та громадськості у трансформаційний характер військових інновацій може дати позитивні результати в короткостроковій перспективі, але в подальшому нести суттєві інформаційні та репутаційні ризики.

Іншою типовою помилкою інформаційно-медійного забезпечення інноваційної діяльності у Збройних Силах України є його спорадичний, несистемний, разовий характер. Очевидно, здійснення проривів та відкриттів у військових технологіях не є запланованим процесом. Однак це не означає, що потрібно здійснювати інформаційно-медійний супровід виключно успішного застосування тієї чи іншої військової інновації. Слід концентруватися на планомірному підсвічуванні (з урахуванням режимних обмежень) в медіа як конкретної новітньої технології, так й інноваційної діяльності в цілому. Наприклад, це можуть бути періодичні включення в прямий ефір, надання коментарів, роз'яснень, консультацій тощо. Варто розуміти, що лише в одиничних випадках інформація про військові інновації легко закріплюється в суспільній свідомості. До того ж слід пам'ятати про вище згаданий ефект «втрати інновацією актуальності» і, зрештою, зважати на мінливість ситуації на полі бою.

Очевидно, що ще існують різного роду організаційні, управлінські, ресурсні помилки інформаційно-медійного забезпечення інноваційної діяльності у Збройних Силах України. Однак врахування та постійна робота саме з вище окресленими проблемами дозволить не лише покращити якість комунікації щодо даного об'єкту військового управління з медіа та громадськістю, але й дозволить уникнути або нівелювати низку інформаційних та репутаційних ризиків.

Свиридов Артем (ВІКНУ)

Актуальні проблеми тематичної спрямованості інформування військовими медіа про хід бойових дій

На сьогодні тематична спрямованість інформування військовими медіа про хід бойових дій має низку актуальних проблем, які є результатом сучасних обставин. Метою дослідження є вивчити, які саме проблеми впливають на тематичну спрямованість інформування під час висвітлення бойових дій військовими ЗМІ для подальшого пошуку можливих шляхів подолання цих ускладнень. Для цього є необхідним виконати певні завдання, а саме: проаналізувати сучасні наукові дослідження з даної теми та систематизувати отриману інформацію. Актуальність і цікавість теми дослідження для комунікацій полягає в тому, що найдрібніші помилки у тематичній спрямованості висвітлення ходу бойових дій у військових медіа можуть призвести до серйозних небажаних наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що тема є малодослідженою, оскільки виникла нещодавно, проте певний відгук у науковому середовищі прослідкується. Дослідження будується на результатах таких науковців, як Гридчиної В. В., Бубенчикової А. М., Макарчук А. П. та інших.

За словами доцента Гридчиної В. В., в умовах перебудови реальності, коли спостерігається втягування суспільства в інформаційний простір і деформування реальності (фізичний-віртуальний світ, де створюючи свій образ у віртуальному світі, людина може втрачати адекватне сприйняття реального світу), важко об'єктивно дотримуватись тематики інформування військових подій.

Крім того, цілковите дотримання журналістських стандартів, зокрема балансу думок, є не завжди можливим та може навіть нести загрозу державній безпеці. Однією з причин є неможливість отримати коментар військових опонентів. Окрім цього, передчасність повідомлення про події в умовах воєнних конфліктів може призвести до зриву операцій та знизити ймовірність досягнення справедливих оборонних цілей.

Макарчук А. П. також зазначає таку проблему, як поява можливостей маніпулювання суспільною думкою і свідомістю. Широкомасштабні застосування маніпулятивного впливу в комунікативних процесах дезорієнтують населення, викликають психоемоційну й соціальну напруженість, що не дозволяє громадянам адекватно сприймати соціально-економічну і суспільно-політичну ситуацію.

Таким чином, спираючись на результати дослідження було виокремлено низку актуальних чинників та проблемних аспектів тематичної спрямованості інформування військовими медіа про хід бойових дій:

- Ризик оприлюднення секретної інформації
- Об'єктивна неможливість отримання коментарю військових іншої сторони конфлікту

- Деформування реальності (фізичний VS віртуальний світ)
- Новітні можливості маніпулювання суспільною думкою і свідомістю
- Можливість передчасного висвітлення подій із загрозою зриву військової операції

Результати дослідження дають можливість поглиблення наукового дослідження та шляхів вирішення зазначених проблемних питань.

Свиридова Валерія (ВІКНУ)

Тренди військових фейсбук-комунікацій

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. З появою соціальних інтернет-мереж спостерігається зростання швидкості поширення інформації та підвищення доступності. Розширюється коло охоплення аудиторії. На сьогодні важко переоцінити роль соцмереж як невід'ємної частини ЗМІ. Якщо спочатку Facebook, Instagram та інші мали здебільшого розважальні функції, то на сьогодні вони набувають більш офіційного статусу. В соцмережах з'являються офіційні сторінки крупних бізнес компаній, державних установ та військових видань. Цим обумовлюється актуальність вивчення трендів військових фейсбук-комунікацій. Тренд розвитку власних інформаційних майданчиків підтримує і Маріанна Коніна. Вона стверджує, що нерідко важливі цитати спочатку з'являються на сторінках Facebook, LinkedIn чи Twitter (X), і вже звідти їх перепубліковують в медіа. Фраза «як повідомив на своїй сторінці у Facebook» і далі цитата – стали звичним явищем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню дослідження трендів військових фейсбук-комунікацій розглядали М. Коніна, О. Гайн, О. Коновалова, І. Черній, В. М. Бебик, проте постійний розвиток соцмереж взагалі та Фейсбуку окремо потребує безперервного вивчення трендів та дослідження впливу цього питання на суспільство і науку, оскільки тренд – явище, яке постійно змінюється.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо основні тренди військових ЗМІ, які є найпоширенішими сьогодні. Маріанна Коніна, експерт у комунікації з різними цільовими групами (органами влади, ЗМІ, асоціаціями тощо) серед найпоширеніших трендів виділила патріотизм, відміну культури (culture close), орієнтованість на політичні процеси, кібербезпека, штучний інтелект та інші. Уже докорінно змінилися tone of voice та візуальна складова брендів – приналежність до України, патріотизм, використання елементів національної ідентифікації стали мейнстрімом. Тренд відміни культури (culture close), коли відбувається процес від'єднання самобутньої української культури та традицій, від насильницько нав'язаної культури радянських часів.

Фейсбук відносно відкрита платформа, саме тому кібербезпека залишається незмінним трендом.

У сучасному світі, особливо в умовах війни, кібербезпека стала вельми важливою складовою безпеки. Розпізнавання ризиків, усвідомлення загроз та

прийняття заходів для захисту особистих та конфіденційних даних стає надзвичайно важливим та частіше стає темами репортажів військових ЗМІ. Кібербезпеці приділяється особлива увага з боку офіційних сторінок військових медіа у Facebook.

З набуттям більш офіційного статусу, соцмережі зробили революцію в журналістиці. Безперечно, ця потужна хвиля має неабиякий резонанс у суспільстві: «у культурно-духовній сфері світ перетворюється на "глобальне село", в якому формується глобальна спільнота, глобальна громадська думка, що завдяки посередництву, підсиленню та розголошенню засобами масової комунікації все більше починає впливати на дії урядів і міжнародних інституцій».

Висновки. Таким чином, дослідження виявило, що тренди військових фейсбук-комунікацій є процесом, який постійно оновлюється. Проте, питання кібербезпеки та національної ідентичності залишаються незмінно важливими.

Силкін Є.В. (ВІКНУ)

Бойовий досвід «ТРО медіа»: інформаційна складова війни набуває стратегічного значення

Комунікації у воєнний час – це не лише передача інформації, а цілеспрямований процес впливу, який охоплює вербальні, візуальні, символічні й цифрові канали взаємодії. Їхнє завдання полягає у формуванні громадської думки, зміцненні довіри до ЗСУ, підтримці внутрішнього єднання та нейтралізації дезінформації й ворожої пропаганди.

Важливу роль у цьому процесі відіграють не лише державні інституції, а й новітні ініціативи в системі ЗСУ, зокрема «ТРО Медіа» – підрозділ комунікацій Командування Сил ТрО ЗСУ, що забезпечує інформаційний супровід бойових дій та діяльності військових підрозділів.

Ініціативи «ТРО Медіа», є яскравим прикладом гнучкої адаптації до умов гібридної війни. Їхня діяльність охоплює широкий спектр завдань: від оперативного інформування громадськості та висвітлення бойової роботи підрозділів до протидії фейкам і поширенню наративів ворога. Вивчення трансформації ролі таких підрозділів та практичної реалізації функцій в умовах війни становить важливу наукову і практичну цінність.

Діяльність підрозділу підпорядковується головній меті – підтримці інформаційної переваги в умовах гібридної війни. Контент, створений «ТРО Медіа», базується на верифікованих джерелах. Завдяки прямій координації з бойовими підрозділами, знімальні групи мають доступ до подій в реальному часі, що дозволяє швидко реагувати на інформаційні виклики.

«ТРО Медіа» працює з різними цільовими групами: військовослужбовцями, цивільним населенням, міжнародною аудиторією тощо. Для кожної з них формується відповідний стиль подачі – від бойових репортажів до соціально-емоційних відео на платформах Facebook, Instagram, Telegram,

YouTube, TikTok. Через емоційні розповіді, портрети військових, інтерв'ю з учасниками бойових дій формується образ воїна не лише як захисника, а й як людини з цінностями, особистою історією, внутрішньою силою та гідністю.

Таким чином, діяльність «ТРО Медіа» є вдалим прикладом формування нового типу військових комунікацій в умовах війни: мобільних, креативних, етичних та стратегічно орієнтованих. Вони не лише підсилюють бойову ефективність підрозділів Сил ТрО, а й утверджують сучасні стандарти комунікацій у системі Сил оборони України.

На основі проведеного аналізу можна визначити кілька перспективних напрямів розвитку підрозділів комунікацій Сил ТрО. А саме, формалізація структури підрозділів комунікацій на рівні штабу Командування Сил ТрО ЗСУ, розробка посадових інструкцій, системи підготовки кадрів на базі Кафедри військової журналістики ВІКНУ, забезпечення підрозділів сучасними засобами відеозйомки, дроновими платформами, монтажним обладнанням, а також впровадження автоматизованих систем моніторингу інформаційного поля та аналізу.

Стафійчук Вероніка (ВІКНУ)

Інформаційна інтервенція в Україні

Інформаційна інтервенція– це основна зі складових сучасних гібридних конфліктів, в яких інформація використовується як зброя для досягнення політичних, економічних або військових цілей. Що ж таке ця інформаційна інтервенція? Це цілеспрямоване втручання у інформаційний простір держави з метою маніпулювання суспільною думкою, дестабілізації внутрішньої ситуації та підриву національної безпеки.

Тож якою може бути інформаційна інтервенція? Зараз розберемося! Найпоширеніший варіант– це дезінформація, тобто поширення неправдивої або спотвореної інформації для введення в оману суспільства. Також не менш популярною є пропаганда– систематичне поширення ідей чи доктрин для формування певних переконань або настроїв. Психологічні операції теж є досить поширеним проявом інформаційної інтервенції– це ті дії, що впливають на емоції, мотиви та поведінку людей. Ну і звісно ж, цей список не обійдеться без кібер-атак– нападів на інформаційні системи з метою порушення їх роботи або викрадення даних.

З видами інформаційної інтервенції розібрались, а тепер поговоримо про

методи її реалізації. ЗМІ часто бувають «сполучником» цього явища з людьми, а саме: використання телебачення, радіо і друкованих видань для поширення потрібної інформації. Згадаймо 2013 рік, коли президент Віктор Янукович не підписав у Вільнюсі Угоду на саміті «Східного партнерства», тоді ж почалась інформаційна інтервенція з боку Росії у вигляді наративів «Україна підписала угоду з Росією» «Янукович здав Україну». В той час це було зробити навіть дуже просто, адже в Україні ще транслювали такі телеканали як «Росія1».

Також інформаційна інтервенція поширена і в соціальних мережах, тобто створення фейкових акаунтів та так званих ботів для масового поширення дезінформації. Наприклад, під час АТО- поширення неправдивої інформації про події на сході України з метою дестабілізації ситуації та виправдання дій проросійських сил. Дипфейки та відеоманіпуляції, а саме: використання ШІ для створення оманливих відео, дискредитації українських лідерів і поширення неправдивої інформації. Культурні заходи також підпадають під методи реалізації цього явища, а саме: організація подій, які просувають певні ідеї або цінності.

Тож чим загрожує інформаційна інтервенція в Україні? Вплив на громадську думку є значним: в Україні дезінформація має на меті деморалізувати, розколоти суспільство на декілька таборів, створити розбіжності та підірвати довіру до інституцій, тобто до державних органів та медіа. На міжнародному ж рівні наразі це впливає на сприйняття конфлікту, тобто поляризує думки та послаблює підтримку України. Що стосується інформаційної інтервенції Росії в Україні, інформаційна війна представляє собою досить потужну мету, вона майже співставляється з військовою стратегією, задум якої- дестабілізація та маніпулювання. Ціль– дезорганізувати Україну зсередини, посіяти розбрат і підірвати довіру до інституцій. Виникає питання, для чого? А для того, аби деморалізувати мирне населення, українське військо та послабити їх опір.

Тож що можна зробити, аби протидіяти інформаційній інтервенції? Я вважаю, що роз'яснення суспільству поняття «медіаграмотність» значно зменшить вплив інформаційної інтервенції, а також регулювання інформаційного простору на законодавчому рівні. Отже, інформаційна інтервенція в Україні це дуже складне явище, яке має глибокі загрози для суспільства, національної безпеки та стабільності держави. Тому слід бути обачним до контенту, який споживається, аби не стати жертвою «промивання мізків».

Стрілець Карина (ВІКНУ)

Форми протидії ворожій інформаційній агресії

Дезінформува́ння або дезінформа́ція (фр.des – заперечення, фр.information – інформація) –спосіб психологічного впливу, який полягає в намірі надання об'єктові такої інформації, яка вводить його в оману стосовно справжнього стану справ, та створює викривлену реальність. Поширення перекручених, не повних або свідомо неправдивих відомостей для досягнення пропагандистської, військової (введення противника в оману), комерційної або іншої мети .

Інформаційна агресія – незаконні дії однієї зі сторін в інформаційній сфері, спрямовані на нанесення конкретної, відчутної шкоди в окремих областях

діяльності іншої сторони шляхом обмеженого і локального за своїми масштабами застосування сил.

Повсякденне життя кожної людини в 21-столітті стало не можливе без гаджетів. Інтернет з усіма його мережами в останні десятиліття міцно увійшли в життя людей і суспільства в усьому світі. Щорічний приріст користувачів становить 4-5% і на початок 2022 року їх кількість становила близько 5 млрд. чоловік, які провели в мережі 1,3 млрд. років. Більшість користувачів прибавилося з початком пандемії, адже робота онлайн практикується все більше і більше. Та мережа Інтернет стала однією з небезпек для українців з 24 лютого 2022 року. Ворог почав активно використовувати інформаційну агресію, спрямовану на підрив національної безпеки та дестабілізацію суспільства. Україна, починаючи з 2014 року, стикається з масштабною інформаційною війною, що вимагає розробки та впровадження ефективних механізмів протидії.

Можна виділити наступні напрямки інформаційної агресії РФ в мережі Інтернет:

- інформаційні акції з провокування суспільно-політичного і територіального розколу в Україні;
- розпалювання міжетнічного протистояння в Україні шляхом поширення інформаційних матеріалів про начебто підтримку вищим керівництвом України «нацистського напрямку» суспільно-політичного розвитку країни;
- інформаційні акції з дискредитації військових формувань України;
- перешкоджання розвитку відносин між Україною і ЄС та пов’язане з цим формування в українському суспільстві (або окремих його регіонах) прагнення до реалізації ідеї євразійської інтеграції України;
- дискредитація дій вищого керівництва держави, пов’язана з падінням рівня соціально-економічного розвитку населення країни тощо.

Важливим аспектом протидії інформаційній війні стало зміцнення законодавчої бази та регуляторних органів. Українська влада ухвалила низку законів, спрямованих на боротьбу з пропагандою та захист інформаційного простору країни. Зокрема, з самого початку конфлікту було введено обмеження на трансляцію російських телеканалів, які поширювали дезінформацію та ворожі наративи. Були заблоковані російські соціальні мережі та вебсайти, що використовувалися для поширення дезінформації та координації антиукраїнських акцій. Ці заходи, хоча і викликали критику з боку користувачів,проте були необхідними для захисту інформаційного простору України. До тепер заблоковані.

Також було створено Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення, яка активно моніторила контент і приймала рішення щодо блокування шкідливих ресурсів.Це допомогло зменшити вплив ворожої пропаганди на українське суспільство та посилило інформаційну безпеку держави.

Не менш важливою складовою протидії стали міжнародні зусилля та підтримка з боку інших держав і міжнародних організацій. Україна отримала

значну допомогу у вигляді консультацій, тренінгів та технічної підтримки від Європейського Союзу, НАТО та інших міжнародних партнерів. Наприклад, ЄС запустив проект «EUvsDisinfo», який мав на меті викриття російської дезінформації в Європі і допомагав Україні в її зусиллях протидіяти пропаганді. Даний проект було започатковано у 2015 році. Основна мета EUvsDisinfo – підвищити обізнаність громадськості щодо дезінформації і розуміння дезінформаційних операцій Кремля, а також допомогти громадянам у Європі й поза її межами виробити стійкість до маніпуляцій цифровою інформацією і у ЗМІ.

Одним з ключових методів протидії стала активізація роботи українських медіа та створення нових платформ для поширення інформації. В результаті це призвело до посилення ролі державних медіа та підтримка незалежних журналістських ініціатив, які працювали над викриттям фейків і поширенням правдивих новин. Волонтерський інтернет-проект «StopFake», став одним з провідних джерел перевірки фактів і вже у липні 2020 року його журналісти стали партнером Наради з ТБ та радіо у сфері інформаційного захисту й домовились про співробітництво у сфері інформаційного обміну на стадіях збору, моніторингу, обробки й аналізу інформації.StopFake - це українська організація, заснована в березні 2014 року, з метою виявлення і спростування неправдивої інформації, пов’язаної з подіями в Україні.Організація отримала визнання за свою роботу як в Україні, так і за її межами. Вона активно взаємодіє з медіаекспертами та аналітиками, а також бере участь у міжнародних конференціях і форумах, присвячених медіаграмотності та безпеці інформації. StopFake має широкий спектр матеріалів, доступних для громадськості, включаючи регулярні звіти, аналітичні статті та інструкції з фактчекінгу. Їх робота є важливою для зміцнення медіаграмотності та підвищення стійкості суспільства до дезінформації та пропаганди.

Найефективним способом протидії інформаційній агресії є підвищення рівня медіаграмотності населення. Україна давно стикається з дезінформацією та інформаційними атаками з боку Росії, що підривають національну безпеку. Ефективна відповідь на ці виклики включає прогнозування, швидке виявлення та спростування дезінформації, стратегічні комунікації та розвиток медіаграмотності.

Соціальні мережі можуть бути як засобом поширення дезінформації, так і інструментом протидії їй. Українські спільноти активно використовують соціальні платформи для інформування громадськості. Прикладом може слугувати Tiktok

Користувачка X (раніше – Twitter) написала тред [ланка твітів] про пропаганду, китайське походження соцмережі і ймовірне шпигування за користувачами. Аргументи навела в тексті петиції:

1. TikTok належить китайській компанії ByteDance, яка збирає особисту інформацію користувачів. Цю інформацію влада Китаю може передати Росії, щоб використати в розвідувальних і шпигунських цілях.

2. Українські відео й інформація про російсько-українську війну часто підпадають під цензуру. Центр протидії дезінформації при РНБО надав перелік користувачів, які займаються роспропагандою.

3. Росія використовує кіберпростір для підтримки своїх глобальних шпигунських кампаній, крадіжки інтелектуальної власності, руйнування критичної інфраструктури й поширення дезінформації.

4. Алгоритми TikTok пропускають відкриту дезінформацію. Наприклад, міжнародна агітаційна група Global Witness створила 16 рекламних оголошень, націлених на ірландську аудиторію з неправдивою інформацією про вибори. «TikTok схвалив публікацію всіх 16 оголошень з дезінформацією», – пише користувачка Twitter.

Отже, протидія ворожій інформаційній агресії є комплексним завданням, що вимагає поєднання законодавчих, організаційних та освітніх заходів. Серйозного ставлення користувачів медіа до дезінформації. Здоровий глузд переможе інформаційну війну.

Таранченко Анна (ВІКНУ)

Нормативно-правові особливості проведення інтерв'ю в умовах повномасштабного вторгнення рф

Інтерв’ю - один із основних видів журналістики, який займає важливу роль у донесенні інформації між респондентом та аудиторією. Інтерв’ю – це діалог між двома особами на соціально важливу тему.

З початку повномасштабного вторгнення інтерв’ю дещо трансформується та перетворюється в інструмент фіксації перебігу бойових дій, що є основою формування документалістики, стає засобом формування громадської думки та ключовим елементом інформування цільових аудиторій.

Особливості нормативно-правового регулювання відображено у Наказі №73 Головнокомандувача Збройних сил України «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану» (зі змінами від 27 лютого 2024 року), затвердженого в умовах необхідності формування правил для комунікаційників в умовах повномасштабного вторгнення, етичними викликами, що виникають під час висвітлення ходу бойових дій. В умовах повномасштабного вторгнення військові та воєнні кореспонденти зобов'язані дотримуватись правил конфіденційності та інформаційної безпеки. Нормативно-правові регулювання стосуються, передусім, обмеженнями та погодженнями, регуляцією здійснення акредитації українських та закордонних медіа. Цей наказ визначає три зони доступу, обмежує інформацію, яка може зашкодити підрозділу, встановлює вимоги до командирів організаційних структур, які мають забезпечити супровід і безпеку акредитованих представників медіа.

Дослідження офіційних платформ військових медіа дозволяє стверджувати про зміну підходів до жанру інтерв'ю в умовах повномасштабного вторгнення, передусім, у тематичному фокусі. Зокрема, до початку повномасштабного вторгнення інтерв'ю стосувалися здебільшого суспільних подій, культурних аспектів та політичних подій - в умовах повномасштабного вторгнення вони стали персоніфікованими. Фокус зміщено на висвітлення тематики втрат, здійснення евакуації, безпосереднього перебігу бойових дій, документалістики. Наприклад, документальний фільм «Ефект присутності», присвячений пам'яті військового журналіста майора Олексія Чубашева, у якому учасники бойових дій розповідають про хід бойових дій протягом першого року повномасштабного вторгнення. У документалістиці часто глядач не бачить та не чує інтерв'юера, але чує відповіді героя. Інтерв'ю постає у якості розкриття особистих історій учасників бойових дій, які є свідками й учасниками бойових дій. Приклади можуть бути такими: інтерв'ю «Орест з Азовсталі», інтерв'ю Євгена Громадського, інтерв'ю Анни Сорочинської та інші.

Тональність інтерв'ю варіюється від трагічного, співчутливого до патріотичного і натхненного характеру. Водночас, від журналістів вимагається стриманість і професіоналізм, оскільки занадто емоційне забарвлення може спотворити подачу матеріалу і нашкодити респондентам, які перебувають у вразливому стані. Нині розроблені рекомендації щодо проведення інтерв'ю з військовими та членами їх сімей. Інтерв'юерам під час медіадіяльності рекомендовано дотримуватися психологічної етики, не поглиблюючи травматичний досвід своїх співрозмовників. Інтерв'ю з військовими, переселенцями чи родинами загиблих є журналістською діяльністю, що вимагає високої суспільної та етичної відповідальності.

Крім того, змінився формат подачі інтерв'ю. У медійному просторі значно зросла роль коротких відеоінтерв'ю та прямих ефірів у соціальних мережах. Такий формат дозволяє доносити правдиву інформацію швидко, підсилює ефект присутності. Популярність відеоконтенту також зумовлена можливістю охопити ширшу аудиторію та привернути увагу світу щодо України. Прикладом коротких інтерв'ю можуть бути хроніки українського спротиву «Український свідок».

Таким чином, жанр інтерв'ю в умовах повномасштабного вторгнення зазнає трансформації, зокрема, у тематичній специфіці, форматах проведення, а також знаходить видозміни у нормативно-правових документах та має вплив на морально-етичні характеристики інтрв'юера з огляду на морально-психологічні особливості респондента.

Турбіль Микита (ВІКНУ)

Фреймінг у сучасному медіапросторі

У сучасному інформаційному середовищі засоби масової інформації (ЗМІ) відіграють ключову роль у формуванні громадської думки. Одним із найвпливовіших механізмів цього процесу є фреймінг – спосіб подачі інформації, який визначає, як саме аудиторія її сприймає. Фреймінг

використовується як у традиційних ЗМІ, так і в цифрових медіа, що робить його актуальною темою для дослідження. Основною метою цієї роботи є аналіз фреймінгу як механізму конструювання реальності у сучасному медіапросторі.

Журналістикознавець В. В. Різун дає наступне визначення терміну: «фреймами називаються когнітивні структури, які керують нашим сприйманням та нашими уявленнями про світ. Медіа виконують важливу роль у створенні ментальних фреймінгів, які визначають характер і спрямування розуміння дійсності аудиторією».

Фреймінг як концепція вперше був запропонований В. Ліппманом у 1920-х роках, коли він припустив, що ЗМІ здатні контролювати громадську увагу, акцентуючи певні питання та ігноруючи інші. У 1960–1970-х роках цю ідею розвинули М. Мак-Комбс і Д.-Л. Шоу у межах теорії «налаштування порядку денного» (agenda setting), доводячи, що ЗМІ не лише висвітлюють події, а й визначають їхню важливість у суспільному дискурсі. Подальші дослідження Е. Ґоффмана та Р. Ентмана уточнили механізми фреймінгу.

Сучасний медіапростір характеризується швидкою передачею інформації та значним впливом соціальних мереж, що посилює ефективність фреймінгу. В інформаційному середовищі виділяють кілька типів фреймів:

1. Тематичні - це фрейми, які структурують інформацію навколо певної теми або проблеми, надаючи їй ширший контекст. Вони допомагають аудиторії зрозуміти загальну картину та сприяють аналітичному підходу до питання.
2. Емоційні - апелюють до почуттів аудиторії, викликаючи емоційні реакції, такі як страх, радість, обурення або співчуття. Вони використовуються для підсилення впливу повідомлення та залучення уваги.
3. Конфліктні - подають інформацію через призму протистояння між сторонами, наголошуючи на розбіжностях, суперечках або змаганні. Вони часто використовуються в політичних дискусіях, журналістиці та дебатах.
4. Персоналізовані - зосереджуються на конкретних особах або групах, роблячи акцент на їхніх діях, мотиваціях та особистих історіях. Вони використовуються для створення більшого зв’язку з аудиторією та підвищення рівня ідентифікації з темою.

Дослідження Г.Г. Почепцова підтверджують, що фрейми використовуються не лише для інтерпретації подій, а й для управління суспільною свідомістю. Наприклад, та сама подія може бути подана в медіа як незначний інцидент або як масштабна соціальна проблема, залежно від обраного фрейму.

Механізми фреймінгу включають лексичні засоби (емоційно забарвлену лексику, метафори, епітети), візуальні елементи (фотографії, графіки) та композиційні прийоми (заголовки, акценти). Наприклад, редакції новин можуть використовувати ті самі факти, але розставляти різні акценти, підсилюючи або нівелюючи певні аспекти подій. У цифровому середовищі алгоритми соціальних мереж також відіграють роль у фреймінгу, формуючи інформаційні бульбашки та підсилюючи певні наративи.

Модель медіафреймування, запропонована сучасним американським дослідником у галузі соціальних комунікацій Д. Шойфеле, складається з чотирьох компонентів:

1) конструювання фрейму;
2) встановлення фрейму (тобто надання «опуклості» інформації);
3) вплив фрейму на індивідуальному рівні;
4) зв'язок між індивідуальними фреймами і медіафреймами.

Фреймінг безпосередньо впливає на громадську думку та поведінку аудиторії. Наприклад, під час політичних виборів чи кризових ситуацій медіа можуть конструювати певний образ подій, що впливає на емоції, рішення та дії громадян. Таким чином, фреймінг є не лише засобом подачі новин, а й потужним інструментом соціального впливу. Саме через це медіафреймування стає одним з елементів поширення пропаганди. Наприклад, той самий конфлікт може бути поданий як боротьба за свободу або як терористична загроза залежно від інтересів медіа. Медіа можуть визначати, які теми є важливими, а які залишаються поза увагою громадськості. Це дозволяє формувати порядок денний та спрямовувати дискусії у потрібному напрямку.

Фреймінг є невід'ємною частиною сучасного медіапростору, визначаючи, які події стають суспільно значущими, а які залишаються поза увагою. У цифрову епоху вплив фреймінгу зростає завдяки алгоритмам персоналізованої видачі контенту та соціальним медіа. Подальші дослідження можуть зосередитися на вивченні ефективності різних фреймів у політичному, соціальному та комерційному дискурсі.

Параніч О.П., Моргун О.М. (ВІКНУ)
Савчинська Н.Ю., Бадрук О.О. (ВІКНУ)

Комунікаційно-контентна безпека в умовах нової стратегії глобалізації «русского міра»

З продовженням більш як одинадцятирічної військової агресії путінської росії проти України і наростанням застосування не лише летального озброєння, а і зміни в глобальної стратегії російської федерації щодо ідеологічних підвалин бачення глобалізації «русского міра», постає нагальна потреба в зміні підходів до визначення комунікаційно-контентної безпеки не тільки в українському суспільстві, а і в світовому сприйнятті основ демократії.

Шовіністичні погляди ідеолога «русского міра», а по суті різновидності російського фашизму, назва якого рашизм, Дугіна про творення «євразійської наддержави» за рахунок поглинання «сусідів» та відновлення «русского міра» на теренах пострадянських республік, на третій рік повномасштабної війни переросли в надімперські ідеї руйнування демократичного світопорядку та нового геополітичного розподілу світу в цілому. Теологічна і політична концепція побудови Третього Риму (в їх трактуванні москва є наступницею Римської імперії) в голові правителя московського болота путіна набула

найбільш агресивної форми з часів коли православний чернець Філофей Псковський, приблизно в 1500 році сформулював світоглядну і політичну доктрину «третього Риму». Нинішній політичний режим росії продовжив реалізацію, започаткованої в російській імперії месіанської світоглядної концепції. Гасло, яке використовує путінська машина на сьогодні для зомбування своїх громадян: «Нам нужєн мір і жєлатєльно вєсь», наочно підтверджує сутність концепції про «гібридно-месіанську агресію» путінської росії.

Ідеологема «гібридно-месіанська агресія» путінської росії отримала суспільний поголос у науково-освітньому середовищі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка ще в 2015 році, коли провідними фахівцями Науково-дослідного центру та кафедри Військової журналістики досліджувалася парадигма «російського месіанства», «особливостей національної інформаційної та комунікаційно-контентної безпеки».

Ще задовго до цього Євген Маланюк, український поет-мислитель XX ст., нагадують дослідники, доводив, що російський месіанізм «просякає майже кожну галузь російського інтеліґентського думання» і прогнозував, що «справа набере майже апокаліптичного характеру», бо «Москва, свідомо чи несвідомо, бере на себе – своїм «месіанізмом» – місію абсолютного Зла. І то – в мірилі світовому».

Сучасний російський месіанізм має особливості і, як вважають науковці Військового інституту, може бути описаний в парадигмі «гібридно-месіанських агресій». Гібридність у цій парадигмі трактується як поєднання неможливих для демократичної практики дій, підходів, намірів.

Однак подальшого розвитку наукова думка «гібридно-месіанська агресія» путінської росії, особливості і форми її застосування, загрози які вона несе демократичному світу не були належно сприйняті і розвинені у науковому середовищі не тільки на теренах України, але і у світовому вимірі. Питання комунікаційно-контентної безпеки залишилися тільки в теоретичних працях, та матеріалах міжнародних наукових форумів з комунікаційно-контентної безпеки, які були започатковані у Військовому інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка і щорічно проводились кафедрою Військової журналістики (2015, 2016 р.).

На виході ми маємо роздрібнений демократичний світ без концепцій і практичних рекомендацій, як протистояти новітнім інформаційним викликам путінській росії, «гібридно-месіанським» наративам кремлівської пропаганди.

Закриті, двосторонні перемовини з російським фюрером ще більше вносять розбіжностей в демократичний світ. У США в кінці 2024 року новою адміністрацією був закритий Центр глобальної взаємодії (Global Engagement Center, GEC). Він був створений у 2016 році в структурі Державного департаменту США, із заявленою головною метою - протидіяти іноземній пропаганді та дезінформації, зокрема з боку таких країн, як росія, Китай, Іран та Північна Корея. Уперше США, як гарант свободи і демократії, залишився без

спеціального відомства для відстеження та протидії дезінформації з боку опонентів США.

Без єдності в протистоянні стратегії російської федерації в глобалізації «русского міра», без переосмислення «гібридно-месіанських агресій» путінської росії, без концепції комунікаційно-контентної безпеки в сучасному світі - колода карт в глобальному протистоянні демократичного світу з режимами диктатур і тиранії, в руках останніх.

Війну путінської росії проти України слід розглядати як загрозу всьому світопорядку, установленому після Другої світової війни. Бо в сучасних умовах росія з метою знищення України, як осередку демократії на пострадянському просторі, вимушена протиставляти себе США і Заходу як все ще гарантам дотримання міжнародних норм права та поваги до суверенітету держав, демократичних прав і свобод.

Тютюнник Денис (ВІКНУ)

Прес-служба бригади як основне джерело медіа виробництва

В умовах сучасної війни, коли інформація стає такою ж важливою зброєю, як і озброєння, прес-служба бригади має ключову роль у комунікації між підрозділами та суспільством. Вона забезпечує оперативне та достовірне висвітлення подій, формує позитивний імідж армії, підтримує бойовий дух особового складу, протидіє ворожій пропаганді.

Прес-служба бригади є головним джерелом офіційного контенту, який використовується для комунікації із зовнішнім світом. Її діяльність охоплює широкий спектр завдань: від підготовки пресрелізів та аналітичних матеріалів до створення відеосюжетів, інтерв'ю та репортажів з передової. У сучасних умовах війни прес-служби бригад не лише взаємодіють із медіа, а й активно ведуть сторінки у соціальних мережах, створюють відеоблоги та використовують новітні технології для медіавиробництва.

Основні напрями медіавиробництва у пресслужбі бригади це фото- та відеозйомка; написання текстових матеріалів; інтерактивний контент; пряма комунікація з аудиторією та історична документація.

Медіавиробництво прес-служби бригади виконує також психологічну функцію, так як якісно підготовлений контент мотивує бійців, піднімає моральний дух, а також формує патріотичний настрій у суспільстві. Щоб створювати якісний медіапродукт, пресслужба використовує сучасні технології. Це не лише професійні камери, дрони для зйомки, мобільні студії, а й програмне забезпечення для швидкої обробки відео. Крім технічних засобів, важливим фактором є підготовка офіцерів. Пресофіцери проходять навчання з військової журналістики, стратегічних комунікацій та психологічної стійкості під час бойових дій. Пресслужба бригади також співпрацює з військовими кореспондентами, блогерами та незалежними журналістами, так як це дозволяє збільшувати аудиторію та поширювати достовірну інформацію про діяльність

бригади через різні медіаплатформи. Вона активно працює не лише з офіційними ЗМІ, а й із громадськістю, волонтерськими організаціями та незалежними журналістами.

Основними принципами роботи пресслужби це є об'єктивність та достовірність, баланс між відкритістю та безпекою, дотримання міжнародного гуманітарного права.

Пресслужба також відіграє ключову роль у протидії ворожій пропаганді. Вона аналізує інформаційний простір, оперативно реагує на фейки та дезінформацію. Це є важливим інструментом у боротьбі за правду та громадську думку.

Прес-служба бригади – це не просто відділ зв'язків із громадськістю, а потужний інформаційний центр, який забезпечує виробництво медіапродукту та інформаційної безпеки. Вона виконує важливе завдання – піднімає імідж бригади і армії, підтримує бойовий дух військових, забезпечує суспільство правдивими даними та протидіє ворожим інформаційним атакам. Сьогодні, коли інформація є частиною війни, прес-служби бригад перетворюються на повноцінні медіаплатформи, що працюють за найвищими журналістськими стандартами та відповідають викликам сучасного інформаційного простору.

Холодько Дарина (ВІКНУ)

Функціональні та жанрові особливості в українській військовій журналістиці

Військову журналістику відносять до окремого жанру журналістської діяльності. Використання у професійній діяльності максимально можливої кількості існуючих жанрів журналістики дозволяє підвищити ефективність виконання функціональних обов'язків журналістів. Російсько-українська війна підтвердила провідну роль журналістики в інформаційному протистоянні ворогу шляхом забезпечення високого рівня достовірності та об'єктивності інформації. Вплив гібридних способів і методів ведення агресивних військових дій особливо помітний та відчутний в медіа просторі. В такій ситуації роль військової журналістики є критично важливою. Актуалізується потреба в об'єктивному висвітленні подій державного та місцевого значення, а також, підтримка військових та цивільних журналістів, які виконують свої обов'язки на передовій. Відбувається протидія ворожій дезінформаційній діяльності. Саме тому розуміння функціональних та жанрових особливостей в українській військовій журналістиці є важливим напрямком дослідження, що дозволяє об'єктивно оцінити стан вітчизняного інфопростору.

Відродження військової журналістики України припадає на трагічні події анексії Автономної Республіки Крим та окупації частини Донецької та Луганської областей. Важкі та небезпечні умови фахової діяльності журналістів в зоні проведення антитерористичної операції дозволили здобути унікальний досвід роботи. Характерною особливістю журналістики стає діяльність з

висвітлення об’єктивної інформації на передовій, під ворожими обстрілами та пліч о пліч з волонтерами і солдатами Збройних Сил України. Саме висвітлення військових дій є одним з найважчих видів діяльності для будь якого медіа, журналістської організації або окремого журналіста.

Особливістю військової журналістики є висвітлення інформації про існуючі військові конфлікти, бойові дії та їх негативні наслідки для держави і громадян. Основними функціями військової журналістики є інформування населення держави, підтримка високого рівня бойового духу в армії та зміцнення національної єдності та ідентичності в умовах війни. Так, інформаційна функція призначена для інформування громадськості про події, пов’язані з війною (збройними конфліктами) та іншими аспектами військового життя. Психологічна функція допомагає підтримувати високий рівень морального духу солдатів, інформуючи їх про успіхи Збройних Сил України, прояви героїзму у боротьбі з ворогом та святий обов’язок боротьби за незалежність країни. Критична функція забезпечує об’єктивність у висвітленні проблем і труднощів, які виникають через ведення бойових дій.

Українська військова журналістика має свої жанрові особливості, що є наслідком політичної і соціальної ситуації в країні та специфіки російсько-української війни. До жанрових особливостей української військової журналістики можна віднести: репортажі з місця ведення бойових дій, інтерв’ю з військовими, документальні статті та репортажі, історії про цивільних осіб та руйнування, матеріали про гуманітарну допомогу і волонтерство.

У лютому 2024 року вступив у дію наказ Головнокомандувача Збройних Сил України № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану». У зазначеному наказі регламентується порядок об’єктивного висвітлення подій, забезпечення інформування населення та світової спільноти про воєнні злочини, які вчиняються російською федерацією в ході її широкомасштабної збройної агресії проти України.

Отже, можна стверджувати, бачимо, що в умовах військового стану на військову журналістику України покладено ряд важливих функцій. Причиною розширення функціональних особливостей військової журналістики є одночасне ведення військового та гібридного протистояння російській федерації. На специфіку та вимоги журналістської діяльності впливають норми указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», а не стану війни. Також, відбулося суттєве зростання впливу соціальних медіа. Як наслідок традиційне розуміння понять «воєнної» та «військової» журналістики змінюється. Воєнні події тепер висвітлюються широким колом медіа, в тому числі цивільними журналістами та користувачами соціальних мереж. Але, незважаючи на все, військові журналісти зобов’язані неухильно дотримуватися головних медіастандартів, а саме: оперативності надання та висвітлення інформації, достовірності, точності, повноти, відокремлення фактів від коментарів, дотримання балансу думок тощо. Саме українські журналісти

сьогодні здобувають унікальний досвід, який увійде в історію світової військової журналістики.

Шапкін С.Б. (ВІКНУ)

Порядок організації медіакомунікації в Силах територіальної оборони Збройних Сил України

1. Аналіз практик прийняття та реалізація рішень керівництвом Сил територіальної оборони Збройних Сил України (далі – Сили ТрО) стосовно забезпечення дієвої (ефективної) медіакомунікації командуванням Сил ТрО та органами управління бригад територіальної оборони:

- місія медійних структур Сил ТрО щодо реалізації ними визначеної Міністерством оборони України та Генеральним штабом Збройних Сил України медіакомунікації за специфікою Сил ТрО, як резерву Сухопутних військ Збройних Сил України;
- комунікаційна стратегія Сил ТрО, як інформаційно-комунікаційної складової в загальнодержавній системи стратегічних комунікацій.

2. Існуючий порядок організації та здійснення медійної комунікації в Силах ТрО (з врахуванням змін і доповнень внесених до Закону України «Про основи національного спротиву», стосовно надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій);

3. Аналіз реальних спроможностей медійних підрозділів Сил ТрО щодо виконання покладених інформаційно-комунікаційних завдань.

4. Пропозиції щодо покращення порядку організації та здійснення медіакомунікації в Силах ТрО.

СЕКЦІЯ № 8
ІНФОРМЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Головецький В.А. (ВІКНУ)

Сучасна структура кіберспроможностей Ірану: принципи функціонування кіберпростору в Ісламській республіці

Ісламська Республіка Іран упродовж 2020-2024 років розбудувала цілісну архітектуру кіберспроможностей, що поєднує централізоване державне управління, ідеологічну доктрину та гнучку мережу виконавців. Вищий рівень координується через Вищу раду кіберпростору, створену рішенням аятоли Хаменеї, до складу якої входять найвищі посадовці, зокрема представники силових структур, уряду та судової влади. Її виконавчим органом є Національний кіберцентр, що забезпечує оперативне управління та міжвідомчу координацію. Ключову роль у практичному втіленні кіберстратегії відіграє Організація пасивної оборони, яка після атаки Stuxnet у 2010 році отримала мандат на захист критичної інфраструктури, управління кіберінцидентами та створення Кіберкомандування оборони.

Виконавча архітектура іранської кіберсистеми складається з низки взаємопов’язаних структур, кожна з яких виконує спеціалізовані функції в межах загальної доктрини. Корпус вартових Ісламської революції (КВІР) є ключовим актором у наступальних кібероперaціях – через підрозділи електронної війни та спеціальні відділи КВІР здійснює не лише атаки проти іноземних цілей, але й координує союзні угруповання за кордоном, зокрема «Хезболлу» в Лівані. Його технічна перевага базується на десятках тисяч фахівців, залучених до кіберсистеми ще з початку 2010-х років, а також на широті повноважень, що виходять за межі оборони й охоплюють ідеологічний контроль.

Міністерство розвідки та безпеки (MOIS) зосереджене на кібершпигунстві – як проти зовнішніх ворогів, так і всередині країни. Через підконтрольні групи, зокрема MuddyWater та APT39, MOIS здійснює викрадення інформації, стеження за урядовими структурами інших держав, компаніями й активістами. Значна частина діяльності цього відомства реалізується через фірми-прикриття – прикладом є Rana Institute. Для забезпечення внутрішнього порядку та виконання репресивних функцій створено спеціальну кіберполіцію FATA, яка разом із Комітетом з фільтрації онлайн-контенту відповідає за цензуру, блокування опозиційних платформ і переслідування дисидентів у мережі.

Басідж, добровольче крило КВІР, представлений в інформаційній сфері окремими кібербатальйонами, кількість яких, за заявами, сягає тисячі. Ці формування здійснюють пропаганду, пошук «антидержавного» контенту, дезінформаційні кампанії та прості хакерські атаки. Їх діяльність координується Кіберрадою Басіджу, яка тісно пов’язана з КВІР. Для швидкого реагування на загрози в цивільному секторі діє центр Maher – національна комп'ютерна група

реагування на надзвичайні ситуації, що відповідає за технічну безпеку, аналіз загроз та підтримку державних мереж у разі інцидентів.

Важливим доповненням до офіційної структури є напівофіційні підрядники – зокрема Mabna, Nasr, Rana – через які режим делегує делікатні завдання, особливо ті, що потребують заперечення. Вони виконують атаки на наукові установи, телекомунікаційні компанії, уряди інших держав, злами акаунтів тощо. Уся ця система працює як єдиний механізм – від стратегії до тактики, від централізованого контролю до роздрібних операцій, забезпечуючи Ірану гнучкість і маневреність у кіберпросторі.

Ідеологічна складова кіберполітики Ірану базується на концептах «кіберджихаду» і «цифрового суверенітету». Влада розглядає інтернет як простір культурного вторгнення, вимагає «фільтрації» інформаційного середовища та просуває модель «інтернету халяль» – локалізованої мережі, що відповідає ісламським цінностям. На практиці це означає масштабну цензуру, блокування VPN-сервісів, фільтрацію західних платформ і постійне вдосконалення технологій для контролю трафіку. Під час протестів режим демонструє готовність до повного відключення Інтернету з метою ізоляції населення.

Кадрова політика кіберструктур спирається на відданість ісламському режиму, вербування випускників провідних технічних вишів і рекрутування через релігійні семінарії. Талановиті програмісти залучаються до служби в КВІР, MOIS або Басідж, часто через хакатони чи університетські ініціативи.

Таким чином, Іранська кіберсистема демонструє рідкісне поєднання централізованої ієрархії, гнучких виконавчих механізмів і чітко артикульованої ідеології, що перетворює її на інструмент стратегічного впливу як усередині країни, так і на міжнародній арені.

Іванов Н.В. (ВІКНУ)

Особливості заходів інформаційного впливу терористичних організацій Хамас та Хезболла у ході конфлікту з Ізраїлем (у період 2020-2024 років)

Терористичні організації ХАМАС та Хезболла упродовж 2020–2024 років істотно посилили свій інформаційний вплив у регіоні Близького Сходу, прагнучи водночас підірвати міжнародну підтримку Ізраїлю та консолідувати своїх прихильників. Особливо показовим став період після масованої атаки ХАМАС 7 жовтня 2023 року, коли обидві організації скоординовано розгорнули масштабну кампанію, спрямовану на виправдання терористичних дій та створення наративу про «визвольну боротьбу» проти «сіоністського режиму». З огляду на зростаючу роль інформаційної складової сучасних конфліктів, дослідження цієї теми є вкрай актуальним для розуміння теоретичних засад інформаційних воєн, аналізу специфіки інформаційних заходів ХАМАС і Хезболли та розробки рекомендацій для України, яка також зіткнулася з гібридними загрозами.

З погляду теоретичних основ, інформаційний вплив недержавних терористичних акторів як ХАМАС і Хезболла ґрунтується на поєднанні кількох стратегічних чинників. Насамперед, історичний контекст конфлікту вказує на довготривалу ворожнечу між Ізраїлем та палестинськими й ліванськими радикальними угрупованнями, що, починаючи від середини XX століття, неодноразово виходила за рамки військових дій, охоплюючи і пропагандистську площину. У сучасних умовах інформаційна складова конфлікту набуває нового виміру через активне використання соцмереж і традиційних ЗМІ, тоді як пропагандистські матеріали стали більш технологічно досконалими, візуально привабливими та орієнтованими на глобальну аудиторію. При цьому концептуальні моделі інформаційних воєн недержавних акторів, як-от «асиметрична комунікація» чи «когнітивна війна», доводять, що відсутність потужних регулярних сил ці структури компенсують здатністю до швидкого і масованого поширення меседжів, виклику емоційної реакції та використання культурно-релігійних цінностей.

Особливості заходів інформаційного впливу ХАМАС та Хезболла розкриваються в їх умілому використанні різнопланових каналів комунікації, комплексній релігійно-політичній риториці та активній експлуатації теми «національного спротиву». ХАМАС, зокрема, робить акцент на радикалізації палестинського суспільства, поширенні постановочних відеоматеріалів із зображенням «успішних атак» на ізраїльську територію та наративу «героїчної боротьби за незалежність». Хезболла, у свою чергу, спирається на власну інформаційну доктрину, яка включає мовлення через телеканал Al-Manar, функціонування підконтрольних радіостанцій та розгалужених Telegram-каналів, де культивується ідея «захисту Лівану від ізраїльської агресії» та «священної війни» проти окупації. У процесі порівняльного аналізу їхніх інформаційних впливів виявляється спільна риса – зосередження на емоційній складовій пропаганди та легітимізації власних дій через релігійно-ідеологічні аргументи, тоді як тактичні відмінності полягають у ширшому фокусі ХАМАС на арабській та світовій мусульманській аудиторії і більш локалізованому спрямуванні Хезболли на шиїтські громади та ліванський контекст.

Уроки для України випливають із необхідності адаптувати міжнародний досвід протидії терористичній пропаганді, вчасно виявляти фейки та координувати зусилля на урядовому і громадянському рівнях. Удосконалення державної інформаційної політики передбачає створення міжвідомчого центру для швидкого реагування на інформаційні загрози, проведення кампаній з медіаграмотності, розробку передових інструментів моніторингу соцмереж та спільну роботу з міжнародними організаціями й технічними гігантами, аби запобігати поширенню контенту терористичних груп. Врахування впливу недержавних акторів у стратегічних комунікаціях сил оборони є критичним для розробки власних контрнаративів, підготовки пресофіцерів та фахівців з інформаційної безпеки, а також посилення інтеграції з партнерами по безпеці. Використання досвіду ХАМАС і Хезболли свідчить, що навіть за відсутності великих матеріальних ресурсів терористичні структури можуть досягати

значних успіхів у сфері інформаційного впливу, тому ефективна протидія вимагає комплексних заходів – від технологічних рішень до формування цілісної державної політики у сфері інформаційної безпеки.

Качур К.С. (ВІКНУ)

Роль «м'якої сили» в зовнішній політиці Європейського союзу на фоні російсько-української війни

У сучасній міжнародній політиці «м'яка сила» дедалі частіше розглядається як ключовий інструмент зовнішньополітичного впливу, що ґрунтується не на примусі, а на привабливості цінностей, культури, політичної моделі та гуманітарної взаємодії. Європейський Союз, будучи спільнотою демократичних держав, традиційно застосовує «м'яку силу» для поширення норм міжнародного права, прав людини, толерантності та мирного співіснування.

У контексті повномасштабної війни в Україні концепція «м'якої сили» набула особливої актуальності. Європейський Союз, спираючись на свої цінності, інституції та гуманітарні механізми, активно використовує інструменти м'якої сили для підтримки України.

Війна в Україні, розпочата російською федерацією, кардинально змінила безпековий ландшафт Європи й активізувала нові механізми реагування з боку ЄС. У цих умовах «м'яка сила» отримала нове наповнення. Вона стала не лише засобом культурної дипломатії, а й інструментом політичної солідарності, підтримки реформ, зміцнення громадянського суспільства та інформаційного супротиву агресії.

ЄС надав Україні безпрецедентну підтримку: понад 18 млрд євро макрофінансової допомоги, мільйони євро на гуманітарні проєкти, програми обміну для студентів і науковців, допомогу в енергетичному секторі. Програми Erasmus+, Horizon Europe, Creative Europe сприяють не лише інтеграції українських інституцій у європейський простір, але й закріплюють ціннісну спільність між Україною та ЄС.

Особливої ваги набуває інформаційна складова «м'якої сили». Європейський Союз активно протидіє російській пропаганді через власні платформи боротьби з дезінформацією, розвиває медіаграмотність у країнах-партнерах, підтримує незалежні медіа. ЄС активно розвиває стратегії протидії дезінформації, зокрема за допомогою Європейської служби зовнішніх дій (EEAS) та її підрозділу East StratCom Task Force, який фокусується на викритті фейкових наративів, поширюваних російськими медіа. Інформаційна стійкість стала критично важливим елементом м'якої сили в умовах гібридної війни. Це дозволяє формувати критичне мислення у громадян і знижує ефективність ворожих інформаційних операцій.

Поряд з досягненнями існують і виклики. Європейський Союз не є військовим союзом, тому його вплив обмежений у сфері «жорсткої сили». Також

ускладнює реалізацію «м'якої сили» інституційна фрагментованість та політичні суперечності між державами-членами. Проте війна в Україні стала поштовхом до нової єдності, що виявилася в швидкому ухваленні рішень і переосмисленні стратегічних підходів.

Очікується, що в перспективі «м'яка сила» ЄС буде доповнюватися елементами стратегічної автономії: посиленням оборонної політики, захистом інформаційного простору та розвитком нових каналів впливу. Це дозволить ЄС залишатися важливою глобальною силою, здатною не лише пропонувати альтернативу авторитарним моделям, а й ефективно захищати демократичний порядок у світі.

Таким чином, стратегія «м'якої сили» залишається важливим чинником зовнішньої політики ЄС, особливо в умовах гібридних загроз. Вона дозволяє Євросоюзу не лише демонструвати підтримку Україні, а й формувати нову архітектуру європейської безпеки на основі солідарності, демократії та верховенства права.

Корінь С.Ю. (ВІКНУ)

Формування позитивного міжнародного іміджу України в інформаційній сфері в умовах російсько-української війни

Сучасний світ дедалі більше залежить від інформаційних потоків, які впливають на сприйняття держав як усередині країни, так і за її межами. Російсько-українська війна, що перейшла у повномасштабну фазу 24 лютого 2022 року, створила безпрецедентні виклики для України не лише у військовій та економічній сферах, але й в інформаційному просторі. Україна, будучи об'єктом масованої російської дезінформації, стикається із систематичними спробами дискредитації її суверенітету, демократичних інститутів та здатності до самозахисту. Формування позитивного міжнародного іміджу України стало стратегічним завданням на державному рівні, спрямованим на захист національних інтересів, залучення міжнародної підтримки та протидію деструктивним наративам агресора.

Історично концепція іміджу еволюціонувала від індивідуального рівня до сприйняття цілих країн, особливо з появою масових комунікацій та цифрових технологій. Імідж держави, як комплексне явище, поєднує економічні, культурні, політичні та історичні аспекти, що формуються через інформаційні канали, публічну дипломатію та медійні стратегії.

Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році, суттєво вплинула на міжнародне сприйняття України. Російська пропаганда роками намагалася закріпити за Україною образ «неспроможної держави», однак Революція Гідності та подальша боротьба проти агресії змінили цей наратив. Світ почав бачити Україну як символ стійкості й прагнення до демократії, що посилилось із початком повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Водночас конкуренція на глобальному медіаринку ускладнює утримання уваги до України, адже її голос часто губиться серед інших новин. Тому

актуальним залишається питання, як саме Україна може закріпити свій позитивний імідж після війни та зайняти гідне місце у світі.

Дослідження показує, що інформаційна політика України розвивається, але стикається з труднощами. У західних медіа Україна здебільшого позиціонується як країна, що бореться за своє існування та європейські цінності, хоча подекуди її образ затьмарюють внутрішні проблеми, як-от корупція чи бюрократія. Наприклад, американські видання, такі як «The New York Times», акцентують на героїзмі українців, тоді як у Словаччині проросійські ресурси зображають Україну як джерело нестабільності. Це свідчить про потребу в адаптованих стратегіях комунікації, які враховували б особливості кожної аудиторії.

Формування іміджу України – це довгостроковий процес, який охоплює не лише спростування фейків, а й проактивне створення власного порядку денного. Кризові комунікації, як показав досвід виступів Зеленського, вимагають ретельної підготовки, адаптації до менталітету аудиторії та використання мовних нюансів для уникнення маніпуляцій.

Таким чином, для посилення свого іміджу Україна має поєднувати кілька підходів. Насамперед необхідна системна інституціоналізація стратегічних комунікацій на державному рівні з чітким розподілом відповідальності між органами влади. Ключовим елементом має стати попереднє дослідження культурних цінностей, стереотипів і медійного поля кожної країни перед запуском комунікаційних кампаній. Особливу увагу варто приділити залученню українських діаспор. Необхідною є робота з опозиційними партіями, неурядовими організаціями та активістами, які можуть протидіяти популізму. Не менш важливою є «м'яка сила» культурної дипломатії, яка формує позитивні асоціації з Україною через мистецтво, літературу та інші культурні прояви. Юридичні заходи, зокрема блокування пропагандистських ресурсів, мають підкріплювати комунікаційну стратегію.

Підсумовуючи усе викладене вище, традиційні підходи до комунікацій, які Україна використовувала досі – переважно реактивні, спрямовані на захист від інформаційних атак чи апеляцію до співчуття, – вичерпали себе. Натомість держава потребує переосмислення стратегії, яка б не просто захищала країну від негативних стереотипів, але й проактивно формувала її імідж як потужного суб'єкта міжнародних відносин, задавала тон у міжнародному інформаційному просторі, пропонуючи світові не лише проблему (війну з росією), а й вигідні рішення.

Король В.Г. (ВІКНУ)

Кремлівський кінематограф – частина глокальної геноцидної агресії

Путінізм використовує мистецтво як зброю. Яскравий приклад– включення у 2025 році у програму фестивалю документального кіно Docville у бельгійському місті Льовен демонстрації пропагандистського фільму Russians at War («Росіяни на війні»). Варто зазначити, що цей «твір» путінці намагаються

просувати на міжнародному рівні вже не один рік. Вперше фільм «Росіяни на війні» демонстрували на кінофестивалі у Венеції 2024 року. Режисерка Анастасія Трофімова, колишня працівниця російського державного пропагандистського телеканалу Russia Today, провела сім місяців у зоні бойових дій на Донбасі на територіях, окупованих військам РФ, де мала повне сприяння в роботі з боку Кремля.

Фільм є елементом комплексної антропологічно-когнітивної окупації, яку системно й послідовно проводять кремлівські пропагандисти в середовищах західних суспільств. Такий «кінематограф» працює на розмивання реальності, зміну сприйняття та переформатування базових уявлень про правду і справедливість. Це не просто кіно, а цілеспрямований інструмент комунікаційно-контентної агресії, що просуває фальсифіковану реальність. Він вбудовує брехню у західні демократичні системи, адаптуючись під свободу слова та мистецьку толерантність.

Фільм легалізує геноцидну агресію РФ, створюючи враження, що путінська війна – це не злочин, а предмет дискусії в Європі. Перед нами продукт глобального інформаційного тероризму, а не так звана «м'яка сила». В ЄС все ще не усвідомлюють, що це не просто інформаційна маніпуляція, а різновид глокальної геноцидної агресії, спрямованої на переписування історії та фальшування сутності екзистенційного протистояння за майбутнє цивілізації і передусім вільної та демократичної Європи як її складника. Важливо підкреслити, що це не просто спроба переконати когось у брехні – це створення паралельної реальності, де РФ – жертва, а Україна – агресор.

Отже, маємо визнати кремлівський кінематограф частиною глокальної геноцидної агресії. Маємо вимагати заблокувати та маркувати всі платформи, які поширюють інформаційний тероризм путінізму. Тим часом Захід продовжує говорити про путінську «дезінформацію», хоча насправді йдеться про індустрію інформаційного знищення реальності, що є критичною частиною воєнної машини РФ. Якщо цього не зупинити – завтра вже не буде межі між брехнею і правдою. І тоді виграє не лише Путін, а й всі глобальні режими, що прагнуть знищити людяність.

Завдяки зусиллям українського посольства в Бельгії, яке звернулося до федерального уряду Бельгії, влади Фландрії, організаторів фестивалю DOCVILLE з вимогою скасувати показ фільму, запланована раніше демонстрація не відбудеться.

к.і.н., доц. Любовець Г.В. (ВІКНУ)

Міжнародний конкурс як приклад антропологічно-когнітивної окупації

Журі конкурсу World Press Photo 2025 зіставило портрет української дитини, яка страждає на панічні атаки під час бомбувань рашистів, та постановочний знімок пораненого окупанта з так званої «ДНР» у стабпункті, тим самим поставивши на один рівень агресора і жертву.

Це викликало хвилю обурення, передусім, серед українців. На подію відреагувало МЗС України. Результати конкурсу засудила Українська Асоціація професійних фотографів. У заяві, яку оприлюднила УАПФ, наголошується на тому, що такий підхід з боку журі «робить видимою позицію агресора, і таким чином сприяє підміні понять: замість засудження агресора акцентує на співчутті до нього».

Фото дівчинки, що переживає жахи російської агресії – це реальність, яка справді потребує висвітлення. Але коли поруч із цим конкурс визначає головним фото року постановочний знімок пораненого терориста російської окупаційної армії, ми отримуємо небезпечний когнітивний меседж, що війна – це «трагедія з обох боків». Йде утвердження того, що путінські агресори – теж «люди».

Мусимо констатувати, що журі World Press Photo, обравши світлини путінських пропагандистів як взірець, фактично узаконило путінізм у глобальному інформаційному просторі фотографії. Цей факт яскраво демонструє тотальну антропологічно-когнітивну окупацію кремлівською пропагандою навіть тих західних культурних інституцій, які мали б бути найбільш чутливими до правди та реальності.

Рішення World Press Photo 2025 демонструє, що когнітивно-антропологічне проникнення путінізму в реальність вже є глобальним, більше того, кремлівські технології стають надбанням комунікаційно-контентних просторів і займають місця ключових символів. Журі згодом перепросило у міжнародної громадськості за таке поєднання, однак не стало відбирати нагороду у путінського пропагандиста.

Найприкріше в цьому випадку, що контекстно путінська окупація утверджується як об’єктивний процес, який можна легітимізувати через візуальний контент на міжнародному рівні. Рішення конкурсної комісії World Press Photo 2025 спрямована на нейтралізацію відповідальності РФ за глокальний геноцидний злочин.

Маємо визнати, що путінізм – не просто ідеологія, а тотальна система когнітивно-ментальної інфекції, яка поширюється через маніпуляцію міжнародними мистецько-творчими конкурсами та преміями, проникнення в глобальні експертні спільноти, «м'яку силу», використання інституційних слабкостей Заходу (як змагання «за баланс думок»).

Путінізм не просто руйнує міжнародну спільноту – він формує нову систему реальності, в якій світ не зможе відрізнити правду від маніпуляції. Тому питання не в тому, що світ не бачить загрози. Питання в тому, що він не бачить механізмів, які б її зупинили.

Манилюк М.Ю. (ВІКНУ)

Економічна співпраця Китаю з росією в умовах санкцій

У сучасних геополітичних умовах, що визначаються повномасштабною агресією Росії проти України, глобальною політичною напругою та безпрецедентним рівнем санкцій з боку західних країн, співпраця між рф та КНР

стала одним із ключових векторів зовнішньої політики обох держав. Втрачаючи доступ до традиційних ринків, передових технологій, міжнародної фінансової системи та логістичних ланцюгів, росія дедалі активніше орієнтується на Китай як на стратегічного союзника в політичній, економічній та торговельно-енергетичній сферах.

З боку КНР така співпраця сприймається як можливість зміцнити свої позиції на євразійському просторі, отримати вигідні умови постачання енергоносіїв, розширити вплив «м'якої сили» та реалізувати ініціативи на кшталт «Один пояс – один шлях». У нинішніх умовах саме Китай став для росії головним торговельним партнером, причому обсяг двостороннього товарообігу не лише не зменшився, а й демонструє тенденцію до зростання. Зросла також роль національних валют у взаємних розрахунках – юаня та рубля, що сприяє дедоларизації торгівлі й формуванню альтернативних фінансових механізмів.

Водночас така співпраця має низку особливостей. Китай зберігає обережність у своїх діях, намагаючись не перейти межу, яка могла б спричинити вторинні санкції з боку Заходу. Він офіційно підтримує територіальну цілісність держав і дотримується нейтралітету, не визнаючи анексовані території. Тим не менш, у комунікації китайських державних ЗМІ помітна риторика про «нелегітимність односторонніх санкцій», а також просування концепції неподільної безпеки як основи для нового міжнародного порядку.

Економічна співпраця Китаю з росією, хоч і продовжує зростати, має асиметричний характер. Економічна вага Китаю є набагато більшою, що створює нерівноправні умови для росії. Відсутність належної диверсифікації ринків збуту та економічної альтернативи змушує рф погоджуватися на менш вигідні умови – знижки на енергоресурси, поступки в проєктах, підвищення залежності від китайських технологій та інфраструктури.

У результаті сформувався своєрідний економічний блок, заснований не лише на прагматичних інтересах, а й на спільному небажанні підкорятися правилам, які диктує Захід. Проте така модель співпраці водночас обмежує суверенітет росії в ухваленні рішень і підштовхує її до економічної васалізації.

Таким чином, економічна взаємодія між Китаєм і Росією в умовах санкцій є взаємовигідною, але нерівноправною, з довгостроковими наслідками для обох сторін: зміцнення впливу Китаю у світі та поступова економічна залежність росії від східного партнера.

Металіді Є.О. (ВІКНУ)

Концепція «русского мира» як інструмент зовнішньої політики рф у 2014-2024 роках

Інформаційний вплив російської федерації на пострадянському просторі у період з 2014 по 2024 роки досяг високого рівня та базувався на кількох ключових складових. Однією з основних складових інформаційного впливу є ідеологічна складова. Головною метою ідеологічної складової інформаційного впливу рф на країни пострадянського простору було нав'язування безпосередньо

російської ідеології населенню цих країн щоб отримати повний контроль над ними у всіх сферах життя, а також недопущення зближення цих країн із Заходом.

Проявами ідеологічного впливу можна назвати використання росією ідеологічного, історичного, мовного, культурного, релігійного чинників, а також нав'язування думки про причетність до чогось важливого в суспільстві (армія, перемога, патріотизм тощо).

«М'яка сила» рф є одним із ключових інструментів впливу. В її основі лежать культурні, освітні, медійні та гуманітарні проєкти, які супроводжуються дезінформацією та маніпуляцією історичними подіями тощо.

Реалізація росією ідеологічного впливу і поширення концепції «русского мира» проявляється в діяльності «Федерального агентства по делам Содружества Независимых Государств, соотечественников, проживающих за рубежом, и по международному гуманитарному сотрудничеству» («россотрудничество») фонду «русский мир», «фонду поддержки публичной имени А.М.Горчакова», «Благотворительный фонд Елены и Геннадия Тимченко», фонду «История Отечества», фонду «Православная инициатива», «фонду наследия русского зарубежья» тощо.

Концепцію «русского мира» рф поширює на Україну, білорусь і Молдову. Ідеологічний вплив через концепцію «м'якої сили» і ідеї «спільної історичної спадщини», «традиційних цінностей» поширюються на решту країн пострадянського простору.

Діяльність «россотрудничества», фонда «русский мир» та їх закордонних установ спрямована на реалізацію зовнішньої державної політики рф щодо міжнародного гуманітарного співробітництва. Офіційно заявленими цілями організацій є популяризація російської мови, культури та зміцнення гуманітарних зв'язків із зарубіжними країнами. За фасадом культурної дипломатії виконується ряд ідеологічних завдань, які вписуються в загальну концепцію інформаційної політики рф. Організації слугують інструментами легімітизації російської експансії, зокрема для обґрунтування анексії Криму у 2014 році, підтримки сепаратистських рухів на Донбасі, повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році. Через фінансування культурних проєктів та освітніх програм підтримуються проросійські політичні, громадські та молодіжні рухи, що сприяють посиленню російського впливу на суспільну думку та залученню агентів впливу в сусідніх країнах.

Фонд «Православная инициатива» підтримується московським патріархатом і використовує релігійний чинник для зміцнення російського впливу, зокрема на православні громади в Україні, Молдові, Грузії та інших країнах.

Організації «фонд поддержки публичной дипломатии имени А.М. Горчакова», «Благотворительный фонд Елены и Геннадия Тимченко», фонд «История Отечества» та інші виконують ті самі ідеологічні функції для формування лояльних місцевих еліт до політики рф.

Для інформаційного впливу на громадську думку як у самій державі, так і за її межами, рф використовує медіа (друковані: газети, журнали, бюлетені;

аудіовізуальні: телебачення та радіомовлення; онлайн-медіа, платформи спільного доступу до відео/аудіо; інформаційні агенства).

Зокрема, прикладом системного використання росією заходів інформаційного, у т.ч. ідеологічного, впливу можна назвати розгортання інформаційної операції під кодовою назвою «Doppelganger» – «Двійник», особливістю якої є створення підробних сайтів, які мімікрують під світові медіа, наприклад сайт «Українська правда». Через них поширюється необхідна інформація з ідеологічною складовою. Також, відповідно російських темників, поширюються необхідні матеріали в телеграм-каналах або сайтах з новинами (білоруські новинні ресурси «Белтелерадикомпания», «Беларусь-24», «СТВ»).

Такі канали як RT і Sputnik використовують стратегію маніпулювання інформацією, надаючи пропагандистську альтернативу західному інформаційному простору та підсилюючи проросійські наративи.

Безпосередньо інформаційний вплив на російську цільову аудиторію здійснюється державним підприємством «Всероссийская государственная телевизионная и радиовещательная компания» (ВГТРК) з метою формування позитивного образу російського керівництва.

Новосельцева І.М. (ВІКНУ)

Вплив збройної агресії рф проти України на процес трансформації міжнародних відносин (у період 2014-2024 років)

Збройна агресія російської федерації проти України, що триває з 2014 року та досягла повномасштабного характеру у 2022 році, стала поворотним моментом у сучасній історії міжнародних відносин. Цей конфлікт висвітлив не лише глибокі кризи безпеки у Європі, а й системні обмеження, з якими стикаються міжнародні організації у виконанні своїх мандатів щодо підтримання миру, захисту прав людини та стримування агресії.

Першими у центрі уваги опинилися Організація Об’єднаних Націй та її Рада Безпеки, де право вето росії паралізувало здатність приймати рішучі колективні дії. Хоча ООН залишалася важливою платформою для дипломатичних звернень та гуманітарного реагування, вона показала інституційну неспроможність забезпечити ефективний механізм відповідальності за грубе порушення Статуту ООН.

Натомість, інші міжнародні організації, зокрема НАТО та Європейський Союз, продемонстрували більшу гнучкість у своїй реакції. НАТО переорієнтувало свою стратегічну увагу на східний фланг, посиливши оборонні можливості союзників і партнерів. Європейський Союз запровадив безпрецедентні санкції проти росії, посилив співпрацю у сфері безпеки та надав Україні макрофінансову та військову допомогу.

Ці події стали приводом для пошуку нових форматів міжнародної взаємодії. Зокрема, створення Контактної групи у форматі «Рамштайн», розширення військових партнерств, ініціатива G7 щодо безпекових гарантій для

України – все це свідчить про перехід від традиційних, часто забюрократизованих моделей колективної безпеки до більш мобільних, ефективних та ситуативно орієнтованих альянсів.

Особливу увагу заслуговує місце України у процесі трансформації міжнародних організацій. Україна виступає не лише як жертва агресії, але і як активний суб'єкт, що формує нові правила глобальної безпеки. Її політичні ініціативи, дипломатична мобілізація та участь у формуванні міжнародного порядку (зокрема в питаннях притягнення агресора до відповідальності через спеціальні трибунали) визначають майбутні параметри функціонування міжнародних інституцій.

Період 2014–2024 років продемонстрував, що існуюча система міжнародних організацій більше не здатна самостійно гарантувати стабільність у світі, де авторитарні держави відкрито порушують основоположні норми міжнародного права. Це вимагає перегляду принципів роботи таких організацій: обмеження механізмів блокування (як-от вето), реформування процедур ухвалення рішень, створення нових структур колективної безпеки та забезпечення реального механізму відповідальності за акти агресії.

Отже, трансформація міжнародних організацій в умовах російсько-української війни є не лише вимушеною відповіддю на сучасні виклики, а й шансом для побудови більш справедливої та ефективної глобальної системи. Майбутнє міжнародного порядку залежить від здатності міжнародної спільноти зробити висновки з цієї кризи, переосмислити наявні формати та інструменти, і створити такі механізми, які б не дозволяли подібним трагедіям повторитися у XXI столітті.

Петренко М.М. (ВІКНУ)

Психологічний стан військовослужбовців в умовах війни

Військовослужбовці, які виконують бойові завдання, перебувають в умовах, що характеризуються надекстремальним впливом різного роду стресорів на психіку, які часто призводять до виникнення у них травматичного стресу, психологічні наслідки якого в своєму граничному прояві виражаються в посттравматичних стресових розладах.

Умовою виникнення кризи є значні емоційні навантаження, блокування найважливіших потреб індивіда і його специфічна особистісна реакція на це. Військовослужбовці знаходяться у екстремальних умовах. Тому вони в групі ризику по виникненню різноманітних порушень психіки. Те ж саме стосується членів їх сімей, які теж страждають від надмірних переживань та викликаних ними патологічних станів, особливо зараз під час війни.

Встановлено, що психічний стан воїна тісно пов'язаний з індивідуальними психічними властивостями особистості, так як він характеризує діяльність не в загалі, а індивідуально. Основними показниками психічного стану є цілісність, ситуативність, сталість, єдність поведінки та переживання з особливостями людини та її психологічних процесів.

Психічні стани військовослужбовців визначають загальний психічний фон військовослужбовця протягом певного часу, впливаючи на всі аспекти його діяльності. Рухливість і стійкість мають свій початок та кінець, але є більш стійкими, ніж окремі психічні процеси, хоча й менш постійними, ніж властивості особистості.

Індивідуальна своєрідність психічного стану є унікальна для кожного військовослужбовця, відображаючи його особистісні та моральні риси. Полярні Кожному психічному стану відповідає протилежний стан, що може проявитися в екстремальних умовах, таких як бойові дії. Взаємодія з особистісними рисами: іноді психічні стани можуть бути помилково прийняті за постійні риси особистості, хоча є лише тимчасовими.

Стан постійної бойової готовності дозволяє воїну швидко адаптуватися до умов бою без втрати енергії на подолання внутрішнього опору. Психологічна готовність включає в себе як ситуаційну, так і внутрішню готовність, що дозволяє діяти з повною віддачею незалежно від умов. Морально-психологічна підготовка сприяє формуванню високої емоційно-вольової стійкості, необхідної для виконання бойових задач. Завчасна підготовка до сучасної війни включає морально-політичний аспект, що допомагає управляти психічними станами під час бою.

Прокопенко А.А. (ВІКНУ)

Особливості інформаційної політики Угорщини щодо України в контексті російсько-української війни

Інформаційна політика Угорщини є ключовим інструментом формування політичної реальності всередині країни та позиціонування її інтересів на міжнародній арені. Починаючи з 2010 року, після приходу до влади Віктора Орбана та партії «Фідес», угорський уряд послідовно централізує контроль над інформаційним простором. Це проявляється у зменшенні впливу незалежних медіа, розширенні державного фінансування лояльних ЗМІ та впровадженні законодавчих обмежень, що ускладнюють роботу опозиційних журналістів. Така політика дозволяє владі формувати вигідний для себе порядок денний, впливати на громадську думку та зберігати електоральну підтримку.

Особливу роль в інформаційній стратегії Угорщини відіграє концепція «нелібералної демократії», яка активно просувається як альтернатива західній моделі ліберальних цінностей. Уряд демонструє критичне ставлення до позиції Європейського Союзу щодо свободи слова, прав меншин та міграційної політики. Це відображається і в інформаційних кампаніях, які апелюють до національної ідентичності, християнських цінностей та історичних образів боротьби за суверенітет.

Значну увагу Угорщина приділяє інформаційній політиці щодо сусідніх країн, зокрема України. Основний акцент робиться на захист прав угорської національної меншини в Закарпатті. Через підконтрольні ЗМІ поширюються

меседжі про нібито утиски з боку української влади, що викликає напруження в міждержавних відносинах. При цьому угорські медіа часто уникають об’єктивного висвітлення українських внутрішніх процесів, формуючи однобічне сприйняття ситуації.

Інформаційна політика Угорщини має як сильні сторони, зокрема налагодженість медіаінструментів, ресурсну підтримку та чітку стратегічну лінію, так і суперечності. До слабких моментів належать агресивна риторика, ізоляціонізм, конфліктність у міжнародній комунікації та відсутність відкритого діалогу. Такий підхід дозволяє досягати короткострокових політичних цілей, але створює ризики поглиблення конфліктів, особливо з такими сусідами, як Україна. У підсумку інформаційна політика Угорщини є потужним, але неоднозначним інструментом впливу, що вимагає переосмислення в умовах сучасних викликів і зростаючої геополітичної напруги.

Рогов Е.К. (ВІКНУ)

Японсько-китайське протистояння в інформаційному просторі

Японія та Китай ведуть інформаційну боротьбу, що охоплює політичні, економічні та технологічні аспекти. Конфлікт має історичне коріння, пов'язане з подіями XX століття, зокрема Другою світовою війною, що сформувало напруженість у взаєминах обох країн.

Сьогодні Китай та Японія активно змагаються за вплив у регіоні. Китай прагне утвердитися як лідер, використовуючи державні медіаресурси для просування своїх інтересів, тоді як Японія акцентує увагу на демократичних цінностях та партнерстві зі США. Основні точки напруженості включають територіальні суперечки та обговорення історичних подій.

Кіберпростір став важливою ареною протистояння, де обидві країни обмінюються звинуваченнями у кібернападах. Китай активно використовує свою кіберпотужність, тоді як Японія інвестує в захист своїх кіберінтересів.

Економічна конкуренція також має значний вплив. Китай розширює вплив через ініціативу «Один пояс – один шлях» – це найбільший геоекономічний проект в історії людства, спрямований на створення і зміцнення багатонаціональних зв’язків, на посилення інтенсивності економічних, культурних і політичних обмінів, тоді як Японія шукає альтернативні шляхи зміцнення економічної співпраці з іншими країнами.

Протистояння в інформаційному просторі продовжує загострюватись, демонструючи важливість медіа та цифрових технологій для впливу на масову свідомість і міжнародні відносини.

Обраний напрям є надзвичайно актуальним, зважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій і роль інформації у формуванні національної безпеки. Дослідження охоплює як історичні аспекти відносин між двома державами, так і сучасні стратегії інформаційного впливу, пропаганди, медіавійни та дипломатії. Особлива увага приділяється тому, як Китай

використовує жорстку цензуру, контроль над інтернетом, державні медіа та кампанії дезінформації як інструмент політичного тиску. У свою чергу, Японія, маючи демократичну систему, акцентує на м'якій силі: культурній дипломатії, міжнародному іміджі, підтримці незалежних медіа та формуванні позитивних наративів. Попри різні підходи, обидві країни активно конкурують за вплив у регіоні Азійсько-Тихоокеанського регіону, а також на глобальному рівні. Важливим аспектом є участь третіх сторін у цьому інформаційному протиборстві, зокрема Сполучених Штатів Америки та інших західних країн, які підтримують Японію в її зусиллях протистояти експансії китайського впливу. Порівняльний аналіз дозволяє виявити ефективні інструменти інформаційної політики, які можуть бути адаптовані Україною у власній боротьбі з російською агресією. Зокрема, підкреслюється потреба в розробці цілісної державної стратегії інформаційної безпеки, посиленні підтримки незалежних медіа, залученні цифрової дипломатії та активному просуванні українських наративів на міжнародній арені. Враховуючи поточну військово-політичну ситуацію, інформаційна складова має відігравати ключову роль не лише у внутрішній політиці, а й у сфері оборони.

Соцка Н. О. (ВІКНУ)

Щодо окремих аспектів психологічного впливу російської федерації на українське населення (у період 2022-2025 р.р.)

Російська федерація з початком широкомасштабного вторгнення на територію України у 2022 році активізувала всі можливі заходи інформаційного впливу у рамках комплексної антиукраїнської інформаційної кампанії, у т.ч. заходи психологічного впливу. У період з 24 лютого 2022 року по теперішній час рівень психологічного впливу рф на Україну залишався високим.

Метою російського психологічного впливу є позбавлення населення України національної ідентичності, встановлення повного інформаційного контролю над нашою державою та нав'язування російського панування.

Основні завдання російського психологічного впливу спрямовані на: нав'язування російської системи цінностей та поглядів; дестабілізацію суспільно-політичної обстановки; провокування паніки, нав'язування відчуття зневіри і безвихідності; зниження рівня патріотизму українців; розмиття уявлення про перемогу; психологічний вплив на українське населення з метою переконати не чинити опір діям рф; заперечення ідеї щодо незалежності та самостійності України.

Основним суб'єктом антиукраїнського психологічного впливу була рф.

Основним об'єктом психологічного впливу росії є українське населення.

Антиукраїнський психологічний вплив у рамках комплексної антиукраїнської інформаційної кампанії здійснювався на шість цільових аудиторій, зокрема на: безпосередньо населення України, населення ТОТ

України, цивільних полонених, військово-полонених, українських військових та українців за кордоном.

Для здійснення психологічного впливу на зазначені цільові аудиторії росія найчастіше використовувала наступні способи та методи: залякування, дезінформація, переконання, попередження, спонукання, дискредитація, компрометація, демонстрація, підміна фактів та понять, маніпуляція історичними подіями, використання релігійного чинника, формування образів, терор.

Психологічний вплив рф має системний і скоординований характер, з використанням різних форм, класичних інструментів і новітніх технологій, зокрема відеоігор, мемів, соціальних мереж, штучного інтелекту.

Впровадження нових технологій стало можливим завдяки збільшенню росією фінансування інформаційної сфери, насамперед заходів пропаганди.

На сьогодні відмічається використання росією як мінімум трьох видів психологічної зброї (інформаційно-психологічної, лінгвістичної, психофізичної).

Яковчук Я.В. (ВІКНУ)

Особливості інформаційної складової сучасної системи безпеки і оборони Канади

У сучасному глобалізованому світі, де цифрові технології є основою стратегічного управління, інформаційна безпека стала ключовим елементом національної безпеки. Особливої актуальності вона набуває в умовах гібридних загроз, кібератак, дезінформації та інформаційних війн. Канада, як одна з провідних держав-членів НАТО з високим рівнем цифровізації, приділяє особливу увагу розбудові ефективної інформаційної складової своєї системи оборони та безпеки.

Конфіденційність даних, їх захист, стійкість до кіберзагроз, безпечна комунікація та здатність протистояти інформаційним атакам формують основу інформаційної безпеки. Основними її компонентами є захист критичної інфраструктури, кіберзахист військових і цивільних структур, боротьба з фішингом, DDoS-атаками, шпигунством, а також забезпечення інформаційної стійкості населення.

Гібридні загрози вимагають розбудови багаторівневої системи безпеки, що охоплює як технологічні рішення (штучний інтелект, блокчейн, аналіз великих даних), так і людський фактор – постійне навчання, підвищення обізнаності персоналу, контент-моніторинг. Інформаційна безпека включає в себе також захист від маніпуляцій свідомістю, розпалювання конфліктів через соціальні мережі, дискредитацію інституцій через дезінформацію.

Канада реалізує національну стратегію кібербезпеки, яка охоплює захист урядових систем, державної інфраструктури, персональних даних громадян. Визначальним чинником є залучення урядових, приватних та наукових структур до створення ефективної цифрової системи оборони. Особливу увагу приділено

виявленню кіберінцидентів у реальному часі, аналітиці загроз, впровадженню систем моніторингу.

Співпраця з партнерами по НАТО, NORAD, ЄС, а також двостороння взаємодія з Україною дозволяє обмінюватися досвідом і реагувати на нові форми загроз. Канада підтримує Україну як у сфері технічного зміцнення кібербезпеки, так і на рівні стратегічних рекомендацій, що має високу практичну цінність.

Інформаційна безпека в умовах гібридної війни вимагає постійного оновлення законодавчої бази. Законодавство Канади спрямоване на забезпечення захисту державної інформації, критичних ресурсів та комунікацій, а також боротьбу з кібершпигунством. Серед важливих актів – National Defence Act, Personal Information Protection and Electronic Documents Act, Communications Security Establishment Act.

Рекомендації щодо оптимізації інформаційної безпеки Канади включають модернізацію інфраструктури, розвиток систем раннього виявлення загроз, активну міжнародну кооперацію, а також формування національної культури кібергігієни.

Забезпечення стійкості цифрового простору є пріоритетом для національної безпеки. Досвід Канади може стати основою для формування ефективних інформаційних стратегій в Україні в умовах тривалої кібер- та інформаційної війни.

СЕКЦІЯ № 9
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЄННОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Арабська Т.В. (ВІКНУ)

Вплив російської агресії на трансформацію політичної свідомості та національної ідентичності українців

Російська агресія проти України, що почалася в 2014 році і отримала новий масштаб із повномасштабним вторгненням у 2022 році, стала важливим фактором, що спричинив значну трансформацію політичної свідомості та національної ідентичності українців. Війна не тільки змусила країну до мобілізації своїх ресурсів та зміцнення державності, але й стала каталізатором глибоких змін в уявленнях про національну ідентичність, самосвідомість та політичні орієнтири громадян.

По-перше, російська агресія сприяла значному посиленню українського патріотизму і національної свідомості. За умов війни почала формуватися нова національна ідентичність, що визначалася не тільки історичною пам'яттю та культурними традиціями, а й спільним прагненням до захисту територіальної цілісності та суверенітету. Війна стала своєрідним «тестом» для єдності українців, і в результаті, попри різноманіття політичних переконань, національних та етнічних складових, сформувався спільний погляд на державу як на важливий елемент самореалізації народу.

По-друге, російська агресія стала каталізатором для відмови від старих пострадянських наративів, які тривалий час мали значний вплив на політичну свідомість українців, особливо на сході та півдні країни. Ідеї проросійських орієнтацій, що активно поширювались у часи до 2014 року, значною мірою втратили свою популярність. Відбулося посилення орієнтацій на європейську інтеграцію та на демократичні цінності, що стали основою для зміцнення політичної ідентичності, відмінної від російського впливу.

Третій важливий аспект – це змінена роль мовного питання в Україні. В умовах російської агресії значна частина населення, яка до війни була більш лояльною до російської мови, перейшла на українську як на мову національної єдності. Це стало важливим символом відмежування від російської культурної експансії та підтримки державної незалежності.

Війна також стимулювала зростання громадянської активності, що проявляється в підвищеній участі громадян у волонтерських рухах, виборчому процесі та інших формах політичної активності. Залучення українців до боротьби за свою країну змінило уявлення про роль держави в житті кожного громадянина і зміцнило демократичні настрої.

Таким чином, російська агресія стала важливим фактором, що спричинив значну трансформацію політичної свідомості та національної ідентичності українців. Вона призвела до посилення національної єдності, відмови від старих

пострадянських наративів і формування нової політичної культури, що базується на засадах суверенітету, демократичних цінностей та європейської орієнтації.

Балабушка Є.О. (ВІКНУ)

Маніпулятивні технології в інформаційній війні: методи протидії

Інформаційна війна стала невід'ємною складовою сучасних збройних конфліктів, суттєво змінюючи уявлення про війну як виключно фізичне протистояння. У XXI столітті зростає значення не лише озброєння та чисельності армії, а й здатності держави впливати на свідомість як власного населення, так і громадськості інших країн. У цьому контексті маніпулятивні технології виступають головним інструментом впливу на емоції, переконання, поведінку мас. Вони широко застосовуються для послаблення волі до спротиву, дезорганізації суспільства, створення паніки, недовіри до влади та знецінення національних інтересів.

Головна проблема полягає в тому, що маніпулятивні технології часто залишаються непоміченими для пересічного громадянина, але при цьому мають значний вплив на його рішення, ставлення до війни, державної політики та безпеки. З огляду на це, виникає необхідність виявлення основних типів інформаційних маніпуляцій, вивчення їх механізмів, а також розробки ефективних методів протидії як на державному, так і на індивідуальному рівнях.

Маніпулятивні технології у межах інформаційної війни включають широкий спектр методів, серед яких найбільш поширеними є:

дезінформація – свідоме поширення неправдивих або викривлених даних з метою введення в оману;

фреймування – подання інформації у вигідному для маніпулятора контексті, що впливає на сприйняття подій;

емоційне навантаження – використання страху, гніву, жалю для активації реакцій без залучення критичного мислення;

повторення месседжів – багаторазове транслювання одних і тих самих тез для їх закріплення в масовій свідомості (ефект «вікна Овертона»);

фейки та фотомонтаж – візуальна підробка для створення ілюзії достовірності;

використання «корисних ідіотів» - просування проросійських або антивоєнних наративів через свідомо чи несвідомо залучених осіб всередині країни.

У російсько-українській війні рф активно використовує вищезгадані технології для підриву української єдності, посіву зневіри у владі, дискредитації Збройних Сил України та виправдання власної агресії на міжнародній арені. Наприклад, одним з методів є створення псевдоінформаційних ресурсів, що імітують українські медіа, але поширюють деструктивні меседжі.

Методи протидії:

1. Державна інформаційна політика: створення стратегічних комунікацій, централізованих платформ для спростування фейків, забезпечення оперативної реакції на інформаційні атаки.

2. Медіаграмотність населення: впровадження освітніх програм з критичного мислення, навичок перевірки джерел, аналізу контенту.

3. Підтримка незалежних медіа: посилення прозорості, перевірки фактів, журналістської етики.

4. Кібербезпека та моніторинг соцмереж: виявлення бот-мереж, фальшивих акаунтів, алгоритмів розповсюдження фейків.

5. Міжнародне співробітництво: обмін досвідом з країнами, які зазнавали подібного впливу, участь у міжнародних платформах протидії пропаганді.

Маніпулятивні технології в інформаційній війні є потужною зброєю, що часто виявляється ефективнішою за традиційні методи ведення війни. Вони спрямовані на руйнування довіри, єдності та критичного мислення суспільства. Протидія таким технологіям повинна бути системною, довготривалою та охоплювати як державний, так і особистісний рівні. Тільки поєднання інформаційної стійкості, медіаграмотності та активної інформаційної оборони може забезпечити захист національного інформаційного простору в умовах гібридної агресії.

Балабушка Є.О., Латутін Ю.О. (ВІКНУ)

Роль пропаганди у формуванні громадської думки під час війни

В умовах сучасних збройних конфліктів, коли війна точиться не лише на полі бою, а й у свідомості громадян, пропаганда набуває особливої актуальності. Вона перетворюється на потужний інструмент впливу, що дозволяє формувати національну ідентичність, підтримувати моральний дух армії та цивільного населення, а також протидіяти деструктивному інформаційному впливу противника. Особливо гостро ця проблема постає в умовах гібридної війни, яка поєднує традиційні бойові дії з інформаційно-психологічним тиском на масову свідомість.

Військова пропаганда, з одного боку, виконує мобілізаційну, об'єднавчу та мотиваційну функції, а з іншого – може бути інструментом маніпуляції, дезінформації чи психологічного тиску. Це породжує низку етичних, політичних та соціальних викликів, особливо в демократичних суспільствах. Проблемним є також розмежування військової пропаганди та інформування, що ускладнює сприйняття інформації населенням та може спричиняти недовіру до офіційних джерел. Отже, актуальним є наукове осмислення ролі військової пропаганди в сучасному інформаційному просторі та її впливу на громадську думку.

Протягом історії пропаганда завжди використовувалась як спосіб впливу на маси під час війн. У XXI столітті завдяки технологічному прориву вона стала ще потужнішою: використання соціальних мереж, таргетованої реклами, бот-

мереж, deepfake-контенту – все це трансформувало традиційну пропаганду в новітній інструмент інформаційної війни.

У контексті російсько-української війни ми спостерігаємо масштабне використання пропаганди обома сторонами. Українська сторона зосереджується на мотиваційному наративі героїзму, незламності, міжнародної підтримки, використовуючи гасла, символи, історичні паралелі. Російська пропаганда, натомість, активно поширює фейки, дезінформацію, перекручені інтерпретації подій з метою деморалізації населення України та впливу на світову громадськість.

Військова пропаганда ефективно формує громадську думку шляхом:

створення позитивного образу Збройних Сил;

мобілізації населення до підтримки оборонних зусиль;

легітимації дій держави у сфері безпеки;

нейтралізації ворожої інформаційної атаки.

Проте варто враховувати небезпеку перетворення пропаганди в інструмент цензури чи обмеження свободи слова. Баланс між інформаційною безпекою та прозорістю – критично важливий для демократичного суспільства.

Пропаганда є важливим чинником інформаційної політики під час війни, що безпосередньо впливає на моральний стан населення та ефективність воєнних дій. Її застосування повинно ґрунтуватися на принципах інформаційної етики, достовірності та патріотизму, а не на дезінформації.

Оперативне реагування на фейки та дезінформацію через контрнаративи є дієвим інструментом для мінімізації шкідливого впливу на психологічний стан суспільства. Створення та розповсюдження правдивої інформації, яка спростовує хибні твердження, допомагає підвищити довіру громадян до офіційних джерел і сформувати стійке уявлення про реальну ситуацію. Проведення кампаній з роз'яснення, чому певні новини є фейковими, може відбуватися через соціальні мережі, офіційні канали новин та прес-конференції. Такий підхід дозволяє зберегти психологічну стійкість суспільства, знижуючи рівень тривожності та підвищуючи підтримку дій уряду і військових сил, а розвиток стратегічних комунікацій, медіаграмотності та інших видів протидії ворожій пропаганді має стати пріоритетом національної безпеки України.

Вовкотеча О.М. (ВІКНУ)

Військові капелани як складова бойового потенціалу Сухопутних військ Збройних Сил України у сучасному загальновійськовому бою

Сучасний загальновійськовий бій, який активно ведеться Сухопутними військами Збройних Сил України, значною мірою виходить за межі класичних уявлень про бойове зіткнення. У ньому дедалі більшого значення набувають нематеріальні чинники: моральний дух, психологічна стійкість і мотивація особового складу. Саме ці складові часто відіграють вирішальну роль у досягненні успіху в окопах, на опорних пунктах, на вогневих точках та

передових позиціях. У цьому контексті інституціоналізація військового капеланства як штатної складової бойових підрозділів Сухопутних військ України стала не лише нововведенням, а й стратегічно важливим чинником підтримання боєздатності.

Впровадження інституту військового капеланства було офіційно закріплене наприкінці 2022 року прийняттям Закону України «Про службу військового капеланства». Цей нормативно-правовий акт визначив ключові вимоги до капеланів, передбачив створення єдиної системи їхньої підготовки та унормував механізми інтеграції у структури ЗСУ. Відтоді капелан перестав бути лише волонтером чи представником релігійної громади – він став повноправним елементом бойового підрозділу.

Капелани у бойових частинах – це не символічна фігура, а активний учасник життєдіяльності підрозділу. На практиці капелан є невід'ємною частиною бойової групи. Він присутній на передових позиціях, у тилу, в польових госпіталях, на пунктах евакуації поранених. Його основна функція – забезпечення духовної, моральної та емоційної підтримки особового складу незалежно від релігійних переконань. В умовах інтенсивного вогневого протистояння, втрат та хронічного психологічного навантаження така підтримка є часто єдиним джерелом людяності та стабільності.

Капелани беруть участь у плануванні бойових дій у частині оцінки морально-психологічного стану військовослужбовців. Вони можуть надавати командиру підрозділу рекомендації щодо ротації осіб, які перебувають у критичному психологічному стані. Хоча капелан і не виконує бойові завдання безпосередньо, його присутність іноді рятує більше життів, ніж додатковий боєць зі зброєю.

У межах тактичних дій – під час оборони, рейдів, зачисток – капелани виконують функції моральної опори. Вони допомагають особовому складу зберігати психологічну рівновагу у тривалих стресових умовах, виступають комунікативною ланкою між командиром і підлеглими. В умовах штурму населених пунктів капелани організовують молитовні заходи перед виходом у бій, що сприяє посиленню впевненості та внутрішньої згуртованості військовослужбовців. Існують численні приклади, коли капелани залишалися з бійцями під обстрілами, не маючи зброї, виконуючи свою місію духовної підтримки навіть у моменти прориву противника.

Після завершення бойових дій або під час ротації капелани відіграють роль своєрідних «психологічних дефібриляторів». Вони допомагають військовослужбовцям осмислити пережите, знизити рівень емоційного навантаження, відновити моральну готовність до подальших дій. Окремий аспект їхньої роботи – підтримка зв'язку між воїном і тилом, робота з родинами, що сприяє збереженню психологічної цілісності особистості військовослужбовця.

У сучасній структурі Сухопутних військ ЗСУ капелани діють у тісній взаємодії з офіцерами з психологічної підтримки персоналу, медичним персоналом, командирами рот і взводів. Така інтеграція дозволяє оперативно

реагувати на кризові ситуації, координувати заходи підтримки та, головне, забезпечувати моральну готовність особового складу до виконання бойових завдань.

Таким чином, капелан у сучасному загальновійськовому бою – це не лише священнослужитель. Це бойовий побратим, моральний орієнтир, елемент психологічної стійкості підрозділу. Його діяльність безпосередньо впливає на збереження та підтримання бойової ефективності Сухопутних військ. Україна, переймаючи і адаптуючи кращі світові практики, формує унікальну модель військового капеланства, що поєднує духовність із практичними потребами війни. У цьому, без перебільшення криється один із ключових чинників нашої стійкості та наближення перемоги.

Ганношин В.В. (ВІКНУ)

Курдське питання: геополітична проблема Близького Сходу

Сьогодні курди є найбільшим народом світу без власної державності. Розселені вони переважно в регіоні Курдистану, який географічно розташований на стику чотирьох країн: Туреччини, Ірану, Іраку та Сирії, що на даний момент знаходиться у ключовому геополітичному положенні на Близькому Сході. Саме через це боротьба курдів за національне визволення і створення власної незалежної держави робить курдське питання однією з найбільш гострих проблем міжнародної політики.

Становище курдського народу в кожній з цих країн має свої особливості. До прикладу, іракські курди зараз перебувають в найкращих умовах, проте така ситуація виникла не внаслідок лояльності іракської влади, а навпаки, внаслідок її агресивності та прагнення до захоплення нових територій, що спричинило реакцію світової спільноти, повалення диктаторського режиму та надання курдам автономії.

На території Ірану не визнається етнічне різноманіття та рівноправність віросповідань, тому курди зазнають тут релігійного гноблення. В Сирії протягом тривалого часу курди теж зазнавали переслідувань, і коли під час Арабської весни тут вибухнуло повстання, курди скористалися можливістю та встановили свою владу на північному-сході країни. Вони не лише сформували власні адміністрації, а й стали ключовими союзниками Заходу в боротьбі з Ісламською державою.

Повалення режиму Башара Асада у 2025 році стало історичною віхою для Сирії і викликом для курдів. Новий сирійський уряд декларує інклюзивність, але уникає конкретних обіцянок щодо збереження автономії.

Саме в Туреччині склався найважчий стан для політичного та культурного розвитку курдів. Анкара тривалий час проводить агресивну політику щодо курдів, заперечуючи їх національну окремішність, придушуючи курдський рух. РПК як провідна курдська партія Туреччини визнана на офіційному рівні, заборонена та визнана терористичною, а культурні потреби курдської меншини

ігноруються. Офіційний курс в курдському питанні заснований на концепції пантюркізму, який має на меті процес асиміляції курдів.

Але незважаючи на перераховані умови, зруйнувати національну ідентичність курдів виявилося важко, причинами чого є: значна чисельність – за різними підрахунками 30-40 млн.; компактне проживання на своїй етнічній території; наявність ресурсного потенціалу, який міг би стати матеріальною основою майбутньої держави; культурні та релігійні цінності, власна мова, що сприяють високому рівню національної свідомості, розумінню своєї приналежності до конкретної нації.

Як і в більшості конфліктів такого виду важливою причиною небажання держав надати незалежність бездержавним націям є економічний чинник. Територія, на яку претендують курди, є багатою на нафтові запаси, тому для усіх чотирьох держав (Туреччини, Іраку, Ірану і Сирії) втрата цих ресурсів є суттєвим недоліком ідеї незалежного Курдистану.

Протягом багатьох століть курдам вдавалося зберегти свою національну ідентичність та уникнути асиміляції, проте тривалий процес національного гноблення має свої негативні результати, наприклад, перехід до радикальних методів боротьби та укорінення відчуття національної образи у свідомості більшості курдів.

Щодо створення незалежного Курдистану в його етнічних кордонах, то в сучасних умовах це навряд чи можливе. За сприятливих умов курди можуть розраховувати на створення чотирьох автономних регіонів із центрами Діарбакире (Туреччина), Ербілі (Ірак), Камишли (Сирія) і Мехабаде (Іран). Однак у випадку Туреччини та Ірану позитивне розв'язання курдського питання потребуватиме значного послаблення цих держав і зміни політичних режимів у них.

Гереженівська М.Б. (ВІКНУ)

Національна безпека України в умовах воєнного стану

Національна безпека є фундаментальним елементом існування та розвитку будь-якої держави. В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України це питання набуло особливої актуальності. Сьогодні забезпечення національної безпеки – це не лише захист державного суверенітету та територіальної цілісності, а й ключова умова для стійкого економічного розвитку, ефективного державного управління, дотримання прав і свобод громадян, а також реалізації зовнішньополітичного курсу, зокрема євроінтеграційних прагнень України до вступу в ЄС і НАТО.

Національна безпека охоплює низку складових: державну, економічну, воєнну, прикордонну, громадську, інформаційну, кібернетичну, екологічну та енергетичну. Кожна з них відіграє специфічну роль у формуванні безпечного середовища. Наприклад, воєнна безпека забезпечує стійкість держави до воєнних загроз, а економічна безпека гарантує стабільність економічного розвитку та

фінансову незалежність. Інформаційна та кібербезпека є надзвичайно важливими у сучасному інформаційному суспільстві, де поширення дезінформації та кіберзлочинність можуть мати катастрофічні наслідки.

Система забезпечення національної безпеки України є багаторівневою та включає в себе цілу низку інституцій: Верховну Раду України, Президента, Кабінет Міністрів, Раду національної безпеки і оборони, МО та МВС України, а також інші органи виконавчої влади, державні адміністрації на місцях.

Особливе значення у цьому контексті відіграє правовий режим воєнного стану. Він надає державним органам необхідні повноваження для ефективної протидії агресії: запровадження комендантської години, мобілізація, регулювання інформаційного простору, охорона критичної інфраструктури тощо. Введення воєнного стану дозволяє оперативно реагувати на виклики та загрози, мінімізувати ризики та зберігати контроль над ситуацією в державі.

Війна поставила Україну перед численними викликами. Серед основних загроз – військова агресія, терористична діяльність, інформаційні атаки, економічна нестабільність, руйнування інфраструктури, падіння рівня життя населення, корупція та організована злочинність. До цього додаються й глобальні виклики, такі як зміна клімату, дефіцит енергоресурсів, технологічна конкуренція.

Ефективне державне управління у сфері безпеки та оборони передбачає стратегічне планування, законодавче врегулювання, координацію між органами влади, демократичний цивільний контроль та вчасну адаптацію до нових загроз. Держава має не лише реагувати на наявні виклики, а й прогнозувати майбутні, створюючи гнучку систему управління, здатну адаптуватися до динамічних умов сучасного світу.

Таким чином, національна безпека України в умовах воєнного стану є комплексним, багаторівневим явищем, яке вимагає злагоджених дій усіх гілок влади, суспільства, бізнесу та кожного громадянина.

Горбачов О.О. (ВІКНУ)

Позиції та інтереси Китаю в російсько-українській війні

Позиція Китаю в російсько-українській війні є складною і багатогранною, що зумовлено кількома важливими чинниками, такими як економічні інтереси, геополітичні цілі, стратегічна нейтральність та прагнення зберегти баланс між різними світовими силами. Китай, як одна з найбільших економік світу, не може залишатися осторонь від глобальних конфліктів, таких як війна між росією та Україною, оскільки це має прямий вплив на світову економіку та безпеку. Однак його позиція в цьому конфлікті є обережною, оскільки КНР прагне зберегти свою нейтральність і уникати відкритої підтримки будь-якої зі сторін.

По-перше, економічні інтереси Китаю відіграють важливу роль у визначенні його позиції. Китай є великим торговим партнером росії, зокрема в енергетичному секторі, оскільки росія постачає йому нафту, газ та інші ресурси.

Крім того, росія є важливим постачальником стратегічних матеріалів для китайської промисловості. Підтримка росії дозволяє Китаю забезпечувати свої енергетичні та економічні потреби, а також посилювати своє становище на світовій арені як ключового гравця в глобальній економіці.

Проте Китай також має важливі торговельні зв'язки з Україною, зокрема в аграрному секторі, а також підтримує відносини з Європейським Союзом та США. Тому Пекін намагається не втратити стратегічних партнерів на Заході, що змушує його дотримуватися більш обережної позиції і не висловлювати явної підтримки агресії росії в Україні.

По-друге, Китай розуміє, що конфлікт між росією та Україною може мати серйозні наслідки для глобальної безпеки та економіки, зокрема щодо енергетичних ринків, поставок продовольства та глобальної фінансової стабільності. Тому він активно виступає за мирне вирішення конфлікту, пропонуючи дипломатичні ініціативи, такі як план мирних переговорів, який включає в себе припинення вогню та відновлення мирного процесу. Однак, цей план відображає прагнення Китаю не втручатися в прямі військові дії, а замість цього зберігати свою роль посередника, який сприяє мирному врегулюванню.

Крім того, Китай прагне уникати ізоляції на міжнародній арені. Враховуючи свої глобальні амбіції, КНР не хоче, щоб конфлікт в Україні став приводом для санкцій чи зниження міжнародної репутації. З огляду на свою політику невтручання та прагнення до мирного розвитку, Китай намагається збалансувати відносини з обома сторонами – росією та Україною, не ставши учасником конфлікту. Також важливим аспектом є бажання Китаю зберегти стабільність у своїй країні, адже існують питання, зокрема в Тайвані та інших регіонах, де також є геополітичні суперечності.

Загалом, позиція Китаю в російсько-українській війні є виразом прагнення зберегти економічну стабільність, уникнути ескалації конфлікту та забезпечити свою стратегічну нейтральність на світовій арені. Китай продовжує підтримувати економічні та дипломатичні відносини як з росією, так і з Україною, одночасно виступаючи за мирне вирішення ситуації та сприяючи міжнародним зусиллям по відновленню миру.

Дердун І.О., Максименко Л.П. (ВІКНУ)

Чи можуть США вийти з НАТО і чим це загрожує?

Вихід США з НАТО залишається предметом політичних дебатів, особливо після повернення Д.Трампа до Білого дому в січні 2025 року. Трамп неодноразово висловлював сумніви щодо доцільності участі США в Альянсі, ставлячи умови для його подальшого членства. В ситуації, що склалася, доцільним буде розглянути варіанти з виходом США з НАТО.

По-перше, вихід Сполучених Штатів призведе до суттєвого послаблення системи колективної оборони Альянсу. Якщо взяти до уваги значний внесок США у фінансування оборонних витрат та формування військового потенціалу

НАТО, їхня відсутність матиме критичний вплив на боєздатність та технологічну перевагу Організації, включаючи втрату ключового компонента ядерного стримування. Це може підірвати довіру до гарантій безпеки НАТО, особливо серед держав, що мають спільні кордони з потенційними агресорами, та стимулювати останніх до ескалації деструктивних дій.

Крім того, фінансова частка утримання оборонного потенціалу Альянсу перерозподілиться між іншими членами, що може виявитися проблематичним для країн з обмеженими економічними ресурсами та призвести до подальшої асиметрії військових можливостей.

По-друге, існує ризик дезорганізації операційної діяльності Альянсу. Зменшення або повне припинення участі США у військових навчаннях та виведення американського офіцерського складу з командних структур НАТО може суттєво знизити його функціональну ефективність. Це призведе до внутрішніх розбіжностей серед європейських членів НАТО щодо пріоритетів безпекової політики.

Держави Східної Європи, які відчувають безпосередню загрозу з боку рф, виявляться більш вразливими за відсутності американських гарантій, тоді як країни Західної Європи можуть надавати перевагу дипломатичним методам врегулювання конфліктів. Країни Південної Європи, зі свого боку, будуть концентруватися на регіональних викликах, таких як тероризм та неконтрольована міграція, що зумовлено нестабільністю на Близькому Сході.

По-третє, ймовірним наслідком є зростання нестабільності на європейському континенті. Відсутність американської військової присутності та гарантій безпеки може бути розцінена потенційними супротивниками як можливості для реалізації агресивних сценаріїв, особливо щодо країн Балтії та Східної Європи. Це може призвести до регіональної гонки озброєнь, оскільки європейські держави будуть намагатися компенсувати втрату американського військового потенціалу.

Неоднорідність економічних можливостей до збільшення оборонних витрат серед членів ЄС може створити додаткові складнощі у формуванні єдиної та ефективної європейської системи безпеки, а також спровокувати дискусії щодо розподілу фінансової частки та спільних оборонних ресурсів.

Навіть після виходу з НАТО, США залишаться важливою світовою силою. Реакція європейських країн на цю зміну може змінюватися від прагнення до збереження тісних двосторонніх оборонних зв’язків з Вашингтоном до формування більш автономної європейської політики безпеки. Ці розбіжності можуть ускладнити вироблення спільної європейської позиції щодо ключових міжнародних питань.

У довгостроковій перспективі, вихід США з НАТО стимулюватиме поглиблення оборонної співпраці між європейськими державами та розвиток їхніх власних військових можливостей, що потенційно може призвести до формування більш незалежної європейської системи безпеки. Разом з цим існує ризик того, що окремі колишні члени НАТО можуть розглядати можливість набуття власного ядерного потенціалу як засіб забезпечення національної

безпеки. Крім того, розпад НАТО може мати негативні економічні наслідки, оскільки держави будуть змушені перерозподіляти фінансові ресурси на оборонні потреби.

Підсумовуючи всі ці можливі сценарії, потрібно сказати, що реальний розвиток подій буде залежати від багатьох факторів, а остаточний вектор розвитку подій залишається невизначеним.

Залюбченко А.С. (ВІКНУ)

Інформаційна війна, види та методи ведення

Інформаційна війна є важливою складовою сучасних політичних та соціальних процесів. Вона виникла не сьогодні – її приклади можна знайти ще в античні часи, проте найбільшої ваги вона набула в XX столітті разом із розвитком масових комунікацій. У сучасних умовах інформаційні операції стали не лише військовим, а й бізнесовим та політичним інструментом. Вони спрямовані як на широкі аудиторії, так і на ключових суб'єктів прийняття рішень.

Інформаційна війна може відбуватися як у відкритій формі (через офіційні повідомлення), так і приховано (через фейки, чутки). Пропаганда часто базується на емоційному впливі, що робить її надзвичайно ефективною серед вразливих груп. ЗМІ – не просто засіб подачі новин, а інструмент формування соціальної реальності. Головною метою інформаційного впливу є зміна поведінки або переконань цільової аудиторії.

Історично інформаційне протиборство пройшло три основні етапи: перший охоплює Античність і Середньовіччя, коли методи впливу залишались майже незмінними; другий – буржуазні революції і до Другої світової війни, коли зросла роль інформації; третій – сучасність, де інформація стала основним ресурсом. У цьому періоді особливу роль відіграють інформаційні технології, комп'ютерна техніка, інтернет.

Кіберпростір став ключовим полем битви в XXI столітті, де кожен смартфон може бути як зброєю, так і мішенню. Атаки на інфраструктуру через комп'ютерні мережі можуть бути частиною гібридної війни. Анонімність у мережі ускладнює виявлення джерел інформаційної агресії. Алгоритми соціальних мереж можуть ненавмисно сприяти поширенню дезінформації через «інформаційні бульбашки».

До основних методів інформаційного впливу належать: пропаганда (вертикальна і горизонтальна), дезінформація, чутки, психологічний тиск, провокації. Чутки – це швидкий спосіб поширення недостовірної інформації без потреби в перевірці фактів. Хибні наративи часто підкріплюються повторенням – це психологічно закріплює їх у свідомості. Протидія дезінформації включає фактчекінг, просвіту населення та цифрову гігієну.

Серед дослідників цього феномену виділяються як вітчизняні науковці (Почепцов, Литвиненко, Жарков), так і закордонні – Еллюль, Маклюен, Сунь Цзи. Особливо цікавою є класифікація пропаганди Ж. Еллюля на вертикальну

(традиційну) та горизонтальну (через групи, соціальні мережі). У демократичних державах захист від інформаційної агресії передбачає розвиток медіаграмотності.

Освітні програми з медіаграмотності впроваджуються в школах та університетах багатьох країн. Інформаційна війна вимагає глибокого розуміння як наукових основ, так і сучасної практики, включаючи кіберпростір, ЗМІ та соціальні платформи. Уряди та міжнародні організації створюють центри протидії інформаційним загрозам.

Головна небезпека полягає в її непомітності та гнучкості, а ефективна протидія – в підвищенні обізнаності громадян. Захист від інформаційної агресії починається з освіти, критичного мислення та розуміння механізмів впливу. У сучасному світі найціннішим капіталом є знання. Знання – це не лише сила, а й щит у добу цифрової нестабільності.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

Військова риторика як вид ораторського мистецтва

Навряд чи знайдеться людина, яка стала б заперечувати важливість досконалого володіння мовою. У своєму повсякденному житті ми кожного дня відчуваємо необхідність умілого користування словом. Слово - це зброя, сила й могутність якого визнавалася й визнається провідними воєначальниками, політиками, державними діячами. Хід військових подій часом прямо залежить від сили переконуючого слова командира.

Термін риторика багатозначний. Існує декілька основних підходів до його розуміння. Одні вважають, що риторика – це наука про красномовство. Інші тлумачать риторику як мистецтво переконання і розглядають як науку про спілкування з аудиторією. Давньогрецький філософ Аристотель (IV ст. до н. е.) тлумачив риторику як «мистецтво переконання». Відповідно до цієї традиції головне завдання оратора – переконання аудиторії.

Кожна сфера діяльності має свою специфіку мовної поведінки. Так, для військового основним є вміння, спрямоване на зміцнення морального духу війська. Військове красномовство має на меті наставляти, спонукати і переконувати словом, що є великим мистецтвом, яке потребує знання психології людей, законів етики й логіки.

Військова риторика як окрема дисципліна на відміну від загальної почала формуватися в 1825 р. і була призначена для школи гвардійських прапорщиків. Вона мала назву «Мистецтво військової красномовності». Її автором був М.П. Рижський – перший ректор Харківського університету, який звернувся до питань загальної риторики, з одного боку, і специфіки військових промов, з іншого. На прикладі історичних фактів він показав, як військове красномовство впливає на серце й уяву воїнів. Автор обґрунтував вплив риторики на моральний дух воїнів. Він довів, що у всі часи військові лідери «намагались говорити своїм воїнам мовою серця».

Початок промови значною мірою зумовлює її успіх. Недаремно в народі говорять, що добрий початок – половина справи. За словами відомого адвоката А. Коні, перші слова мають бути простими, доступними, зрозумілими й цікавими. Послідовність викладення думок має бути такою, щоб кожна підпорядкована думка уточнювала, пояснювала або обґрунтовувала основну.

Специфіка військової риторики зумовлює декілька чинників:

– особливості комунікативної культури військових, у якій багато аспектів зумовлено наявністю Статуту, в ньому чітко визначено не тільки комунікативна стратегія чи тактика, а й конкретні мовні кліше для використання в різних ситуаціях;

– особливості службово-бойової діяльності, що потребує швидкої реакції, чіткого та лаконічного формулювання думки.

Отже, військова риторика – це наука про красномовство у військовій сфері задля захисту держави від зовнішньої агресії, що об'єднує в собі систему правил побудови мовного впливу і загальні підходи до відповідності мови вимогам військової діяльності.

Зінган Д.О. (ВІКНУ)

Гуманітарна криза як наслідок російсько-української війни

Військова агресія російської федерації проти України викликала різке зростання гуманітарних потреб та гуманітарну кризу, наслідки якої для населення України є руйнівними. Гуманітарна ситуація в Україні дедалі стрімко погіршується, а в окремих містах сягає катастрофічних масштабів. Воєнна ескалація призвела до значної кількості випадків смерті, поранень, масового переміщення цивільних осіб, включаючи дітей, до пошкодження соціальної, транспортно-логістичної, інженерної інфраструктури цілих регіонів, а також серйозних руйнувань і пошкодження цивільної інфраструктури та житлових будинків. Допомоги потребують десятки мільйонів людей – як усередині країни – на окупованих територіях, на звільнених від окупанта і на тих, що не були окуповані, але постраждали від російських обстрілів і бомбардувань, так і ті громадяни, які виїхали за кордон. Кількість розділених сімей обчислюватиметься мільйонами.

В результаті військових дій гостро актуалізувалися виклики гуманітарної кризи, які найбільше впливають на внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та інші вразливі групи – осіб похилого віку, людей з інвалідністю, жінок та дітей. Такі виклики потребують термінового вирішення, адже становище людей з вразливих груп у ситуації війни може дедалі погіршуватися. Крім цього, кількість ВПО може продовжувати зростати, і, відповідно, гуманітарна криза буде поглиблюватися. ВПО, які часто належать і до інших вразливих груп, не тільки зіштовхуються з безпрецедентними викликами щодо пошуку притулку та побудови свого життя з нуля, але й вимушені долати перешкоди, пов'язані з

бюрократією або відсутністю доступу до необхідних ресурсів (роботи, освіти, медицини).

Наявні практики, які використовуються міжнародними організаціями для подолання гуманітарної кризи, характеризуються недостатньою ефективністю. Крім цього, державні інституції не вживають достатніх заходів для захисту вразливих груп та вирішення їхніх проблем в умовах гуманітарної кризи. Спільна координація зусиль міжнародних організацій, державних інституцій та організацій громадянського суспільства, може підвищити ефективність заходів, спрямованих на захист вразливих груп у наявній ситуації.

З огляду на виявлені проблеми, перспективним є впровадження системи регулярного моніторингу гуманітарної ситуації, оперативного аналізу потреб населення та координації заходів реагування. Рекомендується забезпечення прозорості звітності та результатів гуманітарних операцій, що дозволить ефективніше розподіляти ресурси. Важливо також зміцнити фінансову підтримку з боку донорів, розширити оперативні можливості гуманітарних організацій та гарантувати безперешкодний доступ до постраждалих регіонів.

Коваль Т.М. (ВІКНУ)

Взаємодія держави і громадянського суспільства в умовах війни

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році громадянське суспільство взяло на себе частину критичних функцій держави. Волонтерські організації стали потужним ресурсом мобілізації, гуманітарної підтримки та інформаційного спротиву. Вивчення механізмів їх взаємодії з державою набуває особливого значення для забезпечення ефективного управління в умовах війни.

Взаємодія між державними органами та громадянським суспільством відбувається на тлі бюрократичних бар'єрів, ризиків зловживань, конкуренції за ресурси та потреби у взаємній довірі. З іншого боку, існує потреба у чіткій правовій основі для цієї взаємодії.

Проблематика взаємодії держави та громадянського суспільства активно розглядається українськими дослідниками, зокрема в аналітичних звітах Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД), матеріалах громадських організацій та міжнародних партнерів. Особливої уваги заслуговують кейси практичної співпраці, що виникли після 2022 року.

Кейс діяльності благодійного фонду «Повернись живим» свідчить про те, що громадські ініціативи здатні не лише ефективно підтримувати армію, але й ініціювати законодавчі зміни, впливати на політики безпеки, формувати нову модель партнерства з державою.

У 2022 році фонд став першою громадською організацією, що отримала право на закупівлю летального озброєння. Спільно з Міноборони здійснювались закупівлі бронетехніки, дронів, систем зв'язку. Законодавчі ініціативи дозволили

спростити імпорт обладнання, а публічність і звітність діяльності фонду сприяли зростанню довіри.

Співпраця держави з фондом будувалася на основі спільних цілей, але супроводжувалася викликами: тривалі погоджувальні процедури, необхідність прозорості, обговорення доцільності посилення державного контролю. Попри це, ефективність взаємодії виявилася високою.

Завдяки гнучкості громадських організацій вдалося оперативно забезпечити ЗСУ необхідним обладнанням, розвантажити державні структури, посилити соціальну згуртованість. Формується новий тип відносин: не конкуренція, а партнерство.

Досвід співпраці держави з громадянським суспільством в умовах війни потребує інституціалізації: удосконалення законодавства, створення сталих механізмів взаємодії, розвитку спільних стратегій. Це необхідно для забезпечення демократичного управління та ефективного післявоєнного відновлення країни. Важливо, щоб досвід, набутий в умовах війни, став основою для подальшої реформи державних інститутів. Інституційна підтримка громадянських ініціатив дозволить створити сталі механізми партнерства, що зможуть ефективно функціонувати навіть у мирний час.

Колосов Н.В. (ВІКНУ)

Деструктивний вплив росії на інформаційний простір України

У зв’язку з агресивною політикою російської федерації, яку вона проводить по відношенні до країн-сусідів, постає висока необхідність у збільшенні не лише обороноздатності держав, що межують із нею, а й більш серйозному ставленні до захисту свого інформаційного простору від несанкціонованого та, в більшості випадків, прихованого втручання.

У сучасному світі війна давно вийшла за межі лише збройного конфлікту. Значну роль відіграє інформаційна війна. Росія, як регіональний геополітичний гравець, усіма можливими методами намагається збільшити свій вплив на міжнародній арені шляхом реалізації своєї імперіалістичної доктрини, що передбачає повернення контролю над територіями, які вона вважає зоною «історичного впливу». Метою цього є включення у орбіту свого впливу держав пострадянського простору, зокрема України, спекулюючи тематикою спільної історії, мови та релігії, ідеалізованого минулого та «величі» імперії. При цьому використовуються як прямі методи тиску – анексія територій незалежних держав, підтримка сепаратистських рухів (Придністров’я, Абхазія, Південна Осетія), – так і приховані: інформаційна дестабілізація, розповсюдження фейків, втручання у внутрішньополітичне життя, фінансування проросійських медіа та організацій. Особливу роль у цій політиці відіграє «доктрина Гєрасімова», що передбачає використання гібридної війни як інструменту досягнення політичних цілей без офіційного оголошення війни.

Цілеспрямований вплив на ментальність, національну ідентичність українців, спроби культурного поглинання є одним із ключових напрямків ворога. Ця політика має глибоке історичне коріння: російська імперія і пізніше СРСР послідовно вели курс на асиміляцію, знищення мовної та культурної ідентичності. Прикладами цього є Валуєвський циркуляр (1863р.), та Емський указ (1876р.), що забороняли все українське: друк книг, вистави, освіту, пресу. В радянські часи це продовжувалося у формі русифікації освіти, зменшення впливу української церкви, репресій проти інтелігенції, замовчування історичних подій.

Сьогодні прокремлівські пропагандистські ресурси, намагаються впливати на свідомість українців, підтримувати деструктивні рухи всередині країни. Головною протидією цим методам є широка кампанія з дискредитації проросійських наративів, розвінчання міфів, формування критичного мислення у суспільстві. Надзвичайно важливим є очищення суспільного, культурного та інформаційного простору від елементів імперського минулого: демонтаж радянських символів, переосмислення історії. Виконання мовного законодавства, Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного тоталітарних режимів та заборону використання їх символіки» та інших нормативних актів мають сприяти остаточному утвердженню власного шляху розвитку та подоланню культурної і політичної залежності від Росії.

Коцюбайло О.І. (ВІКНУ)

Інформаційна війна як новий фронт сучасного конфлікту

У сучасних локальних війнах та збройних конфліктах інформаційна війна стає не менш важливою за фізичні бойові дії, оскільки саме контроль над інформацією, формуванням суспільної думки та поширенням дезінформації визначає моральний стан суспільства, впливає на міжнародну підтримку та стратегічні рішення держав.

Особливо актуальною ця тема є для України, яка вже понад десять років стикається з агресивною інформаційною політикою з боку Росії. У 21 столітті війна вийшла за межі окопів і бойових полів – вона ведеться також у віртуальному просторі, в медіа та соціальних мережах. Сьогодні інформація стала не лише засобом комунікації, а й потужною зброєю, що здатна руйнувати держави зсередини, впливати на громадську думку, сіяти паніку або, навпаки, мобілізувати населення на спротив.

Інформаційна війна має глибокий вплив не тільки на цивільне населення, але й на військовослужбовців. Вона змінює їхнє сприйняття реальності, створює додаткове психологічне навантаження і впливає на моральний стан. Військові часто стають жертвами дезінформації, яка намагається посіяти сумніви у їхніх переконаннях або змінити їхнє ставлення до наказів і цілей. Фальшиві новини, пропаганда та фейки можуть викликати у солдатів почуття безнадійності або

невизначеності, що безпосередньо впливає на їхню здатність ефективно виконувати завдання.

Серед причин, що сприяють масовому розповсюдженню фейкових новин і дезінформації виділяють: недостатній рівень медіаграмотності населення; втручання іноземних держав у внутрішні інформаційні процеси; використання соціальних мереж для координації атак на інформаційний простір; втрату довіри до офіційних джерел інформації.

Причинами активізації інформаційної війни є стрімкий розвиток технологій, зокрема інтернету та соціальних мереж, які стали головними каналами поширення інформації. Простота доступу до цифрових платформ дозволяє будь-кому створювати й розповсюджувати контент, що відкриває простір для маніпуляцій. Політична вигода від використання інформації як інструменту тиску й впливу спонукає держави-агресори до створення цілеспрямованих кампаній дезінформації. Недостатній рівень медіаграмотності, робить громадян вразливими до фейкових новин.

Отже, інформаційна війна стала ключовим елементом сучасних конфліктів, вона здатна змінювати реальність у свідомості мільйонів людей. Успішний захист держави тепер залежить не лише від військових дій, а й від здатності суспільства розрізняти правду і брехню, протидіяти інформаційним атакам та будувати сильний, прозорий інформаційний простір.

Крицкалюк Н.І. (ВІКНУ)

Особливості державної інформаційної політики в умовах російсько-української війни

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року та загострилася після повномасштабного вторгнення у 2022 році, вивела інформаційну політику на передній план національної безпеки. Агресія РФ є класичним прикладом гібридної війни, у якій інформаційний компонент відіграє ключову роль. Головне завдання – захист інформаційного простору України, боротьба з дезінформацією та створення умов для об'єктивного інформування громадян. Стратегія національної безпеки України наголошує на інформаційній стійкості як критично важливій складовій .

До ключових загроз належать: інформаційна експансія РФ, кібератаки, поширення фейків, операції з деморалізації населення та зниження довіри до влади. Серед них – прийняття Закону «Про медіа» (2022), запуск Центру протидії дезінформації при РНБО, державні інформаційні платформи типу «Єдині новини» та інформаційна співпраця з ІТ-компаніями. Із 2022 року заблоковано понад 1 500 російських інформаційних ресурсів. Україна активно працює з Meta, Google та YouTube щодо обмеження проросійського контенту.

Інституціалізація стратегічних комунікацій стала ключем до посилення довіри між суспільством і владою. Важливу роль відіграють брифінги Генштабу ЗСУ, платформи United24, активна участь МЗС у формуванні міжнародного

дискурсу. Росія системно використовує інформаційно-психологічні операції (ІПСО) проти цивільного населення, спрямовані на створення паніки та недовіри. За даними EUvsDisinfo, у 2022–2023 роках зафіксовано понад 7 000 випадків дезінформації щодо України.

У майбутньому держава має посилити цифрову грамотність громадян, інвестувати в кібербезпеку, розвивати державно-приватне партнерство в сфері інформації, а також продовжувати адвокацію правди на міжнародному рівні. Інформаційна політика в умовах війни – це не лише комунікація, а оборонна зброя. Від її ефективності залежить стійкість України, моральний стан нації та спроможність протистояти ворогу.

Курко О.С. (ВІКНУ)

Українсько-польські відносини до та під час повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, підтримка Польщі відіграє надзвичайно важливу роль у захисті суверенітету та територіальної цілісності нашої держави. Польща виступає не лише як ключовий військовий союзник, надаючи значну матеріальну та гуманітарну допомогу, а й активно захищає інтереси України на міжнародній арені, зокрема в межах Європейського Союзу та НАТО. Економічне співробітництво між двома країнами має значний потенціал для зростання, що сприяє зміцненню стабільності й добробуту як України, так і Польщі. Республіка Польща входить до числа найбільших торговельних партнерів України. Розвиток взаємних інвестицій, спільних проектів у галузі енергетики, транспорту, сільського господарства та інших сферах значно підсилює економічну базу двосторонніх відносин. Історичний та культурний контекст відносин між нашими країнами є важливим фактором, що впливає на сучасну співпрацю.

Підтримка Польщі в умовах повномасштабної агресії росії проти України є надзвичайно важливою і багатогранною. Вона активно виступає за суверенітет і територіальну цілісність України, підтримує нашу державу в міжнародних організаціях, таких як Європейський Союз, НАТО та ООН, лобіюючи санкції проти росії.

Важливим аспектом є й військова допомога Польщі, яка включає постачання техніки, боєприпасів, засобів захисту, а також навчання українських військових. Саме Польща першою почала масово постачати в Україну важке озброєння, і саме вона ініціювала створення «танкової коаліції» та першою надала Україні бойову авіацію. З майже 800 танків, отриманих Україною, понад 350 танків було передано у дар Польщею. З ресурсів польської армії в Україну відправлено 14 танків Leopard 2A4 та машин старішої конструкції: 60 танків PT-91 та 280 T-72M, T-72M1, T-72M1P. Усього Польща надала Україні військову допомогу на суму 3,23 млрд. євро**,** тобто понад 14 млрд. злотих.

Республіка Польща також є одним з головних центрів для прийому українських біженців, тут вони отримують тимчасове житло, медичну допомогу, освіту та підтримку для безболісної інтеграції в польське суспільство.

Крім того, Польща активно сприяє економічному відновленню України через надання кредитів, інвестицій та підтримку українських компаній на європейських ринках, а також допомагає в забезпеченні енергетичної незалежності. Країна активно підтримує українську культуру, мову та історичну пам'ять, сприяючи поширенню правдивої інформації про події в Україні через свої медіа.

Польща усвідомлює, що агресія росії проти України – це загроза для всього європейського континенту, тому вона активно працює над посиленням оборонних спроможностей НАТО, зокрема через збільшення військової присутності альянсу на сході Європи. Усі ці зусилля роблять підтримку Польщі незамінною для України в її боротьбі за незалежність і стабільність у Європі.

Кучеров А.Я. (ВІКНУ)

Феномен російського державного тероризму та як з ним боротись

Державний тероризм російської федерації є однією з найгостріших загроз для міжнародної безпеки. Його прояви – це не лише збройна агресія проти України, а й політичні вбивства, дестабілізація інших країн через гібридні методи.

Незважаючи на визнання російської федерації державою-спонсором тероризму, зокрема з боку Парламентської Асамблеї ОБСЄ, на практиці міжнародна спільнота досі не виробила ефективного правового механізму для ізоляції агресора та припинення його злочинної діяльності.

Провідні аналітичні центри, такі як Atlantic Council, Bellingcat, та українські інститути активно документують злочини рф. Проте систематизованого підходу до міжнародного правового визнання терористичної сутності держави-агресора все ще бракує.

Російський державний тероризм – це багаторівнева політика, що поєднує військову агресію, спецоперації за межами країни, дезінформацію та політичне переслідування інакомислячих. Для її зупинення потрібна не лише політична воля, а й створення міжнародного механізму притягнення до відповідальності.

Окупація Криму, повномасштабне вторгнення в Україну, атаки на цивільну інфраструктуру, збитий рейс MH17, замахи на опозиціонерів – це лише кілька яскравих прикладів терористичної діяльності, що має чіткий державний характер.

Російська федерація несе загрозу не лише своїм безпосереднім сусідам, а й всьому глобальному порядку. Традиційні санкції не мають достатнього ефекту – потрібні нові методи, включаючи правові механізми. Визнання рф терористичною державою відкриває шлях до обмеження її дипломатичної діяльності. Ухвалення резолюцій, посилення санкцій та зростання кількості

кримінальних справ проти російських військових та політичних фігур свідчить про частковий успіх у боротьбі. Однак без чіткого правового прецеденту повна ізоляція агресора неможлива.

У майбутньому необхідно: створити міжнародний трибунал для розслідування терористичних злочинів російської федерації; розробити універсальні юридичні механізми визнання держави терористом; розширити антиросійську коаліцію серед країн Глобального Півдня; активізувати інформаційний спротив та кіберармії як відповідь на гібридні загрози.

Також варто приділити особливу увагу висвітленню доказової бази злочинів російської федерації в Україні. Як приклад, можна привести «Бухенвальдське щеплення»після Другої світової війни, що було зроблено задля уникнення майбутнього повторення жахів «світової тиранії». Масована інформаційна кампанію з висвітлення злочинів Третього рейху, включала створення місць пам'яті та меморіалів жертвам концтаборів, надання медійного розголосу світового рівня, заборону нацистської символіки та ідеології в багатьох країнах цивілізованого світу. Після закінчення війни Україна має зробити дещо подібне, для того щоб «освіжити» світове щеплення проти тиранії та насильства.

Людвік В.А. (ВІКНУ)

Виявлення та подолання негативних впливів токсичного лідерства

Розглядаючи питання «Хто такі лідери?», визначаються їхні характеристики, цінності та стандарти, володіння мистецтвом лідерства. Зазвичай термін «лідер»викликає позитивне сприйняття, адже ми бачимо людину, яка веде до чогось кращого, використовуючи обдумані та ефективні методи. Але не завжди лідер має позитивне значення. Існує також поняття «токсичне лідерство». Схожі терміни є і у цивільному житті (напр. «токсичний бос», «токсична організація») але вони усі несуть одне і те саме значення. Токсичний (деструктивний) лідер – це особа, яка має руйнівну неетичну поведінку, ігнорує лідерські цінності та проявляє ознаки негативних особистісних характеристик під час впливу на підлеглих. Зазвичай, це особа, яка бажає вислужитися перед керівництвом, виконати завдання будь якою ціною якомога швидше без врахування особливостей та потреб особового складу. Під час доповідей можуть бути гарні презентації та чудові промови але це все прикриває ігнорування особового складу, що рано чи пізно може призвести до деструктивних наслідків. Але токсичний лідер не є єдиною причиною токсичного лідерства. Це набагато складніша система до якої також відносяться вразливі послідовники та несприятливе середовище.

Токсичного лідера можна визначити за характером поведінки – автократичний, самозакоханий, маніпулює, залякує, надмірно проявляє свою конкурентність, а також постійно дискримінує за будь-якими ознаками. Якщо у колективі будуть вразливі послідовники, вони можуть почати робити так само як

і він (адже це той тип людей, який потребує лідера і буде слідувати за ним у будь-якому випадку), а інший тип буде постійно пригнічений через токсичне середовище і втратить бажання розвиватись та оперувати з іншими. І це все формує несприятливе середовище, яке теж призводить до негативних наслідків, адже постійна нестабільність ситуації, усвідомлення загрози, відсутність управління та відповідальності руйнують стабільність, можливість організації та розвитку.

Заради уникнення негативних наслідків слід приділяти увагу не лише гарним доповідям та презентаціям, але і особистим якостям людини, проводити опитування серед особового складу. Процес визначення токсичного лідера повинен бути організований таким чином, щоб особовий склад не відчував загрозу за надання достовірної інформації. Особи, які знаходяться під керівництвом такого лідера, повинні вміти протистояти його негативному впливу. Це можна зробити, якщо вчасно помітити та зреагувати на перші прояви і не дозволяти переходити межі, уникати конфліктів на скільки це можливо, навчитися розуміти до чого потрібно бути готовим та тримати під рукою дані, які можуть стати у нагоді. Важливо також дбати про своє фізичне та психологічне здоров'я. Підтримка та розвиток здоров'я дає можливість пам'ятати про себе, а також визначити свою цінність. Роль лідера не закріплена за однією особою назавжди. Ця роль може перейти до іншої особистості з іншими цінностями та якостями. Враховуючи це, важливо зберігати власну стійкість та здатність вирішувати проблемні питання.

Могильний С.Л. (ВІКНУ)

Медіа як інструмент ІПСО російської федерації

Російська пропаганда є потужним інструментом впливу, спрямованим на формування вигідного для кремля образу як усередині країни, так і на міжнародній арені. Використання різноманітних наративів, технологій і платформ дозволяє маніпулювати свідомістю мас, просуваючи дезінформацію та виправдовуючи російську агресію. Основними каналами пропаганди є державні медіа, такі як «Russia Today» і «Sputnik», а також їхні клони, які адаптуються до регуляторних обмежень, створюючи альтернативні ресурси в ЄС, зокрема «SNA» та використовуючи платформи, як-от «Odysee».

Пропагандистські матеріали спрямовані на дискредитацію західних цінностей, виправдання військової ескалації та формування позитивного іміджу росії. Цей вплив охоплює різноманітну міжнародну аудиторію, використовуючи місцеві мови та культурні особливості.

Одночасно пропаганда впливає на російське суспільство, підтримуючи офіційний патріотизм і обґрунтовуючи дії уряду. Однак провал «бліцкригу» в Україні, значні втрати серед російських військових та дія міжнародних санкцій поступово підривають довіру до офіційних наративів, викликаючи сумніви та критичне переосмислення реальності, особливо серед молоді.

Протидія російській пропаганді є складним завданням, яке потребує координації зусиль державних і недержавних організацій, міжнародної підтримки, а також підвищення рівня медіаграмотності. Навички критичного мислення дозволяють суспільству аналізувати й оцінювати інформацію, формуючи «імунітет» до пропагандистського впливу. У 2021 році в Естонії заблокували «Sputnik». І буквально одразу протягом тижнів там з'явилося нібито незалежне медіа «Sputnik Meedia» – під керівництвом тих самих людей, з тим самим дизайном і тією самою повісткою. Цей досвід був успішно застосований після рішення ЄС блокувати сайти у березні 2022 року. Вже 5 березня було зареєстровано домен для «дзеркала» англомовного «Russia Today». І західного регулятора не насторожило, що власником у новій реєстрації було вказано компанію ANO «TV-news», яка є юридичною особою «Russia Today». І навіть наведений там e-mail – це корпоративна пошта «Russia Today».

Міжнародні санкції мають кумулятивний, зростаючий вплив, тією чи іншою мірою позначаються на соціальному самопочутті громадян рф, їх добробуті, напряму чи опосередковано впливають на повсякденне життя і настрої. Можна припустити, що ефект звикання і адаптації до санкцій є більш помітним у старшого покоління з радянським досвідом. Для молоді, що є інформаційно інтегрованою у світову спільноту, санкції і поступова міжнародна ізоляція росії є «стимулом для сумнівів і переосмислення реалій».

Таким чином, російська пропагандистська кампанія залишається викликом для міжнародної спільноти, яка має адаптуватися до новітніх інформаційних технологій і знайти ефективні методи для боротьби з дезінформацією.

Науменко Д.В., Ананьєв А.І. (ВІКНУ)

Гуманітаризація військової справи в умовах відсічі збройної агресії рф

З розвитком економіки і технічного прогресу руйнівна сила озброєння та військової техніки, які появилися в арміях провідних країн світу, значно зросла. Війни і збройні протистояння в минулому столітті забрали життя десятків, сотень мільйонів людей. Інформаційно-технологічна революція другої половини XX ст. призвела до появи нових концепцій ведення бойових дій серед яких найбільш відомою є концепція мережево-центричної війни (мережево-центричних бойових дій). Технологізація ведення бою, а також дистанціювання до противника зменшує рівень сприйняття його як живої людини, перетворює його на суто військову ціль, яка має бути знищена.

Відповіддю цивілізованого світу на жорстокість конфліктів стало прийняття світовим товариством актів Міжнародного гуманітарного права, здійснюється гуманітаризація і гуманізація військової справи.

Під час збройної агресії рф українці зустрілися із надзвичайно жорстоким ставленням ворога як до військовополонених на полі бою так і до населення на захоплених територіях, що маємо це розуміти як реалізацію на практиці, в цілому, ставлення до українців їх військово-політичного керівництва. Норми

МГП брутально порушені. Суттєво доповнюють вивчення образу ворога зустрічі курсантів із учасниками бойових дій, які підтверджують також відсутність гуманного ставлення командного складу противника і до своїх підлеглих, котрі мусять без особливої мотивації просуватися вперед, щоб виконати наказ, або померти. рф систематично наносить ракетні удари по громадянам і цивільній інфраструктурі України, провокуючи нас помститися. Очевидно, що це війна на виживання, екзистенційна, як у сприйнятті росіян так і українців.

Проте Україна ж не лише захищає себе, а й демонструє всьому світові приклад виваженості у прийнятті рішення, гуманності, поваги до людської гідності, знаходячись у вкрай складних умовах. Збройні Сили України стали гордістю українського суспільства і держави.

Гуманітаризація військової справи здійснюється у відповідності до гуманітарної політики держави в ЗС України. З цією метою формується система психологічної підтримки персоналу ЗС України, розробляються та впроваджуються завдання та функції нової складової ППП «моральна підтримка» та удосконалюються складової «психологічна підтримка». У такому контексті досягнення гуманізації військової справи проявляється не лише ззовні, а й усередині армії. Турбота про психічне здоров'я військових, створення справедливих умов служби, боротьба із корупцією, булінгом і дискримінацією, підтримання МПС, розвиток військової етики, відкритість до цивільного контролю та волонтерської допомоги – це робить ЗС України армією нового типу.

Таким чином, гуманітаризація військової справи залежить від держави, а гуманізація – це свідомий вибір кожного воїна. Вибір бути вищим за ворога.

Ототюк В.В. (ВІКНУ)

Росіяни та українці – не «братні» народи

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році стало переломним моментом для українського суспільства. Події останніх років остаточно зруйнували ідеологічну конструкцію «братніх» народів, яка десятиліттями нав'язувалась радянською та продовжила нав'язуватися російською пропагандою. Сьогодні ця теза є не лише застарілою, але й небезпечною, оскільки використовується як інструмент виправдання збройної агресії рф проти України.

Керівництво рф систематично заперечує право України на самостійне існування, мову, культуру та політичний вибір. Заяви про «один народ», що лунають із вуст російських політиків, є частиною імперської риторики, що має на меті підкорення українського народу. Проблема полягає в тому, що таке мислення ігнорує реальність – існування незалежної української нації зі своєю історією та цінностями.

Останніми роками зростає кількість наукових праць, що висвітлюють історичні, культурні та політичні відмінності між Україною та російською

федерацією. У дослідженнях сучасних українських і західних авторів наголошується, що українська національна ідентичність формувалася в контексті боротьби за свободу, а не через підпорядкування московії. Це показано в працях Тімоті Снайдера, Сергія Плохія, Ярослава Грицака та ін.

Рф та Україна – це два різні світи з протилежними цінностями. Україна орієнтується на демократичні інститути, права людини, європейську інтеграцію, тоді як рф культивує авторитаризм, мілітаризм та неоімперські амбіції. Тому твердження про «братерство»є не лише помилковим, а й образливим для українців.

Війна, розв'язана рф проти України, супроводжується масовими воєнними злочинами, геноцидом українського народу, руйнуванням цивільної інфраструктури, депортацією дітей, спробами насильницької русифікації. Такі дії виключають можливість будь-якого «братнього»ставлення.

В українському суспільстві остаточно сформувалося розуміння власної унікальності. Зросла підтримка вступу до НАТО та ЄС, підвищився рівень національної єдності, утвердилося відторгнення усього російського. Більшість українців усвідомлюють небезпеку ілюзій про спільне минуле. Історична пам'ять про Голодомор, репресії, окупації – це досвід, який об'єктивно розділяє народи.

Подальше відновлення України можливе лише через повне переосмислення відносин із рф. Необхідно відкинути нав'язані кліше про «братерство»та будувати міжнародну політику на основі історичної правди, справедливості та поваги до суверенітету. Україна – незалежна держава, а не «молодший брат», і лише визнання цього факту здатне забезпечити стабільне майбутнє.

Павлюк А.Р. (ВІКНУ)

Соціальна взаємодія між верствами населення в Україні

У сучасному українському суспільстві, що перебуває у стані глибоких соціально-економічних, політичних та культурних трансформацій, надзвичайно важливою є тема соціальної взаємодії між різними верствами населення. Це питання напряму пов'язане з подоланням соціальної нерівності, зміцненням демократії.

Незважаючи на численні реформи та спроби модернізації суспільства, в Україні й досі зберігається глибока стратифікація – економічна, освітня, територіальна. Існують суттєві розбіжності між умовами життя мешканців міст і сіл, між заможними та малозабезпеченими.

Соціальна стратифікація та взаємодія між верствами населення – це теми, що активно досліджуються українськими й зарубіжними науковцями. Зокрема, праці Віктора Пилипенка, Наталії Паніної, Євгена Головахи розглядають питання соціального розшарування, мобільності, довіри між групами.

Ефективна соціальна взаємодія між верствами населення є необхідною умовою для побудови солідарного, демократичного та стабільного суспільства. Саме взаємна підтримка, діалог, співучасть у соціальних процесах здатні забезпечити реальну інтеграцію громадян.

За результатами досліджень Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), регіони, де активно працюють громадські організації, які залучають представників різних соціальних груп до спільних проєктів, демонструють вищий рівень довіри до інститутів влади.

Соціальна взаємодія знижує ризики маргіналізації окремих верств. Люди, які відчувають свою значущість і залученість, менше схильні до протестної поведінки або еміграції. Різні соціальні групи мають унікальний досвід і ресурси.

У регіонах, де реалізуються міжверствові ініціативи – наприклад, громадські бюджети участі, освітні проєкти для малозабезпечених, інтеграційні програми для ветеранів та переселенців – спостерігається підвищення рівня довіри, соціальної активності, зменшення рівня конфліктності.

Надалі особливу увагу варто приділяти розвитку освітніх програм, спрямованих на популяризацію культури діалогу, критичного мислення та громадянської відповідальності. Важливо впроваджувати державні механізми підтримки міжгрупових ініціатив, стимулювати міжрегіональні обміни.

Панкул Д.О. (ВІКНУ)

Цифрова держава та важливість інтеграції її в ЗСУ

Результатом інформаційної революції стала діджиталізація всіх сфер суспільного життя і державного апарату управління. Українське суспільство глобально відчуло на собі поняття «цифрової держави»після запровадження додатку «Дія»у 2020 році. Досвід «Дії»показав, що використання інформаційних систем задля скорочення бюрократичного апарату є ефективним та потребує подальшого дослідження.

Цифровізація армії, прикладом якої є створення додатків «Армія+», «Резерв+», які повинні бути спрямовані на спрощення документообліку в ЗСУ та автоматизацію бюрократичної системи в армії, супроводжуються нерозумінням через недосконаліть системи, або повільним запровадженням командирами підрозділів, через ненавченість або небажання змінювати напрацьований алгоритм документообігу, що дуже сильно перешкоджає інтеграції «держави в смартфоні»в ЗСУ. Яскравим прикладом таких проблем є створення журналів обліку електронних рапортів у в/ч.

На даний момент проблема цифровізації армії активно досліджується Управління інноваційної діяльності в ЗСУ та МОУ, а також Міністерством цифрової трансформації України. Продуктом таких дослідження і стали додатки «Армія+», «Резерв+». Нещодавно робота у цій сфері вийшла на новітній рівень, яким стало запровадження ІКС ‘Імпульс»у ЗС України.

Суть цифровізації армії полягає у тому, щоб не просто спростити бюрократичну систему ЗСУ, а створити абсолютно нову, яка буде відповідати стандартам сучасних потреб в управління військами в мирний і воєний час, яка буде гнучкою та адаптивною, з можливістю швидкого транспортування та оброблення інформації.

Поширення роботи цієї системи на всі ЗСУ, яке почалося нещодавно саме з впровадження ІКС «Імпульс», свідчить що, не дивлячись на всі недоліки «цифрової держави»в армії, ці дефекти не такі значні в порівнянні з можливим глобальним результатом.

В поєднанні з іншими ІКС такими, як «DELTA», «Імпульс»може створити повноцінну електронну систему в ЗСУ, що дасть можливість вирішення таких проблем: втрата документів, спрощення подачі документів (оскільки ІКС повністю відповідає сучасним стандартам документообігу в ЗСУ), покращення рівня систематизації документації в ЗС, підвищення мобільності та оперативності ситуаційної обізнаності, безперервність управління, прискорення процесів рекрутингу, мобілізації та переводу в іншу в/ч. Це тільки частина тих переваг, що може надати нам унікальна електрона система у ЗСУ, оскільки жодна країна світу не має такої повноцінної системи.

«Цифрова держава»в армії є можливістю позбутися від «бюрократичної тяганини»та поняття «паперової армії», як пережитків СРСР, та замінити їх поняттями «автоматизованого управління»та «діджиталізованих ЗС». Це так необхідно нашому війську сьогодні, коли ми воюємо з армією, побудованою на радянських канонах управління, і перемогти зможемо тільки у тому випадку, коли самі їх позбудемося, створивши нову систему, складовою якої є різні інформаційно-комунікаційні системи.

Сергієнко О.В. (ВІКНУ)

Кібертероризм як загроза національній безпеці України

У сучасному світі кібертероризм став однією з найактуальніших загроз національній та міжнародній безпеці. Це явище характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення терористичних цілей, включаючи залякування населення, дестабілізацію урядів, знищення критичної інфраструктури та порушення функціонування державних органів.

Кібертерористи використовують широкий спектр інструментів: фішинг, віруси, трояни, програми-вимагачі, ботнети та соціальну інженерію. Такі методи дозволяють їм проникати в інформаційні системи, викрадати дані, блокувати роботу установ та сіяти паніку серед населення. Небезпека кібертероризму полягає також у його невидимості та анонімності, що значно ускладнює виявлення та ідентифікацію зловмисників.

Еволюція кібертероризму проявляється також у вдосконаленні шкідливих програм та методів кібершпіонажу. Атаки типу «DdoS», шкідливе програмне забезпечення, націлене на викрадення даних, а також комплексні шпигунські кампанії, такі як «NotPetya», стали потужним інструментом для завдання шкоди

як українським, так і міжнародним організаціям. Ці інструменти сприяють збору розвідувальної інформації, яку агресор використовує для тактичних та стратегічних рішень.

Для ефективного протистояння кіберзагрозам Україна активно впроваджує державні програми з кіберзахисту, розвиває інституційну спроможність у сфері інформаційної безпеки, зокрема шляхом створення Національного координаційного центру кібербезпеки. Крім того, держава посилює міжнародну співпрацю у сфері кіберзахисту з країнами ЄС, НАТО та іншими стратегічними партнерами.

Законодавча база також зазнає змін: ухвалюються нові закони та підзаконні акти, які регламентують діяльність у кіберпросторі, встановлюють відповідальність за кіберзлочини та створюють умови для ефективного реагування на кіберінциденти. Окрему увагу приділено навчанню кадрів, підвищенню рівня обізнаності громадян щодо основ інформаційної безпеки та формуванню культури кібергігієни.

Таким чином, кібертероризм є серйозною загрозою, що потребує комплексного підходу та постійної модернізації засобів захисту. Досвід російсько-української війни демонструє, як сучасні конфлікти розширюються до кіберпростору, де дії спрямовані на руйнацію інфраструктури, дестабілізацію суспільства та підрив міжнародної безпеки. Україна, як держава, що перебуває на передовій інформаційної війни, має всі передумови для розвитку ефективної системи кібербезпеки. Рішучі дії у цій сфері сприятимуть зміцненню національної безпеки, стабільності та захисту демократичних цінностей у цифрову епоху.

Сінченко М.В. (ВІКНУ)

Міжнародні санкції як інструмент впливу на агресора: історія та сьогодення

Міжнародні санкції є ключовим інструментом впливу на держави та інших політичних акторів, що порушують норми міжнародного права і проводять агресивну політику. Санкційна політика є частиною комплексної міжнародної реакції на агресивні дії, спрямованої на обмеження військових, економічних та політичних можливостей агресора.

Повномасштабна війна російської федерації проти України, що триває з 24 лютого 2022 року, підтвердила необхідність посилення санкційних механізмів. Попри широкий спектр обмежень, запроваджених міжнародними організаціями та окремими державами, росія активно шукає шляхи обходу санкцій, використовуючи посередників, треті країни та нелегальні канали експорту й імпорту стратегічно важливих ресурсів.

Санкції мають довгу історію як засіб стримування агресорів. Вперше їх застосував Наполеон Бонапарт, коли заборонив усім французьким союзникам або країнам, які на той час залежали від Франції, торгувати з Великою Британією.

Проте більш поширеними санкції стали в часи Ліги Націй. Руйнівні наслідки Першої світової війни призвели до створення міжнародної організації, метою якої було вирішення суперечок, шляхом переговорів і єдності між націями. В основі цього нового підходу лежала концепція санкцій, яка в наступні роки стала потужним інструментом стримування агресорів. У ХХ столітті вони застосовувалися проти таких режимів, як апартеїдний режим у Південній Африці, а також проти Ірану, КНДР та СРСР.

Досвід показує, що ефективність санкцій залежить від їх комплексного впровадження, міжнародної координації та дієвих механізмів контролю.

У військово-політичному контексті санкції спрямовані на зменшення здатності агресора фінансувати свою армію, розвивати військові технології та підтримувати зовнішню експансію. Зокрема, обмеження експорту високотехнологічного обладнання та військової техніки значно ускладнюють підтримку військового потенціалу.

На нормативно-правовому рівні санкції запроваджуються міжнародними організаціями, такими як ООН і ЄС, а також окремими державами. Проте система Ради Безпеки ООН має серйозний недолік – право вето постійних членів, що унеможливлює накладення санкцій на країни, які самі є агресорами.

Санкції залишаються одним із головних інструментів міжнародного впливу партнерів України у боротьбі з агресором. Проте вони потребують постійної адаптації до нових викликів, зокрема таких, як: використання посередників і третіх країн, фінансові схеми, паралельний імпорт, діяльність підставних компаній, зміна маркування товарів, нелегальні операції з нафтою та газом.

По справжньому ефективними можуть бути лише санкції, які на тактичному та стратегічному рівнях поєднуються з комплексом заходів, спрямованих на знищення причин, що породили прагнення тієї чи іншої держави порушувати у внутрішній та зовнішній політиці фундаментальні принципи людських прав і свобод.

к.і.н., ст. дослідник Скрябін О.Л. (НДЦ ГП ЗСУ)
Євсєєв І.Г. (НДЦ ГП ЗСУ)
Халіманенко С.М. (ВІКНУ)

Щодо протидії інформаційно-психологічному впливу рф в національному інформаційному просторі у 2015-2022 р.р.

Після проголошення незалежності України рф розпочала потужний інформаційно-психологічний вплив на свідомість українського населення. Він був спрямований передусім на інтерпретацію історичних подій і, відповідно, перегляд кордонів України, дискредитацію її зовнішньополітичного курсу, творення негативного, «демонізованого»образу української влади та ЗС України.

З початком збройної агресії рф проти України зазначений вплив посилився. Скориставшись тим, що українська влада виявилась комунікативно неготовою до

цієї агресії та фактично втратила роль повноцінного гравця на власному інформаційному полі, рф продовжила активно заповнювати владний комунікативно-інформаційний вакуум заздалегідь підготовленою деструктивною інформацією з власних джерел, підсилюючи її негативною громадською думкою.

Лише у 2015 році українська влада розпочала здійснювати системні заходи, направлені на позбавлення рф домінування в національному інформаційному просторі. Так, у лютому 2015 року в Україні було заборонено трансляцію всіх російських серіалів і кінофільмів знятих після 2014 року, а також всі стрічки, вироблені після 1991 року, що пропагували армію і правоохоронні органи рф. Для захисту інформаційного простору на радіо та телебаченні були введені мовні квоти щодо збільшення мінімальної частки на ведення передач та виконання пісень державною мовою.

Поступово було оновлено законодавчу базу, яка заклала базові підходи щодо формування системи захисту та розвитку національного інформаційного простору в умовах створення агресором гібридних загроз. Суттєвим кроком української влади щодо забезпечення захисту національного інформаційного простору стало блокування низки російських сайтів: «Мейл.РУ Украина», ВАТ «ВКонтакте», «Одноклассники»та телеканалів: ТВ Центр», «РБК», «ВГТРК», «НТВ-Плюс», «Звезда», «ТНТ», «РЕН», «ОТР»тощо.

Однак, прийнятих заходів виявилось недостатньо. Низка медійних кампаній та українських телеканалів, що фінансувалися країною-агресоркою, продовжували насичати телеефір антиукраїнським контентом. Тому, щоб запобігти поширенню російської пропаганди у 2021–2022 роках в державі було запроваджено санкції проти телеканалів «NewsOne», «ZIK», «112 Україна»та «НАШ».

У результаті в нашій країні, як свідчать дані соцопитувань, відбулись позитивні зміни у прийнятті громадянської ідентичності українців, яка на початку широкомасштабної збройної агресії рф зросла до показника 84,6%.

Отже, у 2015–2022 роках завдяки вжитим заходам щодо протидії негативному інформаційно-психологічному впливу рф державі вдалося позбавити країну-агресорку панування в національному інформаційному просторі та запобігти поширенню антиукраїнської пропаганди, що позитивно вплинуло на рівень ідентичності наших громадян.

Ткаченко Є.С. (ВІКНУ)

Чи може Китай стати посередником у переговорах України та росії?

В умовах війни, що триває між росією та Україною питання про можливе посередництво третіх країн набуває особливої актуальності. Китай, як один із ключових гравців на світовій арені, цілком може розглядатися як потенційний партнер України і можливий посередник у мирних переговорах. Для оцінки реалістичності такого сценарію необхідно розглянути економічні зв'язки між Україною та Китаєм, позицію Пекіна щодо війни, а також його вплив на рф.

Китай протягом останніх років є найбільшим торговельним партнером України. Через війну наш товарообіг спочатку стрімко знизився, але з 2023 року він продовжує впевнено зростати. За останні п'ять років експорт з України до Китаю збільшувався в середньому на 2,6% щорічно, а імпорт із Піднебесної - на 5%. Станом на кінець 2024 року Китай залишається лідером вітчизняного імпорту. При цьому в нас поки що зберігається сильний дисбаланс: ми купуємо в китайців у кілька разів більше, ніж продаємо, хоча експорт до Піднебесної також постійно зростає.

Китай від початку вторгнення рф дотримується позиції підкресленого нейтралітету, закликаючи до мирного вирішення і діалогу між сторонами. Ще в березні 2022 року міністр закордонних справ Китаю Ван Ї заявляв про готовність Пекіна зіграти «конструктивну роль» у посередництві між Україною і росією, наголосивши на необхідності припинення бойових дій і початку переговорів. Така позиція Китаю викликає сумніви у багатьох політиків як всередині країни, так і у західних партнерів України. Екс-глава дипломатії ЄС Жозеп Боррель зазначав, що Китай втратив можливість бути посередником через свою «проросійську нейтральність». Але вважати таку величезну, самодостатню і зациклену на самій собі країну «проросійською» ми б точно не стали. Вже хто-хто, а Китай може бути тільки прокитайським і ніяким іншим.

Дуже важливим моментом є те, що КНР так само закликає до діалогу і не визнає російських завоювань в Україні. Пекін не раз давав зрозуміти, що підтримує територіальну цілісність і суверенітет нашої країни.

Окремо треба наголосити, що політика України щодо КНР залишається досить слабкою і хаотичною. Починаючи з того, що в цій найважливішій країні світу досить тривалий час було відсутнє вище українське дипломатичне представництво, і закінчуючи випадами окремих політиків у бік керівництва Піднебесної.

КНР і рф дійсно підтримують тісні економічні та політичні зв'язки. У 2024 році обсяг торгівлі між двома країнами сягнув рекордних $237 млрд. Такі показники свідчать про значний вплив Китаю на російську економіку, особливо в умовах західних санкцій. Однак не треба робити з цього поспішних висновків. Для порівняння, товарообіг між Китаєм і США становить близько $700 млрд., незважаючи на те, що вони - ключові геополітичні противники.

Таким чином, Китай є найважливішим економічним партнером України, і продовження співпраці між двома країнами видається більш ніж доцільним, причому не тільки у сфері економіки. Для того щоб Китай міг ефективно виступати в ролі посередника в мирних переговорах між Україною та росією, необхідна насамперед зміна дипломатичної парадигми і готовність до компромісів з боку всіх учасників протистояння, а також перегляд поточних зовнішньополітичних позицій.

Юрченко О.С. (ВІКНУ)

Соцмережі як інструмент ІПСО рф

Соцмережі стали невід'ємною частиною життя нашого суспільства, ми щоденно читаємо новини України та світу, аналізуємо суспільну думку громадян в коментарях. Соцмережі та месенджери стали складовою інформаційного поля, тому широко використовуються російськими спецслужбами для інформаційно-психологічних спеціальних операцій проти України та низки інших держав. Інформаційна війна є важливою складовою військової стратегії в сучасних конфліктах, включаючи війну в Україні. Інформаційний простір став важливим полем битви, де використовуються різноманітні засоби впливу на свідомість мас, що мають вплив на результати конфлікту. Інформаційне поле є сферою діяльності засобів масової інформації, окремих журналістів, деяких організацій, установ, які створюють інформаційний потік.

З подальшим розвитком соціальних мереж почалося їхнє використання з метою дезорганізації, пропаганди та маніпуляцій. Використання фейкових новин і фейкових акаунтів у соціальних мережах як елементів інформаційно-психологічних операцій в Україні становить суттєву загрозу стабільності та безпеці країни.

Російські спецслужби застосовують різноманітні технології та способи ведення інформаційно-психологічних спеціальних операцій, які спрямовані на маніпуляцію думками, перекручення фактів, створення фейків та поширення пропаганди з метою впливу на суспільно-політичну обстановку в Україні та виправдання своєї агресії перед міжнародною спільнотою. Одним із методів являється нейролінгвістичне програмування, перевага якого полягає в тому що об'єктові впливу не нав'язують думку, а штучно створюють відповідний потік інформації довкола нього, який сприяє умовно самостійному формуванню думок, які вигідні суб'єкту. Саме на цьому методі і заснована діяльність російських ботоферм, які підривають довіру до вищого військово-політичного керівництва держави та Сил оборони в цілому. Слід зазначити, що росія використовувала інформаційно-психологічні спеціальні операції роками, зламуючи демократії, втручаючись у понад 30 національних виборів від Угорщини та Польщі до Brexit і президентських перегонів у США 2016 року. Вони підняли теорії змови, які варіювалися від Q-Anon до брехні щодо вакцини проти коронавірусу, і надавали виправдання військовим діям росії всюди від Грузії до Сирії.

Як бачимо, ІПСО – потужний інструмент впливу на суспільно-політичну обстановку, тому важливим аспектом в забезпеченні інформаційної безпеки держави є вироблення комплексного підходу до протидії дезінформації, складовими якого є розвиток критичного мислення у громадян, а також нарощення можливостей відповідних органів виконавчої влади (Служба безпеки України, Центр протидії дезінформації тощо).

к.політ.н., доц. Ясинська В.С., Бас І.В. (ВІКНУ)

Роль американських приватних військових компаній у сучасних конфліктах

Приватні військові компанії відіграють суперечливу, але важливу роль у глобальній безпеці. Ці підрядники є незалежними компаніями, які пропонують спеціалізовані військові послуги, пов'язані з війною, бойовими операціями для національних урядів, субдержавних суб'єктів та міжнародних організацій. Саме приватні військові компанії США, які почали активно розвиватися після закінчення Холодної війни, стали ключовим елементом сучасної воєнної стратегії, виконуючи широкий спектр завдань: від логістики та охорони до бойових операцій. Їхня діяльність дозволяє урядам та корпораціям вести війну без залучення регулярних армій, що у свою чергу дає змогу мінімізувати політичні ризики та уникати громадського осуду.

Американські ПВК, такі як Blackwater (Academi), DynCorp, Triple Canopy та KBR, стали символами мілітаризації конфліктів і викликають міжнародну дискусію щодо етичності та відповідальності приватного сектору у війнах.

У 1990-х і 2000-х роках, особливо під час війн в Іраку та Афганістані, американські ПВК отримали мільярдні контракти від уряду США для підтримки військових операцій. Blackwater (Academi) є однією з найвідоміших ПВК, що виконувала охоронні та військові завдання в Іраку, Афганістані та інших гарячих точках. Бійців Blackwater поважають у федеральних колах. Вони ж задають тренди на війну, тренують і працюють з тими, хто служив у найбільш елітних підрозділах США. DynCorp спеціалізується на підготовці іноземних військових, контрнаркотичних операціях та підтримці урядових сил. У свій час діяла вона на Балканах, клієнтами якої, окрім армії США, були ЦРУ, ФБР та інші урядові структури. Triple Canopy фокусується на охороні дипломатичних місій та об'єктів стратегічного значення. KBR (колишній підрозділ Halliburton) відповідала за логістику, будівництво військових баз і забезпечення американських військ.

Співпраця Міноборони США з ПВК в зонах військових конфліктів є вигідною для обох сторін – військові компанії отримують мільярдні контракти на специфічну роботу, контроль за якою відбувається лише з боку спецслужб США. Сполучені Штати, в свою чергу, під гаслом зменшення військової присутності в зонах військових конфліктів просто заміняють регулярну армію на приватну, тим самим зменшуючи напругу в регіоні та навантаження на державну казну. За великим рахунком, приватними військові компанії є лише відносно, тому що працюють в тісній співпраці із спецслужбами країни і практично в державних інтересах. Врешті-решт, вони переслідують ті ж цілі і слідують тим же планам що і регулярна армія, але їм надана свобода вибору засобів досягнення даної мети.

Таким чином, американські ПВК є невід’ємною частиною сучасних воєнних конфліктів, що дозволяє урядам гнучко реагувати на виклики без

залучення регулярної армії. Їхня участь у глобальних конфліктах порушує питання законності, відповідальності та етичних наслідків, пов'язаних із приватизацією ведення війни. Розуміння приватних військових підрядників дає розуміння їхньої значної і складної ролі в сучасній динаміці безпеки. Цей сектор продовжує зростати, що викликає дискусії щодо його майбутнього впливу на глобальні військові дії.

Для нотаток

Наукове видання

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів «Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка»

За загальною редакцією
полковника Олексія Сіроштана

Тексти тез представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст, добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей

Збір, узгодження, первинна обробка, технічне редагування та верстка– Бадрук О.О.
Оригінал-макет та обкладинка – Халіманенко С.М.

Підписано до друку 17.04.25. Формат 60х84/16.

03189, Київ, вул. Юлії Здановської, 81
т. 521-32-89

НКК вікну